

Фотопогляд «ЧИСТЕ НЕБС НАД УКРАЇНОЮ»

фото Г. Оберської

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Світ облетіла фраза американського президента: незважаючи на те, кого оголосять переможцем на виборах, наступного дня всі в країні прокинуться з відчуттям того, що вони — американці. Україна — не Америка і, навіть, не Росія. Отож, наступного ранку після викрадення перемоги на президентських виборах прокинутися українцями в нас шансів немає.

Принаймні не було до останнього часу, доки не сформувався, чітко не означився і не заговорив на повен голос національний лідер — Віктор Андрійович ЮЩЕНКО. Чи не вперше за всю новітню історію України з'явилася постать, навколо якої об'єдналися старше покоління і молодь, українськомовне й російськомовне поспільство, городяни і селяни, інтелігенція, люди заможні та обсілі злиднями.

Відтак відбувся той високий момент злиття політичного і громадянського рухів, коли опозиція стає силою народу, осередком політичної нації. Цей шлях проліг від березневого Конгресу української інтелігенції, на якому лідер «Нашої України» оголосив про свою готовність балотуватися на пост президента, від мітингу на Чернечій горі 22 травня 2004 року, де поруч із Віктором Ющенком, плечем до плеча, стояли відомі національні діячі-просвітяни всієї України, від народного віча на Співочому полі, де лідер національної довіри заявив: «Я йду в президенти!» та «Бандити сидітимуть у тюрмах!», від тяжких подій осені — замаху на життя і здоров'я — до знаменного 22 листопада на Майдані Незалежності в Києві, де Віктор Ющенко звернувся до народу із закликом відстояти власну перемогу.

Весь цей час редакція «Слова Просвіти» живе і працює в епіцентрі цього великого дійства. Нині ми всі — на Майдані Не-

залежності. Нам хочеться піймати кожне слово, сфотографувати кожне обличчя, зафіксувати всі відтінки настроїв людей, — ні, народу! — який є Україною. Який палючий, холодний вітер, знаково промерзлий асфальт, яка блаженська одіж на тоненьких студентських плічках — і які палаючі, безстрашні очі в цих дітей, що вирости за роки незалежності! Доки ми, старші, нарікали на недосконалість цих тринадцяти років, юні наші громадяни вже вдихнули кисень свободи й не дозволять одягнути на свої груди гамівну донецьку сорочку. Які виважені й точні слова звучать із юних вуст, яка справжність почуттів і настроїв! Важливо, що це і є настрої українського суспільства, яке постало проти тотальної фальсифікації власного вибору.

Дрібними і незграбними виявилися всі намагання московських технологів, підкупи та обіцянки, погрози й залякування виборців ахметовими, медведчуками, суркісами, лукавство хитромудрих журналістів кучмівських та януковських ЗМІ, солодоголосі продажної попси перед півмільйонним народним хором на Майдані Незалежності, який виконував державний гімн...

У мить, коли я пишу ці рядки, Верховна Рада, завдяки мужній позиції Володимира Литвина, розпочала свою роботу. Близько двохсот народних депутатів: «Наша Україна», БЮТ, НДП, соціалісти, незалежні депутати разом із народом готові захистити його вибір, готові визначитися щодо власної позиції.

Київський мер Олександр Омельченко і Київрада підтримали вибір киян і виступили на захист та оборону народного віча на Майдані Незалежності. Львів і Суми,

Вінниця і Чернігів, Дніпропетровськ та Івано-Франківськ, Харків та Запоріжжя заявили про те, що визнають народним президентом Віктора Ющенка.

На Майдані Незалежності гаряче від почуттів. Вони облікають серце, наче дихання вогню. У цьому вогні гартується скрижаль, на якій викарбувано «Не бійся!».

Ця заповідь, яку проголосив Віктор Ющенко, підняла націю з колін. Народ, який є, згідно з Конституцією, джерелом влади, хоче вручити ключі від цієї влади достойному і хоче бути впевненим, що це ключі свободи і демократії.

Я — мати і, як всі українські матері, боюся війни, хочу добра й спокою в своїй країні. Але я знаю, що добро, спокій, мир утримуються не владою, а єдиною силою — силою народу.

За вікнами редакції — кроки і дихання мільйонної колони, яка йде Києвом. Захід і Схід, Південь і Північ зійшлися в древній нашій столиці, і спільне українське серце б'ється голосно, аби весь світ почув його силу, його волю, його любов і його молитву. Ця сила — в ім'я свободи. Ця воля — во ім'я правди. Ця любов — молитва про майбутнє, єдність і благополуччя незалежної держави.

Як радіє й болить моє серце — можливо, тому, що воно вперше не боїться і не остерігається своєї широти, своєї готовності злитися з єдиним і мужнім серцем мого народу, чиє биття стало дзвонами нового часу України.

Любов ГОЛОТА

23.XI.2004 р.,
Київ, Хрещатик, 10-б,
редакція «Слова Просвіти»

ПОЗАЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ ПАРЛАМЕНТУ МОЖЕ БУТИ ІСТОРИЧНИМ

На вимогу більш як 150 народних депутатів України 23 листопада 2004 року було скликано позачергове пленарне засідання Верховної Ради. Добротися до зали засідань для журналістів виявилось проблемою. На усіх підходах охорона направляла нас до 9-го під'їзду, а там відмовлялися пропустити. У маленькому передпокої зібрався натовп. Але тут, неочікувано для нас, прийшли народні депутати на чолі з Віктором Ющенком та Олією Тимошенко. На їхню вимогу всіх акредитованих журналістів було пропущено. Але далі в переході був уже другий заслон, де стояло близько сотні медійників. Тільки за допомогою нардепів нам вдалося пробитися до сесійної зали.

Увесь парламент цвів помаранчем. Третій поверх, де знаходяться журналісти, — заповнений вшент. Майорили національні прапори.

Появу президії зала вітала оваціями. Рєєстрація виявляє присутність 190-та народних депутатів — представників фракцій «Наша Україна», БЮТ, СПУ, «Центр», НДП, аграрної партії та позафракційних. 191-им виявився комуніст Адам Мартинюк, у повному складі були відсутні провладні фракції. Спікер Володимир Литвин виступив із промовою, у якій підкреслив, що політична ситуація в країні набуває загрозливих ознак. Робити вигляд, ніби нічого не трапилося, — аморально і незаконно. Це відноситься і до тієї частини парламенту, яка проігнорувала засідання.

Роман Зварич («Наша Україна») виступив від імені ініціаторів засідання. Ним було викладено низку вимог: дострокове припинення повноважень членів ЦВК, складання повноважень злочинної влади, заклик до урядів усіх країн не допомагати владі легітимізувати її «перемогу», звернення до рад усіх рівнів про визнання Ющенка Президентом. Також він нагадав, що дії деяких посадовців є ознаками складу злочину за статтею «Державна зрада».

Олія Тимошенко вважає і сказала про це у своєму виступі, що ця Верховна Рада повинна бути розпущена, а нова постане в результаті чесних виборів. Також, на її думку, треба висловити недовіру ЦВК, яка не викрила фальсифікацій і схильна оголосити перемогу Віктора Януковича.

Віктор Ющенко у своєму виступі заявив, що Україна стоїть на порозі громадянської війни. Винними у фальсифікаціях результатів волевиявлення українського народу він назвав Кучму і Януковича. Також було пояснено механізм фальсифікації. Це — 35 % голосувань «на дому» та за відкріпними талонами, які використовувалися по кілька разів. Вночі з 21 на 22 листопада за допомогою ЦВК було змінено цифру явки виборців у бік підвищення майже на 4 відсотки. У Донецькій області у списки додали прізвища більше ніж 800 тисяч виборців.

Таким чином з'явилися 3,5 мільйони голосів за Януковича. Стало також відомо, що вже 4—5 членів ЦВК категорично відмовляються підписувати такі дані про «перемогу», серед них — заступник голови ЦВК пан Дашкевич.

Віце-спікер парламенту Адам Мартинюк висловив позицію фракції комуністів, досить зручну для влади: результати екзит-полу сумнівні, запускається сценарій «ненасильницької» революції, тому комуністи вирішили бути поза грою. Лідер соціалістів Олександр Мороз назвав комуністів депутатами, які залежні від влади.

Наприкінці засідання народний кандидат Віктор Ющенко на Біблії прийняв присягу новобраного Президента на вірність Україні та українському народові. Зал вітав його стоячи та виконав гімн України. Спікер Володимир Литвин та віце-спікер Адам Мартинюк при цьому демонстративно покинули ложу президії, не відгукнувшись на заклик старійшини парламенту Ігоря Юхновського схвалити цю подію.

Багатотисячний натовп біля будинку Верховної Ради радіо вітав Віктора Андрійовича скандуванням: «Ющенко — наш Президент!»

ПАМ'ЯТІ МАТЕРІ

Танула, сивіла, горбилася моя старенька няня поступово. І висохла до своїх 85 років — самі кісточки. Забувала, що було півгодини тому, але дитинство пригадувала з такими подробицями, аж не вірилося, що з віком можна відтворити так чітко і ясно.

— Згадай що-небудь зі свого дитинства, — кажу мамі, знаючи наперед, що це їй приємно.

— Ось скоро піду від вас. Уже в сні приходить мати і кличе до себе. А це — кінець...

— Не говори дурниць. Тобі наворожили жити довго...

— А мої роки хіба малі? А пам'ятаю багато, навіть вісімнадцятий рік, хоча мала всього лише п'ять. Нічого не розуміла, що творилося, а ніби зараз усе бачу. На день тричі могла мінятися влада: якісь зелені, червоні чи білі... То тепер я вже знаю, що до чого.

Одного разу в село влетів загін червоних, постріляли трохи для годиться вгору, бо й стріляти ні в кого було. Їхній командир чомусь став на постій у нашій хаті. А надвечір звернувся до батька, Ліварія: “У нас є кобила жеребна із царських конюшень. Відгуляла з жеребцем арабської крові. Якщо народиться жеребчик і буде схожим на батька, то ти ж бачиш, яка красуня у яблукх його мати. Нам теж важко з нею розлучитися, але їй скоро родити, і жаль гробити таку кобилицю. А за неї дай нам свиню побільшу — на харчі”.

Селянину такий обмін був на руку, бо кінь — то транспорт, робітник, годувальник і найкращий товариш. А тут — ще й з приплодом... Мама Анастасія (твоя бабуся) годувала свиней сама. Догодовувала до того, що вони ходити не могли. Ото найбільшого кабана червоноармійці прямо в сажу й застрелили. Потім обсмалили під хатою, ледве її не спалили...

Через деякий час кобила Люська привела жеребчика. Весь чорний, як жук, біла зірочка на лобі, ніби хто намалював. А на точені ніжки неначе хтось одяг білі шарпетки. Тендітне, струнке, пустотливе — улюблене дитятко в сім'ї. Мама Настунька годувала, купала, чесала й заплітала в гриву Ваські стрічки. Весь

ОТАКЕ ЖИТТЯ

Це було на зіткненні двох половин двадцятого століття. Тоді жebraки часто ходили по хатах. Це був найрізніший люд, на кожнім щось одягоподібне, а в холодний час і взувачка не до описання. На мотузку через плече висіла торба, у кожного свого розміру і форми, без примітних кольорів. Однак ці люди ніколи не викликали цікавості: при зустрічі хотілося понурити голову та безуважно пройти.

У селі тоді, та й тепер, роль захожої людини малоприємна, а надто — жebraка. На це були причини: ніхто із жителів не відав, кого несе із незвістей доріг і на які вчинки хто здатний. Хоч то були особи переважно занепащених доль, але траплялись і такі, хто не хотів трудити рук.

Жebraли по-різному. Хтось, ступивши на поріг, заводив жалібної пісні, хтось казав слова релігійного змісту, інший без передмов благанно просив грошей або їстава. А були й такі, що, увійшовши в хату, оглядали речі та дрібне начиння. Через таких прохачів і інших запідозрювали в недоброму.

Хоча по селах люди мешкали убого та годувалися погано, але майже всі давали відвідувачам: хто шматок коржа, хто кілька картоплин чи щось похватне під рукою. З прохачів ніхто не гребував ні дарами, ні почастунком. Та були й такі хазяї, що перед самим носом гостя спритно засували двері або твердили, що в них немає чого дати, інші ж раяли взятися до роботи.

ВІД РЕДАКЦІЇ. *На адресу “Слова Просвіти” надходить багато листів із розповідями про наше минуле. Події, які відбувалися п'ятдесят, сімдесят років тому, приховують коріння теперішніх бід і негараздів, що не може не турбувати наших читачів. Своїми оповіданнями вони проводять паралелі між минулим і сучасним, примушують замислитися й робити певні висновки.*

фото Т. Карпінської

ДОЛЯ ЇЇ ПОКОЛІННЯ

час із стригунцем розмовляла, пестила, ніби з лялькою бавилася. Він розумів її з півслова. Батька, коли підріс, до себе не підпускав...

Коли Васька змужнів, до нього господарі почали водити кобил, навіть із Тирасполя, Кишинева, для поліпшення породи візних коней. Це нині “мерседеси”, “форди”, “лади” катають господарів, а тоді в селі найбільше цінувався добрий кінь. Отже, гроші на харчі Васька заробляв сам, ще й господарям дещо лишалося. Одного разу до батька звернувся кум Максим:

— Куме Ліварію, дай Ваську відвезти твого хрещеника до церкви вінчатися.

— Ти ж знаєш, Максиме, що я цього зробити не можу. Звертайся до Настуньки. Як запряже, хай поїдуть молоді вінчатися. Ти ж знаєш, що його ще не запрягали. Краще не ризикувати молодими...

— Шкодуєш своєму похреснику жеребця до церкви? — образився кум.

— Я тобі сказав, що — ні, але звертайся до куми, — і відійшов,

теж ображений несправедливим звинуваченням.

Не знаю, як мати вмовила Ваську, але запрягла в “бедку”. Десь через годину до двору підлетів розлючений жеребець лише з двома голоблями й почав бити у хвіртку передніми ногами. Нареченого й наречену він загубив ще по дорозі до церкви. Відтоді більше ніхто не просив його на виїзд.

У 1929 році в нашому селі почали примусово створювати колгоспи. І довелося віддати Ваську. Мати плакала, журився батько, а ми, троє дітей, голосили, як за покійником...

Ти ж знаєш, наше село Чорна було великим, можимим. Через навколишні величезні чорні ліси, які тоді переходили в Кодри, певно, й отримало назву Чорна. На все село було чотири бідняки — з таким чорноземом!.. Земля у них лежала перелогом і поросла бур'янами, лише дітей мали багато. Коли прийшла радянська влада, двоє стали головами сільрад, а двоє, згодом, — головами колгоспів. Отаким ледащогам було довірено зібрати людей для колективного господарювання.

За наказом голови колгоспу нашого Ваську вихолостили й примусили возити воду колгоспникам. Іду бувало, назустріч понівеченій тварині, а він підніме опущену голову, погляне — і сльози в очах. Жалісно заірже... Хіба міг кінь зрозуміти більшовицьку політику?..

На нашу голову ще й голод готувався зарані, бо в 1932 році ходили по хатах холуї-активісти й шукали, чи не сховане де збіжжя. Зайшли й у нашу хату. Я лежала вагітна. Десь через місяць мала родити Марійку. Замість пір'я у наволочці була пшениця. Хотіли перевірити і її, та жінки заступилися. Але ота наволочка з пшеницею не вберегла від смерті.

Вийшла у голодний 1933 рік. Ми ще знайшлися дошки на труну, а інших припорпали, як собак. Нищилося величезне й гарне українське село...

Коли бачу, що діється нині в Україні, розумію: правлять нею нашадки й послідовники колишніх Васьчиних голів колгоспів...

Дуже мене мати просила, щоб не балотувався у мери міста, бо за правду ж уб'ють.

Мером мене не обрали, бо не було грошей, а матір утратив. Земля тобі пером, мамо, царство небесне! Каторжною працею ти заробила його. Пам'ятала розруху чужої революції, голодувала у двадцятих, утратила батьків і доньку в 1933-му. Тягла непосильну колгоспну лямку, пережила війну, потім знову голодувала в 1946—1947 роках, уже на Дніпропетровщині. І померла напівситою при розрусі. Така Доля всього її покоління.

Над усе в житті мама цінувала дітей, хліб і мир...

Борис ДРАЙМ-ВОЗНЯК,
член райради “Просвіти”,
м. Ананіїв Одеської обл.

•

РЕФЛЕКСІЯ

А ЧИ КОЖНОМУ?

Чи це судилося? Чи це дарунок долі — такий, здавалося, непримітний зовні, але дуже споріднений з усім, що було навколо? І хто йому скаже, чи це була його доля? А він, постоявши, подумавши, пороздивлявшись, пішов далі. Доля ж лишилася там. А щось незнайоме, непомітне для зору, пішло вслід за ним. І тепер воно звалося його долею, його новою долею.

...Осінь закрутила листям. Сонце майже і не гріло. Хмарами закутане, мов дитя у ковдру, — небо далі стояло над землею, над будинками, містами і лісами, спорожнілими полями й чагарниками... Дощ лив ще з ночі, тарабанячи по підвіконню.

— Дощ, — тихо почувлося з-під ковдри.

У кімнаті ще було темно, лише за вікном з'являлися проблиски світла. Було чути каркання ворон, яким уже не спалося спозарання. Серед темної квартири почувлися кроки. Було зрозуміло, що хтось швиденько одягався. Далі двері відчинилися і з гуркотом зачинилися.

Він ішов пустими вуличками; усі ще спали; лише іноді де-не-де хтось мимо нього проходив.

Юнак усе йшов і йшов, не знаючи куди, — кудись би йти, аби далі від проблем, далі від життя, далі від світу. Він не знав, що його тягнуло, і куди саме, теж не знав. Просто була потреба втекти від буденності, забути своє ім'я, свої бажання, знайомих, рідних.

Вітер свистів, розгулював так, що й дерева голі позосталися; все листя на землі лежало: де лежало, а де вгору знімалося.

Що це за сила, що змушує людину встати вранці та без ніякої на те причини піти в невідомому напрямку без відчуття страху?

Він відчув, що щось усередині, щось таке сильне його тягнуло туди... Куди саме? Чи він знав? Що він міг знати у свої двадцять років? Знав, звідки діти беруться, знав, що світ не стоїть на трьох китах, але те, що він тримається ні на чому, для нього теж було дивним. Уранці — університет, опісля — гуртожиток, увечері — веселощі. А далі що? Що ж далі? Невже це і є життя? Невже це те, заради чого варто жити? А може, десь там, за отим будинком, чекає його справжнє життя? Але коли він не знає його на вигляд, то чи зуміє його впізнати? Як його зустріне.

З неба почав іти сніг, — такий білий, такий ніжний... Такий, такий неймовірний, наче це не сніг ішов, а щось від Бога, якась його звістка. Ні, це падала Божа любов, вона була кожному дана. А чи кожному?

• **Євдокія КАСЮК,**
м. Калущ Івано-Франківської обл.

ОБУРЕННЯ

КРИТИКУВАТИ — НЕ РОБИТИ

У грудні на радіо “Культура” прозвучала передача, у якій брав участь Василь Васильович Яременко. На превеликий жаль у мене не працював телефон, тому я не зміг адекватно відреагувати на “закиди” п. Яременка в передачі про “Просвіту” та про роль Бориса Грінченка. Що мене до глибини душі обурило, — це такі собі “критичні зауваження” на адресу мого майже земляка Павла Михайловича Мовчана, що, мовляв, теперішня “Просвіта” в ніяке порівняння не йде з “Просвітою” часів Б. Грінченка, — заполітизована, працює на “особи” під вибори. Де ж ті, мовляв, хати-читальні, скільки їх відкрила по селах України нинішня “Просвіта” і т. д.

Критикувати завжди легше, аніж щось робити, знаю про це з власного досвіду. Ось наш просвітянський осередок у с. Ходосіївка (4 особи). Вони — що, працюють за якісь матеріальні блага? Ні. Але 70 грн. на Тарасову церкву перерахували, у місцевій школі про голодомор розповідали, про історію нашого села, про нашу Ходосіївську сотню в Київському полку...

У виступі п. Яременка прозвучало, що треба йти до школи... Товариство “Просвіта” не “ячейка “КПСС”, а творча організація, де кожен працює в міру своїх сил і здібностей.

Я вважаю, що п. В. Яременко свою справу зробив: своїм виступом на радіо кинув тінь на діяльність нинішньої “Просвіти”.

Шановний пане Яременко, коли Ви патріот України, — долучайтесь, впрягайтесь у “ярмо” і нумо плуга “перти” разом. Але якщо — так собі, — то тоді: “Знай швець своє шевство, а в кравецтво не мішайся”.

• **Микола МОТОРНИЙ,**
с. Ходосіївка Київської обл.

ОРИГІНАЛ НЕПОВАЖНОГО ЧИНУ

Інтенсивність такого делікатного промислу була неоднакова: найбільше ходило жebraків навесні й під осінь.

Настав благодатний час. Сонце рано розтопило й випарило вологу. Почався “літній” період весни, коли скидали важкий одяг і ходили босими. Коло стін і на узбіччях вулиць уже стриміла коротка зелень, на деревах набрякала чорна брость.

У ці дні в селі замаячила неординарна постать жebraка. Він був одягнений у щось темне і всепогодне. У руці, як личило, мав дебелий костур од собак. Молодий, із вольовим обличчям і пронизливим поглядом. У ньому не помічали якихось вад чи дрібного каліцтва. Прибулець заявив про себе голосно й оригінально, показавши самотутній “стиль” роботи.

Зайшовши на подвір'я чи відчинивши двері в хату, він гучно виголошував слова — відомі й незнані, чергуючи їх зі звуками, ненаявними в жодній фонетичі. Потім кульмінував голосом, огненно електризував очима, різко уривав мову — і просив. Темпом і формою його вступна частина нагадувала лозунги на мітингах. Як і речники облуди, він обходив логіку та брутально тис на емоції. Від такої вистави малі діти плакали й ховалися під спідницю матері, а жінка злякано торопіла й давала гостю що завгодно, аби швидше йшов геть.

Про цього жebraка казали, що він “самошедший”, себто, божевільний, — у це слово вкладали чимало лиховісних значень. Для нас, хлопчаків, цей блукач таїв щось неохопне нашими знаннями й розумом, ми вчували в ньому небезпеку. Коли бачили його стрімке простування назустріч, заздалегідь звертали вбік, готові зробити пробіжку до безпечного місця. Правда, не чути було, щоб він когось ударив чи навіть погрожував, однак його боялися всі, крім чоловіків і дорослих хлопців. Хтось жартома назвав його Іваном Грозним.

...Лягідний вечір уходив у тишу ніч. Наблизилася додому. Як чітко означилися знайомі сузір'я. У рахманній темені таївся спокій і тонке бриніння комарів. Це був відпочинковий час, коли і спати рано ще, і вже не видно працювати надворі. Ми вийшли на головну вулицю. Під тином на довгій лаві сиділи жінки й чоловіки, дехто з хлопців і дівчат, а з боків тулилася дівтора. Точилися розмови, жарти, десь дівочий голос притишено заводив пісню. Ми присіли на лівому фланзі навпочіпки й дослухалися, що говорять старші.

Уже затяглося допізна. Жінки й дядьки пішли додому. Зосталася молодь і дехто з хлопчаків. Ось іде дорогою якась людина. Не швидко й не повільно. Так, мовби тиняється без цілі. Поста-ть наближалася. Усі примов-

кли, вгомонилися навіть безтурботні жартуни. У людини, що надходила, відчувалося щось незвичне. І тут ми впізнали — Іван Грозний.

Один із хлопців, гарний і кременезий, на ім'я Степан, якого ми любили, бо інколи нас захищав, владним голосом озвався:

— А йди сюди!

Жебрак мовчки підійшов. Ми принишкли, були готові встати й піти, та дуже хотілося почути, що буде виголошувати прибулець. Він мовчав.

— Чого ти придурюєшся? — суворо запитав його Степан.

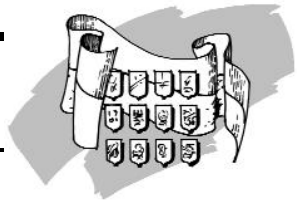
— Дак хто ж мені дасть, — протяг таким жалібним тоном жебрак, що аж торкнуло нас. У цих словах вчувався відчай нещасної людини.

Степан запросив гостя сісти поруч. Той покійно сів. Між ними зав'язався діалог, нормальний і толковий. Нас ввічливо попросено йти додому.

Оце так Іван Грозний! Ми безмовно брели вузькою вуличкою. Мене сповняло непросте почуття — подив, тиха радість і... розчарування. Десь бринів візерунок знайомої пісні. Пісня то обривалася, то знов виписувала кольорові лінії у просторі.

Після того пам'ятного вечора ми Івана Грозного не бачили.

• **Микола КЛОЧКО,**
м. Чернівів

Закінчення. Початок на с.

здогадуватися на чужині, в далекій Канаді. Дермань другої половини 40-х рр. — це кривава рана в серці України, історичної Волині. Енкаведистський терор скосив найкращий цвіт села. Одні загинули в УПА, інші — в концтаборах і тюрмах московсько-більшовицької імперії, ще інші, національно-свідомі, заповнили своїми тілами дерманські криниці, яких у підступний спосіб у своїх нічних звірячих вправах знищили беріївські кати під виглядом бійців УПА з тризубами на кашкетах. Найстрашніше те, що московсько-більшовицькі спецбойовики нищили українських патріотів, підпільників, оголошуючи їх сексотами. Тим самим збурювали, пригломшували родини. Щоб витравити у людей національну пам'ять, у 1946 році Дермань перейменували на "Устенське".

Такої Дермані не знав Самчук, та й у його уяві не постати в такому кривавому таго цариця: палена, катована, куркулена, нищена фізично, ховно — смерть на смерті, насильство на насильстві.

Вперше прийшов я до Самчукової "цариці" 24 червня 1996 року, щоб доторкнутися душою і розумом до її минулого. Вразила краса навколишньої природи. Горбиста місцевість, білі хати в садах, велич монастирських будівель, місцеве кладовище-пантеон із давньої каплицею Св. Онуфрія, перенесеною сюди з гори Круча 1856 року. Мав я тоді багато зустрічей у монастирі з ігуменею Веронікою, вчителями школи, національно-свідомими патріотами з Руху.

Із того часу минуло сім років. Вересневого недільного дня вирушив я знову до Дермані в свою наукову подорож, щоб ще раз оглянути те, що залишилося від Самчукової "цариці", а найголовніше — зібрати дані на місці про Дерманську друкарню 1602—1605 рр.

Нічний потяг привіз мене до станції Здолбунів, а звідти, сказав би Улас Самчук, "рукою подати до Дермані". Насправді — не так. Після довгого чекання сідаю до буса, який їде до села через Верхів. Дорога в цей осінній сонячний день справді нагадує Самчукову: "Поля, одно за одним, відкриваються, мов сторінки чудової книги..." А за селом Верхи з його знаменитим озером-ставом дорога піднімається

ся все вгору і вгору: немощена, з вибоїнами, крутизнаю. Але цю ахілесову п'яту волинських сільських доріг компенсують чудові ліси в осінній позолоті, глибокі яри з невеликими потічками, невеликі хутори, що на диво по соціалістичній колективізації залишилися тут.

Поїздку, яка триває годину, заповнюю споминами, милуюся навколишніми краєвидами. І от я знову в центрі Дермані. Найперше, що мене цікавить — монастир Св. Трійці та його дзвіниця — вежа, в якій і примістив 1602 року свою друкарню Дем'ян Наливайко — її управитель і, напевно, з волі князя Костянтина Острозького — власника обителі й села.

Оглядаю вежу-дзвіницю. З її 34-метрової висоти простетилися навкруги дерманські й навколо-дерманські краєвиди. Так сказав би Улас Самчук: "залишилося

здіймає капелюх і глибинно вітає цю царицю волинських сіл".

Просторі зали вежі-дзвіниці цілком надавалися для друкарської справи, і ця думка дуже глибока в місцевих переказах, які я мав можливість тут почути. Заглядаю в кожен куточок монастирського подвір'я. Ігуменя Вероніка повністю відбудувала зруйноване московсько-більшовицькими атеїстами монастирське господарство, будівлі, храм Св. Трійці.

Нині в монастирі близько 30 черниць і послушниць. Вони співають у монастирському храмі, збирають пожертви. Тут під час служби Божої не чути українського слова, служби правлять ченці з Межигірського монастиря церковнослов'янською московською вимовою. Тут культивується патологічна ненависть до України, до української Церкви, байдуже до якої — УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ. Ці новітні варвари в чернечих рясах, вірні слуги московського церковного імперіалізму, викинули з храму меморіальну таблицю з барельєфом Мелетія Смотрицького (1572—1633) — колишнього ігумена василіанського монастиря, відомого автора "Граматик" 1619 року, письменника, полеміста, похованого в крипті під монастирською

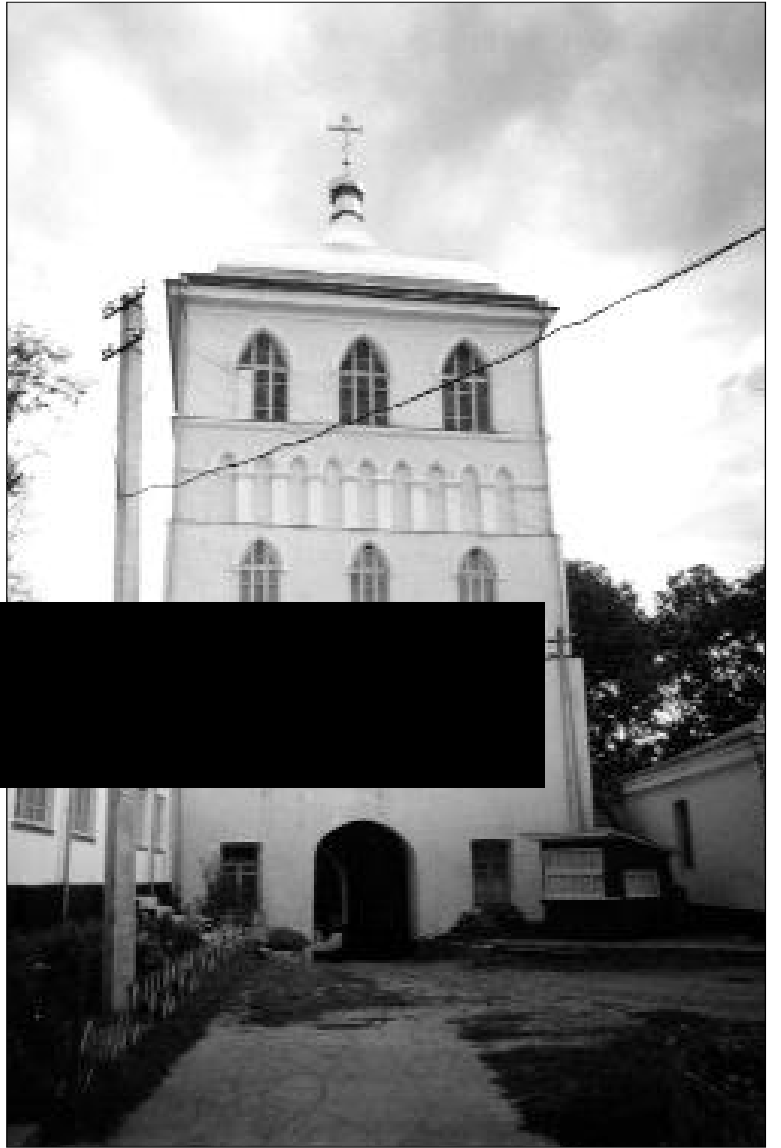
церквою.

Згодом дізнаюся, що цю наругу вчинили над пам'яттю великого українця не без згоди місцевого керівництва. Питання про наругу над пам'яттю Мелетія Смотрицького піднімав і голова Верховної Ради Володимир Литвин. Рівненські посадовці заметушилися — і швидко заспокоїлися. Нині меморіальна дошка Мелетію Смотрицькому як зайва... опинилась у кімнаті-музеї Уласа Самчука.

Іду до будинку, в якому далекого 1897 року народився знаний Микола Хомичевський — Борис Тен. Батько його — священник, мати — вчителька. У його життєпису — навчання в Дермані, Клевані, Житомирі, посада настоятеля Свято-Софіївського собору в Києві та церкви Св. Петра й Павла на Подолі УАПЦ, московсько-більшовицькі концтабори й тюрми. Помер у Житомирі 1983 року. Його переклади Гомера, Арістофана, Есхіла, Шіллера, Гете, Міцкевича, Шекспіра будуть довго служити вдячному українському читачеві.

Неширокою мощеною вулицю піднімаюся до місцевого кладовища-пантеону, на якому серед могил височіє церква-капличка Св. Онуфрія — оригінальна пам'ятка волинської монументальної дерев'яної архітектури. І хоч сама церква-капличка не належить до монументальних споруд за розмірами, її просторі неповторні архітектурні лінії і форми — все, що залишилося від величного прадавнього храму Св. Онуфрія на горі Кручі, з якої її перенесено сюди й перероблено на храм-капличку. Оглядаю могили, в яких тлінні останки 55 замордованих у 1943 р. німцями й поляками, далі — могили 5 юнаків, забитих поляками ще у вересні 1939 року, підхожу до могили відомого повстанського командира Гончаренка.

Завдяки депутатові Василю Червонію могилу прикрашає величавий пам'ятник із чорного мармуру. На ньому напис: "Тут спочиває генерал-хорунжий УПА, шеф головного штабу УПА — Північ на Волині та друзі по зброї". Всі ці перелічені могили з гарними мистець-

кими пам'ятниками, квітами добре доглянуті саме завдяки парафіанам храму Св. Онуфрія.

Тут, на цвинтарі-пантеоні, і могила дисидента Мілетія Лахмана, виключеного із Львівського університету в часи Леоніда Брежнєва за так званий "український буржуазний націоналізм" і повішеного в місцевому кар'єрі.

Цвинтар-пантеон на горі з церковною капличкою Св. Онуфрія гарно доглянутий, і в цьому велика заслуга настоятеля та вірних. Стежкою йдемо до Дерманської гімназії, в якій є музей Уласа Самчука.

Його директор — Федір Єфімчук коротко розповідає історію цього закладу. Музей з дня його заснування 12 лютого 1995 року

відвідало 7 тис. екскурсантів.

Серед відвідувачів музею в книзі відгуків знаходжу імена Любомира Винара, Оксани Білозір, Івана Біласа, Івана Ратушного. Слава Стецько залишила такі свої думки: "Дуже радію, що могла відвідати музей великого сина України Уласа Самчука. Хай же він стане центром виховання нашого славного минулого для української молоді й захопить для творчості свого народу".

Гідні побажання великої України!

● **Володимир РОЖКО,**
історик-архівіст,
м. Луцьк

На фото: Келії та вежа-дзвіни-

Сучасні львівські козаки збудували за зразком давніх козацьких човнів чайку "Пресвята Покрова" і, починаючи з 1992 року, 9 літ мандрували морями та річками Західної Європи, пропагуючи нову незалежну державу — Україну. У 2001 році "Пресвята Покрова" повернулася на Батьківщину для ремонту. Чайку було полагоджено. Цього року козаки планували піти нею до Греції, на Олімпійські ігри. Але на цей похід потрібно було близько 100 тисяч гривень. Спонсорів знайти не вдалося.

Зате з польського міста Сандомира дійшло запрошення бургомістра Єжи Боровського відвідати III всепольський фестиваль водницької пісні, який там відбувся в липні. Поляки не пошкодували 35 тисяч злотих для козацького походу.

Трайлером чайку перевезли до Сандомира і встановили на центральній площі. Гриміли постріли з козацької гармати. Шовечора тут збиралися люди, приходили родини. Козаки частували всіх бажаних кулешем і українським борщем. Полякам найбільше смакував борщ. Якось 50-літровий казан спорожнів за 25 хвилин.

Спілкування тривало допізна. Раніше першої години козаки спати не лягали.

На фестивалі голова львівського козацького товариства "Кіш" і незмінний учасник усіх походів "Пресвятої Покрови" Юрій Волюшак виконав українську народну пісню "Закувала та сива зозуля", а також пісню французьких моряків "Сантьяно", якої нав-

КОЗАКИ НА ВІС-

Фото В. Нелупа

чився під час одного з походів.

Один із учасників фестивалю польський бордівський ансамбль "Дівчата з мокрими головами" проспівав шойно створену поетом і композитором Мареком Сохацьким пісню про козацьку чайку.

11 серпня "Пресвята Покрова" вирушила в похід Віслою. Четверо молодих поляків вступили до козацтва та взяли участь у поході на чайці.

Вісла широка, але неглибока. Велика кількість мілін і звивистий фарватер усклад-

ЦІКАВО ЗНАТИ

нювали похід. Бувало, що чайка за день чотири рази сідала на міліну і знімалась. А ночувала на п'ятій. Бувало, що козаки по три доби не приставали до берега.

Поляки скрізь дуже гарно зустрічали чайку. Харчі приносили ящиками та мішками. Допомогали стягти чайку з мілини. На окремих ділянках водного шляху "Пресвяту Покрову" проводили місцеві лоцмани.

День Незалежності України козаки святкували в Гозліні. Поляки, дізнавшись із телепередач, що в Україні свято, приходили привітати козаків.

"Пресвята Покрова" пройшла по Віслі 250 кілометрів і 26 серпня прибула до Варшави.

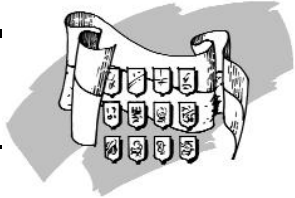
Потім чайка взяла участь у регаті. "Пресвята Покрова" зимуватиме в Польщі.

А на наступний і на 2006 роки козаки отримали запрошення взяти участь у міжнародних фестивалях історичних кораблів у Західній Європі.

У "польському" поході чайки, окрім львів'ян, також брали участь троє козаків з Києва та Луцька.

Усіх бажаних допомогти чайці й узяти участь у походах просимо звертатися до товариства "Кіш": Львів, вул. Раковського, 10/25, тел.: 70-36-87, 70-94-79.

● **Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ**

Піди та візьми розгорнену книжку з руки Ангола, що стоїть на морі й землі.
св. Івана Богослова, 10.8

“...ВІЗЬМИ РОЗГОРНЕНУ КНИЖКУ З РУКИ АНГЕЛА”

Село Дермань — одне з найдавніших і найбільших поселень сільського типу історичної Волині. Знаходиться в мальовничій місцевості серед пагорбів, які складають кінцеву гілку Карпатських гір. Тут із підземних джерел бере свій початок річка Усте (Дерманка), яка, подолавши свій біг довжиною в 56 км через Гульчу, Рівне біля с. Оржів, впадає в Горинь.

Археологічні знахідки свідчать, що на території села були поселення наших далеких пращурів ще в III—II ст. до н. е., а від раннього середньовіччя залишилися кам'яні фундаменти легендарного Гай-Городка, що біля урочища Хомгора, який змила монголо-татарська повінь.

Від тих і пізніших лихолітніх часів у топоніміці Дермані існують такі назви, як “Батіївка” — джерело, з якого, за переказами, пив воду сам хан Батий, “Турецьке узгір'я” та інші.

Свою назву село виводить від слова “дрімати”, яке пізніше було видозміненим і набрало сучасного звучання. За переказами, один із князів Острозьких задрімав під час полювання на цьому місці, відбившись від інших мисливців.

Перше писемне повідомлення про Дермань датується до 1322 року. У грамоті князя Любарта Гедеміновича вказано, що село, як маєток, дароване ним соборному храму св. Івана Богослова в Луцьку. Десь у середині XV ст. князі Острозькі — нові власники Дермані — засновують тут свою літню відпочинкову резиденцію — замок-фортецю, оточений земляними валами з мурами та бійницями, перед якими були рови, наповнені водою. Входом до цього оборонного комплексу служили ворота чотириаркусної вежі 23 метри заввишки, перед якими був підвісний міст над залізних ланцюгах.

Цей замок-фортецю в кінці XV ст. перетворено його власниками в монастир-фортецю.

Пагорб, на якому знаходився монастир-фортеця, oprіч земляних валів, був обнесений з усіх боків кам'яним муром заввишки до 7 метрів з отворами для вогнепальної зброї. Мурували його з дикого місцевого каменю, а рови наповняли водою зі ставка, який ще в княжі часи називали “Мних” (монах).

Площа під монастир-фортецю сягає 960 кв. м, на ній розташовані храм Св. Трійці (20х12 м), чотириярусна вежа-дзвіниця, двоповерховий мурований корпус для напостеля і чернецтва та домова церква при ньому, одноповерхова кухня, двоповерховий флігель, інші допоміжні господарські будівлі.

Документальних даних про час заснування цього монастиря, його фундатора та будівничого історія не зберегла, але більш пізніші джерела вказують, що ним був князь Василь Федорович Острозький. Цей боголюбивий князь будував у родинному замку в Острозі величезний храм Богоявлення Господнього, а згідно монастирського пом'яника з першої половини XVII ст., він був будівничим монастиря-фортеці в Дермані: “... який церкву і дзвіницю мурував, і сам на закладенню був, і всього монастиря Дерманського фундатор, представився року від створення світу 6959, що відповідає року від народження Христа 1459”.

Перший документ, який промовисто засвідчує участь князів Ост-

розьких у розбудові тут монастирського життя, — це збережена рукописна книга повчань, що її подавав внук князя Василя Федоровича князь Костянтин Іванович 1499 року, про що зберігся відповідний запис у цій книзі, а 1507 р. подарував святині ще й рукописне Євангеліє, срібновизолочений потир із диском, лжицею, воздвиженського хреста з мощами, кілька церковних облачень. Усі ці подаровані церковні предмети записані на прикінцевих сторінках Євангелія.

На початку XVI ст., завдяки князям Острозьким, монастиреві Св. Трійці в Дермані належали села Дермань, Кунин, Коршів, Глинськ, половина Мізочика.

Монастир Св. Трійці з часу свого заснування до початку XVII ст. мав подвійне призначення. Це була фортеця, яка носила оборонний характер, і одночасно святиня, в якій молилися князі Острозькі.

5 серпня 1602 року патріарх Олександрівський Мелетій благос-

на Волині тої доби.

З'явилися тут у святій обителі багато вчених ченців, які працювали на славу Божу та рідного народу, завдяки яким князь Костянтин Острозький зміг збільшити й розширити освітню працю та перетворити затишну, на відміну від Острога, Дермань у духовно-освітній осередок.

Свідченням праці ченців Свято-Троїцького монастиря є переклад книги “Пчела”, здійснений ними 1599 року з грецької на церковнослов'янську мову, та рукопис “Бесід” Св. Івана Золотоустого 1605 року.

У 1602 році, як бачимо з вищенаведеного запису на сторінках “Октоїха”, князь Костянтин Острозький переносить центр українського православного книгодрукування з Острога до Дерманського монастиря, ігуменом якого був високоосвічений патріарх протосингел Ісаія Борикивч, який походив із волинського шляхетного роду. Він зібрав навколо себе високоосвічених та світських ченців, знавців перекладацької і друкарської справи, й розпочав працю над виданням нових богослужбових і по-

Д Е Р М А Н ь

ловив фундацію князя Костянтина Острозького на заснування тут спільножитної обителі з більш змістовним чернечим життям. Ігуменом став видатний учений, патріот Ісаія Борискевич.

Про новий устрій чернечого життя в обителі свідчить запис на дванадцятому аркуші передмови до першодруку з Дерманської друкарні “Октоїх” 1604 року: “Монастир свій, названий Дермань, з усіма достатками відлучив, на киновію його фундував і інокам віддав, на згромадження до нього людей, богобойних і ченців святолюбивих в житті і вчених, яким то і друкарню придав, аби двояко і трояко пожиточними церкви і вірі святій були, єдиними молитвами своїми святыми помагаючи, як солуняни апостолу Павлу, а інші життям святолюбивим, приклад даючи тим, які хочуть спасатися, а досконалі наукою і письмом, а залаща друкуванням книг світячи всім, подобячись старим інокам, яких праці в письмі і по нинішній день явин, для которых хвалені суть”.

Із цього запису, зробленого рукою князя Костянтина Острозького, дізнаємося не тільки про новий зміст чернечого життя після реформування монастиря, а й про появу тут друкарні, яка дала святому українському православ'ю необхідні книги, а наші культури — неперевершені пам'ятки українського православного друкарства

перебували Іван Вишенський, царевич Дмитрій та інші.

Але, як видно з післямови, переклади книг робив священник Дем'ян Наливайко.

Першою виданою книгою був “Октоїх”, але Михайло Максимович першим дерманським виданням вважав “Діалог альбо розмова про православну і справедливую віру”, на його думку, ця книга надрукована в 1603 році, але, на превеликий жаль, вона не збереглася. Тому вважаємо саме “Октоїх” першим дерманським виданням. Його друк розпочався 12 квітня 1603 року, а закінчився 12 вересня 1604 року. Книга, як зазначено тут, вийшла “в спільножитному монастирі Дермані, коштом і накладом монастирським”.

Передмову до книжки видано церковнослов'янською та українською мовами, післямову підписав “Даміан недостойний пресвітер”. Нижче того підпису зазначено ініціалами й технічного друкаря “І. Ф.”, але чиє ім'я стоїть за ними — невідомо, можливо, це син першодрукаря Івана Федорова. “Октоїх” надруковано на якісному папері, 326 аркуші, друк у дві фарби.

Титул у складеній рамці. Є гравюри: герб Костянтина Острозького, зняряддя мук Христа. Автором “Ляменту” був священник Дем'ян Наливайко. Вказана на титульному аркуші дата 2 грудня 1603 року — це не час видання, а час смерті Олександра Острозького. “Лямент” опубліковано, ймовірно, 2 лютого 1604 року в зв'язку з захороненням князя Олександра.

Наступною книгою Дерманської друкарні був “Лист Мелетія святішого патріарха Олександрійського до волебного єпископа Іпатія Потія”. Книга побачила світ 6 лютого 1605 року. Цього листа ще 1599 року з грецької на українську мову переклав Іов Борецький, пізніший митрополит Київський, його бачимо в час друку того документа в Дерманському монастирі. Передмову до “Листа” також написав священник Дем'ян Наливайко.

Книга нараховує 41 аркуш. Титули в дві фарби. Гравюри: герб князя Костянтина Острозького, заставки, кінцівка. Вірш на герб українською мовою з підписом Дем'яна Наливайка, його ж передмова “До того хто будет читати. Ласкавий читальнику того листа...” На останній сторінці зазначено, що цей лист написано в Єгипті 15 жовтня 1599 року, під цим чотиривірш про те, що цей лист перекладено “Борецьким, надер Аполлови коханим і в Парнассена лоне муз вихованим”. Текст листа друкований українською літературною мовою.

На цих відомих історичній науці трьох надруках, напевно, і скінчилася праця дерманських друкарів із невідомих причин, як зазначає професор Іван Огієнко, князь Костянтин Острозький перевів її назад до Острога десь у 1605 році.

Історик Іван Каманин висловив думку, що Дерманську друкарню архімандрит Ісаія Балабан за дозволом князя Януша Острозького продав до Києва.

У кінці 1607 року на прохання

Є гравюри: герб князя Костянтина Острозького, дві ілюстрації, заставки, кінцівки, ініціали.

Склад видання: вірш на герб Костянтина Острозького, вірш “Кресте господствуй днесь...”, “Предсловіє указательно, кий розум содержит в себе книга сія”, українською мовою “Передмова указуючи що за розум замикаєм в собі тая книга” та “Свитилни воскресни і стихири Євангельські творіння Кир Льва Деспота”, “Троични постная”.

Під час друку “Октоїха” сталася сумна подія — помер син князя Костянтина — князь Олександр Острозький — надія українського православного народу.

Про це в післямові Дем'яна Наливайка сказано так: “В літо 1603-є, місяці грудні, 2 дня представився благочестивий князь Олександр, воевода волинський, син благовірного князя Костянтина, і великий плач, і сум батьку і рідним залишив, найбільше ж християнам, всі ж бо бачили в ньому допомогу і захист у бідах і гоніннях, що потрясають Христову церкву”.

Окремим виданням Дерманської друкарні була книга “Лямент дому княжат Острозьких над земним з того світу ясне освещеним князем Олександром Костянтиновичем князем Острозьким, воеводою волинським”, скорочено “Лямент”. Надруковано десь після 12 грудня 1603 року. Десять арку-

меном Дерманського монастиря був автор відомої “Граматики” 1619 р. — Мелетій Смотрицький, який у тім монастирі й похований.

З ласки Божої з Дерманської друкарні взяв наш український православний народ Волині і цілої України розгорнену книжку розуму і знань святого українського православ'я з рук свого духовного ангела — боголюбивого князя Костянтина Острозького, щоб віками напувати свою спраглу душу Христовою наукою.

ДЕРМАНЬ — ЦАРИЦЯ СІЛ ВОЛИНІ?

Видатний український письменник Улас Самчук., уродженець Дермані, назвав її царицею сіл Волині. Дермань у його часи була найбільшим сільським поселенням історичної Волині, зі сталим патріархальним українським селянським життям, де на першому місці стояла праця на землі, з якої і для якої тут жили. Ще славилася Дермань високою національною свідомістю — у визвольних змаганнях за волю України 1942—1952 рр. своїм життям заплатили сотні її жителів. Дала вона Україні та світові Уласа Самчука, Бориса Тена та багато інших постатей.

Але то була Дермань Уласа Самчука, його часу, його уяви. А є ще Дермань, про яку він міг лише

Продовження на с.

Наприкінці XVII століття, в 1698 році, до Генеральної старшини українського козацтва звернувся володар Козацької держави — Ясновельможний і Високостойний Гетьман України Іван Мазепа:

Гей, панове Генерали,
Чому ж есте так оспали!
І ви, панство Полковники,
Без жодної політики,
Озмієте всі за руки,
Не допустіть горької муки
Матіч своїй більш терпіти!
Нуте врагів, нуте бити!
Самонали набивайте,
Острих шабел добувайте,
А за віру хоч умірте,
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права!

Іван, син козака Степана, найбільш вірогідно народився 20 березня 1639 року в селі Мазепинці поблизу Білої Церкви, що на Київщині (отже, у березні 2004 року виповнилося 365 років від дня його народження!), й походив із старовинного козацько-шляхетського роду Мазеп-Колединських. Завдяки своїм природним здібностям, здобутій освіті, військовому вишколу, він став великим державотворцем, полководцем, дипломатом і культурним діячем української історії. Вірш під назвою «Дума или пісня» з'явився тоді, коли споконвічна територія України була поділена між трьома імперсько-монархічними державами, а окремі представники козацької старшини орієнтувалися на Варшаву, Москву, або ж Стамбул. «Той направо, той наліво, а все браття, того диво!» — писав Іван Мазепа.

Титанічними зусиллями, об'єднавши навколо себе справжню гвардію українського козацтва, гетьман Мазепа вже у 1704 році досяг здійснення мрії багатьох поколінь українців. Того року нарешті злучилися в єдину національну державу правобережна й лівобережна частини України.

У травні 1704 року 40-тисячна козацька армія Лівобережної України вступила на Правобережжя. Невдовзі до полків Мазепи прилучилися підрозділи правобережного

ПРО-ЧИТАННЯ

До фонду Бібліотеки української літератури в Москві надійшла книга кандидата історичних наук, директора Науково-дослідного інституту Українського козацтва Тараса Чухліба "Переяслав 1954 року та проблема міжнародного утвердження Українського гетьманату" (дослідження затверджено до друку вченою радою Інституту історії України Національної академії наук України; відповідальний редактор — академік НАН України Валерій Смолій).

У книзі розкривається проблема визнання Війська Запорозького як суб'єкта міжнародних відносин Центрально-Східної Європи ранньомодерного часу. У контексті українсько-російських міждержавних домовленостей 1654 року висвітлюється міжнародно-політичний статус Української козацької держави протягом другої половини XVII століття.

У передмові автор зазначає, що, “окрім українсько-російського договору 1954 р., гетьман Богдан Хмельницький під час свого правління уклав наступні міжнародні угоди: із кримським ханом Іслам-Гіреєм — у 1648 р.; з польським королем Яном Казимиром — у 1649 та 1651 рр.; з турецьким султаном Мегмедом IV — у 1650, 1653 і, очевидно, 1648 та 1655 рр.; з молдавським господарем Василем Лупулом — у 1650 р.; ймовірно, зі шведською королевою Христіною — у 1653 р.; з угорсько-трансільванським князем Дьєрдем (Юрієм) Ракоці — у 1656 р.; з німецько-бранденбурзьким курфюрстом Фрідріхом I Вільгельмом та шведським королем Карлом X Густавом — у 1656 р. Його наступники — тогочасні правителі ранньомодерної Ук-

ринський та Могилівський. Разом із лівобережними адміністративно-територіальними одиницями — Київським, Чернігівським, Полтавським, Переяславським, Ніжинським, Стародубським, Лубенським, Миргородським полками — вони утворювали єдину козацьку державу.

Хоча Україна стала об'єднаною, однак не була вирішена інша проблема. Московія-Росія все більше й більше обмежувала державні, національні, соціальні й культурні права українського народу. Невдово-

НЕХАЙ ВІЧНА БУДЕ СЛАВА

наказного гетьмана Самуся і полковників Семена Палія та Захара Іскри. 15 червня в таборі поблизу Паволочи Самусь передав гетьману Мазепі свої клейноди — булаву, бунчук і Універсал польського короля на гетьманство. З цього часу Мазепа став титулуватися Ясновельможним Гетьманом України обох сторін Дніпра.

Гетьман України І. Мазепа залишив Самуся на посаді полковника Богуславського полку, а також наказав йому виділити дві сотні досвідчених вояків, які б увійшли до складу гарнізону Білоцерківської фортеці. У 1705 р. розпочалася нова бойова операція лівобережного козацького війська. Досягнувши кордонів Беззького воеводства, гетьманський уряд тим самим поширив свою владу на всю територію Правобережної та частину Західної України. І хоча польські урядовці виступали проти цього, до кінця липня 1708 р. тут, під захистом І. Мазепи, урядувала місцева козацька старшина. До існуючих Корсунського, Білоцерківського, Богуславського та Брацлавського полків приєднався відроджений Уманський. Чиги-

Пам'ятник славному гетьману у с.
Мазепинці

лення в середовищі козацького війська зарубіжними походами та будівничими роботами, виснаження людських і матеріальних ресурсів Українського гетьманату в Північній війні посилювалися накопиченням претензій козацької верхівки до російського царя Петра І за поступове обмеження владних повноважень не лише гетьмана, а й політичної та економічної автономії козацької держави, спроби адміністративного реформування україн-

ської армії. І не випадково гетьман І. Мазепа саме в 1704 році задумався над тим, щоби радикально відійти від скіпетра російської монархії.

Сподвижник гетьмана Пилип Орлик, який був свідком тих подій, так описував причини, що спонукали володаря Українського гетьманату до цього: "...Коли та Московська держава численними винайденими способами намагалася надвередити і до решти зруйнувати військові права та вольності, які сама ж потвердила, і на народ вільний козацький, якого вона ніколи не завойовувала, накласти невільницьке ярмо, тоді, скільки Запорозьких козацьких вольностей завоював та вільний народ, так і сам гетьман, який послідував за гетьманом Мазепою, хоча й не був чинником, як Мазепа, згадана Московська держава, бажаючи довести свій лихий намір до завершення і віддаючи злом за добро, замість удячності й уваги за такі численні вірні служби і за гоніння на них до останнього знищення, кошти і утрати, за незчисленні відваги і воєнну криваву працю хотіло неодмінно перетворити козаків у регулярне військо, міста забрати в свою область, права і вольності полатати, Запорозьке Низове військо викоренити і імення його навіки згладити, чого явні були і під сей час знаки, докази й печатки. Тоді вишезгаданий, славної пам'яті, гетьман, ясновельможний Іоан Мазепа, поставши правдою та ревністю за цілість Вітчизни, права та вольностей військових, а бажаючи щирим жаданням бачити в дні свого гетьманського володіння і залишити квітнучою і наповненою ту ж таки Вітчизну, милу матір нашу, та військо Запорозьке, городове й низове, після смерті своєї для вікопомної пам'яті імені свого не лише в непорушних, а й у розширених і розножених вольностях". Так було написано у першій Конституції України 1710 року, окремі положення якої набагато десятиліть випередили демократичні конституції Європи та Америки.

У 1708 році гетьман оголосив війну могутній Російській імперії, а допомогою йому надав шведський король, з яким він уклав таку угоду: “Все, що воюється з колишньої території Московщини, належатиме на підставі воєнного права тому, хто цим заволодіє, але все те, що — як виявиться, належало колись українському народові, передається й задержиться при українському князівстві. Князь (Гетьман) і Стани України, згідно з правом, яким досі користувалися, будуть захищені і вдержані на всім просторі князівства і частин, прилучених до нього. Іван Мазепа, законний князь України, жодним способом не може бути порушений у володінні цим князівством, по його смерті, яка — треба сподіватися — не наступить ще довго, стани України захищать усі вольності згідно зі своїми правами за стародавніми законами”.

Через 50 років після Переяславської козацької ради, в 1704 році, українці, завдяки виважений політиці Ясневельможного Гетьмана України Івана Мазепи, возз'єдналися в єдиний національний державі та підтримали його в задумі звільнитися від міцних обіймів підступного російського монарха. Можливо, саме ця подія спонукала знаменитого письменника Віктора Юго в XIX столітті, коли Росією вже повністю була знищена українська державність, висловити пророчі рядки у всевітнєвотомій поемі “Мазепа”:

*...Цей труп живий, що,
 повзаючи, гине,
Колись іще буде народом України...*

То що, сучасні українці, ми й до цього часу є “живим трупом”, чи все ж таки згадаємо, що ми є нащадками Гетьмана Івана Мазепи — гордим, волелюбним і войовничим козацьким народом самостійної України?!

Тарас ЧУХЛІБ,
кандидат історичних наук

ІСТОРІОГРАФІЧНА ЛЕГЕНДА ПОМЕРЛА?

держав у сфері міжнародних інтересів європейських країн". Додатки містять "Прохання по пунктам Богдана Хмельницького про затвердження колишніх їх прав і вольностей, і про суди та про інше", "Статті гетьмана Богдана Хмельницького", затверджені московським царем Олексієм Михайловичем, та витяги зі списку договору вічного миру російія із поляками, 1686 року.

Висновки автора монографії є такі: "Протягом перших десяти революційних років Український гетьманат, завдяки впровадженню Б. Хмельницьким концепції полівасалітетної підлеглості, остаточно утвердився в геополітичній структурі Європи як держава фактично невіддєльна, але номінально залежна від монарших дворів даного регіону... Самопроголошений правитель гетьманату Б. Хмельницький був визнаний європейськими та азіатськими монархами як васально залежний володар, який мав право на іменування титулом "dux".

Гетьман України укладає міжнародні угоди, серед яких — домовленості з Московським царством, що часом під впливом певних чинників, набули міфологічного забарвлення щодо “возз’єднання”, “приєднання”, “об’єднання” і т. д. України з Росією. Відомо, що на козацькій раді 1654 р. у Переяславі не приймалася жодна угода. У результаті тогорічних лютеново-березневих переговорів між Україною та Росією виникло декілька документів — 23 пункти-“статті”, які послав Б. Хмельницький до Москви і які мали лягти в основу майбутнього договору, та 11 пун-

ктів-“статей”, що разом із “жалуваною грамотою” прислав до Чигирини московський цар Олексій Михайлович.

Згідно з твердженням багатьох істориків, ні українська, ні російська сторони не виконували більшість з досягнутих домовленостей ("Березневих статей"), а отже, можна говорити лише про номінальну царську зверхність над ранньомодерною Українською державою. У цей же час Хмельницький намагався отримати союзницький захист турецького султана і рухався у напрямку визнання протекції угорсько-трансільванського князя та шведського короля. Гетьман "лякав" одного монарха іншим і намагався протиставити одного одному тогочасних династичних володарів із метою здобуття самостійності для створеної козацької держави.

Міжнародні та внутрішньополітичні події після 1654 р. перекинули заповідні недотримані Україною домовленості із Москвою. Московська держава також не виконувала взятих на себе перед тим зобов'язань: у 1656 р. вона підписує Віленський трактат із найбільшим тогочасним ворогом України — Річчю Посполитою; у 1659 р. російські урядовці сфальшували «статті Б. Хмельницького» 1654 р.; у 1665 р., згідно з т. зв. «Московськими статтями», лівобережна частина гетьманату мала перетворитися на станову автономію; в 1667 р. Росія укладає Андрусівське перемир'я з Польщею, яке мало антиукраїнську спрямованість; укладення «Вічного миру» 1686 року остаточно завер-

шило поділ Української держави між Москвою та Варшавою.

“Вічний мир” засвідчив остаточний крах українсько-московських домовленостей не тільки 1654, але й 1659, 1663, 1665, 1669, 1672 та 1674 рр... Недотримання Москвою багатьох положень “Коломацьких статей” 1687 р., що були укладені з гетьманом І. Мазепою, відмова останнього від зверхності Петра І і знищення царськими військами Батурина в 1709 р. остаточно вирішили проблему міждержавних союзницьких стосунків на користь зростаючих імперських амбіцій Московії-Росії. Тим самим засвідчувалася недовговічність та ефемерність Переяславсько-Московських домовленостей 1654 р., що з часом під впливом певних суб’єктивних чинників перетворилися в рядової (хоча й дуже важливої, з огляду на тогочасну внутрішньополітичну та міжнародну ситуацію) зовнішньополітичної акції гетьманського уряду на історіографічну легенду про Переяслав 1654 р., яка, на жаль, до цього часу продовжує хвилювати не лише вчених, але й широку громадськість”.

Із книгою Т. Чухліба можна ознайомитися в читальному залі Бібліотеки української літератури в Москві (вул. Велозаводська, 11/1).

Юрій КОНОНЕНКО,
м. Москва

МОЛОДИМИ ОЧИМА

Так от, мені ця людина теж знайома зі шкільної лави. Якщо не зраджує підступна пам'ять, — я так само була змушена купувати новий підручник. Думаю, варто сказати “дякую” панові Ющуку за допомогу у виборі майбутньої професії. Адже саме на його підручниках я виховувалася у формально українській гімназії.

Студентам гуманітарних ВНЗ та, звичайно ж, колу пошуківців інших спеціальностей може стати в пригоді книжка з ненадуманого назвою “Мова наша українська”. Побачила світ вона у Видавничому центрі “Просвіта” (2003) завдяки підтримці Товариства української мови імені Т. Шевченка в США.

Видання складається із багатьох розділів. Деякі з них — це прекрасна публіцистика, яку ви могли бачити на шпальтах столичних газет.

Усе видання наскрізно руйнує перепони на шляху сучасної української мови, у доступній формі викладає її унікальні особливості, згадує багатотрагедальну історію тощо.

Перше ж, що зацікавило мене в книжці, це “проект” “Найновішої редакції українського правопису”. Нагадаю, що останній правопис затверджений у 1993 році.

Про нововведення багато говорять, наводять приклади на лекціях, схвалюють, не підтримують. Хоча, треба зазначити, — правопису ще не утвердили. Хотілося б мені зазірнути в журналістські “матеріали” СТБ, аби довідатися, як вони пишуть? От я зараз друкую, а мені комп'ютер підкреслив червоним усі нові для нього слова. Але найцікавіше, що в книжці шановного pana Ющука працівником видавництва довелося виправити

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІД МЕТРА У СТВОРЕННІ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

Іван ЮЩУК — знана людина для “просвітянських” читачів. Також він відомий тим школярам, що гублять підручники, а згодом, на початку наступного навчального року, шукають його книжки на Петрівці.

і ускладнень, адже в сусідів поляків та чехів саме так. І нічого, що американці називали свою найбільшу річку *Mississippi*, для нас вона *Micicini*, а може спробуємо простіше — *Mic*, а коли гукатимемо, то так: *Mice*.

Кому потрібна така українська мова: “Закрий віндю, бо чилдренята посікаються”? Шкода, що діаспора вважає свою мову — українською.

Єдине, що варто підтримати в новому правописі, так це відповідність: **h-r, g-r, ch-x**. Хоча й нині мені довелося по г лізти у “Вставку”, а якщо впровадити такі суттєві зміни, то в технологічному плані не розгребти цього й через сто років.

Проте повернімося до обраної книжки. Вона присвячена, як було зазначено, не лише одному питанню.

Науковець порушує найбільш актуальні питання стосовно української мови та вдало обґрунтовує необхідність їх вирішення. Насамперед, торкається питань про державну мову в армії; статус російської мови; подає свій проект (щоправда, у дещо художній формі) концепції освіти національних меншин в Україні.

Звичайно, скаже дехто,

скільки людина знає мов, стільки разів вона людина. І це справді так. Володіння двома або кількома мовами збагачує людину додатковими знаннями про інші культури. Білінгвізм необхідний, аби вільно спілкуватися з іноземцями й не більше. А коли це набуває тотального розмаху, то вже загрожує руйнацією національної спільноти та її духовної своєрідності. Тому застосовувати термін “білінгвізм” до української дійсності недоречно, згадуючи увесь тернистий шлях українства в лавах Московії, Російської Імперії та СРСР.

Надзвичайно корисний та цікавий розділ “Право нації і права людини”. Він наповнений цитатами на підтвердження думок науковця: з Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН; із застереження з Європейської Хартії про регіональні мови та мови меншин; із Гаазьких рекомендацій та витягів із Загальної декларації прав людини.

“Захист і розвиток регіональних мов або мов меншин не повинні проводитися на шкоду офіційним мовам і необхідності вивчати їх”, —

проголошує Європейська Хартія та конвенція ООН.

Чому ж ці міжнародні закони не діють в Україні? Відповім від себе: аби навчити наш народ дотримуватися правил, йому треба показати страждання за подібні порушення. Закон без додаткових нормативних актів та пунктів, зазначених у Карному Кодексі, у нас не діє.

На завершення зазначу, що юрист знайде інформацію для себе в щойно згаданому розділі, історикам радше зазірнути до тем: “Про походження української мови” та “Наша мова — наша історія”, а для документознавців у книжці викладені доповіді з Установчої конференції Товариства імені Т. Шевченка та з сесії Головної ради Товариства української мови, психологам і педагогам цікавим буде “Психологічний аспект у методиці викладання рідної мови” (від метра у створенні підручників), у ній навіть, як уже згадувалося, знайшлося місце для військових: “Державна мова і армія”.

А журналістам раджу не минати жодного з них, якщо вони не вельми часто висиджували пари в Університеті.

• **Юлія НЕКРАСОВА**

МОВА ВЛАДИ

До мене звернувся головний спеціаліст Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України Б. М. Паздерський щодо проблеми приниження його національної честі та гідності посадовими особами зазначеного Міністерства. Насамперед, — це перший заступник міністра, керівник апарату В. Першин (із червня 2004 року — перший заступник голови Рахункової палати України) та директор департаменту співробітництва з країнами СНД В. Шевченко. Справа триває вже майже два роки, але названі посадові особи проявляють наполегливість, гідну кращого застосування.

Суть справи така. 22.01.2003 р. наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України головному спеціалісту цього Міністерства Б. Паздерському на підставі доповідних записок начальства та його пояснювальної записки було оголошено дисциплінарне стягнення — догану. Основною причиною цього стала принципова відмова Б. Паздерського перекладати російською мовою матеріали, підготовлені на виконання доручення Адміністрації Президента України. Посилаючись на ст. 10 Конституції України та ст. 11 Закону України “Про мови в Українській РСР”, Б. Паздерський відмовлявся виконувати неодноразові вказівки начальства перекладати підготовлені довідкові, інформа-

ційно-аналітичні та інші документи, що призначалися для внутрішнього використання. Свою відмову він аргументував тим, що вся документація державних органів влади повинна вестися державною, тобто українською, мовою; що нехтування державною мовою службовими та посадовими особами органів державної влади є протиправним, оскільки суперечить вищезазначеним правовим документам; що примушування його перекладати матеріали для посадовців України російською (не державною) мовою є, крім порушення законодавства, ще приниженням його національ-

ної честі та гідності з боку посадових осіб Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. Ці аргументи не подіяли, і наказом, як уже зазначалося, Б. Паздерському було винесено догану.

Не погоджуючись із протиправною позицією Міністерства, Паздерський Б. М. звернувся до суду і, незважаючи на те, що Міністерство всіляко затягувало справу, в судовому порядку домігся скасування догани (рішення Шевченківського районного суду Києва від 02.10.2003 р.).

Крім цього, під час судового засідання Б. Паздерський подав кло-

потання про порушення кримінальної справи за ст. 161 КК України проти посадових осіб Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України В. Першина та В. Шевченка за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної ворожнечі й ненависті, приниження його (Б. Паздерського) національної честі та гідності й пряме обмеження його прав. Зазначене клопотання Шевченківський районний суд Києва листом від 10.09.2003 р. № с-23 направив прокурору Шевченківського району Києва для проведення перевірки та порушення кримінальної справи

при наявності відповідних підстав. Проте прокуратура Шевченківського району відповідних дій не здійснила.

17.02.2004 р. Б. Паздерський звернувся до прокурора Києва Р. Кузьміна зі скаргою про проведення вищезазначеної перевірки з долученням до неї справи № 2-4422/03, яка знаходиться в Шевченківському районному суді Києва, порушення кримінальної справи проти першого заступника міністра — керівника апарату В. Першина та директора департаменту співробітництва з країнами СНД В. Шевченка на підставі ч. 1 ст. 161 та ч. 1 ст. 364 КК України та внесення

відповідного подання Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, всім центральним органам виконавчої влади щодо усунення порушень ст. 10 Конституції України, Законів України “Про мови в Українській РСР”, “Про державну службу” та неухильного дотримання Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99.

Прокуратура м. Києва направила зазначену скаргу прокурору Шевченківського району Києва С. Нечипоренку, а той, у свою чергу, всупереч ч. 4 ст. 7 Закону України “Про звернення громадян” та

ч. 4 ст. 97 КПК України, направив її до Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, тобто в установу, на посадових осіб якої Б. Паздерський скаржився.

Наступні скарги Б. Паздерського до Шевченківської прокуратури Києва (від 23.03.2004 р., 15.04.2004 р., 20.05.2004 р.) або розглядалися нею не по суті, або направлялися до Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, або відповіді надсилалися на неправильну адресу.

За цей час перший заступник міністра — керівник апарату В. Першин — на підставі доповідної

директора департаменту співробітництва з країнами СНД В. Шевченка виніс Б. Паздерському чергову догану за нібито зрив терміну виконання доручення. При цьому в доповідній В. Шевченка не було зазначено, якого саме доручення Б. Паздерський не виконав! Прикметно, що доповідна з'явилася після чергової відмови Б. Паздерського перекладати довідкові матеріали російською мовою для міністра економіки та з питань європейської інтеграції України М. Деркача, що вказує на ігнорування керівництвом Міністерства державної мови. Отже, скасування догани не стало підставою для припинення порушень ст. 10 Конституції України, Законів України “Про мови в Українській РСР”, “Про державну службу” посадовими особами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та неухильного дотримання ними Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р.

Чи не час припинити бездіяльність органів прокуратури у справі про порушення мовних прав громадян посадовими особами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, які, надаючи протизаконні привілеї російській мові, розпалюють національну ворожнечу й ненависть та принижують національну честь і гідність особи?

• **О. ТЯГНИБОК,**
народний депутат України

Закінчення. Початок на с.
ОСОБИСТЕ

ЗАКОН ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОБРА

Після закінчення інституту закинула доля Любомира Пирога до Морідина, де він працював лікарем у санаторії "Мармуровий палац". У вільний час відвідував тенісні корти. І ось одного разу з ракетками в руках з'явилася струнка, симпатична дівчина в довгій модній спідниці. Оразу видно — не місцева, не галичанка. Але звернулася до хлопця вишуканою українською мовою, причому з природною вимовою. Позналилися. Тамара Панченко, студентка з Києва.

Невдовзі після від'їзду Тамари Любомирові з Києва надійшло повідомлення про зарахування його до аспірантури. Тамара навчалася у Київському інженерно-будівельному інституті. Любомир зустрічав її після занять, проводив додому. Ходили, будували спільні плани, а потім і поборилися. Сьогодні, коли вже виросли діти Олесь та Мар'яна, Тамара Федотівна і Любомир Антонович — доктори наук, академіки, мають сотні наукових праць, вона — заслужений архітектор, він — заслужений діяч науки і техніки — понад сорок років разом.

Але те найперше прохання, з яким Любомир Антонович звернувся до майбутньої дружини, він пам'ятає і вдячний за згоду до сьогодні:

— Скажи, тобі, все одно, якою мовою ми говоритимемо в сім'ї?

— Все одно, — відповіла вона, не замислюючись.

— А мені не все одно, — наголосив Любомир, — Удома в нас буде українська мова. Прошу тебе дуже, рідна, єдина, кохана!

МОВА — ЦЕ ПРИНЦИПОВО

— Я народився і виховувався в Рогатині, й наш рід Пирогів був завжди активним у громадському житті. Одного мого дядька Миколу Пирога розстріляли у Києві в 1937 році. А ще один дядько, Михайло Пиріг, помер в Івано-Франківській в'язниці у 1945 році — він був активним громадським діячем у Рогатині. Я з дитинства знав, до якого роду належу, адже тоді були ще живими розповіді про січових

стрілців. До того ж батьки водили мене за руку на вечори товариства "Просвіта". Батьки прищепили любов до всього того, що зветься своїм, рідним. А вже потім я ставав на оборону свого, виявляв спротив. Але це вже було пізніше, в інституті.

Своєрідний протест був і в тому, що я на лекціях, екзаменах відповідав тільки українською мовою.

Усі предмети викладалися російською, а я конспектував одразу українською, і відповідав українською. Дійшло до того, що коли був у Ленінграді на перепідготовці як офіцер, то зловив себе на тому, що лекції читають російською, а я конспектував українською (сміється). Хоча ж у Ленінграді відповідати треба було російською.

Я читав лекції, проводив практичні заняття, спілкувався зі студентами тільки українською мовою. А тоді ж було багато іноземних студентів. Коли веду заняття і знаю, що у групі є німці, то я дещо німецькою говорив. А взагалі-то попереджав: коли вам складно, можете попроситися в іншу групу. Жоден німець не скаржився. А вже будучи головним нефрологом Міністерства охорони здоров'я, я в усіх обласних центрах проводив семінари для лікарів і виступав лише українською мовою. У Криму, щоправда, говорив російською, бо дехто справді не розумів, а я був зацікавлений донести інформацію. Донині лікарі пам'ятають мене і мої українськомовні лекції.

— На жаль, дехто тримається позиції "какая разница, на каком языке разговаривать". А для Вас українська мова — це принципово?

— Так, це було принципово і мобілізує. На той час мені потрібно було довести, що "этот упрямый националист" усе ж чогось вартий. І це мені не давало розслабитися: по-перше, я шліфував мову, а по-друге, прагнув удосконалитися у своїй професії. Звісно, не все було гладенько, були серйозні прикроси, були й курйозні історії.

— А які ще принципи Ви сповідуєте?

Архітектор Лесь Силин — надзвичайно цікавий співрозмовник

— Маю життєве кредо. Скажу яке. Я не раз перевіряв і переконався на своєму життєвому досвіді, що існує закон збереження добра. Ми всі пам'ятаємо зі школи закон збереження матерії, закон збереження енергії, а я сповідаю закон збереження добра.

Роби людям добро, навіть ні на що не сподіваючись. І саме медицина мені допомагає впроваджувати цей закон у життя. Є таке поняття в медицині: лікарю, не нашкодь. А я вважаю, що треба додати тезу: твори благо! Тому що "не нашкодь" — можна усунутися і не допомагати, а лікар повинен активно творити благо — настільки, наскільки дозволяють обставини, твої знання, зрештою, нинішній стан медицини.

МІЙ СВІТОГЛЯД ФОРМУВАЛА УКРАЇНЬКА КНИЖКА І, ПЕРЕДОВСІМ, "КОБЗАР"

— "Кобзар" в українській хлібо-робській родині Галичини 30-х років був рідкісним скарбом. У нашій родині він з'явився від матиного брата. До сьогодні пам'ятаю його обкладинку, міцний і грубий, дещо

жовтуватий папір сторінок. Моя мама все своє життя могла декламувати поему "Тополя", яку зберегла в пам'яті ще у віці понад 80 років. Згадувала зі своїх шкільних років. Маю її шкільні свідоцтва, останнє засвідчує, що в 1911 році вона закінчила 5-й клас шестикласової народної школи в Рогатині, Рогатинського шкільного округу, краю Галичина. Пишалася тим, що в шкільні роки, декламувала зі сцени цю поему, за що пані-вчителька Гургулова привселюдно її похвалила та поцілувала.

Читати я навчився ще до школи на заголовках статей газети "Народна справа" (великі літери) і на цьому "Кобзарі". У нас удома навпроти образів Ісуса Христа і Матері Божої, що висіли в узголів'ях ліжок, на протилежній стіні були портрети Тараса Шевченка та Івана Франка.

Пам'ять зберігає шевченківські вечори в приміщенні Рогатинської української гімназії, у товаристві "Просвіта". Це було моє дитячо-емоційне, але незгладиме і навічне залучення до генія Шевченка, без імені якого не уявляв ні рідної домівки, ні рідного міста, ні України. Хвилювали долі наймички, Катерини, Мар'яни, Оксани, уява збагачувалася постатями Гамалії, Перебенді, гайдамаків, чубатих запорожців.

Уже навчаючись в інституті, відкрив для себе прозу, й особливу "Щоденник" Поета. Він став для мене по-людськи ближчим, зрозумілішим.

Не зустріється в пам'яті перше відвідування Чернечої гори. Це був 1955 рік, перший приїзд до Києва, коли взяв відкріплення від аспірантури, яка мені не імпонувала. Але в Рогатині так і не вдалося влаштуватися на роботу. Не приймали, як гадаю, тому що був місцевим, а серед лікарів Рогатина на той час взагалі не було жодного галичанина.

До Канева добрався дніпровським паропластом удосвіта. Вирішив спочатку відвідати канівську церкву, місцевий цвинтар. Не згадується в пам'яті випадкова зустріч біля церкви зі старенькою бабунею, яка розмовляла зі мною напрочуд чистою літературною українською мовою. А звик же до мови галичанських бабусь. Її народна мова була мовою Івана Котляревського, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Тараса Шевченка, які, піднявши її до рівня літературної, ввели до суцільного розвинених мов світу.

На могилі Кобзаря пробув до вечора, до Києва повернувся наступного ранку. Потім неодноразово бував на цьому святому місці, не кажучи вже про 1961 та 1964 роки, але перше враження неповторне.

Замешкавши у Києві з 1958 року, не пропустив жодного шевченківського вечора чи концерту. Виконання "Заповіту" з неодмінним вставанням наповнювало мене хвилюванням, викликало почуття всеукраїнського єднання, підіймало хвилю рогатинських спогадів, будило пам'ять про батьків, про рідних. Із кінця 60-их років при виконанні "Заповіту", наслідуючи приклад "президіальних" осіб, вставали не всі, а потім, до другої половини 80-их років, у Києві виконувати його уникали.

Обурювало вилучення з авторних видань "Кобзаря" поезій "Розрита могила", "Іржавець", "Якби то ти, Богдане п'яний..." та інших. Обурювали тлумачення і коментарі до багатьох творів Шевченка.

Високу Шевченкову громадянську лірику, поезію національного й вселюдського звучання відкрив для себе вже у зрілому віці. Ніколи не перестане дивувати мене ця Людина, її людський подвиг, що з безодні рабства виніс на вершини людського духу, на сторіччя визначив їй місію духовного провідника і пророка рідного народу.

Тому перша укладена мною філателістична експозиція, представлена на різних виставках, була "Тарас Шевченко очима філателіста". Це — його життєвий і творчий шлях, перебування в Україні, Росії, Середній Азії; Шевченко і музика; Шевченко і театр; світ про Шевченка тощо.

ЗАХОПЛЕННЯ

— А звідки ця пристрасть до філателії?

— Із дитинства. І не лише до філателії. Це — риса характеру, колекціонерська жилка. У дитинстві я збирав і засушував листочки з різних дерев, збирав значки. До речі, 115 різних шевченківських значків подарував до меморіального музею Т. Г. Шевченка в Києві.

До музею-кімнати Олега Антонова подарував 157 нагрудних значків із літаками "АН". Колекціонував листівки української тематики, тобто краєвиди міст України, пейзажі України, ілюстрації до українських пісень.

— Але ж колекціонування забирєє час?

— Не тільки. Воно збагачує мене емоційно, наснажує духовно. Ще з початку 60-их років почав збирати філателістичну україніку. І зараз пам'ятаю ті відчуття, коли працював над експозицією "Київська Русь через призму філателії". Це давні міста Київської Русі, це Київська Русь у мистецтві, науці, літературі, топонімі Київської Русі. Або такі експозиції: "Україна в побуті, обрядах, звичаях", "Діячі культури інших народів українського походження (з українського кореня)".

У мене понад сто публікацій із філателістичної україніки. Та чи не найбільше хвилювання охопило, коли тримав у руках марку, присвячену Роксолані, випущену поштою України.

Розпитувала
Таїсія КОСЕНКО

ДОЛІ НЕ ОБИРАЮТЬ

— **Пане Любомире, Ви вступили до медичного інституту по війні, тоді це був престижний фах. Часи змінилися, нині “в моді” інші професії.**

— Не згоден, медицина і сьогодні — престижна професія, попри всі недоліки в галузі охорони здоров'я. Лікар не може, на жаль, за нинішніх обставин повністю реалізувати свій професіоналізм, не може реалізувати навіть свого милосердя, тому що часто хворому не “по кишені” відповідні медикаменти, не забезпечена діагностична база, транспорт зношений, важко вчасно дістатися до хворого. Але, незважаючи на це, існує конкурс вступників до медичних вузів. Коли я вступав до Львівського державного медичного інституту, нині — Львівський медичний університет імені Данила Галицького, конкурс був 7,5 вступників на одне місце, але я як медаліст переваги.

— **Не шкодуєте й до сьогодні?**

— Не шкодую. Хоча як в юності, так і донині маю широке коло знайомих, можна б сказати, що дрібнюся, але про це теж не думаю. Я мріяв про філологію, проторичний факультет університета, маючи лише 17 років, аналізуючи тогочасну ситуацію, розуміючи, мені доведеться недоговорювати, недописувати, йти на компроміси з офіційними інституціями проти своєї волі.

Остаточо ж на мій вибір вплинула така ситуація: під час війни до рідного мого Рогатина перебралися зі своєю родиною моя тітка та її чоловік, лікар Василь Лотоцький. Вони мали троє дітей, із-поміж яких — і нинішня народна артистка України Наталя Лотоцька. Коли нас бомбардували, то були поранені, і я міг спостерігати, як працював лікар Лотоцький. Це вирішально вплинуло на вибір моєї майбутньої професії. І я вдячний долі, що обрав медицину, а може, вона обрала мене. Принаймні я не пошкодував за цей вибір до кінця свого життя.

Медицина не сьогодні потрапила в глибоку скруту, вона була “в загоні” і за радянських часів. Адже відомо, що в Радянському Союзі медицина фінансувалася на засадах залишковості. Що не потрібно було для мілітаризації держави, що залишалося після важкої індустрії, — те й розподіляли на освіту, культуру, медицину. Медики були порівняно низькооплачуваною категорією, а ось щодо хворих, — то вони мали більше гарантій отримати кваліфіковану медичну допомогу.

— **Чому склалася така ситуація і де вихід?**

— Невідомо, куди йдуть державні кошти. Ми знаємо: якщо фінансування системи охорони здоров'я менше шести відсотків внутрішнього валового прибутку, — така система не функціональна.

У нас на охорону здоров'я виділяється 3,1 % — 3,2 % внутрішнього валового прибутку. Уявляєте, яка ефективність такої системи? І це при тому, що, згідно з законодавством, охорона здоров'я визнана пріоритетним напрямком державної політики України. Незважаючи на те, що середня зарплатня медиків повинна бути не нижчою від середньої зарплатні працівників промисловості, медики на 24-му місці серед інших 26 спеціальностей. І це не говорячи про становище хворих, які змушені купувати медикаменти, робити так звані благодійні внески.

— **На Вашу думку, як довго це триватиме, і де порятунок для хворих і для медиків?**

— Я вважаю, що повинна бути

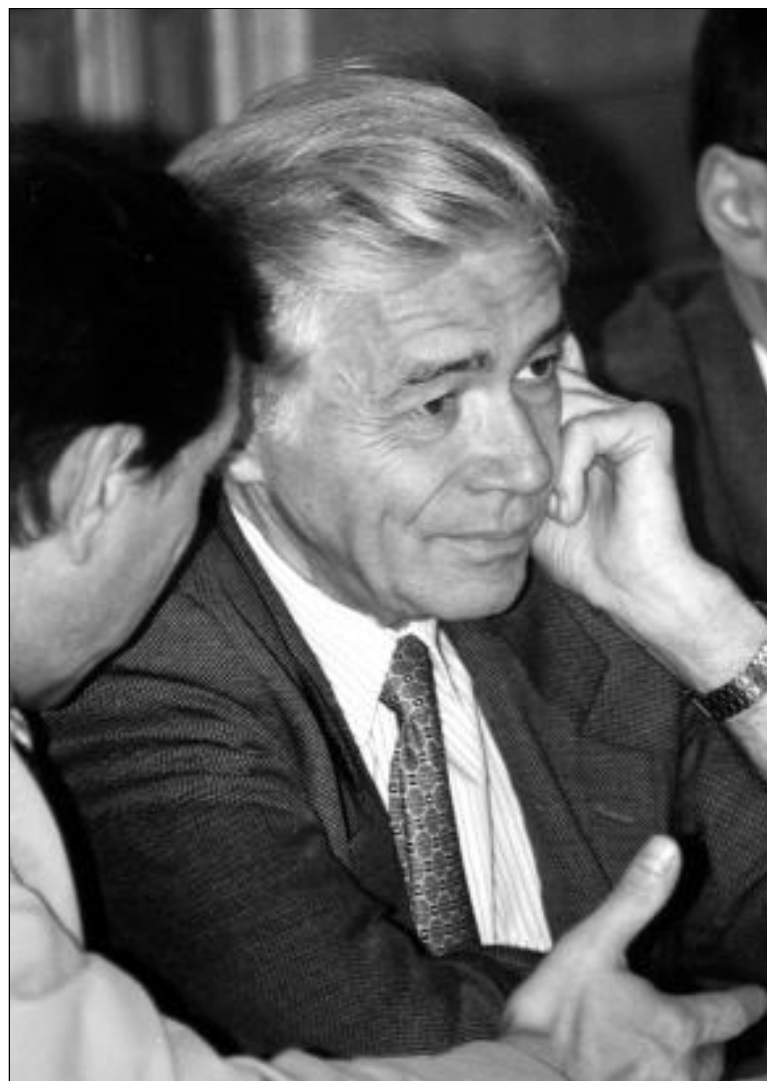
багатоканалність фінансування системи охорони здоров'я. Тобто, в основі — державна підтримка, коли на засадах бюджетного фінансування перебуває визначена категорія населення, зокрема інваліди, пенсіонери, психічно хворі, хворі на туберкульоз та інші. При цьому необхідно чітко визначити як категорію пільговиків, так і обсяги та характер медичної допомоги.

Окрім цього, треба надати можливість іншим формам медичної допомоги, зокрема й приватній медицині. Це за умови, якщо держава не намагатиметься заробляти на здоров'ї громадян, тобто, всі, хто робить внесок у систему охорони здоров'я, повинні мати відповідні пільги.

Треба розуміти, що здоров'я людей — основа здорової держави в усіх аспектах: це людський інтелект, робоча сила, обороноздатність держави, економічний розвиток.

Доля України мені завжди була небайдужою

ЗАКОН
ЗБЕРЕЖЕННЯ

ХТО Є ХТО

ПИРІГ
ЛЮБОМИР АНТОНОВИЧ

Народився 1931 року в хліборобській родині в місті Рогатин Івано-Франківської області.

1937 року пішов у перший клас “Рідної школи” в Рогатині.

1948 рік — закінчив із медаллю десятирічку і вступив до Львівського медичного інституту на лікувальний факультет.

1978 рік — захистив докторську дисертацію.

1988 рік — присвоєно вчене звання професора.

1991 рік — обраний членом-кореспондентом НАН України.

1992 рік — присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

1993 рік — обраний академіком АМН України.

1990—1994 роки — народний депутат Верховної Ради України.

1995 рік — дотепер — завідувач кафедри нефрології Київської медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика.

на оплату листків непрацездатності чи пенсій для інвалідів. Адже в Україні — надсмертність чоловіків працездатного віку. І це не провина чоловіків, цьому сприяє і морально-соціальна атмосфера. Тобто, підхід до здоров'я населення повинен бути різнобічним.

Доведено, що тривалість життя, працездатність, нормальна демографічна ситуація, насамперед, забезпечуються економічним становищем держави.

Усе це можливо, якщо владні структури не на словах, а на ділі утверджуватимуть пріоритетність охорони здоров'я. Бо якщо сьогодні не вжити заходів, то можна так занепасти здоров'я наших людей, погіршити демографічну ситуацію, що навіть за ідеального

стану економіки впродовж покоління не вдасться їх відновити.

ТРИЧІ ПРЕЗИДЕНТ

— **Пане Любомире, за умов Вашої постійної професійної завантаженості Ви є президентом таких громадських лікарських товариств, як: Всеукраїнське лікарське товариство, Українська асоціація нефрологів, Світова федерація українських лікарських товариств. Розкажіть про їх сьогодинню діяльність та перспективи завдання.**

— Не омину, хоча б коротко, історичних передумов. Перше наукове лікарське товариство на теренах України було створене в 1840 році в Києві. З 1910 року роз-

почало свою діяльність Українське лікарське товариство у Львові, що проіснувало до 1939 року, а відновилося 1990 року. У всіх країнах діють громадські лікарські об'єднання, що створювалися з метою спільного розв'язання проблем галузі та вирішення загальних питань діяльності й життя медиків.

За радянських часів в Україні існували лікарські науково-громадські організації у формі науково-медичних товариств за спеціальностями. Проте вони підпорядковувалися державно-владній структурі як складова однієї з її ланок.

Всеукраїнське лікарське товариство створене в червні 1990 року. Як на початку створення, так і впродовж усього часу Міністерство охорони здоров'я не хоче ба-

чити цієї громадської організації, хоча всі прийняті на з'їздах документи надсилалися на його адресу. А така лікарська організація значною мірою могла б вплинути на розбудову галузі. Звичайно, за умови більшої активності самих медиків, які, не відчуваючи підтримки “верхів”, зневірилися у можливості спільних дій. Тому багато гарних планів і сьогодні залишаються на рівні ідей та проектів.

Світова федерація українських лікарських товариств набула значної популярності в середовищі українських медиків і медиків-українців за кордоном. Створена в травні 1977 року в Чикаго, на сьогодні об'єднала товариства лікарів-українців 14 країн світу.

У вересні 1984 року СФУЛТ скликала свій перший конгрес у Мюнхені. В липні 1988 року відбувся конгрес у Відні, на якому вирішено було провести третій конгрес в Україні — у серпні 1990 року в Києві та Львові. Всі наступні конгреси СФУЛТ теж відбувалися в Україні.

Виникнувши на засадах професійної згуртованості лікарів-українців, СФУЛТ переслідувала, насамперед, культурницько-патріотичні цілі. З усамотієнням України і створенням Всеукраїнського лікарського товариства, яке увійшло до складу СФУЛТ і з самого початку зайняло громадську позицію, спрямовану на національне відродження, розроблено було багато спільних планів. Зокрема до здобутків Всеукраїнського лікарського товариства можна зарахувати організацію та проведення конгресів СФУЛТ.

Дуже багато лікарів-українців, що живуть за кордоном, допомагають особисто медичним інституціям України, беруть участь у створенні дослідницьких програм.

Ми прагнемо разом робити все для того, щоб підвищити рівень медичної допомоги в Україні, сприяти відродженню громадської та професійної гідності українського лікаря.

Саме по підвищенню професійної майстерності багато зроблено Українською асоціацією нефрологів. Я особисто проводив консультації, читав лекції в усіх областях України.

Продовження на с.

ХРОНІКА ПОДІЙ

Другий тур виборів Президента України розпочався для більшості громадян святково, адже православні християни вшановували найпершого серед небесного війства, покровителя Києва й усіх борців зі злом Архистратига Михаїла. Саме йому мільйони наших громадян з усіх регіонів України ревно молилися за справедливі й чесні вибори, за перемогу добра й істини. Тим часом ЦВК пустила в маси антиопозиційний “месидж”, що, мовляв, до обіду Центральна й Західна Україна голосувала менш активно, аніж Східна, і тому шанси Януковича зросли. Попри це, після загальнонаціональної молитви православні й греко-католики масово вирушили виконувати свій громадянський обов’язок. Показники активності різко підскочили, натомість динаміка участі у виборах мешканців сходу раптово “заморозилася” до закінчення голосування о 20 год. Прес-центр Ющенка, зважаючи на безліч повідомлень про підготовку влади, силових і кримінальних структур до масових фальсифікацій, почав працювати в інтерактивному режимі, миттєво фіксує оперативну інформацію з усіх регіонів. Після 9 год. через прес-центр хвилями мігрували сотні й тисячі журналістів, спостерігачів різних, в тому числі й від міжнародних правозахисних організацій, поважних гостей, депутатів, зірок естради (переважно альтернативної, рок-музики) й спорту. Атмосфера була доволі напруженою, хоча повідомлення про фактично безпрецедентну (на грані загрози життю), але часто доволі ефективну роботу спостерігачів і представників незалежних ЗМІ поступово поширювали якусь піднесеність і віру в остаточні справедливі результати виборів. Щогодинні прес-конференції, брифінги, прямі включення з регіонів, відеопитання про перебіг передвиборної кампанії з безліччю масштабних маніпуляційних технологій влади (без жодних коментарів) — усе це свідчило про профе-

сійність і відкритість команди опозиційних сил, як і про добре організовану систему контролю за виборчим процесом. Особливу демократичність творила присутність “елітних” людей, з якими можна було поспілкуватися, потиснути руку, випити філіжанку кави тощо. Серед них, окрім політиків, — Славко Вакарчук, Сашко Положинський, Тарас Чубай, Марія Бурмака, модельєри й моделі, письменники, науковці тощо. До речі, присутність великої кількості помаранчевих і дуже модних осіб, переважно симпатичних жінок, пом’якшували атмосферу, знімаючи напругу й додаючи оптимізму. Заспокоювали й виступи Миколи Томенка та Юлії Тимошенко, де йшлося, що в день Архистратига Михаїла зло не має жодних шансів перемогти, а також повідомлялося, що чимало представників силових органів відмовляються виконувати злочинні накази й стають на захист права народу на волевиявлення. З іншого боку, заступник керівника “Сили народу” Петро Порошенко й нардеп Микола Катеринчук поінформували, що мають місце тисячі фактів порушень виборчого законодавства в усіх регіонах, а влада готується до силового сценарію розвитку подій. Балансував гостроту ситуації виступ театралізованого політичного вертепу “Веселі Яйця”, а також показ колекцій жовтогарячої моди від провідних українських дизайнерів Лілії Пустовіт, Наталії Соболевої, Людмили Вронської, Ганни Бублик, Оксани Денисенко, Олени Олійник та інших зірок. У цьому шоу взяли участь музиканти, зокрема Фома з “Мандрів” і Положинський, а також журналісти, які долучилися до жонглювання природно жовтогарячими апельсинами. І хоча, як повідомили організатори, влада в магазинах відверто витискає жовтогарячу моду, помаранчевий тренд заповнив усі гардероби й душі, стало модним не бо-

ятися... Коли на межі закінчення голосування присутні в прес-центрі дізналися дані двох екзит-полів, зала просто вибухнула емоціями й оплесками. Центр Разумкова, “Демократичні ініціативи” й КМІС в результаті анонімного опитування виборців на виході з дільниць одержали 58 % за Ющенка, а 39 % — за Януковича (після обробки всіх даних — 54 % до 43 %). “Социс” та “Соціальний моніторинг” також засвідчили перемогу Ющенка: 49,4 % проти 45,9 % (остаточні результати — 49,7 % до 46,7 %). Стало зрозумілим, що, якщо офіційні дані ЦВК відрізнятимуться більше, ніж на 4 % від даних екзит-полів, значить ЦВК фальсифікує результати. Ніхто не вірив у подібне навіть при наявних порушеннях, однак ЦВК на чолі з Ківаловим, демонструючи динаміку обрахунку голосів, постійно заявляла про лідерство Януковича, і це при тому, що дані зі сходу України враховувалися лише на 10—15 %. Власне, на відміну від інших регіонів, Донецька, Луганська, Харківська, Сумська, Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська області й Крим стали “чорною дірою” для ЗМІ й спостерігачів. По-перше, практично всіх невідкладних спостерігачів викинули з більшості дільниць або ще до голосування, або ж відразу після нього. Протягом тривалого часу після закінчення голосування кількість громадян, що взяла участь у виборах, наприклад, у Донецькій області, за даними ЦВК, трималася в межах 74—78 %. Через 3 години (!) виявилось, що там уже проголосувало більше 95 % виборців, і їх кількість постійно збільшувалася. На деяких дільницях проголосувало більше 100 % виборців. Так влада й ЦВК під результати голосування на заході, півдні, півночі й у центрі підняла перемогу Януковича. З іншого боку, о 0 год. 40 хв. Порошенко оприлюднив підсумки паралельного підрахунку голосів. Ця відкрита й

надзвичайно ефективна система підрахунку голосів (з використанням супутникового зв’язку), про технічне й організаційне забезпечення якої журналісти знали практично все, виявила, що Ющенко набрав близько 56 % голосів, тобто на понад 10 % більше, аніж опонент. Упродовж наступних кількох годин стає цілком зрозумілим, що Ківалов фальшує вибори. Понад сотисячний мітинг на Майдані Незалежності, який розпочався фактично ще вдень, готовий боротися за справедливість. Українські музичні гурти зігрівали народ модною і вже політичною музикою. Той, хто відчув плечем до плеча й обличчям до потилиці дух цього народу, реально побачив, що Бог благословив нас на велику справу. В очах ясніли слюзи радості та якоїсь благодаті, далекої від афекту. Це вже не відчай і злоба, а впевненість і любов. Ритм руху, дихання й переможного крику натовпу наповнював кожного вірою і силою. На ринок тут буде ще більше людей і сили народу. О 9-й год. починається загальнонаціональний мітинг і масовий рух опору в більшості містах. Свободу не спинити!..

Знову прес-центр. Близько 4 год. публіка тривалим скандуванням зустрічає Ющенка. Віктор Ющенко: “Безумовно, ми виграли вибори! Без сумніву. Питання, яке постає зараз, — ми повинні захистити свій вибір... Сценарій, технологія, якими зараз користується ЦВК під час підрахунку голосів, дають усі підстави заявити: я не довіряю ЦВК, — сказав він. — Ми будемо свідками того, що після 6.00 ще більше поглиблюється і фальсифікації виборів. Це відбувається по окремих регіонах, зокрема по Донецькій області... Державний переворот в Україні вже почався — з Донецької області штабом Януковича”.

● **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

апарати, диктофони, за допомогою яких фіксувався кожен рух членів комісії. Перед 2-им туром на членів комісії, які саботували підписання протоколів 31 жовтня, представники опозиції подали скарги до прокуратури. Це зламало бажання фальсифікувати вибори в другому турі. Крім того, після початку підрахунку голосів до дільниці прийшла велика кількість виборців, які вимагали протоколи.

Перед підрахунком голосів голова комісії невідомо з якою метою намагався затягувати час. Але зрозумів, що це — безперспективно. Члени комісії порахува-

нів комісії супроводжували 3 автомобілі виборців. Кожен рух фіксувався на відеокамеру. Результатом нашої роботи стало те, що вибори 63-ої дільниці були визнані дійсними. Спільними зусиллями, попри нерівні сили, голоси більше двох тисяч виборців були враховані. Дали ними маніпулювала ЦВК. Результати ви знаєте.

● **Богдан ГДАЛЬ**

НА ДІЛЬНИЦІ

ВЛАДА НАС НЕ-ДООЦІНЮЄ

Зрештою, не лише влада, а й ми самі. Мешкаю у досить-таки зросійщеному районі Києва — Солом’янському, в чотирикутнику між вулицями Смілянська, Донецька, Ушинського і Севастопольською площею. Немало тут і нових російськомовних із виразним акцентом, що видає їх походження з-поза меж України.

Тому й місцеві прогнози щодо можливих результатів виборів майбутнього Президента України були не надто оптимістичними. Сумнівів додали “бригади” міліціонерів, які од самого ранку організованими групами впевнено й швидко крокували від однієї виборчої дільниці до іншої, голосуючи за відкріпними талонами.

Причому у вестибюлі дільниці сидів “контролер” (на нашій дільниці — підполковник міліції), який після привітання зі старшим чергової групи фіксував у своєму нотатнику факт прибуття і голосування.

Звичайно, це не додавало нам позитивних емоцій, тим більше, що цей специфічний “контингент” поведився весело й зухвало, з виглядом переможців. До того ж, на відстані 300 м від нашої виборчої дільниці № 23 по вул. Ушинського, 32, знаходяться два гуртожитки міліціонерів, у тому числі й курсантів Академії внутрішніх справ...

Коли о 15-й годині мені оформлювали видачу бюлетеня, почув розмову двох членів комісії, котрі саме нудилися через брак відвідувачів: “Коли вже нам дадуть гроші?” — запитала одна. “А це залежатиме від підрахунку голосів”, — стиха відповіла інша.

А на запитання “Коли буде вивішено протокол?” голова комісії відповіла з упевненістю: “Протокол із мокрою печаткою вивішу лише після того, як його без зауважень прийме територіальна виборча комісія”. Не залишився поза увагою виборців також візід мешканців міліцейського гуртожитку на автобусі “Вольво”, на якому рожевою фарбою спереду і ззаду написано номер 5307, як і візиди із скринькою до хворих...

Яке ж було наше радісне здивування, коли, незважаючи на всі ці обставини, було вивішено (наклеєно) протокол дільничної комісії, в якому засвідчено, що за В. Ющенка проголосувало 1021 виборців (69,03 %), за В. Януковича — 368 виборців (26,1 %), не підтримали жодного з кандидатів — 72 виборці (4,86 %).

Отже, якщо вилучити фальсифіковані голоси й такі, що вимушені (хоча далеко не всі курсанти Академії внутрішніх справ погодилися брати участь у злочині), виходить, що більшість росіян із нашого кутка чесно, розумно і з усвідомленням громадянського обов’язку проголосували за світле, а не злочинне майбутнє незалежної України.

Народжується Нація!

● **Євген ГОЛИБАРД**

Знову дільниця № 63 214-го виборчого округу в Голосіївському районі Києва. Несподівано між першим і другим туром голова комісії, представник Мороза, написав заяву про звільнення.

Перед початком голосування виявилось, що існують проблеми зі списком членів дільничної комісії, яку мала переглянути ТВК. Напруження додало те, що неподалік, у Голосіївському районі, у клубі “Геліос” опозиційними народними депутатами було виявлено велику кількість фальшивих бюлетенів. Невірно, що до цього району столиці прикута така увага. Голосієво стало одним із лідерів за рівнем підтримки Ющенка. Стало очевидно, що на другий тур будуть кинути щільніші зусилля з метою зриву виборів на дільниці.

Зранку 21 листопада виборці, які прийшли проголосувати, виявили, що двері дільниці після 8 години виявилися зачиненими. На дільниці в цей час не було ні голови комісії, ні секретаря, ні належної кількості членів комісії. Громадяни, що були майже обдурені в першому турі, рішуче вимагали почати голосування. Воно почалося приблизно о 10-й годині після приїзду

фото Б.

ЗАКОН НЕ ДИШЛО — 2

на дільницю на прохання спостерігачів представника ТВК. Він здивувався, що голова дільничної комісії нібито поїхав до ТВК. Там його не було. За кілька хвилин з’явився голова. Почалося голосування. Перед тим не відбулося засідання дільничної комісії. Громадяни були набагато активнішими, ніж у першому турі. Під час голосування на територію дільниці приходили

“представники преси” міцної статури. На прохання члена комісії вони показали посвідчення газети “Депутати і ми”.

Через затримку голосування на дільницю приїхала велика кількість спостерігачів і представників ЗМІ, що перешкоджало фальсифікації. Також, на відміну від першого туру, у спостерігачів і представників ЗМІ були відеокамери, фото-

Згідно зі ст. 2 Закону України “Про вибори Президента України”, громадяни повинні проголосувати за місцем свого постійного проживання, а не реєстрації. Мені довелося написати заяву в дільничну комісію з проханням внести мене в списки й перевірити реєстрацію заяви. Також довелося провести з членами комісії правовий лікбез і домогтися в них довідку про те, що мене не включено у список виборців. Потім власник квартири, у якій я проживаю, видав мені на руки свій паспорт та нотаріально засвідчене підтвердження про моє проживання у цій квартирі. Згідно з законодавством, у день виборів рішення про включення в списки виборців може прийняти або територіальна виборча комісія, або місцевий суд.

СВІЙ ОБОВ’ЯЗОК ВИКОНАЛА

Маючи власну думку про правову обізнаність членів комісії, я вирішила не морочити собі голови і пішла відразу до Дніпровського районного суду Києва. При вході до суду міліціонер записав мої паспортні дані та перевіряв на наявність заборонених речей. Також мені люб’язно було запропоновано зайти в канцелярію для реєстрації скарги. Моя цидулка була зареєстрована в суді за номером 21. Мене попросили зачекати в коридорі для з’ясування того, який суддя зараз вільний. Тут також чекала приємна несподіванка. За столом сидів хлопець, який явно був студентом, і допомагав літній парі

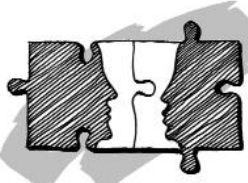
писати скаргу до суду. Як з’ясувалося, ОБСЄ разом із Києво-Могилянською Академією та Соломоновим університетом упродовжили спільний проект. Студенти-юристи цих вузів Києва в день виборів сиділи у всіх судах міста з уже надрукованими варіантами скарг і консультували відвідувачів.

У присутності спостерігачів судове засідання відбулося за декілька хвилин. Надані мною докази були визнані достатніми, і суд зобов’язав дільничну комісію внести мене до списку. Рішенням суду з підписом та печаткою віддала мені секретарка, знову ж таки, через декілька хвилин.

Моє перебування в суді зайняло не більше 30 хвилин.

Після цього я поїхала до своєї 111-ої дільниці й пред’явила секретареві комісії рішення суду та власний паспорт. Було видно, що з такою ситуацією жінка стикалася вперше і не змогла зрозуміти, чому я повинна бути внесеною у списки. Проте голова комісії роз’яснила їй, що вони зобов’язані виконати рішення суду. Звичайно, я уважно слідувала за тим, який мені видали бюлетень. Тут секретар комісії виконала свої обов’язки бездоганно — було проставлено її прізвище, ім’я, ініціали та поставлено підпис.

● **Ірина КОЛЯКА**

ДОСВІД

Соціально-економічна ситуація в нашій державі, неможливість існуючої платної утримувати родичів змусили наших краян податися за кордон. За неофіційними даними, лише з Чернівецької області за кордон виїхало близько 200 тисяч буковинців. Обсяги ж нелегальної трудової міграції прилизно вдесятеро перевищують офіційні дані. І число нелегалів щороку зростає, тож ризик поїхати на заробітки й "поцілувати двері" — не зменшується. Тим часом ті, що зараз успішно працюють за кордоном, нині приїждять у так звані відпустки, щоб побачитись із родиною. І чимало охочих спробувати щастя у заморських країнах цікавляться у них: як без проблем і швидко реалізувати свою мрію у далеких світах і заробити грошей?

— **Тож до чого має бути готовий кожен, хто зважиться піти в заморський найм,** — розпитує пані Людмилу Савчук, яка більше п'яти років працювала у Греції.

— Відразу скажу, що чим вищий життєвий рівень країни, тим вище в ній заробітки, але разом із тим — складніші умови інтеграції чужинців на "пригріті місця". Ти можеш бути на сто голів вищим за рівнем фаху та освіти, працелюбним, вихованим і поступливим за характером, але правило "на чужий харч рота не роззявляй" існує в кожній країні.

— **З чим найперше стикаються усі, хто налаштувався їхати до чужої країни?**

— Перше, з чим зіткнулася я ще в рідній державі, біля порога закордонної амбасад, — раптове усвідомлення того, що гроші в кишені на квиток — це далеко не все, що мені потрібно для виїзду за кордон "наудачу". Моє покоління (а мені нині за 45), виховане на соціалістичному ґрунті, не готове до поряд-

ЗІДРУЖО НІ ТО ГРОШЕЙ НЕ ПЛАТИТЬ...»

фото О. Цецури

ків та правил, за якими живуть у заморських державах. І мені доводилося досить часто чути нарікання багатьох наших співвітчизників на нерозуміння існуючої там "дубовості" в дотриманні загального укладу життя, невинуватності, як вони вважають, "правильності", сухості поведінки як посадовців, так і пересічних громадян. Багато клопотів і пригод матимуть ті, хто недооцінює або нехтує обізнаністю щодо питань законодавства, економіки, соціальної сфери, вартості життя, географії, перебігу політичних подій та навіть клімату. До слова сказати, моя колега по роботі у Чернівцях виїхала два роки тому до Італії. Її наші допомогли дуже вдало влаштуватися, і гроші вона мала заробити пристойні, але не врахувала кліматичних умов цієї країни. Уже через півроку її почало турбувати серце. Майже щодень ставало гірше. А коли її роботодавець допоміг пройти лікарняне обстеження, то виявилось, що цей клімат їй не підходить. І вона змушена була повернутися до Чернівців.

— **Що необхідно мати, аби без перешкод отримати роботу?**

— Свідомість на проживання та роботу візу. Якщо хтось, не маючи знайомих, які вже облаштувалися і працюють там, вважає, що "якось воно буде", та намагається виїхати на заробітки самотужки, туристом, то це великий мінус у працевлаштуванні в будь-якій країні. Сьогодні безпечніше їхати легально або ж скористатися досвідом знайомих вам людей, адже наших скрізь багато.

— **А як виявляють нелегалів?**

— У Греції ніхто особисто вас ловити не буде. Але контакти із по-

ліцією навіть із найменшого приводу краще уникати, як, зрештою, і в конфлікт із законами чужої країни краще не вступати. Мені довелося працювати в декількох грецьких містах. Наші заробітчани здебільшого зустрічаються по вихідних і тільки у православних храмах. Це пов'язано з тим, що люди не відразу опановують мову. А в церквах безпечно й можна говорити рідною, українською мовою. Інша справа — на вулиці. Якщо ти маєш свідоцтво на проживання та робочу візу (тобто, документи в порядку), то можеш на вулиці вільно спілкуватися своєю мовою. А якщо ні, — то краще на людних вулицях, де багато поліції, не з'являтися. Зачувши чужинську мову, поліцейський відразу вимагатиме документи.

— **А якщо нелегала, приміром, у Греції, все-таки виявили. Що далі?**

— У порівнянні з іншими країнами, у Греції закони не м'якші. Якщо ви перевищили термін перебування до 30 днів, при виїзді доведеться сплатити подвійне мито за вже прострочене свідоцтво на проживання. А при запізненні з від'їздом понад тридцять днів накладається штраф від 50 до 200 тисяч драхм. Це приблизно від \$200 до \$800. У разі виявлення нелегала буде покарано посередників, які сприяли працевлаштуванню незаконного працівника, і, звичайно, роботодавця, у якого ви працювали. На перший раз це буде штраф до 100 тисяч драхм (\$400) і 3 місяці в'язниці. Але при рецидивах — терміни й суми подвоюються і потроюються.

— **Де, здебільшого, влаштовуються наші?**

— Тут важливо, до яких посередників із працевлаштування вони потрапляють. А працюють наші люди скрізь: на цитрусових плантаціях, виноградниках і т. д. Жінки — у так званій сфері обслуговування. Знову ж таки, якщо ви знаєте за кордоном людину, яка цей шлях пройшла, то вам поталанило отримати нормальне робоче місце. Але оскільки я належу до тих, хто в числі перших проходив цей шлях, то мені не відразу вдалося знайти хороших роботодавців. Довелося змінити декілька місць роботи. Спочатку я працювала в родині, в якій у мої обов'язки входило тільки доглядати за батьком господаря. Але старі багаті люди, як правило, дуже вередливі. Я ж до того не володіла мовою. Це пізніше я її опанувала.

фото О. Цецури

ся знайшли, але платили і їй прибирання, як у неї перше. Її жінка не могла стати суцільно раною. Тоді господиня мені пояснила, що в них дуже сильні миючі засоби і всю роботу треба робити в перчатках. Із цією родиною я не могла жити. Хатня робота була дуже важкою. Знищувати на їхню вилу, що на березі моря.

— **Грецькі жінки, очевидно, багато працюють, і тому змушені користуватися послугами хатньої робітниці?**

— Як правило, такі грецькі жінки не працюють. Чоловіки там отримують пристойну платню і спокійно можуть утримувати родину. А своїх жінок вони бережуть. Наприклад, моя господиня спала до опівдня, потім приймала ванну, "наводила красу" і тільки ввечері йшла з чоловіком у театр, бар чи ресторан. До речі, у Греції в кафе чи барах ви не побачите самотніх грецьких жінок. Там не прийнято, щоб жінка сама вешталася по таких закладах, а чоловік за такий вчинок може й побити жінку. Інакше, ніж ми, там ставляться жінки до своїх хворих дітей. Коли в моєї господині захворіла дитина, якій було близько трьох років, то вона, незважаючи на високу температуру, на декілька хвилин опустила її у ванну з холодною водою. Після цієї процедури дала малому сильні антибіотики. І яким було моє здивування, коли через день-два малий був зовсім здоровий.

— **Чимало наших чернівчан мріють мати роботу, за яку б пристойно платили, але... Чи варто вирушати в далеку дорогу?**

— У будь-якій країні треба дуже багато й тяжко працювати. Ніхто там грошей задурно не платить. Але перш ніж вирушати в дорогу, треба бути обізнаним в усіх питаннях, щоб не потрапити в халепу.

АКТУАЛЬНО

ПРАВО ГОЛОСУ ДЛЯ НЕГРОМАДЯН ЄС

Громадяни країн-членів Європейського союзу, що проживають у Бельгії не менше 5 років, зможуть відтепер голосувати там на виборах до місцевих органів самоврядування. Таке рішення ухвалив бельгійський парламент. За припущеннями, новонаданим правом на найближчих муніципальних виборах 2006 року скористаються близько 120 000 осіб. Серед членів Європейського союзу подібне практикується вже в Данії, Швеції, Ірландії та Нідерландах.

У БРИТАНІЇ СКОРОТИЛОСЯ ЧИСЛО ШУКАЧІВ ПРИТУЛКУ

З початку 2004 року у Великобританії на 20 відсотків зменшилося число прохачів політичного притулку. Фахівці пояснюють це дією низки жорстких заходів уряду Тоні Блера. Серед них, зокрема, запровадження списку безпечних країн, до яких увійшла низка східно-європейських держав, включно з Україною. Громадяни цих країн втратили право на апеляцію у разі початкової відмови в клопотанні, а відповідно — і змогу довшого перебування у Великій Британії та соціальну допомогу.

НОВИЙ ВІЗОВИЙ РЕЖИМ

Уряд Британії запровадив новий візовий режим, завдяки якому в іноземців (передусім, зі Східної Європи) з'явилися можливості легально попрацювати у Великій Британії на сезонних роботах. Крім того, Великій Британії вдалося домовитися з Францією про закриття її табору для біженців Сангат, з якого десятки нелегалів щодня робили спроби потрапити до Англії. Усе це почало давати перші негативні наслідки.

ОФІЦІЙНО

Четверта хвиля еміграції з України, що хлинула з 90-их років, дуже нагадує першу — вона також почалася з західних областей і її рушійною силою став пошук заробітку.

Сьогодні близько 40% трудових мігрантів із України приймає Росія, у тому числі Москва й Тюмень. Близько 250 тисяч наших співвітчизників працює в Португалії. Великі "трудова десанти" нині ще висаджуються в Чехії, Польщі, Словаччині, а також у Німеччині, Греції та Іспанії.

Не таємниця, що чимало українців сьогодні вивчають "співучу італійську мову", оскільки без знання мови можна розраховувати хіба що на заробіток у межах 300—400 доларів, а з мовою — 600—700 на місяць. Наші вітчизняні хатні робітниці справді дуже цінуються в Європі. Там навіть видали спеціальний закон, який полегшує легалізацію робітників зі Сходу, значна

ХТО ЗАЛИШИТЬСЯ В УКРАЇНІ?

"Наших людей цінують. Я ніде не бачив, скажімо, в Італії чи Греції українських жебраків, на відміну від албанців, курдів та інших", — із ноткою гордості в голосі відзначив чиновник відділу, який займається проблемами міграції, культурного й гуманітарного співробітництва МЗС. І прозвучали ці слова під час чергового "круглого столу", присвяченого четвертій хвилі еміграції, який організував Український інститут дослідження діаспори.

Їх частина, переважно жінки, завербована з України. А в тій же Італії стала звичною практика, коли господарі, аби не втрачати служниці, пропонують українкам переїхати на Апенніни всією родиною, допомагають із легалізацією, беруть на себе обов'язки щодо забезпечення житлом, влаштування дітей в школу.

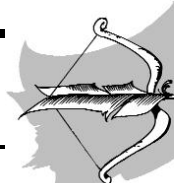
Тим часом, незважаючи на масштаби міграції, сьогодні можна почути навіть нотки гордості в голосі наших високопосадовців із приводу поціновування на Заході наших

працьовитих співвітчизників, що не викликає великої радості.

А коли взяти до уваги той факт, що обсяги трудової міграції здебільшого не піддаються офіційному обліку, то від цифр, оприлюднених свого часу під час "круглого столу", по спині пробігає легкий холодок. Адже за офіційними даними, міграційний обіг в Україні не перевищує 200 тисяч осіб на рік, тоді як за неофіційними даними, він неймовірно зріс, а кількість українців, які виїхали на заробітки за кордон сягнула 7 мільйонів.

Скажімо, на заході України, зокрема в Чернівецькій області, є села, населення яких повністю виїхало за кордон, а залишилися люди похилого віку та діти. У невеликій за кількістю мешканців Закарпатській області, за даними МВС, закордонних паспортів у рік видають стільки ж, як у тримільйонному Києві. Якщо додати сюди щорічний виїзд наших співвітчизників по *Green Card*, то така кількість мігрантів вражає, а протиріччя між реальністю і тим, що бажають бачити держчиновники, яскраво відбивається в оцінках масовості й наслідків міграції. Адже така лавинність співмірна хіба що зі стихійними процесами. І природно виникає запитання: "Хто залишиться в Україні через декілька років?"

Матеріали підготувала
Марія ВИШНЕВСЬКА

WARM OF LIFE

ТОЧКА ЗОРУ

Те, що Кирило Філософ був на свій час освіченою людиною та неабияким лінгвістом, не викликає сумнівів, інакше могли б в IX столітті Візантія не доручила б йому “слов’янської писемної” місії 862 року — такої важливої для Православної Християнської Церкви на той момент.

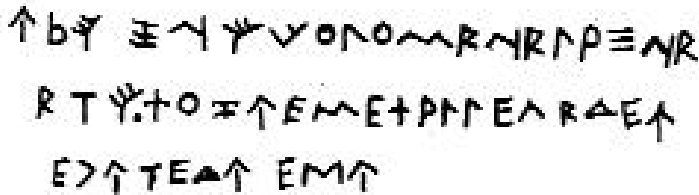
Власне, Візантія постала зі Східної Римської імперії за імператора Іраклія (610—641 рр.), що зробив грецьку мову офіційною на її території. Його попередники ще не мали достатніх важелів, до того ж були різного походження — з Далматії, Іллірика, Іспанії тощо, — і на східних імперських землях панувала мова койне, мова “еллінської цивілізації”, як назвали історики добу, що настала після переможних завоювань Олександра Македонського (III—I ст. до н. е.). Варто нагадати, що Олександр Македонський, хоч і навчався у грека Аристотеля, був родом із Македонії, тобто був “слов’янином” і привів у Малу Азію своїх земляків і одновітців. Націю, отже і мову, визначала релігія. Якщо лінгвісти довели існування “старослов’янської” мови, спільної для сьогоднішніх 12-ти “слов’янських” мов (серед них і македонська), то саме вона була дохристиянською релігійною мовою “слов’ян” і складовою мови койне. Цією ж мовою володів і Св. Кирило, що народився й жив у місті Солуні, що його грецькі колоністи поставили серед слов’янських поселень (так само як Херсонес і Ольвію), а болгари намагалися відібрати у греків у VIII ст., бо вважали та вважають солунські землі своїми й до нині. Окрім великих знань, Кирило Філософ вільно володів живою старослов’янською мовою, і про це знав цар Михайло, коли доручав йому велику місію.

Для слов’янськомовної духовної верстви існували лише окремі

поодинокі оази, де б вони могли писати, удосконалювати й упорядковувати письмо. Адже й досі немає (або поки що не знайдено) досконалої старослов’янської граматики чи опису цієї писемної мови. Бо єдина старослов’янська спільнота, що трималася за рахунок духовного порядку й верховенства духовної верстви розпалася значно раніше за Римську імперію.

За таких умов роз’єднання слов’янські писарі/писачі вигадували своє письмо, свою абетку,

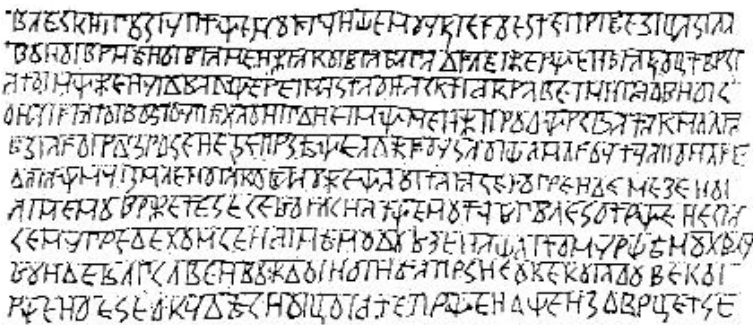
ЯКУ ПИСЕМ-НІСТЬ СТВОРИВ СВ. КИРИЛО?

Напис, різьблений на камені склепу (під назвою “Поховання жінки”) Морського некрополю м. Міри у скелях

фактично, свій шифр у кожній окремій дохристиянській релігійній громаді. Можливо, таким чином вони подавали якісь обрядові відмінності. Таке враження, що писемність, як і одяг та його аксесуари, слугували розпізнавальним або умовним знаком для одновітців.

Кирило Філософ поставив перед собою, можна сказати, глобальну мету — за допомогою Святого Письма нової християнської релігії знову об’єднати слов’яномовний світ. Працюючи бібліотекарем у Константинопольського патріарха в храмі Св. Со-

Напис, видряпаний, випалений або писаний за технологією писанкарства на дерев’яній

свої мови в Церкві. У Моравії слов’янська кирилиця з 38 літер — грецьких маюскул і найуживаніших слов’янських графем, — упродовжована Кирилом як універсальна писемна система для всіх слов’яномовних народів, проіснувала менше ста років. А Паннонія взагалі щезла під натиском іншомовних загарбників. Зате Болгарія в рік смерті Кирила (869 р.) офіційно прийняла православне християнство, та болгарські писачі зробили значний внесок у розвиток та вдосконалення старослов’янської мови, а також у поширення й уніфікацію кириличного й глаголичного слов’янського письма.

Окрім того, як мудрець, Кирило Філософ запов’язався, аби віра, мудрість і знання взяли гору над фізичною силою, аби знову духовна верства була провідною у людській спільноті, хоча б у межах Ойкумени.

Київське софійне християнство, що постало після 988 р., продовжило й розвинуло ідеї Кирила Філософа. Софія Київська на 200 років стала тим духовим і навчальним центром із бібліотекою та майстернями книгописання, що підняв гідність освіченої, релігійної стародавньої української інтелігенції і примусив поважати її в Європі.

Насамперед, він кинувся до Моравії, Паннонії та Болгарії, що хотіли

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

ПИСЕМНІСТЬ АНТИЧНОЇ УКРАЇНИ

Те, що давні українці в IX ст. н. е. переписали (засобами випалювання кожної букви на полірованих дубових сторінках-дошечках) Велесову книгу, — давно відомий факт. А ще вчені довели, що та пам’ятка письма античної України розповідає про події за 1500 років до об’єднання Олегом 14 праукраїнських племен у Київську Україну-Русь. Письмо Велесової книги випередило кирилицю на багато століть... Є гіпотези, що на території сучасної України в античні часи існувало кілька абеток, які можна віднести до спільнослов’янської мови. Наприклад, “Бортничний букварій” XX—XXIII ст. до Різдва Христового мав поширення в багатьох районах України і складався із 33 букв, у накресленнях яких мало тотожних або схожих на письмо Велесової книги та кирилицю. Це накреслення букв Б, З, Й, Л, М, О, П, Х та Щ, решта — або дуже близькі за накресленням, або такі ж, як і нині, лише в іншому значенні, або мають ідентичні елементи тощо.

Чотири різних абетки (накреслення букв) зберегла для історії Трипільська культура: 3000 років до н. е., 3000—2700 років до н. е., 2100 років до н. е., 1000—500 років до н. е. Вони відрізняються окремими буквами чи навіть їх наявністю або відсутністю. І все ж кожен варіант має такі букви, які потім побачимо у славнозвісній кирилиці (А, В, Е, Є, К, П, Р, С, Ф, Х).

Таких пам’яток збереглося досить багато, до того ж створені вони скитською (скіфською різних тисячоліть до н. е.) та іншими мовними накресленнями.

Писемні пам’ятки збереглися дуже неоднакові: на папірусах у вигляді книг, надписи на кам’яних виворах (бабах, камінних брилах), надписи (довгі речення й глибокий зміст сказаного) у гротах кам’яних печер (Кам’яна Могила під Мелітополем, біля Севастополя тощо).

Та ж Кам’яна Могила сповіщає про життя стародавніх українців давньої Оратиї на Дніпрі або ж правдиво казати: античної України, мешканці якої “винайшли колесо й плуга, приручили коня і विकарбували в печерах і гротах Кам’яної Могили перші письмена” (див.: Планина С. Кам’яна Могила нарешті “заговорила”. У кн.: Історія української школи і педагогіки. Хрестоматія. — К.: Знання, — 2003. — С.19).

Отже, є усі підстави й документальні підтвердження, що першими в слов’янському світі виникли українська мова, мовлення та письмо як їх графічне відтворення. Вчені-історики підтверджують, що спільнослов’янська мова була зрозумілою усім 14 племенам античної України, нею розмовляло все населення східнослов’янських, південнослов’янських і західнослов’янських племен. Якщо погодитися з цією версією-гіпотезою, то наступний етап мовного розвитку набув індивідуальних якостей зросту, поступово формуючись у самостійні мови.

Дмитро ФЕДОРЕНКО, Ольга ФЕДОРЕНКО, м. Кривий Ріг

ЯК ГОВОРИМО?

А де ж те Слово, що його Тарас Коло людей поставив на сторозжі?

Ліна Костенко

Останнім часом українська мова зазнає неабияких змін. Намагаємося її вичистити, вигадємо нові, “більш українські”, слова чи звороти. На жаль, такі явища надто часто зумовлені не глибоким науковим аналізом, а стихійним впливом польської, російської та подеколи англійської мов. Ті форми, які схожі на російські, замінюються на тотожні польським, а іноді відбувається калькування з англійської.

Показовим прикладом є новомодне вживання зворотів, де прийменник **в** (у), який вказує на переміщення всередину чи в межі якого-небудь об’єкта, намагаються замінити на **до**: *делегация прибула до Страсбурга* (певно, високі гості так і не потрапили в саме місто, а поцілували замок на брамі, та й подалися геть); *президент повернувся до Києва* (а відвернувся від Одеси?); *взяти книжку до рук* (обережно, не впустіть: надійніше тримати речі безпосередньо в руках); *покласти гроші до кишені* (плакали ваші грошенята...).

Втім, на нашу думку, українська мова не повинна зводитися до придатка польської чи англійської та антагоніста російської. Має вона свою історію, власні традиції і закони — унікальні й неповторні, притаманні лише їй. А ми повинні мати якусь гордість.

Отже, згадаймо, насамперед, усталені в українській мові ідіоматичні вислови цього ряду: **потрапити в халепу** (біду), **пустити Дуньку в Європу**, **потрапити в полон**

НЕ ПОТРАПИТИ Б «ДО ХАЛЕПИ»...

(засідку), **ввійти** (влипнути) в історію, **скочити в** гречку, **води в рот** набрати, **впадати в око**, **ввійти в** раж, **впадати в** сплячку (транс, істеріку), **ввійти** (втертися) в довіру, **податися в** мандри, **піти в** гості, **ходити в** гори, **вийти** (впадати) в море, **врізатися в** пам’ять, **заціпити у** вухо, **заходити** (потрапляти) в очі, **лізти в** душу, **вводити в** оману, **впадати у** відчай (розпач), **втручатися у** справи, **заглиблюватися у** роздуми, **поринати у** спогади.

Наведені вислови настільки органічні й давні, що багато з них набули переносного значення. У деяких випадках прийменник навіть набув статусу префікса, як у виразі *говорити ввічливо* (тобто *говорити в вічі*).

Ось ряд прикладів із української поетичної творчості:

“В Україну ідіть, діти! в нашу Україну...” (Т. Шевченко. Думи мої). “Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій...” (Б. Лепкий). “А я у гай ходила...” (П. Тичина). “Юність прошуміла, юність не догнати. Я в село приїхав...” (Д. Луценко. Пахнуть матіоли).

А ось витяги з українських народних казок:

“Зайшов у село, повернув у корчму і попросив їсти-пити” (“Про неробу Юрка — маминого синка”). “Отак мандрував козак Мамарига та, мандруючи, й приїхав у чужу землю... Козак Мамарига ягідку вирвав, кинув у рот...” (“Козак Мамарига”). “Він, може, сказав на глум, а люди взяли на ум, донесли цареві у вуха...” (“Чабанець”). “А після весілля вона одразу стриб у колиську й давай гоїдатися!” (“Про ледачу дівчину”).

У цьому довідці чужорідними видаються нововиправлені вирази з прийменником **до** на місці **в** (у): *взяти до рук*, *покласти до рта* (кишені), *повернутися до Києва*, *прибути до аеропорту*, *приїхати до столиці* тощо. Це не наша історія, не наша традиція, не наша мова.

Прийменник **до** означає наближення (або додавання) до чого-небудь або до кого-небудь: *підійти до стола*, *приїхати в гості до друга*, *наблизитися до міста*. Антонім цього прийменника — **від**: *відійти від стола*, *їхати від друга*, *віддалятися від міста*, *від Києва до Лубен*. Якщо ж ідеться про переміщення всередину (в межі) об’єкта, то вживається прийменник **в** (антонім — **з**): *увійти в кімнату* (вийти з кімнати), *покласти в шухляду* (вийняти з шухляди), *приїхати в Україну* (поїхати з України).

“Падати додолу”, “поїзд до Києва”, “подорож до Ялти” тощо позначають рух у певному напрямку, де акцент робиться саме на пересуванні, тобто зміні початкового місцеположення, а не на прибутті в кінцевий пункт призначення.

Різниця між цими прийменниками особливо відчутна у виразах, де семантика вимагає вживання як **в** (у), так і **до**: *приїхати у Львів до брата*, *поїхати в Петербург до університету*, *зайти в клітку до левів*.

Отже, в більшості випадків слід уживати прийменник **в** (у), — особливо якщо відповідне дієслово явно означає прибуття чи переміщення в пункт прямування: *приїхати в Америку*, *вставити у вуха*, *увійти в будинок*, *пробратися в кабінет*, *взяти в долоні*, *покласти в рот* (кишеню), *помістити у*

валізу, *прибути в аеропорт*, *повернутися в Київ*, *внести в касу*, *покласти в банк* тощо. Якщо ж дієслово означає просто рух у якомусь напрямі, то можливе вживання як **до**, так і **в** (у): *поїхати до Києва*, *податися в село до бабусі*. Якщо ж мовиться тільки про наближення до певних осіб, предметів чи понять, то вживається **до**: *прошу до столу*, *завітайте до нас*, *заходьте до господи* (хати), *взяти до уваги* тощо.

Окремо відзначимо вирази на зразок *ходити до школи*, *вступити до інституту*. Найчастіше в таких виразах увага акцентується не на перебуванні в межах відповідного приміщення, а на залученні до процесу навчання: це опанування навчальної програми, спілкування з викладачами та однолітками і т. п. — тому тут потрібен прийменник **до**. Якщо ж ідеться саме про переміщення всередину будівлі навчального закладу, то потрібен **в** (у): *зайти в школу*, *заскочити в інститут*.

Звісно, без належного відчуття мови дуже складно вибрати таку форму, щоб вона узгоджувалася з тими канонами, які існують у мові століттями, і щоб органічно відтворювала притаманні цій мові закономірності. Але треба намагатися розвинути таке відчуття, а також наукове мислення, що ґрунтується на використанні методів термінології як науки. Якщо ми справді прагнемо бути грамотними, а не лише здаватися такими. Якщо ми справді шануємо рідну мову.

Максим ВАКУЛЕНКО

Закінчення. Початок на с. 11

М. Швачки та А. Журби зруйнували костел, припинили діяльність єзуїтів, вигнали з міста ксьондзів, а сам Фастів зробили головним осередком. Сюди приводили на суд панів-шляхтичів, орендарів, прикажчиків.

У квітні—травні 1769 року повстання гайдамаків було придушено.

ФАСТІВСЬКИЙ АЛЬБОМ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Побував на Фастівщині Т. Г. Шевченко 1846 року, працюючи по закінченню Петербурзької Академії мистецтв художником Археологічної комісії, брав участь у розкопках курганів Переп'ят і Переп'ятихи, що на Фастівщині. Щоправда, його участь у розкопках Переп'ятихи сумнівна.

Очолював Археологічну комісію професор Київського університету, редактор видання письмових пам'яток з історії України Микола Дмитрович Іванішев. Крім нього, до складу експедиції входив Петро Іванович Прушинський, близький Шевченку своїми переконаннями, та художник Олексій Фролович Сенчило-Стефановський — друг поета.

У Фастівському альбомі Шевченко замалював зовнішній вигляд кургану Переп'ят із його власноручним підписом "въ Переп'яти". Зверху в альбомі записані слова пісні, почутої, мабуть, від фастівських селян:

*Ой хоч маю, пане-брате,
Грошіма платити,
А не буду у неділю
Панщини робити.*

Після розкопок Шевченко деякий час живе в с. Фастівці, буває і в самому Фастові. Від селян записує перекази та легенди про минуле Фастівщини, пісні про ватажків народних повстань, фастівських козаків, замальовує історико-архітектурну пам'ятку Фастова — Покровську церкву XVIII ст. Так, від Мартина Липського та Григорія Демиденка Шевченко записує народні пісні: "Під городом Салидоном", "Ой, пише, пише вам імпе-

ратор до князя Котляревського", "Ой хвалився Бондаренко".

У Фастівському альбомі Шевченка зроблені малюнки: "Коло каші", "Парубок з люлькою, голова селянина та хлопець з граблями", "Пейзаж", "Селянин у брилі", "Постаті селян", "Гурт селян та інші начерки", "Сільські будівлі".

МИКОЛА БЕНАРДОС — ЗАБУТИЙ ГЕНІЙ

У місті Фастів пройшли останні роки життя Миколи Бенардоса — автора понад двохсот оригінальних винаходів та проєктів у галузі електротехнології, електротехніки, транспорту, сільського господарства, військової справи, винахідника електрогефесту. М. Бенардос отримував патенти у Франції, Бельгії, Англії, Німеччині, Швеції, Італії, США, Австро-Угорщині, Данії. До нього приїжджали повчитися російські та іноземні інженери, вчені, промисловці. У 1890-х роках спосіб "електрогефест" було впроваджено в усіх промислово розвинутих країнах світу. 11 травня 1892 року йому вручили золоту медаль Російського технічного товариства "За удачное применение вольтовой дуги к спаиванию металлов и наплавление одного металла на другой", а 7 грудня 1899 року було присвоєно звання почесного інженера-електрика. Однак винахідник не одержав належної матеріальної винагороди.

З підірваним здоров'ям він повертається у 1899 році в Україну й оселяється на хуторі Костяші (біля Бишева), де будує лабораторію. Однак будинок згорів, а з ним моделі та проєкти.

Після пожежі Микола Миколайович переїздить до Фастова. Завод Ф. Брандта (нині завод "Червоний жовтень") та фастівські залізничні майстерні стали ос-

танними, де впроваджувалися у виробництво винаходи Бенардоса в галузі електрозварювання. У Фастові він одержав ще кілька патентів на свої винаходи. Однак через хворобу був змушений їхати до Москви. Улітку 1902 року М. Бенардос повернувся до Фастова.

Незважаючи на величезний вклад у розвиток виробництва, винахідник звертався до Ради Російського технічного товариства з проханням про довічну пенсію.

Помер Микола Бенардос у вересні 1905 року від серцевого нападу. Похований на парафіяльному кладовищі в Фастові.

ФАСТІВСЬКИЙ ДОГОВІР 1918 РОКУ

У XX столітті на політичну арену України вкотре виходить Фастів. Саме тут 1 грудня 1918 року був підписаний акт про злуку Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки, який, фактично, проголосував об'єднання Західної та Східної України в єдину неподільну державу.

До Фастова від ЗУНР прибули секретар внутрішніх справ Льонгін Цегельський, голова секретаріату і секретар фінансів Дмитро Левицький. Від УНР — Володимир Винниченко, Панас Андріївський, Федір Швець і Симон Петлюра. Примітно, що Директорія та її канцелярія розмістились у вагонах. У вагоні й підписали славновісний договір.

У документі проголошувалися такі положення: "1. Західно-Українська Народна Республіка заявляє цим непохитний намір злитись у найкоротшій часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою — значить: заявляє свій намір перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усією територією й населенням як складова частина державної цілості в Українську Народну Республіку.

2. Українська Народна Республіка заявляє цим рівно ж свій непохитний намір злитись у найкоротшій часі в одну державу з Західно-Українською Народною Республікою — значить: заявляє свій намір прийняти всю територію й населення Західно-Української Народної Республіки як складову частину державної цілості в Українську Народну Республіку.

3. Правительства обох Республік уважають себе

зв'язаними по вищим заявами, то значить уважають себе посполу зобов'язаними... в найкоротніший час... утворити справді одну неподільну державну одиницю.

4. Західно-Українська Народна Республіка, з огляду на виторені історичними обставинами, окремими правними інституціями та культурними, й соціальними різницями окреміжності життя на своїй території її населення як будучій частині неподільної Української Народної Республіки,

дістає територіальну автономію, котрої межі означають у хвили реалізації злуки обох Республік. Тоді також установлені будуть детальні умовини злуки обох держав.

5. Договір цей, списаний у двох примірниках, як двох окремих оригіналах, призначених по одному для правительств кожної з обох держав, може бути опублікований за згодою обох правительств, т. с. Директорії Української Народної Республіки й Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки.

На превеликий жаль, цим планам так і не судилося здійснитися. Та фастівчани, пам'ятаючи про цю подію, встановили музей на колесах на території залізничного вокзалу.

ПАРТИЗАНСЬКИЙ ЛІКАР

Кров'ю оборонявся Фастів від фашистських загарбників... відважними, безглуздими, несправедливими смертями... Але особливими літерами вписане в цю сторінку історії Фастова ім'я Петра Михайловича Буйка — партизанського лікаря, який, попри загрозу власному життю, ставив неправдиві діагнози тим, кого силоміць хотіли відправити до Гітлерівської Німеччини. Згідно з документами "Акт о пытках и зверском уничтожении партизанского врача Буйко Петра Михайловича", "Справка о подпольной и партизанской деятельности профессора Буйка П. М. в селе Томашовка Фастовского р-на", дізнаємося, що Петро Михайлович врятував в Ярошівці 40 осіб, в Томашівці — 70 осіб, в Пришивальні — 100, в Дорогинці — 100, у Веприку — 200, в Кощівці — 50. За його дорученням Свирид Новохатній та Кузьма Яремчук (організатори бойових партизанських груп) збирали зброю для партизанів.

П. М. Буйка спіями під час облоги на партизанів. Перед допитом професора катували в повітці й погребі, а він на запитання "Чим ти займався?" відповідав: "Лікував партизанів", "А де ж партизани?" — "Під кожним кущем, куди ви не підете, вони вас зустрінуть". Після дводенного катування Буйка вкинули в сарай, де вже перебувало 140 селян. Давати їжу чи воду лікарю заборонялося, а за допомогу втекти загрожував розстріл. Але вдячні селяни таки створили умови для втечі, тільки професор не втік...

Зранку всіх зігнали до хати Андрія Родіна і, обливши бензином та пристреливши, спалили. "Я був партизанський лікар", — такі останні слова П. М. Буйка.

На честь П. М. Буйка в Фастові названа міська лікарня, а в с. Томашівка професору встановлено пам'ятник.

Все частіше чуєш: "На дискотеку? А що на ній робити? Там же одні малявки тринадцятирічні... Та й без бійки не обійдеться". Численні бари, де окрім як випити та закурити, немає чим зайнятися, давно вже перестали задовольняти потреби молоді. Можливо, через це чимало з них так прагнуть оселитися де інде.

Молоді батьки скаржаться на те, що з малечого немає куди піти. Ні дитячих кав'ярень, ні місць, де з дитиною можна, відпочиваючи, провести час, ні спеціально обладнованих магазинів. Що там, навіть ігровими майданчиками біля будинків ніхто не опікується.

Стан бібліотек у місті — болюча тема для її мешканців. Доросла районна та дитяча бібліотеки не оновлюються, занепадають: стіни тріскаються, стеля протікає, освітлення жахливе. А нещодавно постало питання про їх закриття, що не може не дивувати. Як кажуть працівники бібліотек, у бюджеті не вистачає коштів на їх утримання. Отже, на майже 60-тисячне місто фактично залишиться одна міська доросла бібліотека, читальна зала якої уміщує 20 осіб (!). Користувачі вже скаржаться на мале приміщення, на постійні черги до читальної зали, на недостатню кількість бібліотекарів. Хочеться думати, що місцева влада підійде до цієї проблеми з належною увагою і розумінням.

Ось і постає запитання: яким побачить сучасна Україна новий Фастів? Чи не час відродити колишню славу, фастівчани?

Ольга СКРИПКИНА

Є СВІЙ ГЕРБ І ПРАПОР

Герб постає у формі щита, в основі якого — зображення білого пагорба, обнесеного частоколом із чотирма баштами. Це символ міста-фортеці: білий колір, відкриті ворота свідчать про наміри фастівчан, а укріплення — про готовність постояти за себе. Дві смуги жовтого кольору, що перетинаються посередині, вказують на те, що Фастів — перехрестя важливих шляхів. Фонові кольори: блакитний зверху та зліва — символізує річку Унаву, що протікає через місто, та зелений справа й знизу — фастівські ліси.

Прапор міста має прямокутну форму. Верхня та ліва частини блакитного кольору, а права та нижня — зеленого. Прапор перетинають дві стрічки жовтого кольору.

ПРАВА І ПРИВІЛЕЇ XVI—XVII СТОЛІТТЯ

XVI століття в історії України позначилося протистоянням католицької Польщі та українському православному Фастіву. У Фастові вплив Католицької Церкви пов'язаний із діяльністю Йосипа Верещинського. Він у 1593 році домогся звільнення міста від сплати податків, спорудив замок, перейменував Фастів у Новий Верещин, заснував парафію, звів костел. У місті почала діяти друкарня. Після смерті єпископа на його місце 1598 року став К. Казимирський. Він повернув місту попередню назву. Саме на прохання К. Казимирського Сигізмунд III 11 квітня 1601 року підписав документ про надання Фастову прав і привілеїв містечка. У 1638 році єзуїти католицького чернечого ордену будують тут монастир.

Слід зазначити, що фастівчани брали участь у великому антифеодальному повстанні 1618 року, яке спалахнуло в центральній частині Київського воєводства.

Незважаючи на численні права та привілеї, культурні перетворення і відродження міста після спустошливих воєн із татарами, у Фастові в 1630 році налічувалося 150 осель. Мешканці займалися скотарством, менше хліборобством, ткацтвом, гончарством, обробкою дерева, промислами — рибальством і мисливством.

ЗГАДАЄМО ФАСТІВСЬКОГО ПОЛКОВНИКА СЕМЕНА ПАЛІЯ

...Ходім, батьки-отамани,
У Фастов в неділю
Та надінем вразим ляхам
Кошуленьку білу.
Ні, не білу, а червону...
Ходім погуляєм.
Та в пригоді свого батька
Старого згадаєм,
Полковника фастівського
Славного Семена.
Ходім, брати: не згинете,
Хлопці, коло мене.
Т. Шевченко "Швачка"

Історія міста Фастів невіддільно пов'язана з ім'ям легендарного полковника, гетьмана Правобережної України — Семена Палія, який у 1685 році обирає місто своєю резиденцією, споруджує тут мури, підземні

ФАСТІВ ХВОСТІВ ОМ НЕ СТАВ

Перша літописна згадка про місто Фастів або Фощево або Хвостів (Хвастів) припадає на 1390 рік. Літопис описує місто як таке, що вже існує. Згадується про торговельні шляхи, які проходили повз Фастів, про ярмарки в місті. Але відомостей про час заснування, на жаль, не подає.

Сьогодні офіційно існує три версії походження назви міста. Перша — за назвою річки Фоса, що тече через Фастів. Друга — за назвою можливого засновника міста Фаста (Фоста), ім'я якого вперше згадується під 912 (911) роком у Радзивіллівському літописі (текст складено в домонгольські часи в Володимиро-Суздальській Русі) як дружинника і посла князя Олега, а вдруге — у договорі 944 року як князя, землевласника-феодала, вельможі князя Ігоря. Згідно з третьою версією, на території Фастова відбулася битва між військами князів і кочівниками. Військовою відзнакою кочівників були хвости. Після битви їх залишилося тут чимало. Звідси й Хвостів.

ходи, встановлює свої порядки: "Палій розпоряджається у Фастові, всіляко обмежує шляхту, розбійничає зі своїми людьми, змушує Київське єпископство і все воєводство платити йому податок" (1688 р.). Відомо також, що друга дружина С. Палія, Феодосія, була фастівчанкою.

Кількість мешканців міста за Палія зростає. У 1692 році у Фастові вже було 3 тисячі дворів. "Я знайшов цей край пустелею й працював коло Хвастова, як коло свого хазяйства. Широкі поля засіяли збіжжям, число мешканців зросло... й церкви Божі я побудував, і прибрал на славу Божу", — писав Палій в одному з листів до І. Мазепи.

Російський священик Іван Лук'янов під час мандрів із Москви до Єрусалиму, побувавши у Фастові в 1702 році, писав: "Городина

хорошая, красовито стоит на горе, острог деревянный круг жилья всего, вал земляной, по виду не крепок добре, да сидельницами крепок... Харч в Фастове всякая зело дешева, кажется дешевле киевского, а от Фастова пошла дороже вдвое или втрое..."

А уже злодеи зело храбрость показали и почали на конех винтовать, копыя бросать, из луков стрелять и из пистолетов, наш караван и турок кругом облетели... до самого городка скакали, не переставали, и турки только головами качают..."

Палій захоплює місто та села Правобережжя, запроваджуючи свою політичну та економічну владу: створюються органи козацького самоврядування на чолі з отаманами. Невдовзі козацька держава Палія складала одну третину всієї території Правобережної України.

Гетьман проводить самостійну зовнішню політику: намагається підтримувати стабільні відносини з королівською владою, не вступає в конфлікт з І. Мазепою та московським царем. Ситуація різко змінюється, коли, після підписання Карловицького миру 1699 року між Польщею та Туреччиною, польський сейм ухвалив рішення про ліквідацію козащини. Палій, відмовляючись виконувати наказ, так одповідає посланцям гетьмана Яблоновського, що прибули до Фастова: "Я оселився у вільній країні, і Речі Посполитій нема ніякого діла до цього краю. Тільки я, справжній козак і вождь козацького народу, маю право порядкувати тут".

У вересні 1700 року С. Палій виступає проти 4-тисячного загону польської шляхти та німецьких найманців, що оточили Фастів.

У цій боротьбі ані цар, ані гетьман не підтримали його. Розуміючи, що допомоги немає звідки чекати, фастівчани зміцнювали мури, заготовляли провізію. Дати відсіч шляхтичам Палію вдалося лише завдяки власній винахідливості.

У 1702—1704 роках на Правобережжі під проводом Семена Палія відбулося козацько-селянське повстання проти Речі Посполитої. Центром знову став Фастів.

Взимку 1702 року в Фастові збирається козацька рада, на яку з'їжджаються правобережні полковники Самусь, Іскра, Абазин та Палій. На раді були присутні як козаки, так і городяни, нижче православне духовництво, православна шляхта. Жодних письмових документів про раду не збереглося, але дослідники вважають, що йшлося про початок і тактику повстання. Саме ж пов-

стання розпочалося весною 1702 року на Поділлі й Брацлавщині. У липні повстанський рух охопив Київщину. У жовтні—грудні козацькі війська захопили Немирів, Бердичів, Бар, Межиріч, а 10 листопада 1702 року — Білу Церкву. Розпочалися селянські виступи на Волині й Галичині. Проти повстанців виступило військо під командуванням А. Синявського. Більше того, уряд Польщі попросив допомоги в Петра I, і весною 1704 року туди прийшов І. Мазепа.

Подальша доля фастівського полковника склалася трагічно. 1704 року Семена Палія було підступно заарештовано та відправлено до Москви. Колишнього гетьмана звинуватили в шведофільстві та заслали до Сибіру. І лише напередодні Полтавської битви Петро I повернув Палія із заслання, призначивши його полковником Білоцерківського полку. Помер Семен Палій у січні 1710 року.

ГАЙДАМАЦЬКЕ МІСТО

Прийди до мене, о Іже,
Наш славний Палію,
Подивися, що той Швачка
У Фастові діє!
Добре діє! У Фастові,
У славному місті...
Т. Шевченко "Швачка"

Після Прутського походу Росії 1711 року Правобережна Україна знову відійшла до Польщі. Вкотре відбулася колонізація краю, відновилися утиски православ'я. У Фастів, який на початку століття був власністю єпископа Півницького, повертаються єзуїти та шляхта. На Фастівщині з'явилися володіння Браницьких, Халецьких.

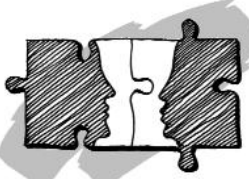
Перший гайдамацький загін на Фастівщині з'явився 1713 року, очолював його М. Янковський. Гайдамаки під Фастовом захопили коней приїжджих купців та речі, гроші орендаря.

З часом безперспективні виступи малих загонів почали переростати у масові повстання, і Фастівщина не лишалася осторонь цих подій. Перше велике гайдамацьке повстання спалахнуло 1734 року й охопило Київщину, Поділля, Волинь. На Фастівщині, на території Мотовилівського ключа, в 1734 році діяв загін Лазаря Таранця. Наприкінці 1738 року російські та польські війська розбили основні сили повстанців. Проте на Фастівщині загони продовжували боротьбу.

У 1749 році загін на чолі з Іваном Бородою напад на Фастів і захопив панський замок, а 16 квітня 1750 року на місто напали близько 50 повстанців на чолі з козаком Іваном Хвалунським. Того ж року загін із 27 чоловік, очолюваний Олексієм Письменним, захопив у місцевих панів двадцять п'ять коней. У січні 1756 року Фастів укотрє зазнав нападу.

У червні—липні 1768 року на Правобережжі діяло близько 30 загонів. На Київщині їх очолювали І. Бондаренко, А. Журба, М. Швачка. Відокремившись від головних сил повстанців, 200 гайдамаків під проводом

Продовження на с. 12

БЛАГОСЛОВЕННЯ

За даними Міністерства юстиції, у 2004 році кількість зареєстрованих шлюбів значно скоротилася порівняно з минулим. Це не дивно, оскільки у високосний рік багато молодих пар не бажають одружуватися: не хочуть ризикувати, ігноруючи всім відому прикмету. Зайшовши до будь-якого відділу реєстрації актів громадського стану, в цьому з легкістю впевнюєшся. Серед великої черги людей, що зібралися тут із різних — як радісних, так і трагічних — причин, мало знаходиш тих, хто прийшов закласти фундамент нової української родини.

Але чи тільки в заботі справа? Чи варто посилатися на високосний рік, нещасливе розташування зірок чи положення сонця не в тому знакові Зодіаку?

Молода пара вирішила одружитися. Але після романтичного освідчення, благословення батьків та оголошення щасливої новини друзям завжди настає той момент, коли буденність та необхідні для одруження клопоти опускають із небес на землю. І хоча слово “весілля” має спільний корінь зі словом “весело”, часто ці поняття стають цілковитими антонімами.

ПЕРШИЙ ВІЗИТ ДО ЗАГСУ

Усе починається з подання заяви до відділу РАЦС. Вистояти чергу неважко. Аби розважитися, можна навіть рахувати кількість разів, коли потрібний вам працівник ЗАГСу зникає в напрямку архіву та повертається за кілька десятків хвилин. Але набравши повітря в легені та переступивши поріг відповідного кабінету, тут же мусите повертатися назад, оскільки сплачувати державне мито в розмірі 85 копійок та певну суму за оформлення заяви необхідно в касі, що знаходиться поза межами ЗАГСу. Повернувшись назад із квитанцією, маєте знову стояти в черзі, бо за час, поки ви розраховувалися за перший крок до свого подружнього життя, хтось уже зайняв ваше місце.

Після подання заяви вам обов'язково дають прайс-лист із розцінками всіх послуг. Середня вартість церемонії як у Центральному, так і в районному відділі РАЦС складає приблизно 120—160 грн. І це лише 15-хвилинний процес, протягом якого вам видадуть свідоцтво про шлюб та дадуть змогу вашим батькам вас поздоровити. За все інше платити треба додатково. Цікаво, що так

званий єврообряд, виконаний за західними традиціями, коштує приблизно 650 гривень. А для того, щоб виконати обряд за межами відділу РАЦС, треба заплатити 900 гривень.

КОНВЕЄР ДЛЯ ШТАМПУВАННЯ СІМЕЙ

Коли закінчилися проблеми з пошуком весільних нарядів, покупкою обручок, замовленням бенкетного залу, транспорту та іншими передсвятковими клопотами, то, переступивши поріг загсу, в молодій парі з'являється наступний привід для нервування. Від моменту приїзду до відділу РАЦС і до самої церемонії проходить від 30 до 90 хвилин, і за цей час працівники намагаються стягнути додаткові кошти з наречених та їх батьків. Їм пропонують послуги професійного фотографа та зйомку цього важливого для майбутньої родини дня на плівку. Під натиском умовлянь наречені, як правило, погоджують-

КВАРТИРА

Усі здогадуються, що знайти відносно непогане помешкання в Києві за помірну ціну сьогодні майже неможливо. І якщо жодних способів мати свою (хоча б на певний час) квартиру немає, то попереду у вже достатньо втомлених та прагматичних від попередніх клопотів та витрат молодят ще й пошук свого помешкання.

На жаль, сьогодні на ринку оренди нерухомості попит перевищує пропозицію. Для того, щоб орендувати однокімнатну квартиру в Києві, потрібно довго та вперто шукати. Як тільки десь у друкованому виданні чи в Інтернеті з'являється оголошення про здачу квартири під оренду, тут же знаходиться й орендатор. І дуже важко вхопити той момент, коли помешкання, що вам сподобалося, ще нікому не здане.

Однокімнатну квартиру, в якій можна цілком нормально існувати (тобто, з меблями,

як правило, рідко просять у власника квартири показати всі необхідні документи. А для того, щоб бути впевненими в тому, що ви маєте справу з власником, треба побачити паспорт власника з пропискою в цій квартирі (як мінімум), а якщо він прописаний в іншому місці, то документ, який посвідчує праву власності цієї особи на дане помешкання. Це може бути або акт купівлі-продажу, або приватизаційний лист. Якщо особа віддає вам під оренду не свою квартиру, а когось із родичів, він має показати вам доручення, складене на спеціальному бланку та завірене в нотаріуса.

Проте в більшості випадків орендарі на свій страх та ризик заключають договір із власником без наявності всіх необхідних документів. Представник агентства, наприклад, бачачи сумніви можливих орендаторів, розповідає про те, що за кілька хвилин сюди мають під'їхати інші бажаючі зняти цю квартиру. І згадуючи, скільки сил та часу вони витратили на пошуки, молоді люди швидко погоджуються. І якщо їхнє щастя, на цьому проблеми молодят здебільшого завершуються.

ВИСОКОСНИЙ РІК
ЧИ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ?

Тож, аналізуючи все те, що потрібно пережити та витратити молодій українській родині, перш ніж відчувти себе справжньою родиною, чи справедливо оцінювати різке зниження кількості одружень якимись суб'єктивними факторами? Держава, встановлюючи пріоритет зареєстрованого шлюбу над громадянським, мусить сприяти захисту родини не тільки юридично, але й фінансово. Чи варто говорити про особливі кредитні програми для молодих сімей, коли навіть за реєстрацію шлюбу забирається така кількість грошей? Було б справедливо, якщо отримання свідоцтва про шлюб коштувало б, наприклад, 17 гривень, тобто, неоподаткований мінімум, а за додаткові елементи церемонії молоді вже на свій розсуд платили б стільки, скільки дозволяє гаманець.

Чи тоді б уже, якщо все робити по-чесному, запитуючи в наречених згоди ділитися один з одним всі радості та біди, варто додавати запитання про готовність розділяти весь той потік проблем, що нагромаджує на голови молодят наша держава?

Марія КИСЕЛЬОВА

ТНУТЬ МУЗИКИ НА ВЕСІЛЛІ

Весілля! Скільки радості та натхнення у цій надзвичайній події. Починаючи від ретельного приготування до священного обряду вінчання. Особливо приємно відвідати це дійство, коли найкраща подруга вирішує вийти заміж. Звістка впала на мене, як сніг на голову, бо з Вірунею товаришує дуже давно, ще зі шкільної лави. І про те, що вона першою з нашого класу вийде заміж, ніхто й не здогадувався. Але доля завжди вирішує, як сама забажає, і я вже стою в Рівненському палаці урочистих подій у якості першої дружки, подих мій тамується, коли я споглядаю щасливих молодят.

А починалося все досить несподівано. Вірця поїхала на навчання до славетного Львівського художнього інституту, жила на квартирі з однокурсницею Олею. Якогось осіннього вечора до Олі приїхав брат у гості... Наближалася зима, і дівчата помітили, що Володя стає в них досить частим гостем. Потім був незабутній Новий рік, який святкували разом. Володя — лікар невідкладної допомоги і працює аж у Вінниці, але це не заважало молодят долати великі відстані та зустрічатися, адже вони покохали один одного.

Романтична подорож на узбережжя Чорного моря поклатала край незаміжньому життю. Теплою осінньою звісткою прилетіло до мене запрошення на весілля, яке відбувалося у Рівному й у Львові, де молодята вінчалися у Львівському греко-католицькому храмі святого Андрія. До цього обряду молоді готувалися досить ретельно, проходячи спеціальні тримісячні заняття при церкві та навіть деякі випробування.

Сама подія пройшла дуже весело в селі Брюховичі — з пишним столом (дякуючи родичам), романтичним викраданням нареченої, забавами та конкурсами, і звичайно ж, — танцями, танцями й ще раз танцями, на яких я стоптала мешти!

Хай вам щастить, Віруню та Володю, хай доля стелиться бурхливою річкою із плодючими та безмежними берегами!

Фоторепортаж Ганни ОБОРСЬКОЇ

ПРО-ЧИТАННЯ

— Як часто доводиться Вам читати те, що, може, зараз і не надто до душі, але читати “треба” (зокрема враховуючи Ваш перший фах — філософію)?

— Я лише за дипломом філософа, але грошей цим не заробляю, бо вже давно живу як письменник зі своїх гонорарів за книжки. Отже, суто фахової літератури я практично не читаю, але читаю те, що, я вважаю, повинен читати кожен письменник. Намагаюся стежити за європейським і світовим літературним мейнстримом. Близько двох третин із того, що я читаю з художньої, публіцистичної, інтелектуальної літератури, — складають англійські речі. З кожної закордонної поїздки привожу багат новинки. У Києві (я регулярно ходжу в англійську “Лонгманівську” крамницю) свіжими виданнями на не дуже балують. А в англійському перекладі з’являються найпомітніші речі. Мені болить, що не можу прочитати ті шалено цікаві речі, що писані фінською чи албанською. Це те, що здатне перевернути життя, але, поки воно не перекладене англійською, для мене не приступне. Щоразу так виходить, що англійська мова стала своєрідною конвертованою валютою. Перше питання до письменника нині про те, чи перекладено його книги англійською, — цим визначається його входження у міжнародний літературний обіг.

— А що Ви можете сказати про читання як про певний тактильний досвід?

— О, це давно треба починати, я, знаєте, читач із великим ста-

жем... Мене в чотири роки батьки записали в міську бібліотеку, бо втомилися купувати дитині кожного дня нову книжку. Я пам’ятаю відчуття великого щастя від того, що ти ходиш між стелажми, а вони видаються такими величезними — це зрозуміло, бо в такому віці здається величезним увесь світ, планета, всесвіт... А цей запах книжок, оце відчуття, що ти будь-яку з них можеш взяти з полиці, погортати, всунути носа, шматочок там вхопити, шматочок тут! Це шалена, дивна насолода, між іншим, яку я вже в дорослому віці знову відчула в Гарвардській бібліотеці, де дозволяється зайти у сховище. У нас же за старими тоталітарними зразками немає вільного доступу читачів у сховище. А в Гарварді — там шість

ОКСАНА ЗАБУЖКО: «ЗУСТРІЧ ЧИТАЧА І ТЕКСТУ — ЦЕ ЛЮБОВНИЙ АКТ»

поверхів вгору, шість поверхів униз під землю — можна навіть заблукати. Якщо вчасно не вийдеш до фінального дзвоника з того лабіринту, то можеш і на ніч залишитися. І от коли ідеш між тими стелажми, і всі ті світи на тебе дивляться, — це запаморочливо цікаво, якщо говорити про тактильне відчуття.

— Яким є внутрішнє відчуття, коли “ковтаєте” текст, як він озивається: поколює, щипає, лоскоче, пульсує?...

— Це від тексту залежить. Будь-яка зустріч читача й тексту — це любовний акт. Коли хтось (автор або читач) не хоче, а хтось не може, то нічого не відбудеться. Функціонування літератури — це оте третє, що виникає на цьому злитті тексту й читача. Це — шалений енергетичний процес, і він або виникає, або ні. Я не можу дати узагальненя.

Ви запитували про фахове читання, річ у тім, що письменницьке професійне читання дещо різниться від власне читачького. Його секрет полягає в тому, що ти знаєш, як це зроблено. Рухаючись разом із автором, ти як колега бачиш, як він працює. Це схоже на те, як спостерігає боксер за боксером — аплодує у найбільш удалих моментах: “який хід, як здорово!” або навпаки: “тут зірвався, не витягнув”. Чому ще мені так подобається читати англійською? Бо іноземною я читаю трохи повільніше, ніж україн-

ською, і це відчуття повільного читання, коли бачиш, як “зроблено” речення. Коли читаєш рідною мовою, текст проскакує — ти “знімаєш” лише сенс. А тут видно саму структуру, бо вона стає прозорішою при уповільненому й уважнішому читанні. І це чудове відчуття, коли можна аплодувати колезі. На цьому ти вчишся, тренуєшся: “А я так зможу? Зможу! А ось так ні, тут ще треба попрацювати”.

— Тобто, це безпосередньо впливає на процес писання?

— Я Вам видам один секрет — усе впливає на писання. Тобто, якщо ти письменник, ти постійно на роботі. Письменник, мов губка, постійно щось всмоктує і проживає життя з думкою, як про нього написати. Це абсолютно патологічна установка, але на то немає ради.

— Для Вас текст (якщо спробувати означити його метафорично) — це певна територія,

якою можна мандрувати, тобто константа чи радше потік, у якому можна плисти?

— Залежить від тексту. Мені складно так відразу відповісти... Якщо є потік, — значить текст хороший...

Звичайно, існує письменницьке в’їдливе читання “археолога”. “Плисти” ж — це, більшою мірою, читацьке сприйняття, коли ти віддаєшся тексту. Я думаю, що в ідеалі має бути і те, й друге, — принаймні в елітарному читанні, від якого я збагачуюся і потім кілька днів поспіль продовжую подумки полемізувати з автором, роблячи з того певні висновки. Останнім таким враженням був роман Філіпа Рота.

— Як часто Ви читаете про себе?

— Загалом, я про себе не читаю, але час від часу влаштовую собі таку вправу (майже на рівні психотехніки). Раз на рік в Інтернеті, у пошуковому режимі набираю “Забужко” й слухаю усі ці голоси: хор лайок, захоплень, лестощів, матюків, освідчень у коханні й т. п. Таке відчуття, ніби я непомітно виходжу на площу, а на мене раптом спрямовується світло прожекторів, і я перетравлюю весь цей інформаційний потік. По-перше, це колосально збиває “температуру” самооцінки. Чому я, власне, не люблю читати про себе? Не тому, що така горда чи мені все одно, ні! Кожен відгук є відгуком конкретної людини, і мені просто забагато інформації. Річ у тім, що будь-який писаний текст роздягає “автора”. Я читаю якісь обурені нотки, а за ними бачу ту людину, яка це писала. І коли ця юрба різних людей виимальовується... Мене нещодавно запитували, про що мені пишуть у листах? Узагальнення зробити важко. Кожен пише про себе саме тому, що в кожного є своя власна струна, яку зачеплено моїм твором, у кожного — своя доля і своє обличчя. І коли цього всього замало багато, то треба вже захищатися. Саме тому я про себе читаю рідко.

• Микола СКИБА
Фото автора

АНГЕЛ НА ПЕРЕСОХЛІЙ ЗЕМЛІ

На міжнародному фестивалі “Молодість” відбувся прем’єрний показ фільму “Пересохла земля” Тараса Томенка. Після влучного пострілу “Тиром” на Берлінському кінофестивалі, здавалося, молодому режисерові тепер відкриті всі шляхи, і фільми з’являтимуться один за одним. Та не так сталося, як гадалося. Чотири роки довелося Тарасові Томенку виборювати своє режисерське право знімати й доводити міністерським чиновникам, що українське кіно має право жити. 4 роки щоденної боротьби з Міністерством культури, яке наразі має авторські права на новий фільм і навряд чи, як зазначив Тарас Томенко на прес-конференції після показу фільму, буде тепер зацікавлене в прокаті... А без прокату — фільм мертвий. Лишаються хіба що шляхи міжнародних кінофестивалів.

Деякі журналісти закидають режисерові, що його нова робота, на відміну від попередньої, не має соціального спрямування. Але ідея попереднього фільму “Тир”

МОЛОДЕ КІНО

— зруйнована мрія (яка є в кожного), а тлом було безпритульне життя. “Пересохла земля” — це фільм про те, що кожна людина має свого ангела-охоронця, має неповторну душу, і в цьому світі “беспредела”, де нікому немає справи до твоєї душі, тобі дається шанс стати Людиною. Той, хто помітить свого Ангела, — йтиме разом із ним однією дорогою, хай і важкою, а хто продасть заради миті насолоди та облуди, — той утратить свій шанс і не здобуде поваги й гідного імені Людини.

“Пересохла земля” — фільм метафорично-образний, де основною є філософія кадру. Стрічка — без слів, як і “Тир” та “Бойня”, попередні фільми Томенка. Режисерові вдалося відтворити ту психологічно-емоційну драму, яку переживає кожна людина, а тому кожен зрозуміє фільм без слів.

• Олеся ТУМАНКО

Режисер Тарас Томенко на знімальному майданчику фільму “Пересохла земля”

КЛАСИКА

Нещодавно в Колонному залі Національної філармонії України звучала фінська музика — у виконанні піаністки Лаури Міккола (Фінляндія) та Симфонічного оркестру філармонії під орудою М. Дядюри. Концерт, що складався з творів визнаного класика Яна Сібеліуса та сучасного композитора, критика й музичного есеїста Ейно-юхані Раутаваара, відбувся за підтримки Посольства Фінляндії в Україні, а також корпорації “Оріон Фарма”.

Сібеліус — як Григ у Норвегії або Лисенко в Україні — це митець, що започаткував на батьківщині професійну музичну школу, уособлюючи дух свого народу та узагальнюючи його мистецькі здобутки. Слухаючи Сібеліуса, ми бачимо Фінляндію — країну величного епосу, чарівної у своїй північній суворості природи. Оригінальні особливості цієї музики були нахненно відтворені одним із провідних оркестрів української столиці. Зокрема симфонічна поема “Фінляндія” та П’ята симфонія Сібеліуса, що прозвучали в концерті, — яскраві зразки музичного почерку композитора та його найпопулярніші твори.

Е. Раутаваара не так широко відомий у нашій країні, але його Концертна сюїта № 3 для фортепіано з оркестром (“Дар мрій”) також від-

ФІНЛЯНДІЯ ПО-КИЇВСЬКОМУ

різняється нордичною споглядальністю та прихованою таємною силою, в якій є щось пантеїстичне. Пантеїзм або уявне наділення сил природи живою божественною душею близький і українській культурі, тому одухотворена та піаністично бездоганна гра виконавиці-співвітчизниці автора твору була прихильно сприйнята українською публікою. Доволі розповсюджена в наш час ситуація, коли піаніст готує твір у співпраці з композитором (а творчий тандем Л. Міккола та Е. Раутаваара має не випадковий характер), надає концертному виступу тієї цілісності та гармонії, якої позбавлені твори, написання і виконання яких розірвані в часі. Хто може зрозуміти музику фінського композитора так, як фінський піаніст? Тим більше, піаністка, серед учителів якої — Д. Башкі-

ров, серед перемог — 2-ге місце на найпрестижнішому конкурсі піаністів Королеви Єлизавети в Брюсселі, серед диригентів, з якими співпрацювала, — В. Гергієв та В. Ашкеназі...

Неточно було б стверджувати, що звучала тільки музика композиторів Фінляндії, — адже до слухачів, як і до музикантів, долітало ревіння концерту під відкритим небом, який у той час відбувався на Європейській площі. Тому можна говорити не тільки про художні якості концерту, а й про витримку виконавців. Але, попри всі непорозуміння, талант і мужні зусилля учасників концерту дали глядачам можливість поринути в поетичну атмосферу загадкової далекої країни.

• Олена ЖУКОВА

ПРЯМА МОВА

— **Якою Ви бачите сучасну гендерну ситуацію в Україні?**

— Є думка, що найбільша революція, яка відбулася впродовж XX століття, — це зміна становища жінки. І можливо, ця точка зору не така вже й максималістська. Ми бачимо, що жінка прийшла в ті сфери, де вона раніше не була присутньою, і цілком комфортно там себе почуває. Можливо, в суспільстві щось змінилося так глобально саме внаслідок цієї присутності, та це ще не узагальнено як слід ні соціологією, ні культурологією. Є така дивна статистика в українській літературі першої чверті XX століття: навколо Івана Франка, навколо франківського літературно-наукового вісника було дуже багато жінок-письменниць. У літературі соціалістичного реалізму їх було мало. Я можу пояснити це тим, що соцреалізм і радянська ідеологія менше цікавилися індивідуальним, приватним, особистим, і тому жінка-авторка, власне, не могла в повні висловити те, що їй було більш цікаве. До речі, зверніть увагу на те, що в сучасній літературі велика кількість жінок-письменниць.

Коли в 90-ті роки, тепер так активно розвиваються гендерні студії, яскраво заявили про себе жінки в літературі, культурі, то, очевидно, це тому, що існує традиція, втілена в іменах Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Мілени Рудницької. Традиція не лише літературна, а й, у випадку Мілени Рудницької, політична.

— **Як би Ви могли змалювати портрет сучасної жінки?**

— Я думаю, що портрета сучасної жінки не малює ніхто. І, знаєте, не треба ліюзі, що це інтелектуалка, інтелігентна, талановита жінка, яка робить успішну кар'єру. Такі, на щастя, є, і в молодшому поколінні їх більше. Я, до речі, з цікавістю спостерігаю серед своїх студентів, що ті гендерні стереотипи, які тяжко долають чоловіки мого покоління, для покоління 20-літніх хлопців уже просто не існують. Для них нормально сприймати рівність дівчат в освіті, в науці тощо. Але повернімося до портрета жінки. Сучасна українка — це й та особа, в якій часто важко визначити стать, це жінка в роботі, яка виконує найтяжчі дорожні роботи. Я багато ра-

фото Г. Оберської

фото Г. Оберської

«Я НЕ ФЕМІНІСТКА, АЛЕ...»

Незважаючи на те, що жінки становлять 54 % населення України, теми гендерної рівності, насильства в родині стали предметом публічного обговорення лише останні п'ять років. За статистикою, жінки працюють 71 годину протягом тижня, враховуючи ведення домашнього господарства, у той час, як чоловіки не більше 57 годин. Найбільше жінок працює в таких галузях, як освіта, охорона здоров'я, торгівля та соціальний захист. Багато хто посідає керівні посади. Та далеко не всі сучасні жінки роблять успішну кар'єру. Свої погляди на гендерну ситуацію в нашій країні, про те, як можна змалювати сучасну українку, погодилася розповісти Віра АГЕЄВА — професорка Національного університету «Києво-Могилянська академія», авторка багаточисленних праць на феміністичну, гендерну тематику.

зів спостерігала таку ситуацію: дуже часто якраз жінка в оцій принизливій, емблематичній для мене по-маранчевій ролі реально виконує якісь фізичні дії, і завжди над цією роботою стоїть наглядом, як правило, чоловік. Не треба забувати, що це теж портрет сучасної жінки.

Портретувати нашу сучасницю можна, маючи на увазі, наприклад, образ вчительки. Таких фемінізованих професій у нас багато, а так не повинно бути. Те, що в педагогічних колективах просто немає чоловіків, — очевидно загроза, яку усвідомлюють лише психологи.

Я думаю, що жінка сьогодні дуже мало захищена. Коли сучасні теоретики говорять про гендерну рівність, вони всіляко наголошують: рівність при наявності відмінностей. Якою мірою забезпечене материнство, якою мірою підтримується молода сім'я — ці проблеми теж гендерні. Сьогодні, на жаль, дуже актуальною (і це теж

часточка нашого життя) є проблема насильства в суспільстві. І не треба закривати очі на те, що воно більшою мірою спрямоване проти жінки. Насильство в родині в нас просто не фіксується поки що належним чином. Такої ситуації, як у західних демократичних країнах, де це може бути покаране законом, у нас майже немає.

— **Зараз багато жінок-керівників, бізнес-леді. Ви вважаєте, що жінка готова боротися та перемогти?**

— Очевидно, так. І давайте на цій оптимістичній ноті цей портрет домалюємо. Я думаю, що сьогодні можна говорити про те, що жінка успішно знайшла себе в бізнесі. Між іншим, вражаючи для мене була інформація, що в кризовий період, на початку 90-их років, соціологи та журналісти активно обговорювали те, що безробіття має жіноче обличчя. Справді, ніби так було перші рік—два, коли з дер-

жавних структур скорочували, насамперед, жінок. Але потім, соціологи свідчать, жінки швидше знайшли себе в недержавних структурах, у малому бізнесі, у способах виживати й заробляти гроші. Уже наприкінці 90-их років жіноче обличчя українського безробіття — це, швидше, стереотип, який склався. Мені важко говорити про всі сфери діяльності, але, я думаю, і в політиці, і в мистецтві у нас є дуже успішні жінки.

— **Як починається жінка в науці? Яке ставлення чоловіків до жінок саме в наукових питаннях?**

— Я думаю, що цієї проблеми вже не існує. А щодо гуманітарних наук, то я б швидше говорила про гендерні квоти чоловікам, адже тут жінок більше й досягнення жінки тут досить велике. Хоча очевидне упереджене ставлення до феміністичних і гендерних досліджень. Навіть в інтерв'ю кар'єрно-успішних жінок звучать фрази: «Я не фемі-

ністка, але...» Далі за цим «але» йде цілком феміністична програма: треба дати можливість рівності, можливість жіночої самореалізації. І, в принципі, нічого аж такого кардинально нового, радикального, порівняно зі знаменитою фразою героїні Ольги Кобилянської про те, що жінка має право бути сама собі ціллю, винаходити не треба. Коли говорити про феміністичні і гендерні студії в сучасній українській гуманітаристиці, то вони розвиваються досить динамічно, а для багатьох несподівано. Це вже гендерна школа в культурології, в літературознавстві, вона очевидна й досить успішна. Усталення і досягнення її пов'язані, насамперед, з іменем Соломії Павличко, яка започатковувала семінари, видання і те, що ми сьогодні маємо. До речі, у найновішій книзі «Гендерна перспектива» зібрані культурологічні й соціологічні статті українських і західних (польських, англійських, канадських) авторів. Кілька років тому також видавництвом «Факт» була видана книга «Гендер і культура». Є гарний том праць Соломії Павличко «Фемінізм». Ми можемо говорити про те, що в українській гуманітаристиці жінка виповідає себе.

Існує Київський інститут гендерних досліджень, є багато дослідниць, як Марія Зубрицька, Тамара Гундорова, які займаються цією проблематикою. Гендерні студії вже присутні в університетському дискурсі. В університеті «Києво-Могилянська академія» вже читаються декілька курсів. Зокрема я читала торік «Гендерний дискурс українського модернізму». Є курс доктора Романа Веретельника «Феміністична інтерпретація тексту», лекції соціолога, зокрема Світлани Оксамитної, тобто, це вже така авторитетна частина університетського дискурсу освітньої стратегії. Торік вийшла моя книжка «Жіночий простір» із підзаголовком «Феміністичний дискурс українського модернізму», де я спробувала проаналізувати творчість жінок-письменниць упродовж усього XX століття. Книжка, як на мене, має певні успішні рецензії, хоча я весь час чекаю на розгromні. Мабуть, їх просто лінь писати тим, хто не сприймає фемінізму.

Вікторія РАДЧУК

ДОЛЯ

— **Тамаро Володимирівно, Вас місцева преса назвала найуспішнішою жінкою року. Чи легко було Вам як жінці зробити кар'єру в науці?**

— Якщо говорити відверто, то досить складно. Адже не секрет, що в нашому суспільстві не завжди адекватне ставлення до жінки. Більшість чоловіків і сьогодні ще вважає, що жінка, насамперед, має бути домашньою господинею й віддавати себе сім'ї. І на цьому, на їхню думку, її кар'єра завершується.

— **А хто з чоловіків вірив у Вас і стимулював бажання відбутися в житті?**

— Мій батько був завжди для мене прикладом у житті. І буквально за півроку перед смертю він мені сказав: «Ти знаєш, я бачу тебе доктором, я бачу тебе професором. І я знаю, що ти цього досягнеш!». І вже після його смерті, незважаючи на те, що життєві обставини склалися не на користь справі, я взяла себе в руки і зробила все для того, щоб ця батькова мрія здійснилася. І книжку-монографію «Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40-50-ті рр. XX ст.)» я присвятила батькові.

Сьогодні це вже не таємниця, що за радянських часів саме історичні факультети були елітними у вищих навчальних закладах і вважалися кузницею кадрів для ідеологічної та чиновницької номенклатури. І навіть коли я вже в 1991 році прийшла на історичний факультет, то була єдиною жінкою у його викладацькому складі. Можливо,

тому, заохочуючи й стимулюючи мене до наукової роботи, тодішній декан факультету, професор Юрій Іванович Макар казав мені: «Тамаро Володимирівно, уявляєте: ви будете першою жінкою — доктором історичних наук на Буковині й другою — на Західній Україні». І коли я в Києві захищала в 1991 році кандидатську, а в 2003 у Чернівцях — докторську дисертацію, то у складі спецрад по захисту ще не було жодної жінки-доктора, зокрема історичних наук. Тим часом деякі мої колеги чоловіки-історики сприйняли мій захист докторської як факт, що вже відбувся.

— **Побутує така думка, що не одружена або розлучена жінка без**

Сьогодні поруч з іменем Тамари Марусик вживається здебільшого слово «вперше». І це не випадково, але — справедливо. Адже вона, перша і єдина на Буковині жінка — доктор історичних наук. І вона, жінка-науковець, вперше від дня заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича увійшла до складу ректорату. З нового 2004 року Тамару Володимирівну Марусик — доктора історичних наук, професора, відмінника освіти України — призначено на посаду заступника проректора. Сьогодні жінка, яка зробила кар'єру в історичній науці, зламала в нашому суспільному житті стереотипи у ставленні до жінок і довела їхню самодостатність. Тамара МАРУСИК — гостя «Жіночого проекту».

допомоги чоловіка не здатна зробити кар'єру. Але Ваш приклад досягнення мети і реалізації у суспільному житті жінки-науковиці ламає й ці стереотипи. Чи відчували Ви оце інше ставлення до себе як до жінки?

— Я не можу так категорично стверджувати, що в мене не було цієї допомоги. Бо мій чоловік надзвичайно багато мені в житті допоміг. І я не відкидаю цього. Хоча, коли після закінчення університету мені запропонували вступити до аспірантури, то він заявив: «Мені розумна дружина не потрібна». І це стало причиною того, що протягом восьми років я наукою серйозно не займалася. Однак, коли пройшов час, я замислилась: чому я повинна бути лише домашньою господинею і середньостатистичним викладачем вузу? І коли я, нарешті, усвідомила, що можу в цьому житті досягти чогось більшого, тоді вже я заявила чоловікові, що

хочу зреалізувати свою мрію — здобути наукову ступінь. І Ви знаєте, чи то час вніс свої корективи чи то він порозумнішав, але ми дійшли консенсусу. Тобто, на цьому етапі мій чоловік мене зрозумів і допоміг.

Тобто, я хочу сказати, якщо людина, зокрема жінка, самодостатня і прагне своєї мети, то самотність або те, що вона одна, — ніколи не завадить їй зробити кар'єру. Адже чоловіки, навпаки, — досить часто намагаються затиснути жінок в якісь шори. Тоді як, на моє глибоке переконання, якщо б у нашому суспільстві більше посад обіймали жінки, то було б більше порядку й ладу в країні. Бо саме жінка спроможна вирішити більшість питань. І вирішити виважено, справедливо й толерантно.

— **Але, коли жінка серйозно переймається роботою, то для родини в неї бракує часу, адже його левову**

частку забирає ще й наш недосконалий побут. Хто Вам допоміг збути-ся, хто взяв на себе всі ці домашні клопоти?

— Надзвичайно багато мені допомогла моя родина й під час захисту кандидатської та докторської дисертацій. Якби не мама, не підтримка моєї родини, мого сина, моєї сестри, то я б не досягла того, що сьогодні маю. Вони практично взяли на себе всі побутові клопоти і зробили все можливе, аби допомогти мені і в моральному, і матеріальному аспекті. А головне — створили максимум умов для того, щоб я здохнула вчений ступінь доктора наук.

— **І наостанок: що би Ви могли побажати тим дівчатам, які сьогодні є вашими студентками?**

— Насамперед, хочу побажати їм навчитися поважати, в першу чергу, себе. А для цього треба відбутися в цьому житті. А не варто жити лише ілюзіями про вдале заміжжя. Бо, вийшовши заміж за когось «крутого» бізнесмена, — зовсім не означає, що ви все життя будете користуватися його грішми. Треба усвідомлювати, що ви вартуєте і заслуговуєте в нашому українському суспільстві чогось більшого, аніж бути річчю чи іграшкою в руках чоловіка. А головне — треба прагнути стати самодостатньою, щоб бути тією людиною, яка поведе за собою чоловіка, мужа. І повірте, дівчата, насправді не чоловіки ведуть жінок за собою, а — навпаки.

Марія ВИШНЕВСЬКА

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Так називають асів журналістики, які здобули визнання серед колег, а також своїх читачів, глядачів, слухачів. «Акула», яка прийшла на зустріч зі студентами, виявилася наддивовижно тендітною та жіночною. Це — Ганна Стеців — відома журналістка української редакції радіо «Свобода», а нині керівник її Київського бюро.

Зал був наповнений шцерт, інтерес до постаті відомої журналістки величезний, оскільки вона, поперше, майстер своєї справи, а по-друге, працює за американські гроші, але задля української справи. Тому традиційні питання свободи слова, самовираження журналіста, цензури цікаво було з'ясувати на прикладах діяльності журналістів неукраїнських за фінансуванням ЗМІ.

Хоча радіо «Свобода» фінансується американцями, зазначила пані Стеців, за роки її роботи тут був лише один випадок втручання у поданий матеріал.

Пані Стеців була безпосередньою і щирою, чесно відповідала на численні запитання. Не без жалю визнала, що радіо «Свобода» має проб-

«АКУЛА» ЗМІНИЛА ФАРВАТЕР

леми з традиційною аудиторією. Адже ті слухачі, які «слухали нас п'ять десяти років тому, не хочуть змінювати своїх смаків. Вони хочуть, щоб холодна війна продовжувалася, а вона закінчилася».

Ганна Стеців наголосила, що в роботі журналістів кожний факт мусить бути ретельно перевірений, і тільки коли він підтверджується трьома джерелами, його можна подавати.

«Ми мусимо зберігати все добре з радянської школи», — такими були її слова.

Відома ведуча популярних передач у прямому ефірі «Вечірньої «Свободи» висловила думку, що журналіст не повинен бути політиком, він повинен займати об'єктивістські позиції (факти і тільки факти) та бути поза політикою. Однак у ході дискусії її слова були спростовані тим, що сама журналістка — це політика, передачі радіо «Свобода» — тим більше політика чистої води. Ганна Стеців із властивою їй безпосередністю визнала, що мабуть-

таки справді ізолювати журналіста від політики неможливо. Це був приклад об'єктивного ведення дискусії й уміння погоджуватися з аргументами опонентів.

Журналіст повинен бути сильним, багатим, незалежним, мати добре ім'я, а головне — знати собі ціну. «Якщо ви мусите продатися комусь, — сказала вона, — знайте собі ціну, але, щоб мати високу ціну, — треба довго до неї йти».

Ганна не легко йшла до нинішнього свого становища. Будучи студенткою першого курсу Львівського університету, вона мусила працювати, аби сплачувати за навчання.

Журналістка, попри свою відомість і славу, була надзвичайно простою і скромною. Сама себе вона, наприклад, назвала, недовченою, однак підкреслила, що ставить високі вимоги щодо дотримання орфографічних норм української мови. Це була дуже корисна і повчальна дискусія.

Зустріч з «акулою» української радіожурналістики // Редактор. 2004. — № 7, січень

ПІСЛЯМОВА, ЗУМОВЛЕНА ЧАСОМ

Від часу написання статті минув майже рік. Думаю, сьогодні варто трохи інакше розставити акценти...

Пані Стеців (Герман) як керівник Київського бюро радіо «Свобода» двічі відвідувала Інститут журналістики. Тоді Ганна Герман обурювалася ситуацією навколо «Свободи». Гостро критикувала тих, хто причетний до зникнення радіо з ефірного простору. Говорила про чесність і відкритість, об'єктивність і незаангажованість радіо. Наголосила, що «Свободу» закрили саме з цих причин. Журналістка щиро раділа з того, що «5 канал» надав ефірний час «Свободі».

Пані Ганна закликала майбутніх журналістів і редакторів відстоювати власну думку, бути об'єктивними, правдивими. Щирою і від-

вертою, оригінальною і цікавою постала вона перед студентами. Акула української радіожурналістики, людина, яка довго йшла до своєї посади, а тому знає собі ціну.

«Якщо ви мусите продатися комусь, — знайте собі ціну», — вчила вона. Тоді я зрозуміла ці слова як такі, що журналіст мусить розглядати свої знання і вміння в умовах ринкових відносин як товар. А отже, — мусить знати, чого вартий, не соромитися високих розцінок. **Та час показав: пані Стеців-Герман мала на увазі дещо інше...** Нині Ганна Герман — прес-секретар Віктора Януковича на президентських перегонах. **То що ж Ви продали, пані Стеців, свої вміння і знання чи свої переконання, думку, себе як особистість?!**

● **Ольга СКРИПКІНА,** студентка інституту журналістики

ПРОШУ СЛОВА!

Повноцінною Українська держава може бути тоді, коли синтезує в собі національно-культурні, політико-ідеологічні компоненти на засадах високої моралі й духовності. На жаль, переважна більшість ЗМІ в Україні сьогодні працює в режимі прес-центру власника, капітал якого ще переважно чужоземний.

Настав час вироблення в суспільстві цілої філософії свободи слова та професійної незалежності журналіста. Тільки свобода слова, яка не є синонімом безвідповідальності, хамства, зневаги до національних інтересів українців, їх мови, культури, духовності, може створити моральні правила гри, за якими виграватиме все суспільство, всі громадяни України. Українська держава, що існує на власних етнічних землях, не може бути маргінальною, а тільки — традиційно-національною.

Нині, на превеликий жаль, чимало політиків, у тому числі, депутатів і журналістів, не відмовилося від колишньої комуністичної ціннісної лексики, а розвивають і утверджують її. Слово перестає бути реальним морально-духотворним началом у життєдіяльності людей. Ми є свідками, ба, навіть більше, учасниками аморального процесу знецінення слова, варваризації інформаційного простору в Україні, маємо справжній апофеоз т. зв. «ненормальної лексики».

Давно минули часи, коли лексика п'яного російського мужика дивувала світ. Сьогодні вже п'яний мужик може позаздрити лексиці владної «еліти». За визначенням Івана Дзюби, «це — вершина айсберга. Підводна ж його частина — омертвіння тонких структур душі, сформованих багатьма тисячоліттями розвитку роду людського».

Можуть сказати, що завжди, в усі епохи, була стилістика соціального дна. Але тепер це дно потужно виплило нагору й стало правувати як законодавець мод. Тобто, йдеться вже не про стилістичні зрушення в культурі, що є закономірністю її розвитку, підкреслює І. Дзюба, а про зміни якості людини, про скасування того, що відрізняє її від тварин, — відчуття сорому. А це означає руйнування всієї структури духу. Відбувається те, що наш відомий письменник Валерій Шевчук назвав «підсвідомим колаборантством», коли своя мова, культура вже не сприймається навіть у найвищих її проявах, коли

молода мама не співає немовляті колискову, а забавляє дитятко транзистор, з якого на всю потужність лине чужомовна попса, на кшталт «купілі малолеточку за таблечку».

Людина зі здоровим глуздом не заперечить, що під цілеспрямованим, безперервним ворожим інформаційним «обстрілом» перебувають, насамперед, українські патріоти, мова, культура, духовність. За майже 350 років панування Московії над Україною було видано 479 циркулярів, указів, розпоряджень, спрямованих проти української мови. Вони призвели до зросійщення, морально-духовного

телерадіопрограмами, насичення українського побуту чужоземною (російсько- й англомовною) «масовою культурою» (агресивною, цинічною, насильницькою, порнографічною). До внутрішніх форм агресії належить заснування і видання в Україні дуже великої кількості (в порівнянні до потреб росіян, які є громадянами України) російськомовних газет, журналів, книжок, засилья російськомовних теле- і радіоорганізацій, а також демонстративне ігнорування, зневажання української мови, культури, духовності багатьма посадовцями — від найнижчих до найвищих владних структур.

каліцтва мільйонів українців. Чужа інформаційна агресія нав'язує нині українцям менталітет чужих держав і їх народів; культурна агресія нав'язує чужі звичаї, мову, психологію. Ці та інші форми агресії спрямовані на те, щоб усі українці остаточно втратили національні морально-психологічні засади рідної мови, культури, духовності, щоб назавжди було знищено українське життєве середовище, національний мікросвіт і макросвіт, щоб не дати утвердитися українській Україні.

До найтипівіших форм зовнішньої інформаційної агресії належить масове завезення з Росії в Україну досить дешевих (в порівнянні з вартістю українських) російськомовних газет, журналів, відео- та аудіокасет, захоплення українського ефіру російськими

Зрозуміло, що людина, яка вирішила стати провідником українського суспільства, має бути з твердою волею та послідовною у своїх національно-моральних переконаннях. «Чому б політикам і чиновникам не продемонструвати своєї непохитності та принциповості і, незалежно від ситуації, розмовляти рідною мовою? Це, крім іншого, сприяло б і вдосконаленню мови та скороченню часу для переладу думок на потрібну мову, — підкреслює Сергій Мекеда з Київської обл. — Коли чуєш, з якими довготривалими паузами вимовляють слова не найскладніших речень чимало українських політиків, складається враження, ніби між собою вони спілкуються іншою мовою чи діалектом. Розуміючи ціну необережного слова, політики мусять дуже ретельно добирати слова. І взагалі, наскільки українські політики є українськими, якщо навіть у публічних промовах надають перевагу мові, більше схожій на російську?»

Відомий демограф Артур Вірт справедливо переконував у тому, що синдромами занепаду нації є зменшення народжуваності в країні, еротизація мистецтва, схиляння перед чужим та занепад національної мови. Таку ж ситуацію, на жаль, спостерігаємо в Україні. Наприклад, вірус російщення уже проник у найдавніші гірські села Західної України, де на весіллях витанцюють під Машу Распутіну, під низькопробну попсу «целуй меня везде».

Боротьба за українську мову — це боротьба за українську владу. Утвердивши в Україні українську мову — збережемо Україну як європейську націю, піднімемо в кожного українця дух національної свідомості. Адже мова — дім нашого буття, категорія духовна, світоглядна, націєтворча, — це матеріалізована свідомість, яка є основою формування і утвердження морально-психологічного явища — україноцентризму.

Кожний із нас, українців, усі інституції (державні й недержавні) покликані пропагувати й утверджувати в народній свідомості переконання україноцентризму, сутність якого визначається категоріями патріотизму, національної гідності, поваги громадян до України, цілеспрямованою працею задля добробуту й всебічного розвитку усіх життєвих сфер, необхідністю розглядати всі політичні події у світі та в Україні крізь призму національних інтересів України, її духовних і культурних цінностей, потребою обстоювати добре ім'я та рівноправність України у світовому співтоваристві.

Щоб вижити, міцно стати на ноги, досягнути благополуччя, українцям за будь-яких обставин обов'язково треба вирватися з морально-психологічного рабства чужих думок, звичаїв, традицій, облудної комуністичної химери, утверджувати українську мову, національну свідомість, а не консервувати малоросійство, не розвивати «халхуство».

Йдеться не про будівництво «китайської стіни» між Україною та Росією, приниження чи ігнорування російської мови і культури, мов інших національних меншин в Україні, а про відродження і піднесення пониженої, поруйнованої, упослідженої української мови, культури, духовності. Тож нехай ніхто не заважає зросійщенням українцям реалізувати своє природне право повернутися до національного джерела, до національного буття.

Україна — не єдина в світі країна, яка потерпіла й терпить далі від імперіалізму чужого слова. Одвічна боротьба Правди і неправди, Добра і зла й нині ворохобить життям. З глибини століть закликає нас великий князь Володимир Мономах «не хулити розмовою, гнів подавляти, помисел чистий мати,

спонукаючи себе на добрі діла Господа ради». Дуже важливо повернути довіру до слова й побороти руйнівний скепсис у суспільстві. Повноцінно жити й правильно будувати — значить користуватися правдивою інформацією. Державотворення повинно здійснюватися на фундаменті, який закладається правдивим словом у книжці, газетній статті, радіо- й телепередачі і сприяє процесам національної ідентифікації і самоідентифікації, утвердженню почуття українського громадянина.

Тому будь-яка інформаційна діяльність, що зачіпає інтереси й потреби тієї чи іншої людини або українського суспільства загалом — незалежно від того, чи стосується вона соціальних проблем, політики, культури, економіки, — повинна бути спрямована не тільки на інформування своєї аудиторії, а й на формування високих моральних якостей, національної свідомості, громадянської гідності. Інформування глядача, слухача й читача повинно ґрунтуватися не тільки на правді, а й на турботі про духовний стан людини і суспільства, що включає розкриття позитивних рис української ментальності, національних ідеалів, а також боротьбу з розповсюдженням зла, гріха, пороку. Засоби масової інформації не повинні пропагувати насилля, ворожнечу і ненависть, національний, соціальний і релігійний розбрат, а також гріховні людські інстинкти. Працівники ЗМІ, які володіють потужним впливом на аудиторію, несуть моральну відповідальність за виховання людей, особливо молодого покоління і дітей. Постійне злорадство, кепкування над вадами української ментальності породжує почуття невпевненості, загнаності, песимізму, ущербності. Не применшуючи, не забілюючи негатив, потрібно підносити, пропагувати шляхетні, героїчні, патріотичні, жертвовні риси українців. Дивитися на істинне треба істинно, міряти велике треба великими мірками. Українська нація цього вартує, вона дотримується принципів гуманності, толерантності, поваги до інших націй, їх культур, але на своїй землі вона має природне право бути повноцінним господарем.

● **Василь ЛИЗАНЧУК,** доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, академік Академії наук Вищої школи України

ІСТОРІЯ КОХАННЯ

З другого поверху гуртожитку мені видно цілий світ. Цвіте черемха, бузок, яблуні. По той бік площі бабуня у довгому кобеняку продає квіти. Старі будинки жадібно ловлять травневе сонце, мовби від нього вони стануть видющими. Я сиджу на відчиненому вікні й дивлюся вниз — мені незабаром вісімнадцять, навчаюся на першому курсі педінституту. У мене ще ніколи не було хлопця, вдома батьки не відпускали в клуб, а тут, у місті, нікуди не ходила сама — читальний зал, театральний гурток, поліклініка. У поліклініці я працюю на півставки масажисткою — щойно вивчилася і тепер маю підробіток. Я часто дивлюся в дзеркало і думаю: чому в мене досі немає хлопця? Он Тетяна. На три роки старша, не така щоб гарна, але одягається. І залицяльників — можна солити. Усіх знає і всі знають її.

Вранці до автобусної зупинки навпроти підійшов молодий чоловік, глянув на вікна і сказав:

— О, сеньйорито, здрастуйте! Ви не мене чекали? — У нього смагляве обличчя і чорний смоляний чуб. А в руках — гілочка черемхи. Високий, зухвалий. Я трохи не випала з вікна.

— Ви на першому курсі? Бо в ЦССД таких я не бачив, — (центрального склад старих дів, — так називали гуртожиток). — Ще зустрінемося, правда?

У поліклініку йти не хотілося. Я проклинала всі медичні заклади — зараз би блукати містом, а ввечері — на танці. А тут — знову товсті попереки, сірі спини: остеохондроз, рештки перелому, ревматизм, бронхіт. “Кахи-кахи”, “ой-ой”, “та не ляпайте так дуже”, “ой, лікарю, ця дівка з мене робить паштет”. Тру, розминаю, розминаю. Година, дві — руки стають дерев’яні. Усе, усе, скоро кінець. Оревуар!

Вискакую на вулицю. На місто опускаються сутінки. У читальню йти не хочеться, а в гуртожитку всі збираються на танці.

— Ти йдеш? — Тетяна запитально стає біля порога.

— Іду!

Я з готовністю повертаюся до дверей.

— Вона йде! Ну що за теля? Ану розпускай свого хвоста. Діставай туш, одягай “міні”.

А в парку вже грають “Солов’я”, біля естради — не протоптисся. Тетяна мене виховує:

— Не витріщайся на всі боки. Відвернися до огорожі і стій так, наче тобі тут усе до лампочки, ясно? Навче ти зануджена і хочеш піти, зрозуміло?

— Мені ж цікаво.

— Теля! Ти хочеш лишитися старою дівкою?

Ні, я не хочу. З розпущеним волоссям почуваюся, мов гола. Дехто проходить, штовхається і скубе мене. Ото ще Тетяна. Хай би був хвіст.

Оголошують “білий” танець. Повертаюся, р-раз — і трохи не падаю. За п’ять кроків стоїть той смаглявий хлопець. Господи, який же він гарний. Може, запросити? А як не захоче? Тетяна штовхає мене під бока — не витріщайся! Скільки тобі казати.

Після танцю вона проходить повз нього, щось шепоче йому. Я трохи не реву.

Знову тупаємо в колі, я танцюю класно, у театрі дечого навчили. На повільний танець Тетяну вхопили відразу. А коли він підійшов і взяв мене за лікоть, — усе

ніс нещасний партнер. Тетяна стояла спиною і щось доказувала Марчелло. Я тільки почувла: “Теля, розумієш, теля!”

Марчелло підняв голову — мої ноги підкосилися. Ураз перед очима постало: нічне місто, акації, що палають білим вогнем, і ми з ним танцюємо серед площі.

— А це що за скелет? Ти по ньому вивчаєш гуманоїдів?

І знову ми на вечірніх вулицях. Знову й знову. Марчелло посеред площі бере мене на руки:

— Ей, слухайте всі! Я люблю цю дівчину! Я нікому

вав він. — Чого ти поїхала? Ти все одно не вирвешся. Не зли мене. Я люблю тебе, відьмо проклята.

Ми боролися, качаючись по грязюці. Я кусалася, била руками, рвала на ньому одяг. Якби він боровся до ранку, то не здалася б. Але раптом він відпустив мене, встав, обтрусився, пішов до мотоцикла.

— Теля!

Допоміг встати, обняв і пригорнув до себе.

— Яке ж ти й справді теля!.. Мені восени в армію йти. Як я тебе таку залишу...

ПРОЩАЙ, МАРЧЕЛЛО!

навколо щезло. Музика, сміх, штовханина. Навіть п’яний дух травневого цвіту.

— Ох, панночко! З вікна ви здавалися... не такою. Це ж ви?

Слово “я” десь вдавило в горлі. Пізніше Марчелло розповів, що я стала бліда, мов смерть, дихала, наче після кросу. Він вивів мене в коло. Я відчула зненацька, як пахне моє вимите волосся, які тонкі та білі в мене руки, яка фігура — ніжна і граційна.

Коли по-темному зайшла до кімнати, не вмикаючи світла, шуснула в ліжко, Тетяна голосно, як для ночі, сказала:

— Теля! Це я його попросила до тебе підійти. Ясно?

II

Марчелло не з’являвся, у мене прокинувся жіночий норов. Перестала відбиватися від залицянь свого партнера в театрі мініатюр. Він проводжав мене в гуртожиток і щодня пригощав морозивом. Професорський синок був такий худий і вирячуватий, що здавалося, ніби поруч зі мною ходить пожежна драбина. А Марчелло все не з’являвся. Зате, коли одного разу у вестибюлі гуртожитку його застала з Тетяною, то була у всеозброєнні. У мене в руках були троянди, сумку з костюмами

її не віддам. Почули всі?

А потім була літня сесія. Тетяна замикала мене в кімнаті, аби я не завалила екзамен. Згодом — студентський табір на Десні. Від того табору до села, в якому працював тепер художнім керівником Марчелло, було більше ста кілометрів. Він роздобув десь старого мотоцикла і їздив до мене. Дні й години, доки його не було, здавалися роками.

Якось у таборі проводилися змагання з плавання. Після запливу піднімався на місток, тренер подав мені руку. І в ту мить під’їхав Марчелло. Він одним духом опинився на містку, а старий круглий викладач булькнув у воду при всіх параді. Після цього мій хлопець приїздив у табір крадькома. Одного о вечора він сказав:

— Ідьмо кататися, бо я в цьому мурашнику здурію од ревностів. Ти бачиш?

Ми рвонули в степ. Блискавка сліпила нам очі, грім стрясав усе навколо. Чорні рядна хмар нависли над чорною землею. Важкі холодні краплі почали бити в обличчя. Мотоцикл заглож. Ми сіли під великим розлогим деревом. Марчелло обняв мене і став шалено цілувати. Я не відповіла. Я злякалася його шалу й почала вириватися. Проте руки в нього були мов залізні.

— Ти ж поїхала, — люту-

III

Гуртожиток заселили заочниками, група роз’їхалася на канікули. Я теж подалася в рідне село, і тепер нас із Марчелло розділяли триста кілометрів. Про те, щоб приїхали йому до мене, не було й мови. Батьки боялися поговору, та ще й сімейна традиція — до загусу вдома наречених не приймали. Марчелло писав щодня. Якось мати, прочитавши його листа, обурено влетіла до кімнати:

— Ти дозволяєш йому отаке писати? По тому я листи одержувала зрідка. Їх перехоплювали й палили. А може, він охолов і писав менше. Та надходило перше вересня, я знов поїхала на навчання. Усі його листи були зі мною: “Здрастуй, пташечко! Оце прокинувся вранці, бо в шибку щось стукнуло. Глянув — велика чорна вишня. Її грак упустив. І я подумав, що то привіт від тебе”. “Дорога моя, добрий день. У нас на танцях грали оту пісню: “Песни у людей разные, а моя одна на века — звездочка моя ясная, как ты от меня далека”. Ти стояла в мене перед очима така, як у перший вечір, перелякана і красива...”

Зустрілися ми біля гуртожитку, просто взялися за руки і пішли. Усі вже знали про наше кохання — хто заздри, хто співчував, бо

характер у Марчелло важкий. Ми знову блукали, згадували, цілувалися. Були щасливі. І все-таки щось між нами було не так. Я обережно про це натякнула. Марчелло усміхнувся:

— Ти просто відвикла від мене. Це минеться.

Усю осінь до 10 листопада ми були разом. Спали на вокзалі, схилившись одне до одного, на лавочці біля гуртожитку, на сходах будинку. Марчелло брав фотоапарат, ті знімки часто переглядаю сьогодні.

Ми не стомлювались, одне від одного. Здається, хотіли набутися вдвох на всю решту життя. А потім його проводжали в армію. В село на проводи я не поїхала. Домовилися, що зустрінемося о 5-й ранку біля військкомату. Я прийшла, а черговий сказав, що групу повезли раніше на поїзд. Лив холодний осінній дощ і змивав мої сльози. Кинулася бігти до вокзалу — чотири кілометри, за півгодини — божівілля. Біжу, задихаюся. На трасі — ні машини. Дощ, вітер, холодно, страшно. Раптом вдалині серед дороги щось замаячило. Біжу не піднімаючи голови. Серед мороку — розпачливий крик:

— Я люблю тебе, чуєш? Я так страшно тебе люблю!

Марчелло. Мокрий, задиханий, щасливий. Ми обнімаємося серед дороги.

— Жоден у світі мужчи-

на тебе так не любитиме. Ніколи! Я любитиму тебе вічно. І коли нас не буде, і коли ніхто не знайде наших могил, у далекому небі я кричатиму твоє ім’я. Ти моя, моя, моя. Якщо ти забудеш мене, я вітром упаду на твоє скло, обірвусь стежкою під ногами...

Машина засигналила зненацька. лейтенант закричав, відчинивши дверця. У гарячій кабіні ми обнялися так, що, здавалося, були однією людиною, яка от-от мала розірватися і померти.

— Якщо ти не дочекаєшся, життя твоє пропало. Пам’ятай. Усе пропало.

В останню мить перед тим, як зачинилися двері вагона, він схрестив на грудях руки і розпачливо відвернувся.

IV

Потяглися дні, години. Посипалися листи. Тетяна стиха підсміювалася наді мною, а одного разу не витримала:

— Теля! Ідеальна любов. Безгрішна і свята. І ти йому віриш?

— Вірю.

— Теля! А знаєш ти, що він...

Тетяна осіклась. Їй хотілося посадити мене, але вона лиш захікала.

— Що — він? — істерично кричала я. — Що, що? Ти хочеш мене принизити. Що — він? — Я трясла її за ха-

лат.

— Добре, ти сама напросилася. Він спав зі мною. Літом, коли ти на канікули їздила. Ясно? Ми бухонули тут, у кімнаті. І на цьому ліжку. Теля! Ти ж із ним не захотіла. Він розказував.

Я вийшла з кімнати, вітер протягом схопив балконні двері, і скло шелеснуло вслід. У цілому місті не знайшлося лавчини, де б могла присісти, вулички, на якій зупинитися. Я морочила голови телефоністам, просила дати військову частину в Ленінграді. Писала телеграму бозна-куди і про що. “І коли нас не буде, і коли ніхто не знайде наших могил...” Бродила в снігу, обнімала дерева, просила у неба смерті: “...В далекому небі я кричатиму твоє ім’я...” Говорила сама до себе і лякала здивованих перехожих. “...Обірвусь стежкою під ногами...”

Марчелло-о-о-о! Зрештою зрозуміла сама — то правда. Розуміла й те, що з Тетяною звела його воля випадку. Але переступити не змогла. Усе обвалилося. Я постригла на самотності волосся, майже ні з ким не розмовляла, залишила театр і роботу. Листи складала у валізу, не читаючи. Минали місяці за місяцями. Якось випадково познайомилася в автобусі з моряком-ленінградцем, згодилася вийти заміж. Нас розписали. Моряк пішов у море, а я залишилася зі своєю образою. Знову настала весна, літо, осінь. Ще весна. Травневого дня виходжу з інституту, спускаюся по сходах. Раптом — о Боже! Опиняюся вгорі. Я кричу та бачу — Марчелло. Це він підняв мене вгору і разом із квітучою гілкою тримає над собою.

— Слухай, яка ж ти гарна! А мені в гуртожитку сказали, що ти заміж вийшла. Уявляєш? Хотіли наколотися! Чого ти не писала, за що образилася?

Група стояла навколо нас, мов прибита. Ще мить — він опустить мене на землю і почнеться нове життя. Без Марчелло. Без Марчелло. Господи, що я наробила?

За три роки, коли в мене народиться дитина, коли я буду сільською вчителькою і сидітиму біля хати з коляскою, раптом зайде у двір Марчелло — високий, смаглявий. Він тихо привітається, візьме на руки дитя.

— Ось так, як стоїш, сідай у машину — і їдьмо. Нам не жити одне без одного.

— Не могу.

— Я чекатиму за селом дві години. Я чекатиму!

Мине ще багато років. Він одружиться. Виростуть його і мої діти. Якось він надіслав телеграму: “Зустрічай буди поїздом Мінськ—Сімферополь”.

Я стоятиму за кілька метрів на мосту. На перон вийде високий смаглявий чоловік і шукатиме когось очима. У руках у нього буде біла квітуча гілочка. Умить я

ПОШУК ІСТИНИ

Так уже створена людина, що в якусь мить відчуває бажання пізнати себе й оточуючих, прагне збагнути, хто вона, звідки, куди прямує, зрештою, навіщо існує, і що чекає на неї далі. Якусь невпевненість у завтрашньому дні сіють ті міркування, і не відтіснити їх культурними діями й політичними ходами, безжурними розвагами й вечірками, щирим спілкуванням з друзями й рідними. Тож не дивно, що, шукаючи спокою й душевної рівноваги, звертаємо свій погляд до книжкових полиць.

Щоправда, завітавши до книгарні чи на книжковий ринок, чи, навіть, підійшовши до книжкових розкладок, не важко й розгубитися від тієї сили-силенної духовної літератури, що її сьогодні вважають істиною. Книжковий ринок "Петрівка" пропонує своїм покупцям (до речі, здебільшого російською мовою) пройти курс магії і ворожіння ("Магические обряды и ваша судьба", Ольга Березіна "Гадание и толкование", Сергій Попов "Гадание на кофейной гуще", "Магия и колдовство. 10 000 советов", "Магия", "Телега магии", "Исправим карму при помощи амулетов и талисманов" та ін.), навчитися гіпнозу ("Тайны гипноза"), замовленням ("Большая книга заговоров", "Ясновидение, материализация, целительство. Феномен Григория Грабового"), спілкуванню з ангелами ("Беседы с ангелами-хранителями", Елена Свитко "Архангельская седмица. Книга ангельских знаков (Методика работы с духовными помощниками)", "Ваши ангелы-хранители" і т. д.), опанувати карти таро, дізнатися про майбутнє й свою долю (розмаїття гороскопів від індивідуальних до родинних, "Астрология", "Звезды и судьбы", "30 лунных дней, все о

ЯКІ ОРІЄНТИРИ У ЖИТЕЙСЬКОМУ МОРІ?

каждом дне", "Карманный оракул или 300 полезных советов на все случаи жизни"), доторкнутися до древнього ("Коран"), повернутися до православ'я ("Православный календарь", збірки молитов), вирушити в невідоме ("Кем вы были в прошлой жизни", "Путешествие вне тела" Роберт Монро), збагнути незрозуміле (Тихопланов В. Ю. "Физика веры", "Чакры", "Диагностика кармы", "Харизма", "Семь языков бога", "Философия абсолюта").

Не відстає від "Петрівки" широко відома книгарня "Буква". Тут вам так само пропонують перейнятися магією та ворожінням ("Магия и колдовство", "Колдовство и гадание", "Гадание", "Энциклопедия современной магии", "Практическая магия", "Магия любви и черная магия", "Домашняя магия", "Энциклопедия оккультизма и мистики", "История сношений человека с

дьяволом" та ін.), астрологією ("Луна и здоровье", "Астрология" та ін.), ознайомитися з ісламом ("Коран", "На пути к Корану", "Женщины в Исламе" та ін.), християнством ("Библия", "Краткая Библия", "Закон Божий для детей и родителей", "Толковое евангелие", "Ветхий завет", "Деяние Иисуса", "Життя і вчення Ісуса Христа" та інші).

Де ж істина, де справжня духовність, яка з книжок дасть відповідь на "одвічні" запитання?

Пропоную на ваш розсуд розмову з Володимиром та Жанною Вдовиками, мешканцями міста Біла Церква. Життя цієї сім'ї кардинально змінилося під впливом Біблії.

— **Пане Володимире, що змусило Вас звернутися до Біблії?**

— Чи можна відповісти, що я шукав спокою? Напевно, таки щось шукав у цьому житті, як і кожна людина...

Із дитинства життя не склалося. Ріс без батька. Мати дбала, щоб у мене був одяг і їжа, але мало дарувала любові та ласки, натомисть — сварки, дорікання. На вулиці я знайшов те, чого бракувало вдома. Пізніше це дало свої плоди: дитяча кімната міліції, після армії — наркотики, блуд, тюрма. Відвернулися близькі та друзі. Наркотики вже не приносили тієї насолоди, відчував тільки біль та розпач, і ніщо не могло затамувати цього. Часом не хотілося жити...

— **Тоді Ви вже були одружені?**

— Так, ми з Жанною взяли шлюб у досить молодому віці. Жили як усі, кохали один одного, правда, вона не любила галасливих вечірок, а я ніяк не міг полишити старих друзів... Далі почалися сварки, наркотики, наш шлюб руйнувався на очах.

— **Пані Жанно, Ви та-**

кож почали вживати наркотики?

— Я не бачила виходу, а боротися не вистачало сил. Хоча тоді в нас і народилася друга донечка, та щастя разом із нею не завітало до нашої родини. Я втратила все: здоров'я, друзів, повагу, совість... Відчувала себе в замкненому колі. Старша дочка, дивлячись на таке наше життя, стала замикатися у собі. Не знаю, як довго тривало б таке існування, якби не випадало... Чоловіка посадили у в'язницю за вживання та зберігання наркотиків. Я залишилася одна з дітьми. Було боляче та гірко. У душі — порожнеча. Моє життя втратило сенс. Душевний біль не проходив, книжки не могли його затамувати, розваги більше не цікавили. Я почувалася самотньою, хоча поряд були діти й мама. Душа шукала чогось. І тоді я стала читати Євангелію. Вирішила піти до церкви. Проповідник говорив про те, що Господь прийшов на землю в образі Ісуса Христа, зазнав мук, аби своєю кров'ю омити наші гріхи... Це вразило мене понад усе. Я збагнула Божу любов і попросила Його пробачити та змінити моє життя...

— **І воно змінилося?**

— З моєї душі спав тягар. Я відчула радість і спокій, стала іншою людиною. Моє життя тепер має сенс. Змінився і мій чоловік...

— **Пане Володимире, як Біблія вплинула на Ваше життя?**

— Коли мій знайомий приніс Біблію і сказав, що тільки Бог може мені допомогти, я повірив і почав читати. І вона перевернула моє життя та життя моєї сім'ї. Те, що я шукав у житті, про що мріяв, здійснилося і здійснюється. Із наркомана я перетворився на порядну людину...

— **... люблячого чоловіка та батька.**

— У 2001 році Господь дарував нам здорового синопця Богдана. Ми так вдячні Йому за цей подарунок! Наша старша донечка навчається навідмінно в медичному училищі, і ми розуміємо, що це все — із Божої ласки. Зараз Бог благословляє нашу родину як духовно, так і матеріально. З'явилися нові друзі, знайомі.

Біблія відкрила мені очі на мої гріхи і вказала шлях спасіння. Через неї я пізнаю мого Господа і Спасителя Ісуса Христа, його веління та обітницю. Вона вчить мене любити мого Бога та служити Йому.

— **Невже ж Ви не лікувалися від наркотичної залежності?**

— Як це не дивно, але Сам Господь позбавив мене від цього. Він дарував мені повноцінне життя.

— **Як змінилося Ваше ставлення до життя?**

— Зараз я знаю, що все трапляється з Божої волі. Нам же треба думати більше про духовне, ніж про земне. Земне, як пишеться у Біблії, є наймарніша марнота (кн. Еклезіястова).

— **Не хочете спробувати чогось нового?**

— У жодному разі!!!

— **Чому?**

— Тому що я на правильному шляху, який веде у вічність із Богом. Господь відкрив мені по милості своїй і любові. Я не заслуговував на це, за мої гріхи я повинен горіти в пеклі. Бог врятував мене від цього. Господь докорінно змінив моє життя, і я вдячний Йому за це. Тепер я точно знаю, що Біблія, Слово Боже, — це Істина.

● Розмову записала
Ольга СКРИПКІНА

Фото Т. Карпінської

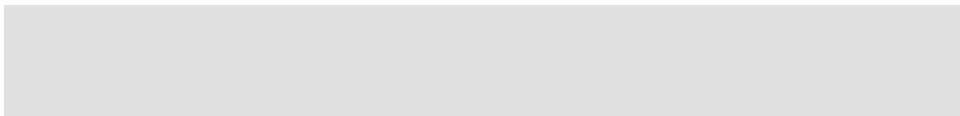
МАЙЖЕ СЕРІОЗНО

Один тиждень над начальником обласного управління Т. І. гримлять аж із Києва громи з блискавицями, далі — тиждень затишся, і знову громи. То карають, то милують із високих міністерських крісел. Як пояснити оту справді дивовижну періодичність? А ніякої дивовижної немає. Громи гримлять — пора везти хабарі. Рівно на тиждень Т. І. купує собі спокій (Криптонім Т. І. — чиста умовність, можете розшифрувати: Та Інші). Нові громи — сигнал за новими хабарами. Отак в Україні зв'язали небо з землею, верхи з низами. Тягають хабарі знизу догори — і на тім кінець. Тому у п'ятницю так важко купити залізничний квиток до столиці. Начальство валом валить. Попереду громів.

Підступають сльози співчуття до бідного Т. І. — це ж кантується по тих потягах, трясись, вози, давай. А дехто вже й подумує над громовідводами, як би ото вберегти нещасних начальників. Заспокойтесь! Той самий Т. І. у себе в управлінні влаштує не меншу громовицю, мече громи місцевого значення. Затишся приходить тоді, коли підлегли... ну, що тут неясно? Приймає на роботу — давай, піднімає по службі — сунь, висуває на медаль — розкошелюйся, звичайний прийом до нього — теж не "за спасибі". Коли тобі нічого не треба від нього, то йому всього від тебе треба, так все зорганізує, що сам побіжиш: з чим слід і куди слід.

Давно замислив вивести хабарі з тіні. Писав, підказував знайомим народним депутатам, щоб проголосували такий закон.

Тим паче, що в наш неповторний час і рука беруша, і рука дающа прикриваються хіба що про людське око. Дивно, чому ніхто з Адміністрації Президента до цього не додумався? Не кажу вже про керівників партій, які трублять, що їм і в снах бачиться "наповнений бюджет і народний добробут". Це ж яка маса грошей у вигляді податків на хабарі поплила б у державну скарбницю! Можна було б відразу за ті кошти йти на нові вибори, тут же підвищувати стипендії, пенсії як адресну допомогу і т. д. і т. п. ... Кращого варіанта просто немає. Тому що настали б обі-

цяні порядок і стабільність, про які так ревно й невсипуще дбають наші властимуші. І нарешті — ще в одній ділянці можна було б запустити ринкові механізми. При легальності дій хабародавців і хабаробравців, повний прозорості хабара... але назвати треба м'якше, легше, скажімо, гонорар, як для письменників, котрі того гонорару вже десятиліття не бачать і забули, що воно таке і з чим його ідять, через те до нього зовсім збайдужіли і радо віддадуть хоч кому. Та й досить ховатися за іноземним словом корупція, бо корупція, корупціонер звучить зовсім невинно, — ніби колекція, колекціонер. Між іншим, слово корупція вказує, що чиновництво обдирає бідний народ, як липку. Заговорили про кору, згадаймо і про жуликів-королів. Дивовижна подібність: жул і хабарник однаково під'їдають із середини, тільки

дерево сохне наяву. А що ми й маємо з нашим суспільством?

Ринок і хабар, пробачте, — гонорар. Це тоді, коли все на виду. І ніяких конвертів. Ми вам роботу, а ви нам, відповідно, до визначеної ціни, але можна й поторгуватися. Ми вам — інститут, ви нам — стільки-то зеленої маси. Один приклад. У вас зовсім тупий син чи дочка, зате є гроші. І ви вміщуєте в газеті оголошення, що готові послати свого тупака на науку за тендером: хто краще навчить і хто за це менше візьме. Так само з роботою, підвищенням по службі та ін. Народ кидається ту-

ди, де ліпше й дешевше, загальна картина в державі стає не такою нестерпною, як зараз. Гонорари падають униз, а народний настрій піднімається догори. Тим, хто не може внести всієї суми одразу через бідність передбачити в бюджеті адресну допомогу, з надходжень від хабарів. І, як результат, — така-то область виходить на перше місце у зниженні ставки хабарів, а така-то замикає список, і, відповідно, одного главу адміністрації підвищують, а другого женуть під три чорти.

Будь-яка нова ідея потребує апробації, — це як примірка в кравця, щоб ніщо не випирало, не висіло. Через знайомого в прокуратурі розшукав я чоловіка, який знає, за що беруть і як беруть, одне слово, — хабарознавця. На перше моє необдумане питання, хто бере, а хто ні, експерт відповів:

— Почнімо з нашої міської ради. Там не

беруть тільки два леви перед входом. І то через те, що кам'яні і їм нафіг ті мани-мани.

Тут я запротестував, бо сам знаю чесних людей, які не беруть, і нечесних, які б узяти, та ніхто їм не збирається давати.

— Беру свої слова назад! — без довгої суцільної погодився хабаробравець і хабарознавець. — Там беруть тільки леви перед входом. За вхід.

Що ти на це скажеш?! Я виклав свою ідею легалізації хабаря.

— Нічого з того не вийде! Хабарі просто виростуть до астрономічних цифр — не більше й не менше. Поясню на прикладі як для громадянина слабдорозвинутої країни. Візьмімо якогось дядька, який офіційно влаштувався в інститут свого тумана вісімнадцятого. Тобто, інститут виграв тендер, щоб вчити того тумана. Першого вересня туман у стінах інституту, та в списку його прізвища немає. Біжить дядько, куди слід, питає, як знайти того тендера, — ніхто нічого не знає. Загубили вісімнадцятого. А дядько не здогадується, що, крім офіційного хабаря, ще треба дати на лапу. Нарешті, проклинаючи всіх, у тому числі — й вас за вашу ідею, дядько віддає когось відповідну суму, бо тупака треба вчити! Ось-таке буде, а як ви гадали?!

— **Що ж робити?**

— Єдиний вихід: скорочувати апарат тих, що беруть. А замість них ставити сто разів перевірені й добре заплomboвані апарати. І хай лишаться тільки тих два леви при вході. Вони багато не візьмуть.

● **Роман ДІДУЛА,**
письменник, м. Львів

ЛЮДИ І ДАТИ

З ПЕРШИХ ВУСТ

ВИБОРИ ВІДБУДУТЬСЯ

за будь-якої політичної "погоди", — вважає голова ЦВК Сергій Ківалов.

З ПІСНЕЮ І СЛОВОМ

ОЛЕГ ЗАРУБІНСЬКИЙ: "УКРАЇНСЬКА МОВА ПОТРЕБУЄ ПІДТРИМКИ"

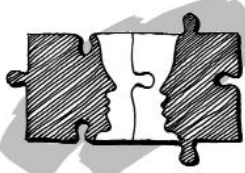
Народний депутат України Олег Зарубінський нещодавно заявив про свій вихід із неіснуючої парламентської більшості. Він є членом демократичної плат-

форми в НДП, хоча часто має окремішню точку зору. Ми звернулися до нього з проханням прокоментувати останні заяви Прем'єр-міністра Віктора Януковича.

АВТОРИТЕТНА ДУМКА

ДОКУМЕНТ

ЮВІЛЯР

Виставка лозоплетіння “А тая лозина, як світлая днина” заслуженого майстра народної творчості України, колекціонера буковинських старожитностей, знавця етнографії та побуту, Івана Назаровича Снігура відкритася у Чернівецькому художньому музеї.

Крім авторських робіт автора, була представлена зібрана ним колекція “Чернівці й чернівчани у фотографіях і документах до 40-х років XX століття”. На відкритті виставки та з нагоди 75-річного ювілею митця були присутні представники обласної та міської влади, діячі культури, громадських організацій, зарубіжні гості. Мер міста М. Федорук подякував Івану Назаровичу за плідну працю, за збереження буковинських традицій та значний внесок у розвиток культури на Буковині.

Привітати ювіляра прийшли заслужені артисти України Оксана Савчук та Іван Кавацук, народний артист України Павло Дворський, письменниця Тамара Севернюк, голова Кіцманської районної держадміністрації Олександр Фишук. Особливо зворушливими були вітання земляків із рідного Іванові Снігура села Грозовиці, які подарували йому великий кошук білих троянд.

На заході був присутній генеральний консул Румунії в Чернівцях Ромео Сандулеску. Гість, привітавши ювіляра, зазначив, що “Іван Снігур — людина поважна,

ФІЛОСОФІЯ ЛОЗИ ІВАНА СНІГУ-

“Ангел”

особа незвичайна й талановита”, і що укранці вміють поціновувати справжнє мистецтво та історію.

Ювіляр був розчулений до сліз і зізнався, що вся його праця присвячена відродженню українських та буковинських традицій, його

мистецтво — це відгомін віків та власні почуття.

Надзвичайне враження на всіх справили плетені з лози сонця, в яких переплітаються ще язичницькі мотиви вічності життя й життєвоту та християнські мотиви віри. Особливо вони присут-

“Млин”

ні у лозових писанках та крашанках. Особливо уваги потребують глиняні горщики, одягнені в пиші полотна з лози. Варто зазначити, що Іван Снігур займається не лише лозоплетінням, але й керамікою та коренепластикою. Кожен витвір вражає

своєю оригінальністю, він існує на межі фантазії та реальності, минулого й майбутнього; у ньому зосереджена творча енергія митця та народні мотиви.

Найбільше часу потрібно, аби відчувати всю багатогранність та глибину Снігуро-

вого “Ангела”. Саме так уже встигли назвати критики майже двометровий витвір художника. Крилатий ангел в українському віночку з квітів тримає в руках ключ, що символізує надію та прагнення кожного знайти ключ до щастя, творчості, внутрішньої рівноваги.

Про фанатичний труд Івана Снігура, як етнографа, свідчить зібрана ним колекція “Чернівці й чернівчани у фотографіях і документах до 40-х років XX століття”, яка переносить відвідувача в ті часи, коли в Чернівцях двірники володіли п’ятьма мовами. Тут були представлені десятки австрійських афіш, почесних грамот та державних документів. Чи не найбільшою цінністю є старовинні картини (зокрема автопортрет Софії Кохановської) та фотографії (родини О. Поповича, Чернівецького товариства українців поч. XX ст., українського театрального гуртка товариства “Руська бесіда” в Чернівцях, товариства “Січ” та ін.). На вітринах виблискували австрійські срібні гроші — номіналом дві крони, які в обігу не були, а тільки служили нагороною за літературну діяльність. Такими цінними матеріалами, які зібрав Іван Снігур, не може похвалитися ні краєзнавчий музей, ні місцевий архів.

● **Леся ВОРОНЮК,**
випускниця Чернівецької гімназії № 1

ПОСТАТІ

Молодечий романтизм, устремління до досконалості вабили їх один в одному. Через рік Марія закінчує Єлисаветградську гімназію і вступає до Московської консерваторії. Її лірико-драматичне сопрано вдосконалює відомий педагог — італієць Умберто Мазетті. А Федір, з яким вони поборалися в 1915 році, знайомить її з українською культурою, залучивши до виступів у музично-драматичному товаристві “Кобзар”. Тут із палкими промовами виступав Симон Петлюра, українці вшановували знамениту Марію Заньковецьку.

Після закінчення інституту в 1917 році Федір Коломийченко працює в Москві в обласному військово-промисловому комітеті й видає українськомовний журнал “Шлях” — вісник літератури, мистецтва та громадсько-політичного життя. У першому номері, який вийшов у березні на 88 сторінках, редакція зробила програмну заяву: “Останні революційні дні дали небувале вчуття волі і відкрили широкі краєвиди політичного самовизначення та вільного життєбудівництва задля України. І ці обставини вона мусить повно й усякими способами використати. Вітаючи український нарід з відкритою можливістю вільного життєбудівництва, журнал “Шлях” вважає прямою метою кожного українця — єднання і напружену працю. Ніколи в історії не було так повно поставленим перед українським народом вічне питання: бути чи не бути”.

У своєму журналі редактор веде рубрику економічну та політичну. “Лише добре поставлена економіка України зможе надати українському народові вагу в рядах інших країн цілого світу, — стверджує він. — Без розумно поставленого економічного діла України не може бути й речі ані про світлу українську школу, ані про краще українське мистецтво, ані про широке політичне життя на Україні”.

У списку співробітників нового журналу — П. Богацький, М. Жук, Г. Журба, О. Кобилянська, А. Кримський, І. Липа, М. Рильський, М. Сріблянський, Г. Чупринка, М. Шаповал. Редакційним відділом “Шляху” в Києві завідує Микола Вороний.

У своїх подальших випусках щомісячник розвиває свою програмну заяву. Публікуючи

кращі літературні твори того часу, українські й зарубіжні, аналізуючи культурно-мистецьке, економічне й політичне життя, він перекоонує нас у тому, що елементи нашої культурно-мистецької відсталості не є елементами нашого національного обличчя.

У липні 1917 року політична ситуація в Україні дозволяє видавати журнал саме тут. Завершує освіту в консерваторії Марія Шекун-Коломийченко. Подружжя переїздить до Києва. З серпня редакція і контора журналу “Шлях” перенесені з Москви до Києва за адресою: вулиця Мар-Благовіщенська, 123, п. 20. Об’єднаний 5—6 номер виходить у друкарні “Дніпро” на Костельній, 9.

Як і в Москві, “Шлях” — орган незалежної думки.

“Перший Універсал Центральної Української Ради — краса народної душі й серця.

РОЗСТРІЛЯНІ ЗА ЛЮБОВ

Вони познайомилися 4 серпня 1911 року. Дочка військового лікаря Федора Шекуну гостювала в батькових родичів у Ніжині. А студент Московського комерційного інституту Федір Коломийченко проводив канікули разом із родиною.

Другий Універсал чорним тавром наліг на людський дух... революція була не наша, не українська. Другий Універсал кинув український народ під кермо московського народу”, — читаємо в 5—6 номері. Так вважає Федір Коломийченко. У цей час він обирається членом Української Центральної Ради, працює економістом Міністерства торгівлі й промисловості, секретарем Міністерства праці.

Редактор-видавець оперативно, ґрунтовно й жваво відгукується на події політичного життя. Ось його думки про жовтень 1917 р.: “Люде, що на наших очах ішли разом з українським пролетаріатом і котрі при нас же стали біля певної влади, у значній кількості думають, що настав час бути їм генералами. Гадають, що болотом з-під шин генеральського автомобіля можна буде бруднити піших людей і надалі. Так можуть гадати виключно ті, що бажають побіди над демократією”.

У січні 1918 року “Шлях” прагне глибше

виявити творчий дух української нації. У редакторському вступі читаємо: “Політика може бути хіба що засобом до утворення вищих цінностей, а ні в якому разі не керівником глибокою думкою людей... Нам потрібно, аби дух вільного народу мав би свободний доступ до найвищих шаблів культури всього людства. І тому на незалежність України ми дивимось, як на один із факторів нашого прагнення, як на один із шаблів до нашої мети, як на одну з форм утворів незалежної думки”.

Такому прагненню відповідає і зміст видання. Тут панує романтизм М. Рильського, М. Вороного, М. Філянського, цікаві переклади з перських поетів (А. Кримського), поезії у прозі Катюля Мандеса (М. Вороного). Вільно виявляють себе Христина Алчевська, О. Кобилянська, Г. Хоткевич, О. Олесь,

їх розшукувало ЧК. Федір Коломийченко прибирає прізвище Жук і переховується на квартирі М. К. Заньковецької по вулиці Великій Васильківській, 121.

У 1929 році він — уповноважений Радянської філармонії, яка організовує гастролі співачки по Закавказзю й Середній Азії.

Це була остання щаслива подружня гастроль. 2 листопада 1930 року Федора Коломийченка засудили у справі “СВУ”. Для братів світла і сонця почалася кривава дорога до посмертної слави. Федір Коломийченко повернувся із заслання через три роки, але їхній шлюб із Марією більше не склався.

Марію Шекун-Коломийченко заарештували 23 вересня 1937 року за те, що вона в 1920 році нібито нелегально перейшла кордон із Польщі в Радянську Росію з метою шпигунської діяльності. Через два місяці допитів її примусили підписати зізнання про те, що вона збирала розвідувальні дані колишньому чоловікові Федору Коломийченку. На цій підставі у Брянську заарештовують Федора, котрий не може повірити у зізнання Марії.

Уславлену співачку, оспівану схвальними рецензіями у радянській пресі та звільнену від податків за художню цінність її виступів, розстріляли 3 березня 1938 року. У 1956 році, за запит Юрія Коломийченка про долю батьків, Генеральною прокуратурою СРСР М. Ф. Шекун-Коломийченко була реабілітована. Про Федора Коломийченка сину нічого не повідомили. Він теж був розстріляний у 1938 році.

20 березня 1954 року об’єднання українських письменників у США “Слово” надіслало телеграму на адресу Другого всесоюзного з’їзду письменників, у якій відзначалося: “1930 року друкувалися 259 українських письменників. Після 1938 року друкувались тільки 36. Просимо вяснити в МГБ, де і чому зникли з української літератури 223 письменники?”

До списку знищених інтелігентів треба додати й ім’я Федора Євдокимовича Коломийченка, як до болю необхідну ланку у вивченні рідної культури.

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

Ім'я Зиновія Григоровича Федика, доцента кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва й архітектури, можна знайти в престижних довідниках “Українське мистецтво” та “Українські художники”, а також у багатотомній фундаментальній праці про художників і скульпторів, яка видається раз на сто років у Лейпцизі (ФРН) — “Allgemeines Kuntzler Lexikon. Die Bildender Kuntzler aller Zeiten und Volker” — “ВСЕСВІТНІЙ МИСТЕЦЬКИЙ ЛЕКСИКОН. Мистецтво усіх часів і народів” (2004). Його роботи знаходяться в музеях і приватних колекціях на Батьківщині та за кордоном, а також представлені нині на пересувній виставці, яка відвідає більшість великих міст республіки в рамках мистецького проекту — “Україна на порозі III тисячоліття. Портретний образ сучасника”, організований Центром сучасного мистецтва “Сузір'я”.

Трипільська берегиня

Уперше відвідала майстерню Зиновія Федика разом із французьким художником і скульптором Темистоклем Вірстою. Останній дуже тепло відгукнувся про роботи українського колеги та побажав йому нових успіхів. Мене ж найбільше вразили скульптури за трипільськими мотивами.

Трипілля... Модна течія чи поклік предків? На початку серпня 2004 року до Ржищева на Київщині з'їхалися скульптори з різних регіонів України, щоб переосмислити трипільську спадщину в своїх нових роботах і залишити їх тут на згадку про загадкову цивілізацію. Серед учасників був і Зиновій Григорович Федик, який видався мені людиною тонких і глибоких почуттів, залюбленим у історію свого народу, напрочуд скромним і водночас веселим, хоча його мистецький шлях дуже нелегкий.

ЕКСТРИМ ПІД ЧАС ВИСТАВКИ

— Пригадую 1987 рік. Ніч перед республіканською виставкою не сплю, прикручую підставки до скульптур, начищаю їх до блиску. Ось уже ранок, а в мене ще не все готове, а час біжить як шалений. Примчалися на виставку. Вивантажив. Переніс. Розставив. А тут уже наближається іншими залами виставкова комісія. Я тихенько виходжу, ледве переводячи подих, а в душі сумніви, чи все гаразд? Фізична втома й нервово напруження раптом відпускають — на душі така полегкість. Будь-що-будь! Встиг! Через деякий час один із членів виставкового комісії. Я тихенько виходжу, ледве переводячи подих, а в душі сумніви, чи все гаразд? Фізична втома й нервово напруження раптом відпускають — на душі така полегкість. Будь-що-будь! Встиг! Через деякий час один із членів виставкового комісії.

— Старий! Вітаю! Твої композиції одібрали на республіканську, а кращі (в числі робіт інших митців) — на всесоюзну виставку, яка проходитьиме в Манежі!

Пригадую симпозиум зі скульптури в Польщі, в місті Смоляни, куди на запрошення регіонального управління культури з'їхалися скульптори з різних країн Європи.

ВСЕ ЗІТКАНЕ З ЛЮБОВІ

Я приїхав із деяким запізненням, і на мою долю залишилася тільки чотириметрова товстенька сукувата дубова колода, сира й тверда, як камінь. А оскільки в мене вже був готовий ескіз скульптури святого Володимира Великого, то приступив до роботи одразу, спершу з сокирою, далі — з бензопилою, а тоді вже з більш тонкими інструментами, і так два тижні зранку до вечора. Для мого фаху треба мати неабияку фізичну силу.

Звичайна собі мить. Звичайна хата з кошином.

На росах і дощач настигний бузок. Оця реальна мить вже завтра буде спомином,

А післязавтра — казкою казок.

Ліна Костенко

Недарма говорять: “Всі ми родом із дитинства”. Дитинство Зиновія Григоровича пройшло на Львівщині в селі Забір'я. Надзвичайно мальовничі ліси і поля, рідна земля, яка славиться своїми майстрами по дереву, розписними дерев'яними іграшками з рухливими елементами, глиняними птахами, свистульками, розписаними листочками, гончарством, увійшла в серце назавжди.

Пригадує з теплою: “Я виріс у стружці”. Ще зовсім малим любив роздивлятися проти сонця зот-

нібито несамохіть створював йому умови для творчості, підтримував. Мріяв про незвичайну професію для сина. Мама, Марія Іванівна, як і бабуся Ганна, дуже гарно вишивала хрестиком, гладдю. На свята діставала з скрині убір, прикрашений, крім вишивки, ще ґерданами, які веселково вигравали на сонці.

Буває мить якогось потрясіння: Побачиш світ, як вперше у житті. Звичайна хмара, сіра і осіння, Пропише раптом барви золоті.

Ліна Костенко

Ніколи в дитинстві й гадки не мав, що стане знаним митцем. Але коли батько вперше подарував йому кольорові олівці, то так сподобалася райдуга кольорів, що як би не набігався за день, не напустувався, тягло до святого — малювати, ліпити з пластиліну. Це народжувало глибоко в душі відчуття небуденності.

Дуже тонко відчував форму, у глибині душі починала, мов музика, звучати таємнича струна, хоча насправді усвідомив себе скульптором тільки на другому курсі Львівської академії мистецтв.

А до цього було в містечку Івано-Франковому на Львівщині художнє ремісничче училище, куди вступив разом із другом після восьмого класу в 1964 році, де опанував усі види різьби, орнаменти плоскі, геометричні, ажурні. Подобалося різьбити шкатулки з липи (ніж іде, як по маслу, дерево пахне медом), а особливо — власне яворівська різьба — на темно-вишневому фоні білі листочки, колосочки, квіточки.

Під час служби був армійським художником, далі — Львівська академія мистецтв, де його педагогами стали професори В. Н. Борисенко, Д. П. Кривавич, Е. П. Мисько. Спочатку більше приваблював живопис, але на другому курсі викладачі помітили його здібність до відтворення об'єму і вже на четвертому курсову роботу Зиновія (гіпсову статую натурника) відібрали як кращу в фонд інституту. По ній і досі студенти вчать, навіть від частого переставляння одна нога відпала, але робота не перестала бути взірцем.

Мій улюблений педагог Д. В. Кривавич, якщо ми не встигали виконати завдання, реагував із гумором:

— Кіно, весна, дівчата?.. — але ця іронія була дієвишою за дорікання, тим паче все найкраще в нас він підтримував беззастережно. Саме він першим побачив у мені скульптора.

— Ви ж серйозно відчуваєте скульптуру, а чого серйозно не займаєтесь? — ці слова стали по-

воротними, відтоді моя свідомість включилася на повну потужність, у душі ніби вирости крила, скульптурна композиція захопила мене. Вивчення історії мистецтва різних епох і народів відкрило новий світ. Фідій і античні скульптори, епоха Відродження, кумири — Архипенко, Мур і Бранкузі. Вони — мовби кити, не увібравши в своє ество їхньої творчості, неможливо йти далі. А ще Манц, Мессіна.

Інтереси Зиновія Федика відображають глибинні порухи його натури — природа, а особливо ліс, море, поезія, музика, історія... Дуже любить поезію Тараса Шевченка, Михайла Лермонтова, Сергія Єсеніна, Олександра Пушкіна, з сучасних — твори Василя Герасим'юка, Ліни Костенко, Бориса Олійника. Нові враження дарують подорожі до Криму, Карпат, у Канаду. Особливо вражає космічністю буття, безкінечністю Чорне море, голубі севастопольські бухти.

Стоїш, як стогін, під склепінням казки. Душа прозріє всесвітом очей. Кричить гілля. З облич спадають маски. Зі всього світисть суть усіх речей. О музи, музи, музи кам'яні! Де грім душі, народжений з любові? Ви мовчите, ви плачете в мене, Душа тисячоліть шукає себе в слові.

Ліна Костенко

Вічні теми — духовність, любов, материнство, жіноча краса, таїна жіночого тіла — знайшли відображення у численних торах, скульптурах: “Купальниця”, “Ноосфера”, “Україночка”... Скульптор продовжує працювати в бронзі, але найбільш охоче з деревом, улюбленим і відчутним із дитинства, — груша, дуб, червоне й горіхове дерево, ясен, липа. Так створено дерев'яні скульптури “Оплакування”, “Материнство”, “Спокій”, які виконані в таких площинах, що річні кільця або ще їх називають текстурою дерева, сприймаються як драпірування фігур і так гармонійно й органічно повторюють і розвивають форми статуй, що здаються створеними самою природою, а не рукою людини. “Все зіткане з любові”, — ці слова Зиновія Григоровича — лейтмотив його творчості. Роздивляюся метафоричну скульптуру з червоного дерева “Ріка”. Це ріка в образі жінки чи жінка в образі ріки? Глибока, мінлива, магічно прекрасна? Як багато у них спільного, особливо в життєдайності, і це чудово втілює митець у своїй праці, котра викликає найпрекрасніші почуття й асоціації.

Найглибша й найдорожча тема для Зиновія Федика нині — повернення до джерел, до витоків духов-

ності й національної самобутності, до творчості предків, до автентичності. Все це знайшов він у трипільській культурі, якій чотири — сім тисяч років.

Сам дух трипільської матеріальної культури будить фантазію. Древні художники брали шматок каменю, мінімально відкидали й досягали виразності, сакральності. Мої “Три грації” навіяні асоціаціями від споглядання загадкових глиняних біноклевидних скульптур із розкопок. Новий виток моєї творчості — “Трипільська берегиня”, у якій поєдналися древні символи й сучасні ритми. Я переконаний, — матиме перспективу тільки те справжнє мистецтво, яке має свої етнічні корені й збагачене всією історією мистецтва. Саме цього я прагну.

Древньогрецькі міфи й скульптури з трипільських городищ, древність, побачена через призму всіх течій, які збагатили світове й автентичне мистецтво, нашоствнували на ідею композиції “Трипільські мойри”. Як так стається, що малі фігурки вражають своєю величністю і монументальністю? Балася глина, і в цій глибі все вишукувалося. В них і м'якість, і загадковність, і символічність. Ці фігури — знакові. Як і скіфські баби, вони велично сидять — на віки. Трипільські знахідки — неоціненний скарб для митця. Вони служать невичерпним джерелом натхнення, філософських роздумів і загадковим світом. Художника весь час хвилює думка: а що ми як нація сьогодні робимо для всієї цивілізації, що несемо нового в галузі мистецтва? Тому планку для себе ставить найвищу і йде до цього все життя — передати дух свого народу, символічність, багатозначність, коли в глибі закладено все, чим живе душа!

Світ... Загадковий... Незбагнений... Грандіозний!

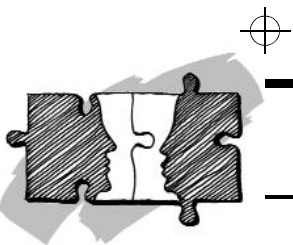
Він займає невимірну площину в нашій свідомості, його краса глибоко торкається наших сердець. І життя — така ж дивна таємниця...

Таємниця, що змушує йти до неї, захоплюватися нею, віддавати енергію, вкладати всю душу до краплі.

Світ творчості українського скульптора Зиновія Григоровича Федика — багатогранний та безмежний.

...Незбагненність, втілена у форму. ...Під різцем — невимірна площина. Я дивлюся на його творіння й помічаю ефемерний плин матерії. Вони одухотворені, живі, як і ми з вами. У них — власне життя і власна історія...

● **Ніка КРИЖАНІВСЬКА**

БАТЬКІВСТВА ТРЕБА ВЧИТИ

ДОСВІД

Йдеться не лише й не стільки про набуття чоловіком навичок, необхідних для догляду за дитиною і спілкування з нею.

Бо спочатку треба багато чого засвоїти розумом і відчутти серцем щодо людського життя й свого місця в ньому.

ГІРКА ІСТИНА

РЕФЛЕКСІЯ

ЛЮБИТИ — ЦЕ БУТИ РАЗОМ

Село поступово набирає ознак приміського містечка, мешканці якого з доброю надією повторюють чутки про буцімто плани столичної адміністрації на чолі з Олександром Омельченком взяти їх під свою опіку. “От тоді в нас будуть вирішені всі проблеми”, — не без підстав сподіваються на краще селяни, з яких багато хто щодня їздить до Києва на роботу, навчання, на базар, лікування тощо. 35—40 хвилин маршрутною — і вже в Києві. А місцевих проблем для вирішення на високому рівні — вистачає. Вигідне розташування села приваблює сюди людей із капіталом і зв'язками.

В селі, як у селі, — всі й усе на виду, від людей усього не сховаєш. І тому, коли на знаменитій висоті 144,2, під якою полягли сотні (якщо не тисячі) наших воїнів під час форсування Дніпра і захоплення Лютизького плацдарму, з'явилися сучасні приватні господарі з переконливо солідним капіталом, сільський “телеграф” повідомив, що цей чудовий шматочок землі придбав відомий хазяїн із TV-Табачук.

МІСЦЕВІ НЕВДОВОЛЕНІ

Більшість привабливих земельних ділянок на високому березі над морем вже куплено високими — посадою чи грошиками — особами.

У місцевих це не викликає захоплення. Як завжди, сьогоднішні чутки випереджають наступні події. Не раз у минулому чутки ставали реальністю.

І тому ходить по хатах трьох сіл у районі Страхолисся поголос про можливе відселення людей, якщо оберуть Януковича. Плітки ці, наразі, не можна ані підтвердити, ані спростувати. Місцева влада набрала в рот води, і відомо чому. А тим часом місцеві мешканці називають “закритий об'єкт” під спеціальною охороною на території колишнього Межигірського монастиря не інакше, як “дачею Януковича”.

Цікаво, що дорога, яка веде до “об'єкта”, являє собою три паралельні смуги, відокремлені одна від одної газонами й деревами. З тим, що центральною смугою їздити заборонено, позаяк вона призначена для дуже високих осіб, котрі час від часу до того “об'єкта” (чи з нього) їдуть. Місцеві скаржаться, що в разі необхідності, аби переїхати з однієї бічної дороги на протилежну бічну, доводитись об'їжджати хтозна-кудою.

Зрештою, по головній центральній дорозі високі особи проїжджають рідко, а тому якимось місцеві дівчатка намалювали собі на тій дорозі крейдою “класи” і стрибали у власне задоволення. По певному часі з'явилися суворі чоловіки й не заспокоїлися, аж поки асфальт не було вимито від малюнків.

У районі Страхолисся — відомий заказник і мисливське господарство, яке ще з часів ЦК КПРС має сумну славу закритої зони розваг для вищої номенклатури. Але як не “закривай”, а двоє новітніх “білих лебедів” (теплоходів) біля причалу, 100 га землі з лісом, взятих в оренду з правом передавати в суборенду, сотня кабанив, начебто завезених із Німеччини для мисливської забави, — все це чутками баламутить уяву селян про можливі (а досвід підказує: негативні) зміни в їхньому житті.

Інтерес столичних фінансово потужних осіб до місцевих ділянок землі має чіткий числовий вимір — 3000 доларів США за одну сотку землі пропонують сьогодні кон-

кретному господареві конкретної ділянки, розташованої недалеко від Київського моря. Зрозуміло, що через пару років ціна землі (особливо в прибережній зоні) виросте втричі-вчетверо.

А поки що воно значною мірою ще нічиє, що й підтверджується горами сміття, яке залишили по собі на чудових золотистих пляжах і в прилеглих кушах не лише заїжджі курортники.

“НЕ З ЙОГО ХАРАКТЕРОМ”

Таких добрих, працьовитих і вправних господарів, як Анатолій Опанасович, в Україні вистачало завжди. Проте далеко не кожен із сучасних г'азд читає, як він, спеціальну та популярну літературу з

агротехніки, садівництва й городництва, веде облік сільгоспробіт, уважно слідкує за сівозміними, раціонально розподіляючи квадратні метри городу під посіви та посадку запланованих культур.

Крім звичайних картоплі, буряків, огірків, помідорів тощо, Анатолій Опанасович культивує лаванду, фенхель, шавлію, ехінацею, китайський лимонник, лопух, аніс, тархун, грибку траву, огіркову траву, чебрець, шалфей...

На городі стоїть мірна миска. Якщо дощ був малий, пан Анатолій одразу вмикає власний полив. “Розумієте, після малих опадів, вода насичує лише верхній шар ґрунту; якщо не доливати, тоді корені картоплі й інших культур розвертаються з нижнього сухого шару й тягнуться нагору, до мокрого, а потім під час можливої посухи — гинуть”, — пояснює свій досвід.

Кукурудзу висівав окремими рядами через певні проміжки часу, а тому й качани збирав упродовж літа рядами, щоразу свіжі. По всій оброблюваній території прокладено мережу поливоди з кранами у потрібних місцях, а над землею — на висоті близько двох

метрів — тонкий трос, смикнувши за який у будь-якому місці вмикається водяний насос.

Кожна культура зазначена металевою оцинкованою міткою із позначкою, що відповідає певному записові в журналі робіт. Біля будинку під навісом — невелика класна дошка і шматочок крейди, читаю: “каналізація, проборонити, ремонт травокосилки” — план робіт господаря на сьогоднішній день. Станом на дев'яту ранку він уже виконав другу позицію свого плану.

Чіткий план — основа щоденної організації життя родини Дромарецьких. Сніданок — чітко о 8.00, обід — о 13.00, вечеря — о 18.00. Жодні відхилення неприпустимі й навіть образливі для

Пані Віра та пан Анатолій не люблять афішувати своїх прізвищ з огляду на сумний факт людської заздрості, від якої вони й так мають певний досвід. Хоча, як не намагайся, а неможливо приховати очевидності трьох складових їхнього благополуччя: працьовитості, взаємної любові й відкритості їхніх сердець до світу добра та злагоди.

Можливо, саме завдяки цим їхнім якостям віддавна оселилася на їхньому подвір'ї сім'я лелек — єдина на все село, що розкинуло тисячу хат на узбережжі рукотворного Київського моря.

Самотній рибалка, котрий сидів “на козлах” над річкою, поскаржився нам, що риба тут розбещена достатком природної їжі, а тому не хоче йти на гачок. Ми посміхувалися чоловікові, який сумно спостерігав, як посеред річки під яскравим осіннім сонцем бавилися бобри і нутрії.

РОМАНТИК І МРІЙНИК З БАНДУРОЮ

Анатолій Опанасович не має часу

Поряд, під навісом, — крупорушка. Тут-таки — деревообробний верстат, на якому господар дому виготовляє найскладніші деталі. Одна з кімнат у будинку — майстерня з необхідним обладнанням та інструментом. Можна висвердлити будь-який отвір, нарізати різьбу, виготовити необхідні частини для ремонту побутових приладів.

Господар — у минулому головний механік об'єднання “Київмлин” — власними руками виготовив багато різних пристосувань і оригінальних пристроїв, які створюють додаткові зручності та комфорт в оселі.

Серед щоденної праці з ранку до вечора інколи знаходить також час для пісенної і музичної творчості. Бандура в його руках співає по-особливому тихого вечора, коли струни мелодійно відблискують від спалахів лагідного вогню в каміні.

Романтична, мрійлива натура пана Анатолія спрямовує його погляд та думки до неба, у височині, де урочисто й статечно плывуть лелеки. Про цих птахів Анатолій Опанасович може розповідати годинами, тому що про них знає подекуди краще й більше, ніж деякі орнітологи. Адже до гнізда на його обійсті ось уже понад тридцять років прилітають лелеки, щоб вивести пташенят.

Своїх “пташенят” подружжя Дромарецьких уже вивело у широкий світ і золоте весілля відсвяткували. Син Олександр — талановитий учений, радіофізик, автор кількох винаходів, зокрема винайшов прилад для дослідження клітини. Дочка Вікторія — художник-кераміст. Кілька її творів прикрашають інтер'єри батьківського гнізда.

Час від часу господаря дому охоплює пристрась своєрідного злету. Огортає бажання зрватися з насидженого місця, продати весь цей маєток, переселитися до близької столиці, де, мабуть, і комфорту більше... На кожен такий черговий сплеск емоцій батька син відповідає спокійним застереженням, яке підтримує пані Віра: швидко там згориш і попросишся назад, у чистий і широкий простір, де з городу видно море до самого обрію.

А донька каже, що це в тата такий лелечий характер — восени проситись його душа летіти у вирій слідом за вільними птахами.

Коли людина має творчий хист, то це вже надовго. І до всьо-

го. І що ти йому не роби, а він усе нове вигадує і компонує.

Серед своїх багатьох талантів — золотих рук механіка, бандуриста, агронома-дослідника, постійного ініціатора багатьох громадських заходів, орнітолога-аматора й фотографа, пан Анатолій Дромарецький захоплюється також... композицією запахів. Унікальний асортимент трав, що його він вирощує на своїй присадибній плантації, дає можливість експериментувати в широкому діапазоні лавандово-анісових, базилікових та лофантно-чебрецевих нюхових відчуттів.

У кожному разі мали ми в редакції багато приводів для несподіваних вражень, жартів і веселих кепкувань один над одним, коли нанюхалися однієї з композицій пана Анатолія, що її автор приніс нам у подарунок.

Наша співробітниця Галина Гармаш назвала цей збір трав “Богатир”, я — “Оптимістичним”, були й інші пропозиції, але одне є напевне: оздоровлюючий ефект від перебування в атмосфері, насиченій фітонцидами, що їх випромінює збір із 27 трав, був очевидним і переконливим, часом — до сліз (у прямому розумінні цього слова).

ЛЕЛЕКА — ВІН ЧИ ВОНА?

А з птахами було так. Спочатку їх у Дромарецьких не було. Тобто, були, але лише в душі пана Анатолія, який стримував своє бажання до певного дня, про який він зробив такий перший запис у своєму щоденнику “Лелека. № 1”:

“1985 рік. Навесні, помітивши в небі багато кружляючих лелек, швидко змайстрував перетинку на кронштейнах телефонного стовпа. Згори поклав трохи різочок із лозини. Робота увінчалася успіхом — на мою велику радість, у нашому дворі оселилися лелеки. Вивели батьки-лелеки чотирьох пташенят. Дуже цікаво напувають їх водою у спеку.

1986 рік. Вивели шість пташенят. Двох викинули з гнізда. Одне з чотирьох пташенят, мабуть, було хворе, ніяк не могло спромогтися піднятися на крило. Скільки вже вони його запрошували, всі гуртом годували, але це не давало жодного результату.

Одного сонячного дня всі п'ятеро лелек прилетіли до нього востаннє перед відльотом, щоб попрощатися. І раптом... він піднявся в небо. Родина кинулася за ним. Скільки в їх кружлянні й голосному флюкоті було радості й щастя!

А як перед цим він упродовж цілої ночі жалібно квивив і стогнав! Саме стогнав, не даючи нам спати. Ми вже не дізнаємося, як скла-

лася його подальша доля. Чи вистачить у нього сил на дальній переліт без належного тренування, щоб дістатися до теплих країв?..

1987 рік. Минулого року під вагою гнізда не витримали попередні, і гніздо осунулося на дріт. Під час дощу відбувалося замикання, і телефонна лінія (Київ—Чорнобиль) не працювала. Що особливо було неприпустимо після аварії на ЧАЕС.

На наше прохання, зв'язківці з великими труднощами зняли гніздо восени, після відльоту лелек.

Навесні зв'язківці обіцяли щонебудь придумати, але я їм не повірив. І правильно зробив. За розповідями зв'язківців, лелеки завдають їм багато неприємностей, зводячи гнізда на опорах ліній телефонного зв'язку.

Один монтер мені розповідав, що на одному стовпі лелеки шість разів будували гніздо, яке він щоразу скидав на землю. І з гордістю підсумував: “Врешті переміг я!”

Ніхто із зв'язківців не подумав про те, як допомогти птахам.

Знайомі заводські хлопці із задоволенням допомогли мені виготовити розбірно-складану металеву основу лелечого гнізда. Ранням весною я змонтував її на телефонній опорі, натяг згори сітку з нержавійки та поклав сіно й патики з верби. Сіно порозтягали ворони. Але після цього почалося найцікавіше.

З розповідей і книг відомо, що першим прилітає до гнізда він і наводить порядок. Потім прилітають самиці. Після нетривалої бійки в гнізді з самцем залишається переможниця. І так має відбуватися щороку. Має...

І ось весною 4 квітня прилетів Він. Упорядкував гніздо і потім довго й тужливо кликав подругу. Почав падати сніг, вдарили морози. На городі, поряд із гніздом, я розкладав хліб, шматочки м'яса, але все крали ворони.

І все-таки він вижив. Аж 24 квітня, під вечір, прилетіла Вона. Важко описати церемонію зустрічі. Це треба бачити й чути.

Наступного дня рано я знайшов під гніздом два викинутих яйця. Отже, можливо, що все-таки першою тоді прилетіла Вона, але потім у морози яйця загинули, і, коли вже прилетів Він, то вони удвох вирішили їх викинути.

Згодом вони вивели чотирьох пташенят. Коли пташенята підрастають і в гнізді стає тіснуватого, тоді спочатку один з батьків ночує на одному з ближчих стовпів, а потім — обидва. За будь-якої погоди, навіть за найсильнішого вітру, лелеки відпочивають на одній нозі. З оточуючими особами різного

роду лелеки вміють налагоджувати нормальні стосунки. Але їх довіру треба заслужити.

Ще першого року, коли в нас оселилися лелеки (1985 р.), один із них помітив (помітила?) на доріжці городу нашу кішку і з майже сорочим тріскотінням кинувся на неї. Кішка з переляку підстрибнула вгору мало не на два метри і зі швидкістю ракети метнулася до будинку. З того моменту живуть тихо й мирно.

А гніздо витримало всі випробування й навантаження. Але ж його маса постійно росте. Що воно буде далі?”

Наводячи цей досить великий фрагмент перших записів Анатолія Опанасовича з його журналу спостережень, маю намір не лише детальніше представити читачам цей приклад, гідний наслідування, а й сподіваюся на контакти зацікавлених читачів із героями нашої розповіді.

ЯКА ДОЛЯ ВАСІ?

Слово **натураліст** (від лат. *natura* — природа) нині вживається рідко. Бо хто там тією природою надто переймається, коли кожен хоче від неї лише якийсь зиск мати: як не вирубуючи лісів, так експлуатуючи ріки й озера для зливу промислових стоків. А потім волають, що треба природу захищати.

А от натураліст Анатолій Дромарецький не захищає, а співживе з Божою природою, милуючись нею і щодня захоплюючись її дивовижними можливостями й витворами.

Його нотатник спостережень “Лелеки” — не лише джерело фактів, що можуть зацікавити науковців, а й захоплююча, часом лірична розповідь про нас самих через відображення цих дивовижних птахів: “У січні отримав від товариства охорони природи 20 грн. за участь в операції “Лелека”.

...5 квітня о 13.00 навколо гнізда літали 2 лелеки. Один сів на гніздо, трохи поклекотав, і обидва полетіли в напрямку Києва.

Хвилини через 20 почали кружляти 6 лелек. Один із них знизився, став на гніздо і заклекотав. Тоді на нього

почали загрозливо пікірувати інші п'ять, а він відлякував їх шипінням, клекотанням; увесь настовбурчившись і грізно вигнувшись, час від часу робив випадки дзьобом назустріч літаючим.

Так продовжувалося хвилин п'ятнадцять. Потім п'ятеро нападників десь полетіли, а “хазяїн” почав упорядковувати гніздо.

Раптом прямо з неба почав падати лелека в гніздо. Той, що стояв у гнізді, відреагував на цей “напад” радісним курликанням.

Хто першим пригніздився — він чи вона? Хто був другим? Невідомо.

Отже, пара. А скільки взаємної поваги між ними! Цілуються, милуються, порядкують у гнізді, в одному ритмі вигинають шиї і зближуються у танці кохання...

Другого дня якийсь чужий лелека хотів сісти на гніздо, а вони удвох легко відігнали його від свого дому.

інших, не менш милозвучних, переважно ласкавих слів використовують в Україні для визначення цього дуже нам близького і водночас дивовижного птаха. Про лелек складають пісні, без них не обходяться високі поезії, вони ширяють у небі й у людській уяві, народ віддавна наділяє їх особливими здібностями і якостями характеру, близькими до людських.

“Лелеки не такі вже надто сумирні та добрі. Кілька разів я спостерігав їхні бійки на смерті. Причому, нерідко проти нашої людської логіки.

Лелече гніздо, їхнє життя на людському обійсті — це, звичайно, цікаво й поетично, проте треба знати, що від цього буває. У всякому разі, щодругий день необхідно збирати під гніздом гілки, сіно, плітку, ганчір'я. Обов'язково треба своєчасно змивати від посліду траву й дерева, інакше — гинуть. Древа й кущі не можна висаджувати ближче 4 метрів від гнізда.

Лелеки дуже заляпують покрівлю будинків. Добре, що в мене покрівля шиферна, оціноквана проіржавіла б за 2—3 роки.

...Ранесенько з дружиною повертаємося з усенощної із освяченими пасками в доброму мирному настрої. І раптом чуємо клекіт лелеки. Прибігаємо додому, а в гнізді — їх двоє. Вперше прилетіли на Великдень і вперше удвох. Своїм радісним клекотанням вони вітають усіх і повідомляють, що вони вже на батьківщині. Багато людей зупинялося біля нашої хати і слухало голос цієї благородної птахи...

Як хотілося б, щоб хто-небудь написав музичний твір: великодні дзвони, клекіт лелек і оптимістична пісня.

* * *

Не лелеки, а цілі ребуси. Сьогодні, 5 квітня о 12 годині, бачу в гнізді двоє лелек. Мирно, спокійно прибирають гніздо.

Раптом, мов снаряд, у гніздо падає третій лелека. Двоє, що були в гнізді, — хто куди — тікають, не озираючись. Залишився один нападник. Десь через кілька хвилин один із втікачів повертається. Мирно, спокійно прибирають гніздо. Анекдот.

* * *

Вираз “на сміх горобцям” має всі підстави спиратися на факти. Мій молодий кіт побачив, що горобці, які мешкають у нижній частині лелечого гнізда, намагаються підняти щось із землі й затягнути до гнізда. А воно — щось зелене й велике — щоразу зривається і падає на землю. Виявилося — пакет від молока (де він узявся?), пофарбований у зелений колір. Кіт зловив пакет, який черговий раз впав на землю, а потім поліз по стовпу нагору до лелечого гнізда. Горобці, як один, злетіли і порозсідалися за метр від гнізда на телефонному дроті, спостерігаючи за котом і весело щебетучи, мабуть, як глядачі в театрі, очікуючи на подальший розвиток подій, коли на сцену вийдуть лелеки.

Лелека таки вийшов на сцену, тобто, визирнув із гнізда і якимось спокійно прошипів, одним оком глянувши на кошеня, яке прожогом злетіло зі стовпа, обдираючи кігті. У відповідь розлігся веселий гамір (сміх) горобців...”

Людина може розуміти мову птахів. Якщо придивлятиметься і прислухатиметься до них із добрими намірами.

•

Євген ГОЛИБАРД

У матеріалі використано записи і фотознімки **Анатолія Дромарецького**

ХТО СПРАВДІ НАРОДНИЙ АРТИСТ?

НАСТАЄ МОМЕНТ, КОЛИ...

Українська співачка Руслана, переможниця Євробачення, відкрито заявила про свою позицію — вона оголосила про підтримку кандидатури Віктора Ющенка. Раніше Руслана намагалася відмежуватися від політики, про що вона неодноразово заявляла (за її словами, артист має бути поза політикою). Та нині ситуація в країні не дозволяє залишатися осторонь політичних процесів. Руслана зазначає, що принципово не заявляла про свою політичну позицію, але цю позицію за неї обрали інші. Саме тому співачка вирішила оголосити про свій вибір сама. Ще одним поштовхом стали арешти українських студентів, які підтримують опозиційного кандидата.

У заяві, оприлюдненій 17 листопада в аеропорту “Бориспіль”, зазначено (деякі витяги): “Я приєднуюся до позиції молодіжних і студентських організацій, які вимагають: припинити переслідування українських громадян, зокрема студентів, за участь у громадянських рухах і звільнити з в’язниць усіх в’язнів сумління; забезпечити рівні умови кандидатам і чесну процедуру підрахунку голосів під час 2-го

туру виборів Президента України 2004 року; офіційно оголосити результати виборів не пізніше 23 листопада 2004 року. ...Я бачу, що сьогодні у моїх співвітчизників намагаються вкрати, мабуть, найцінніше, що в них є, — право свідомо та вільно обирати тих, хто завтра вершитиме їхні долі й долі їхніх дітей. Тому я відчую моральний обов’язок заявити про свій протест проти грубої сили та маніпуляції, що застосовуються до моїх співвітчизників. У першому турі я голосувала за Віктора Ющенка і сьогодні ще більше переконана в правильності свого вибору. Хоча б тому, що Віктор Ющенко намагається об’єднувати український народ, а не ділити його на “сорті” і зіштовхувати заради власних інтересів. Любі українці! Я співачка, а не політик. Я завжди казала, що не збираюся агітувати, — і не агітую. Я просто прошу вас прийти на дільниці й проголосувати, як велить ваше серце, і не дозволити забрати у вас це право. Кожен має обирати сам. Я обрала”.

Руслана також взяла участь у прямому ефірі програми “Час” на “5-му каналі” (по телефону), де вона прокоментувала свою заяву. Зокрема на питання про те, чи її політичні погляди сумісні з посадою радника Прем’єр-міністра, Руслана відповіла: “Я відділяю для себе державного діяча, Прем’єр-міністра Віктора Федоровича Януковича, з яким ми, справді, обговорювали питання проведення “Євробачення” в Україні, та кандидата у президенти Віктора Федоровича Януковича. Тобто, для мене це дві різні людини, тому готова робити все, чого потребує держава”. Крім того, Руслана повідомила, що особисто знайома і з Віктором Ющенком. На її думку, людина, яка зможе об’єднати нашу державу в майбутньому, єдина людина, яка зможе інтегрувати нас у Європу, — це Віктор Ющенко. Співачка сказала: “Мені хотілося б, щоб ми вірили більше в свій потенціал, щоб ми повірили в потенціал своєї нації. Я багато їжджу по Європі, світом і бачу, що ми — нація, сильна духом. Мої думки десь перетинаються, очевидно, з думками Віктора Ющенка. Я свій вибір зробила з цих причин”. Руслана зазначила,

що і в другому турі вона планує голосувати за Віктора Ющенка: “Я впевнено й сміливо дію, бо вважаю, що моя держава демократична, і я маю право висловити зараз свою думку”.

У ніч на 23 листопада (вівторок) Руслана, спілкуючись зі світовими мас-медіа (журналістами з Прибалтики, Росії, Польщі, Бельгії та інших країн), прокоментувала нинішню ситуацію в Україні. Вона сказала: “Я переживаю за імідж країни. Я хочу, щоб мою державу вважали демократичною. ...Я зі своїм народом. Я хочу, щоб ми мирним шляхом домоглися чесності. Я вірю в це! Саме тому я сьогодні на багатьох мітингах. Я також знаю, що будь-яка агресія — це, швидше за все, чийсь план. Українці не здатні на агресію. Сьогодні ми — єдина нація. І ми це відчули. Повинна ж бути якась справедливість у цьому житті! Нічого не бійтеся! Голосуйте — робіть так, щоб завжди себе поважали!”

• Катерина ТАРЧЕВСЬКА

Завжди в суспільстві були лицарі духу і раби, нездатні підняти очі до неба, коритники, які ховалися за спинами інших.

І не дивно, що деякі з українських виконавців піддалися чи то страху, чи звичці прислуговувати й кланятися, чи спокусі грошей.

Та ми не про них. Нині наше “Віват!” тим, хто є не тільки талановитими митцями, а й гідними особистостями, громадянами, дітьми народу — людьми, які керуються не меркантильним інтересом, а вищими духовними принципами. А це ті, хто оцінили вагомість моменту, від якого залежить майбутнє української нації, — і зробили громадянський вибір, стали на бік народної правди: співаки Тарас Петриненко, Оксана Білозир, Олександр Пономарьов, Руслана, Росава, Дмитро Гнатюк, Ніна Матвієнко, гуморист Анатолій Паламаренко, гурти “Океан Ельзи”, “Тартак”, “Танок на майдані Конго”, “Воплі Відоплясова”, “Мандри”, “Гайдамаки”, “Козацькі забави” та інші.

“Час гасла: “Моя хата скраю” — минув!” — виголосив Олег Скрипка увечері 22 листопада зі сцени на Майдані Незалежності. Задовго до старту виборчої кампанії лідер гурту “Воплі Відоплясова” заявив, що не співатиме на виборах, агітуючи за когось із кандидатів, хіба “якщо серце підкаже, то можна піти і на барикади”. Серце заговорило — і нині “ВВ” підтримує народного Президента. Більше того, Олег Скрипка навіть став довіреною особою Ющенка.

Олександр Пономарьов підтримує на виборах Ющенка — ця заява, вперше оприлюднена штабом Віктора Ющенка, мене особисто не здивувала: досить було почитати чи послухати інтерв’ю зі співаком, поспостерігати за ним у передачі “Большая стирка”, що перемивала питання української та російської мов в Україні, аби зрозуміти: це людина мисляча й небайдужа. “Висвітлення моєї позиції буде важливим для Ющенка саме зараз. Я дуже поважаю цю людину та ціню нашу дружбу”, — сказав співак і продовжив: “Я впевнений у нашій перемозі”.

Гурт “Мандри” шукав шляхів і способів узяти участь у турі за Ющенка — насамперед, з ідеологічних міркувань. В ефірі “5-го каналу” лідер гурту Сергій Фоменко заявив: “Віктор Ющенко — людина, достойна представляти таку прекрасну країну, як Україна. І я скажу абсолютно відверто: ні за які гроші, ніколи не підтримував би Віктора Януковича”. Ці слова не викликають сумніву, як не викликає сумніву щирість патріотичного почуття співака, коли він виконує пісню, присвячену героям і поетам, загиним за Україну. Що Фома не відділяє своєї долі від української культури, підтверджує, зок-

рема, його участь у просвітнянському вечорі до Дня української писемності та мови.

Лідер гурту “Плач Єремії” Тарас Чубай також був гостем просвітнянського заходу і, безсумнівно, серед тих, хто підтримує Віктора Ющенка, бо вважає його “людиною, на яку українці чекали багато років... Він має всі риси і харизму, які потрібні українському лідеру. Це достойна людина. Він загартувався в цій боротьбі, і ми також загартувалися разом із ним. Тепер не лише галичани, а й уся Україна відчула здатність до опору. Я думаю, що ми скоро об’єднаємося зі східняками і зробимо щось спільне і правильне”.

“Листопад, листопад, листопад! Вже немає дороги назад”. Ці слова з пісні Марійки Бурмаки — лейтмотив її виступів перед при-

хильниками Ющенка, яких українська співачка, що тримає патріотичну позицію ще з часів першої “Червоної рути”, вважає за активну й мислячу аудиторію, яка розуміє, хто здатний нині вивести країну з економічно-морального занепаду.

Сашко Положинський виступав на концертах на підтримку Ющенка не тільки як лідер гурту “Тартак”, а й часто як ведучий. І стверджує, що робити між піснями агітаційні заставки йому було не важко, адже ці слова не надумані, не за гроші, а йдуть від душі. Як від душі, без указу, його мову інколи переривали скандування глядачів: “Ющенко! Ющенко!”, — як наприклад, під час концерту до Дня студента на Подолі в Києві.

• Леся ТКАЧ
Фото Г. ОБОРСЬКОЇ

«ОКЕАН ЕЛЬЗИ» — У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Лідер гурту “Океан Ельзи” Святослав Вакарчук висловив підтримку Віктору Ющенку. За його словами, зараз кожен свідомий українець повинен виявити свою громадянську позицію. Вакарчука призначено радником Ющенка з питань молодіжної політики на час виборчої кампанії. Святослав заявив, що не отримував цього звання задля слави. Після завершення виборчих баталій гурт “Океан Ельзи” знову повернеться до концертних турів і не буде брати участі в політичній діяльності. Адже графік гурту розписаний на багато місяців наперед. Але в час, коли вирішується доля України, він не може залишатися

НАШІ ЗЕМЛЯКИ

Нещодавно в Києві відбулися урочистості з нагоди 80-річчя заслуженого діяча мистецтв України, колишнього керівника чоловічої хорової капели імені Левка Ревуцького Семена Дорогого.

Без перебільшення, ця людина дорога серцю багатьох кіровоградців. І не лише його учнів, серед яких чимало відомих в Україні та в нашому краї людей, а й усім, хто знав цього неординарного чоловіка. Його творчий розквіт припав на роки комуністичної епохи, не дуже прихильної до розкутого, вільного духу митців, але він зумів не лише не зрадити свого людського та професійного «я», а й чимало зробити в справі, яку вважав своїм покликанням. Найголовніше — уміння зберегти чистими свою душу й талант, бути щедрим і щирим, даруючи їх людям. По-моєму, саме таким був і є Семен Дорогий.

ВІД КАТЕРИНИ ДО «КАТЕРИНИ»

Якщо дошукатися витоків багатьох мистецьких явищ у нашому краї, можна помітити: поява та існування в нашому місті першого професійного українського реалістичного театру, присутність тут його діячів дали й досі дають потужні сходи. Саме в трупі музично-драматичного театру виховувався батько Семена — Василь Григорович. На жаль, під час Першої світової війни одержав поранення та більше на сцені не виступав. Мати — Олена Іванівна — мала чудового тембру голос, співала партію Оксани з опери «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського та Катерини з однойменної опери просвітянина Миколи Аркаса.

Це вже потім, будучи зрілим майстром та керівником хору Кіро-

ДОРОГИЙ СЕРЦЮ КОЖНОГО, ХТО ЙОГО ЗНАВ

воградського музичного училища, Семен Дорогий як хормейстер разом зі своїм колективом візьме участь у постановці опери «Катерина», здійсненій тоді заслуженим артистом УРСР Михайлом Донцем до 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка. Цю постановку можна вважати безпрецедентною хоча б тому, що ім'я автора «Історії України», буржуазного українського націоналіста (хоча й грека за походженням) Миколи Аркаса в радянські часи було просто заборонено.

Але в юності Семен Дорогий мріяв про кар'єру співака. З першого класу вчився співу під керівництвом Левка Бетенького — друга сім'ї Нейгаузів та Кароля Шимановського. Але в Одеську консерваторію зміг вступити вже по війні, відбувши зв'язковим партизанського підпілля. Вчився спочатку на вокальному факультеті. Раптове захворювання голосового апарату, як колись фронтові поранення його батькові, перекреслило шлях до вершин вокальної майстерності. Але не на сцену. Знаменитий професор Костянтин Пігров, помітивши обдаровання юнака, запросив його на диригентсько-хоровий факультет.

“А ВИ ДЛЯ МЕНЕ ЗОВСІМ НЕ ГОРА...”

У роки падіння комуністичного режиму та піднесення української національної свідомості в Кіровограді розповідали анекдот (саме так я його тоді сприймала). Був, мовляв, такий диригент у Кіровограді, Дорогий, який не дуже слу-

Фото Г. Оборської

Чоловіча хорова капела імені Левка Ревуцького

хався начальства. Якось на одному засіданні партійний чиновник, вичитуючи йому за якусь провину, вирішив дошкулити: «Ви, товаришу Дорогий, для нас зовсім не дорогий!». На що той, не довго думаючи, відповів: «А ви, товаришу Гора (чиновник мав таке прізвище, — С. О.), для мене зовсім не гора, і навіть не маленький пагорб». Анекдот цей розповідали тоді як символ непокори владі, приклад того, як треба з гідністю відповідати тим, кого звикли боятися.

Учень Семена Дорогого, заслужений діяч мистецтв України, керівник Кіровоградського міського хору Юрій Любимович, який і представляв наше місто на урочистостях із нагоди 80-річчя маестро та зачитував привітання від міської влади, стверджує, що це — зовсім не анекдот, а чистісінька правда.

Повернувшись після консерва-

торії в Кіровоград, Семен Дорогий працював спершу в рідній школі № 7, де створив зразковий хор. Але серйозною віхою у його творчості та явищем у мистецькому житті краю стала хорова капела Кіровоградського педагогічного інституту імені Пушкіна. Високопрофесійне звучання капели, якою він керував протягом 14 років із невеликою перервою (був звільнений за те, що одружився зі студенткою), відзначали на всіх рівнях. Колектив багато гастролював, відвідав із концертами майже всі обласні центри України (відбув більше 500 виступів).

Безпрецедентним на той час було й те, що московська фірма грампласту «Мелодія» випустила платівку із записом хорових творів у виконанні капели. Але цей успіх вагомий ще й тому, що залишив слід не лише в нагородах та від-

знаках, а й у серцях учасників капели, деякі з них стали професійними митцями. Більшість із них несуть через своє життя прищеплену Дорогим любов до пісні та хорового співу. Він, безперечно, створив ту мистецьку ауру краси й гармонії, яка ще відізнеться не в одному поколінні, а то й спалахне незаним досі талантом.

“ЧУЄШ, БРАТЕ МІЙ...”

Та вершиною його творчої діяльності стало створення чоловічої хорової капели ім. Левка Ревуцького, слава якої гриміла, без перебільшення, на весь тодішній Радянський Союз, а може, й на увесь світ. Справа в тому, що на той час (1969 рік) подібний колектив був лише в Естонії (керував ним славнозвісний Густав Ернесакс). Поява в Україні такого самобутнього колективу з яскраво вираженим національним характером дала імпульс творчості композиторів: для капели почали писати Георгій та Платон Майбороди, Климентій Домінчен, Анатолій Кос-Анатольський, Віталій Кирейко, Яків Цегляр, Ігор Шамо та інші.

Капела виступала в усіх союзних республіках, а виконання «Шести балад» Дмитра Шостаковича у Великому залі Московської державної консерваторії викликало захоплення всієї музичної громадськості. За час (майже десять років) керування капелою Семеном Дорогим про неї у різних виданнях з'явилось майже 300 статей.

Можна ще довго перелічувати відзнаки, посади, почесні звання маестро. Та суттєвим є інше: він назавжди залишиться яскравою зіркою серед талантів нашого краю. Такою, від якої загораються інші.

● **Світлана ОРЕЛ,** м. Кіровоград

ТЕАТР

Зорі помирають, оскільки віддають себе до решти. І навіть після смерті їх енергія ли- не до нас і зіграє ще протягом кількох сот світлових років.

Легендарна Марія Заньковецька народилася 150 літ тому, але вже ось 70 років після смерті її сценічний геній освітлює життя тим, хто намагається збагнути таїну теат- рального мистецтва.

Наприкінці жовтня в Ніжині відбувся пер- ший Всеукраїнський фестиваль жіночої творчості імені Марії Заньковецької. Ідея ди- ректора Ніжинського українського драма- тичного театру імені Михайла Коцюбин- ського Юрія Муквича була підтримана Міні- стерством культури і мистецтв України, Чер- нігівською облдержадміністрацією, Ніжин- ською міською радою. Протягом шести ве- чорів ми співпереживали героїням і їх вико- навицям, які вибрали важку долю служіння Мельпомені.

За щастя творити на сцені Марія Заньковецька поплатилася родинним затишком, материнством, батьківським прокляттям. Лише не сцені вона ніколи не була самотньою. Вона тонко відчувала біль Всесвіту й через Харитину, Олену, Зінку передавала його глядачам. Вони спрагло ковтали оте справжнє, високе по- чуття, якого нам і дотепер бракує у повсяк- денні. Може, саме тому ми й приходимо в театр.

У цьому нас намагалися переконати ре- жисер-постановник, заслужений діяч мис- тецтв України Олександр Бойцов і «коцю- бинці» в п'єсі Л. Новоградського та І. Рябо- кляча «Марія Заньковецька». Відкрився фе- стиваль прем'єрним показом. Вистава може стати візитівкою Ніжинського театру, якщо актори точніше визначаться в образах і події розвиватимуться на тлі української, а не ір- ландської музики. Заньковецька мала світо- ву славу саме тому, що була глибоко націо- нальною українською актрисою.

“Зірка не повинна бути благополучною”, — стверджує героїня драми “Прем'єра” ак- триса Єліс. В інтерв'ю після цього спектаклю

Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка народна артистка України Юлія Ткаченко сказала, що теат- ральний успіх вона ставить над житейським благополуччям. Може, так вважає тому, що її родинне життя склалося щасливо.

Сценічна творчість багато значить і для народної артистки України Наталії Лотоць- кої. “Якщо жінка обирає таку професію, то мусить пам'ятати про її високий больовий поріг”, — говорила вона.

Щастя творити саму себе позбавили Но- ру з драми Генріка Ібсена. Спочатку батько, потім чоловік, друзі люблять її, як гарненьку ляльку, не підозрюючи, на яку самопожертву здатна ця жінка. Адвокат Хельмер, егоїс- тичний естет, не може збагнути тих високих моральних ви- мого, які раптом ви-

явила перед ним його “співуча пташка”. Через радість, відчай, розча- рування, спустошеність, рішучість тонко провела героїню Мирослава Витри- ховська.

Після вистави ми сиділи з нею у пре- красних декораціях Чернігівського обласно- го молодіжного театру, виконаних Федором Александровичем, і говорили про творчий процес. Ще Нора, але вже й актриса, жінка, мати, Мирослава розповідала, як із самого початку дійства вона налаштується на сердечний ритм глядачів. Адже сцена для неї — це не успіх, а сповідь. І в кожній ролі вона сповна віддається публіці.

— Коли мені кажуть: “Це Ваша найкраща роль!”, я задумуюся: а чи не пора мені зали- шити театр? Уже четвертий рік граю Анну І. Франка, в якій теж “украли щастя”, і весь час роблю якісь відкриття в ній ...

Сирена і Вікторія з п'єси О. Галіна “Нічні розваги з молодим козорогом” нещасливі кожна по-своєму. Хоча перша досягла омрія-

ного буржуазного блиску, а друга — звання доктора філології. Обоє виконавиць, заслу- жену артистку України Ірину Худіну й Наталю Гнатенко, об'єднує висока професійна май- стерність. Жестом, правильною інтонацією, розумінням жанру трагікомедії вони створи- ли абсолютно точні образи. Їх делікатно під- тримав по-чеховському інтелігентний Олек- сандр Куковеров. Він, до того ж, знайшов вдале музичне рішення.

Усі вони разом із глядачами вдячні режи- серові-постановнику Чернігівського облас- ного академічного українського музично- драматичного театру імені Тараса Шевченка Сергію Кузику, лауреату режисерської пре-

мії “Експеримент” Національної спілки теат- ральних діячів України.

Несправедливо було б не згадати росій- ськомовної комедії В. Гуркіна “Кадриль”, поставленої Херсонським обласним акаде- мічним українським музично-драматичним театром імені Миколи Куліша. Але це вже ін- ша тема, яка не стосується жіночої творчос- ті. Користуючись словником доктора Ранка з ібсенівської драми, скажу, що, з огляду на мистецтво, це — не естетичне видовище. П'ятіка Сирени сприймається як духовна трагедія: “А чи я є?” А п'яні з російської гли- бинки з відповідним словником — явище малокультурне.

І завершився фестиваль “Наталкою Пол- тавкою” І. Котляревського у виконанні гос- подарів. Дебютну роль Заньковецької на професійній сцені, як і саму актрису, вдало зіграла заслужена артистка України Алла Соколенко.

Наталка Полтавка, так само, як і Марія Заньковецька, Нора, Єліс, готові поступити- ся благополуччям заради високої мети — власного покликання. Виконавиці ролей ре- алізували в героїнях свій акторський твор- чий потенціал.

— Чи відрізняється жіноча творчість від чоловічої, — поцікавилася я в компетентної особи, заслуженого діяча мистецтв Украї- ни, художнього керівника Чернігівського обласного молодіжного театру, постанов- ника “Лялькового дому (Нори)” Геннадія Касянова.

— Так! Так! Так! В актрис інша психофізи- ка. Вони по-восковому податливіші, м'якші, тонші. У моєму театрі кожна актриса грає роль, як свою долю...

Шість вечорів творчі жінки ділилися з на- ми зоряним теплом, наближуючи до Божих вершин досконалості. Вони були щасливи- ми самі та наділяли щастям нас.

● **Надія ОНИЩЕНКО**

На фото Сергія Ковальова: сцена з вистави “Марія Заньковецька”, диплом за крашу жіночу роль Мирославі Витрихов- ській.

Ці роздуми — результат багаторічних наукових пошуків у царині франкознавства. До їх висловлювання спонукало не тільки наближення ювілею Івана Франка, але й щорічні наукові франкознавчі конференції, окремі публікації та ювілейні торжества, на яких звучить оцінка творчості Великого Каменяра. Багато хто намагається зв'язати творчість Івана Франка до рівня мікроаналізу, часто припасовуючи її до власного світогляду, який не виходить за межі провінційності. Треба визнати, що до таких провінційно-галицьких трактувань українського генія долучилися філологи, які зробили творчість мислителя власною монополією, нехтуючи те, що він був, насамперед, ученим-енциклопедистом і мислителем планетарного обшару, в центрі якого були людина, нація, цивілізація.

У студентських і наукових аудиторіях Львівського національного університету імені Івана Франка, Українського вільного університету (Мюнхен, Німеччина), Національного університету “Киево-Могилянська академія” та інших я запитував: “Назвіть постать, яка б жила в часи Івана Франка в будь-якій країні й залишила по собі настільки глибоку та всебічну творчу спадщину”. На це з питання досі ніхто не відповів. Можливо, знає хтось із читачів цих рядків?

Іван Франко — це, безперечно, геній, проявив себе в різних напрямках і галузях. І дає підставу назвати його всебічним генієм. Тим паче, що, наприклад, у США всебічними геніями називають учених одного фаху — наприклад, економістів. Діапазон зацікавлень Івана Франка був надзвичайно широким, і в кожній його ланці він був блискуче геніальним, що підтверджують принаймні його праці з наукознавства й економіки — галузі, на яких я знаюся краще, ніж на інших.

В умовах сучасної екологічної кризи, пошуків знання та механізмів забезпечення органічного розвитку людини й природи наукознавчі погляди Івана Франка мають глобальне значення як для науки, так і для практичної діяльності. З наукознавчою методологією Івана Франка тісно пов'язане його трактування діалектичного методу. У праці “Соціалізм і соціал-демократизм” (1897 р.) Іван Франко писав: “Наука, ота велика наука природознавства зі своїми поглядами про еволюцію, трансформізм і моністичний матеріалізм, постала і розвинулася по індуктивному методу, і всі великі робітники на полі науки відкидали діалектичний метод, а то й виразно осуджували його... Хто хоч трохи знає історію розвою сучасної науки, мусить знати, що всі великі вчені відкидали діалектичний метод”.

Сучасні українські економісти часто хи-

зуються тим, що у своїх дослідженнях спираються на діалектичний метод, не підозрюючи, наскільки дрібними вони є, порівняно з наукознавчою могутністю Івана Франка. Український учений зняв із п'єдестала діалектичний метод, який, до речі, в “Капіталі” К. Маркса зведено до діалектичної метафізики, за вдалими визначенням Михайла Туган-Барановського. Іван Франко все це глибоко розумів, бо вивчав “Капітал” К. Маркса в оригіналі.

Володіючи енциклопедичними знаннями, Іван Франко мав еволюційні погляди на розвиток природи і суспільства. Він також зазнав світоглядної еволюції, що видно з його ставлення до марксистських доктрин та їх методології. Своєрідною вершиною цієї еволюції може бути його праця “Що таке поступ?” (1903 р.), у якій мислитель виклав свої погляди на розвиток суспільних систем, зокрема — проекрованої за соціал-демократичними взірцями, які робили акцент на ролі держави, що “мала статися всевладною паннею над життям усіх громадян”.

Якби запанувала така держава, то “влас-

ПРОРОЧИЙ ПОГЛЯД КАМЕНЯРА

воля і власна думка кожного чоловіка мусила би щезнути, занидіти... Виховання зробилось би мертвою духовною муштрою... Люди виростили б і жили би в такій залежності, під таким доглядом держави, про який тепер у найабсолютніших поліцейних державах нема мови. Народна держава сталась би величезною народною тюрмою”. Володарі й керівники такої держави мали би, на думку Івана Франка, у своїх руках “таку велику владу над життям і долею мільйонів своїх товаришів, якої ніколи не мали найбільші деспоти”.

Той, хто читає ці рядки, не може не вважати їхнього автора пророком. А той, хто засумнівався в їх правдивості, нехай ознайомиться з українськими голодоморами, репресіями і депортаціями тоталітарної доби, протягом якої здійснювала антинародні злочини командно-адміністративна держава. Іван Франко попереджав український та інші народи чітко й аргументовано, що, коли запанує така держава, то вона стане всенародною в'язницею. Так і сталося. Ще ніколи не було знищено стільки українців, як у часи імперії зла. Це знищення було своєрідним жертвопринесенням за національне безпам'ятство, від якого так застерігав своїх

побратимів І. Франко.

Свого часу Іван Франко висловив знамениту думку про те, що економічні проблеми в умовах державної незалежності будуть в Україні ще складнішими, ніж у колоніальний період.

Підтверджувати геніальність Івана Франка можна багатьма прикладами. І до цієї аргументації, очевидно, долучаться дослідники, які вивчають окремі аспекти франкознавства. Цю думку досі в Україні не усвідомлено в повному обсязі. Тоді як Іван Франко мав цілковиту рацію: у період поневолення економікою править колонізатор. А в умовах державності про складний процес економічного розвитку доводиться турбуватися самим.

Однією зі складових творчої спадщини Великого Каменяра є обґрунтування української соборності в усіх її вимірах. Іван Франко з позицій цілісності розглядав українську долю й недолю, був противником закарматового галицького мислення, яке, до речі, розквітає й нині у різних формах. Іван Франко творив і діяв тоді, коли під гаслами вселюдських ідеалів, всесвітнього братства пролетарської солідарності тощо молоді на-

роди-нації мали позбутися національної ідентичності на користь сильних цього світу. Це добре розумів Великий Каменяр, який відверто й чесно заявляв, що все, що йде поза межами нації, — це або фарисейство, або байдужість, або спроба поневолення однієї нації в інтересах іншої. Це можна вчитати у знаменитій праці Івана Франка “Поза межами можливого”.

Звертаючись до молодих, Великий Каменяр закликав їх бути, насамперед, українцями, а не русинами, бойками, гуцулами, галичанами і т.д., добре розуміючи, що тільки в соборності українських душ, помислів, дій незалежна Україна можлива, а без того про неї не може бути й мови. Крім того, Іван Франко постійно нагадував, що не в Галичині, а на Подніпров'ї — колыска українського народу.

Нині, коли Українська Держава змушена витримувати різні удари антидержавницьких сил, коли її прагнуть регіоналізувати, протиставити Схід і Захід, поширюються маніакальні погляди про галицьку відокремленість і т.п., настанови Івана Франка мають фундаментально-доленосне значення. Геніальність інших ідей вимірюється чим, коли вони не даються дивним, але те, що Іван Франко на початку ХХ сто-

року, дає геніальну спадщину Івана Франка.

Проголошена в той час ідея, що в єдності наших сил і в праці наших рук — майбутнє українського народу, — має стати частиною свідомості та діяльності кожного українця, який бажає продовження роду і народу. Це заповіт Івана Франка, який, попри цькування, поневірення, арешти ніколи не зраджував своєї Батьківщини — України. Його величчя за масштабами й геніальна за змістом особистість творилася в тяжких умовах. Адже Іван Франко не був ні університетським професором, ні співробітником науково-дослідної установи. Він у процесі заробітків на утримання себе і сім'ї творив цінності національного і всесвітнього значення. Ось чому “кожен, — говорив Євген Маланюк, — чувши ім'я Франка, здіймає шапку, незалежно від свого місця народження”.

Степан ЗЛУПКО,

професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, м. Львів

Пересічному українцеві мало що говорити ім'я Юрія Івановича Липи. Звичайно, співаків-одноденків легше запам'ятати, ніж людину справді талановиту. А талант Ю. Липи вражає своєю різнобічністю: поет, письменник, драматург, публіцист, історик, політолог, літературознавець, лікар, лінгвіст, громадсько-політичний діяч.

Людина, сповнена несподіванок. Хлопчина-одесит виростає лікарем УПА; емігрант-петлюрівець повертається до України наприкінці “Великої Вітчизняної”; націоналіст лікує працівників НКВС; поет скептично ставиться до власних віршів; син міністра не має чим прогодувати власних дітей. І ще

ЮРІЙ ЛИПА: «...А ТИ — УКРАЇНЕЦЬ»

один парадокс: збережений хрест на могилі “ворога народу” за часів совдепії та майже повне забуття борця за незалежність у сучасній Україні.

Як не процитувати тут самого Липу:

*Порохом Україна взялася,
Чорна коло гармати стоїть,
(Не говоріте теорій, бо теорія продася,
Не говоріте нічого: слова — то вороги!)*

Лише 152 поезії успадкував український читач від Ю. Липи. Ще прозору, сповнену величчя Перших Визвольних Змагань “Світлість” (1925), затінену гнітом окупації та поразки “Суворість” (1931) та спрямовану на назріле пробудження й боротьбу “Вірю” (1938). Однак єдиним у трьох збірках залишається характер автора: перед нами цілком сформована особистість. “Графікою” назвав поезії Ю. Липи його побратим Євген Маланюк. Читати ці вірші, справді, важко. Не авторлогічні вони, як переконують сучасні енциклопедії, а навпаки, наскрізь алегоричні, наповнені символами. Так, немає легкості в Липиному музи — це скоріше вояцькі марші, гуки гармат, гасла ораторів. Навіть інтимна лірика в нього вся “чоловіча”, “труба”, “суха”. Але — і це характерно — правдива.

“Правдо, ти — зброя Нації”, — заявляє поет. А в іншому вірші додає: “Люблю я всіх людей...”

Чи не через цю любов Ю. Липа й став лікарем, створив прекрасні медичні праці “Фітотерапія” (1933) та “Ліки під ногами” (1943), був вірним клятві Гіппократа до смерті.

Але не тільки люблячим та “сухим” був

Ю. Липа. Почитайте його драматичні твори, гляньте, як він із боєм іронізує над явищем малоросійства (якого наша нація все ще не хоче позбутися) у “Сні про ярмарок”:

Любиш, Саво, сало?

Маси, Саво, сало, —

Іще тобі мало?

Ці рядки написала та ж людина, що й гордий клич:

Ми — Нація, сузір'я мільонів!

Дивує Липа-поет своєю особливістю та різнохарактерністю, однак Липа-прозаїк захоплює ще більше. Читаємо історичний роман “Козаки в Московії” (1934) і сповнюємося гордості за рідну державу — культурну, освічену, європейську. Всмоктуємо свідомість дивні-давні слова (Ю. Липа наповнив роман великою кількістю староукраїнських форм), знаходимо замовчувані факти історії й мимовільно стаємо прихильниками авторської ідеї про Україну — регіонального лідера Східної Європи. Відкриваємо “Нотатник” (1936—1937) — збірку різнопланових новел, об'єднаних темою Української Національної Революції 1917—1921 рр. — і купаємося в розливах народнописенної мови, шемливо переймаючись долею героїв, пильно слідкуючи за драматичною інтригою оповіді. Прохолонувши від вражень, не можемо збагнути: одна людина змогла досконало написати абсолютно різнопланові твори?!

Не різні, ні, патріотизм у них спільний: ширий, непідроблений.

Утім, Липа не тільки творив літературу — він ще й вивчав її. Зокрема дав глибинно філософське порівняння ролі й значення Шев-

ченка та Гоголя для України в праці “Бій за українську літературу” (1935). Крім того, Липа приділяв увагу й проблемам історії, антропології, культури, політики. Ось назви деяких його робіт: “Українські відзнаки”, “Гетьман Іван Мазепа” (1917), “Табори полонених українців” (1918), “Українська доба”, “Українська раса” (1936).

Та фінальним акордом Юрія Липи стало створення безсмертної геополітичної тетралогії — “Призначення України” (1938), “Чорноморська доктрина” (1940), “Росія та її геополітичні можливості” (1940, німецькою мовою) та “Розподіл Росії” (1940). Попри певну одіозність авторської позиції, змуснені визнати: думки Юрія Івановича Липи тепер фігурують в усіх українських виданнях із політології, його прогнози справдилися з великою точністю, а публіцистичний стиль згадуваних творів робить ці наукові праці читабельними для широкого загалу. Отакий він, Юрій Липа.

Його не вмістити в енциклопедичну статтю: народився 1900 року в Одесі, в 1929 році закінчив Познанський університет, разом із Маланюком створив у Варшаві літературну групу “Танк”, студіював у Вищій школі політичних наук та у Військовій медичній школі у Варшаві, з 1943 року жив поблизу Львова, загинув у 1944-ому як лікар УПА.

Олександр СОРОКІН,

член “Просвіти”, студент НПУ імені

М. Драгоманова

Є поміж нас люди, яких важко не помітити. Так у строкатому цвітінні лугу раптом впадає в око одна квітка. Придивившись — наче така вона, як усі, а от притягує зір, ніби щось промовляє до тебе. Або в натовпі сайне знаenzaцька чийсь пронизливий погляд, виокремлюється чиєсь обличчя, яке потім важко забути. І не зовнішня привабливість — тому причина. Загадкова сила здорової сутності людини, яка напевно знає, для чого прийшла в цей світ, завжди притягує й інтригує.

Обоє з цих людей, про яких мені хочеться розповісти, кожен окремо заслуговує на велику поштовість. Але вони разом — це ще й приклад справжнього вірного подружжя, про яке можна сказати словами, що їх священні промовляє при вічній молодості пари: “І в щасті, і в горі, і в багатстві, і в бідності, і в здоров’ї, і в хворобі...”

Іхні професії вимагають такої самовіддачі, що на сім’ю, здавалось би, залишаються крихітки. Та вони завжди знаходили і знаходять у собі сили приносити свою іскринку до домашнього вогнища, щоб горіло воно рівно й надійно, не боячись ні протягів, ні ураганів. Бо в той кутик серця, де зберігається запальна іскринка, чужому — дзуськи...

Микола Васильович та Катерина Григорівна Випустки живуть у Богуславі, райцентрі Київської області, що за 120 кілометрів від столиці. Вони тут — уже тридцять перший рік. Хоча обом здається, ніби це було вчора.

Не так давно Микола Васильович відзначив своє 60-річчя. Проходили урочистості в педагогічному коледжі імені І. С. Нечуя-Левицького, бо ювіляр — не тільки незмінний завідувач музичного відділу цього закладу, а ще й талановитий педагог і музикант, мудрий наставник, багата душею людина. У творчому доробку самодіяльного композитора — більше сотні пісень, музичних п’єс для баяна, а його вдячні вихованці озиваються до нього з усіх кутчків колишнього Союзу.

У святковій залі зібралися колеги, учні, друзі та шанувальники його творчості. Але найпочеснішою гостею тут була, звичайно, дружина. Більшість пісень, які лунали зі сцени, були присвячені їй.

Катерина Григорівна — теж незвичайна людина. За результатами конкурсу, який проводився в районі до жіночого свята, земляки більшості голосів назвали її жінкою року. Не одна сотня богуславців вважає її своєю хрещеною матір’ю. Бо у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії (або, як кажуть хворі, й самі медики, “реанімації”) центральної районної лікарні, де вона багато років працює старшою медичною сестрою, разом зі своїми колегами повертала “з того світу” пацієнтів, які, завдяки по суті зусиллям медиків, народжувалися вдруге.

З нагоди ювілею чоловіка вона таки викроїла час зі свого напруженого графіка, і сиділа в залі трохи збентежена, відкриваючи для себе заново людину, яку, як здавалося досі, знала краще від усіх...

КРАСУНЯ, СПОРТСМЕНКА...

Вони народилися й виросли в селі Заградівка на Херсонщині. Вчилися обоє добре (ще й досі в домашньому архіві зберігаються грамоти “за відмінне навчання і зразкову поведінку”). Але парубкувати Микола почав раніше, бо значно старший від Катерини. Отож, коли він, закінчивши культосвітній технікум, прибув у рідну школу працювати вчителем музики, вона ще була школяркою.

Якось на занятті з гімнастики у шкільному спортзалі десятикласниця Катя Гончарова побачила поруч із учителем фізкультури вчителя музики, який не зводив із неї очей. А фізкультурник, наче навмисне, давав усе нові й нові завдання: то зробити місток, то “колесо”, то сісти на шпагат, то повторити складну вправу на перекладні. Вона відчула, як паленіють шoki, хоч гімнасткою була чудовою.

Суворий батько пильнував, аби ввечері дочка не затримувалася після фільму чи шкільного заходу. Домашній контроль був серйозний. Отож, коли Катя збрала-

ся на зустріч випускників минулих років, батько наказав бути вдома вчасно.

...Захоплений розмовою з колишніми однокласниками, Микола й не помітив, як дівчина зникла із залу. Картаючи себе, кинувся навздогін. Але, підійшовши до хати Гончарових, побачив темні вікна. Набравшись хоробрості, постукав.

На стук вийшов батько. — Катя вдома? — привітавшись, запитав парубок.

— Немає, — охолодив його запал господар.

— Не може бути! — вигукнув здивований Микола.

— А я тобі кажу — немає, — стояв на своєму батько.

— Дурите, — осмілів хлопець. Діставши ліхтарик, побачив у його світлі дівочу постать.

— Я ж казав, що вона тільки-но пішла, — зрадів, як дитина. — То можна, ми поговоримо?

— Тільки недовго, — насупив брови батько.

...Після десятирічки Катя твердо вирішила вступати до медичного інституту. У селі всі знали, що Гончарівна поїхала до Дніпропет-

ЗАКОХАНИМИ ОЧИМА ЮНОСТІ

ровська вчитися “на докторшу”. Успішно склавши іспити, дівчина з хвилюванням чекала результатів. Микола прислав їй поштою іграшкового Буратіно з бадьорою припискою: “Не вішай носа!”

Та в списках студентів Катя свого прізвища не знайшла. Не ймучи віри, знову перечитала.

— Може, пропустили?.. — жевріла надія.

Але, як згодом з’ясувалося, їй не вистачило одного бала.

Катерина Григорівна й сьогодні пам’ятає питання своїх екзаменаційних білетів...

Повертатися додому ні з чим було понад її сили, і вона повезла документи до медичного училища, в якому вчилася з великим інтересом і старанністю. Мріяла, що з часом до інституту таки вступить. Але життя розпорядилося по-своєму. Сім’я, діти, робота, в яку вона одразу поринула з головою, не залишали часу на здійснення давньої мрії.

Проте у своїй професії вона досягла досконалості. Найскладніші маніпуляції, які доводиться робити хворим у тяжкому стані, лікарі довіряють їй беззаперечно. Саме від її швидких і вправних рук часто залежить, чи виживе людина. Скільки разів вона переживала хвилини ні з чим непорівнюваної радості, коли вдавалося знову засвітити свічку чужого життя, яка могла от-от погаснути!...

Домашня папка вже розпухла від подяк та грамот за її бездоганну роботу. Катерині Григорівні присвоєно звання відмінника охорони здоров’я. Та найбільше, чим вона пишається, — визнання колеги пацієнтів.

НА ПОБАЧЕННЯ — ЛІТАКОМ

Микола теж не збирався задовольнятися культосвітнім технікумом. Відчував, що може досягти більшого. Поїхав до столиці. Вступав одразу до двох вузів, але студентом музично-педагогічного факультету педінституту став уже після служби в армії.

Писав Каті листи, а потім, навчаючись в інституті на студентарі й одночасно працюючи — концертмейстером і музичним керівником, — дозволяв собі розкіш щотижня літати до неї на побачення літаком із Києва до Херсона...

Високий, стрункий, життєрадісний хлопець подобався однокурсницям. Та ще, коли брав до рук баян, він просто зачаровував. Грав не лише інструмент. Сам баяніст ніби піднісвся догори разом із мелодією — натхненний, красивий, одухотворений. Він і тепер так грає...

Не одне дівоче серце завмирало від тієї музики і музиканта. А

він був привітний до всіх, але не виділяв нікого. Його серце залишалося за сімома замками.

Та коли одного разу до Миколи прийшла в гості красуня-наречена, всім стало зрозуміло: шансів у прихильниць гарного парубка немає... Було одразу видно, як вони кохають одне одного. Їхні очі світилися щастям.

Коли Микола вчився на третьому курсі, справили студентське весілля. Та жити разом не випало: обом треба було закінчувати навчання. Їх романтичні побачення продовжувалися...

Якось 1 квітня група однокурсників увірвалася до кімнати гуртожитку, де мешкав Микола, з телеграмою:

— Вітаємо! У тебе народився син! Гайда в гастроном!

Новоспечений батько зустрів новину з олімпійським спокоєм: до означеної події, як запевняли лікарі, залишався прийнятний тиждень.

— Хлопці, не треба так жартувати. Я пам’ятаю, що сьогодні — День сміху.

Друзі остовпіли:

— Миколо, ось поштовий бланк! Все по-справжньому, повір!

— Ох, і вигадники! Певно, котрийсь має на пошті симпатію. От вона й допомогла. Годі вам, мені треба конспект писати.

Ошелешені хлопці пішли. А він спокійнісінько продовжував працювати над підручником.

Тільки через тиждень, коли прийшла телеграма від тещі, що Катя з дитинкою вже дома, Микола схаменувся, зрозумівши, як мимоволі образив юну дружину. Полетів до коханої з квітами та гостинцями і винувато похилоною головою... Ох, і довелось пекти раків!

Сина назвали Володимиром.

“А ДЕ Ж ТРОЛЕЙБУСИ?!”

Після інституту йому запропонували на вибір два варіанти — у шахтарське місто і в Богуслав. Зваживши, що другий варіант — кращий для здоров’я, бо важкої індустрії тут немає, він повідомив про це дружину. Катя засумнівалася:

— Богуслав? Ти впевнений, що то місто? Щось я про таке ніколи не чула. Воно велике?

— Ну, немале... Стоїть на Росі. Річка така красива.

— Немале? Як це? — Насторожилася дружина. — Поясни мені! Трамвай, тролейбуси там ходять?

— Ну, тролейбуси не ходять, а тролейбуси є! — не моргнувши оком, збрехав Микола.

— Ну, добре, — зітхнула Катя. — Нехай буде Богуслав.

Ишов 1972-й рік.

...Коли автобус заїхав на майданчик біля старенького будиночка, де містилася тоді автостанція, молода дружина пильно подивилася на чоловіка:

— Ми вже приїхали?..

— Майже... Це передмістя.

— А де ж тролейбуси, Колю?!

— вражено вигукнула Катя.

Недалеко від автостанції між камінням паслася коза...

Микола промовчав.

Взявши речі, вони попрямували вулицею нагору, де в глибині густого запущеного парку причаїлася двоповерхова споруда педучилища.

Сівши на чемодан, Катя заплакала:

— Яке ж це місто? Воно не краще від нашої Заградівки!.. Вези мене додому! Не хочу я тут жити!...

...А через кілька років, коли трапилася нагода виїхати в інше місто, вона рішуче сказала:

— Нікуди ми звідси не поїдемо.

Вони швидко звикли до людей, знайшли тут друзів, захопилися роботою, а неповторна природа зачарувала їх, степовиків, своєю розкішною, буйною зеленню, красивою річкою, багатими лісами.

Микола Васильович працював, як одержимий. Усе, що вмів, вкладав у роботу, віддавав людям. З’являлися яскраві співочі колективи в училищі, в місті й навіть у селах району.

Богуслав потроху “вилюдно-вався”. Виросли нові корпуси пед-

ження. Вона завжди несподівана. Занедужав Микола Васильович. Та так тяжко, що годі й казати. Ніхто з нас не знає, як переживе випробування, поки воно не постукає в двері. Отак і він. Трохи підупав духом.

А дружина, бо ж сама медик, одразу зрозуміла, яка страшна біда постукала до них. Тамувала душевний біль і відчай усередині, не подаючи знаку, як рветься її серце. І одразу почала діяти, кинулась у столицю до відомих медичних світил. Усі свої сили й терпіння, мужність, знання й уміння, відданість і любов мобілізувала для одного — боротьби в ім’я життя коханого чоловіка. Потяглися довгі дні, наповнені чеканням, болем і стражданням, крихтами віри й надії.

Три складні операції в Києві вони згадують сьогодні, як страшний сон. Приходячи до свідомості, Микола Васильович бачив над собою очі дружини, які підбадьорювали, гріли, додавали сил, благали:

— Тримайся! Я з тобою.

— Я тримаюсь, Катю... — здавалося йому, що він бадьоро запевняє, а насправді тільки шелестів сухими вустами.

У ті тривожні дні випробувань їх не залишили наодинці з бідом — друзі, колеги, просто знайомі. Допомогали, хто чим міг. Але й раз-раз, коли найстрашніше залишилося позаду, не всі добре розуміють, якою ціною далася їм та перемога.

У хвилини відчаю Катерина Григорівна благала:

— Господи, тільки б він вижив!..

Я готова робити для цього все.

Вона ладна була віддати для цього навіть власне життя...

І нарешті зяяніла надія. Але до повної перемоги було ще далеко.

ДОРОЖИТИ КОЖНОЮ МИТТЮ ЖИТТЯ...

Микола Васильович повернувся з лікарні іншою людиною. Він зрозумів, над якою прірвою був. Надивився й на чуже горе.

Почав читати літературу про нетрадиційні методи лікування й оздоровлення, шляхом проб та помилок виробив власну теорію, дібрав свою систему харчування, став пристрасним прихильником і пропагандистом здорового способу життя. Він зрозумів, що покладатися тільки на медицину — мало. Важливо — не допустити хвороби.

Він переконаний, що людина сильна тоді, коли вона навчиться боротися з власними помилками, шкідливими звичками тощо. Йому боляче, коли бачить, як люди власними руками нівечать свій організм, лінуються хоча б почитати “відповідні” книжки, щоб потім не страждати і не завдавати болю близьким. Він охоче консультує тих, хто питає його поради, ділитися рецептами здорової їжі тощо.

В останні п’ять років він продуктивно працює творчо, вміло і мудро керує музичним відділом тепер уже педколеджу, так само кохається в музиці і самодіяльній творчості, і далі вчить молодь. Він любить життя і знає йому ціну.

Вони з Катериною Григорівною — вже дідуся та бабуся. Донька подарувала їм внучку Даринку. То для них — така велика радість. Життя продовжується. І воно — прекрасне.

А їхня любов, перевірена і часом, і випробуваннями, — така ж вірна, тепла й сонячна. Вони так само, як колись, називають одне одного пестливими іменами, і дружно йдуть по життю поруч, міцно відчупаючи надійне плече людини, яку колись подарувала доля. Такими подарунками треба вміти дорожити.

...Вони дали мені фотознімок, де обоє — молоді, усміхнені, щасливі. Сюди підійшов би підпис: “щастя моє...” І під цими словами, на мою думку, охоче підписався б кожен із них.

То нічого, що зараз вони трохи інші зовні. Бо ж минуло вже понад тридцять літ. Та серця їхні — чисті, відкриті назустріч одне одному, і в них і досі вишневим цвітом квітне любов. Я бачила їхні погляди. Таке тепло, яким вони обмінювалися, не часто зустрінеш і в молодих. Вони досі дивляться одне на одного закоханими очима юності. І ця велика таємниця невіддільна ніяким рокам і прикметам.

●

ФУТБОЛ

НЕ СТРИМАВ ЕМОЦІЙ — ДО ПОБАЧЕННЯ!

БАСКЕТБОЛ

ТЕНІС

ШАХИ

РЕЙТИНГ ФІФА: ЗБІРНА УКРАЇНИ

В ТЕМУ

БРАТИ КЛИЧКИ — ЗА ЮЩЕНКА. УКРАЇНСЬКІ ЧЕМПІОНИ — ТАКОЖ

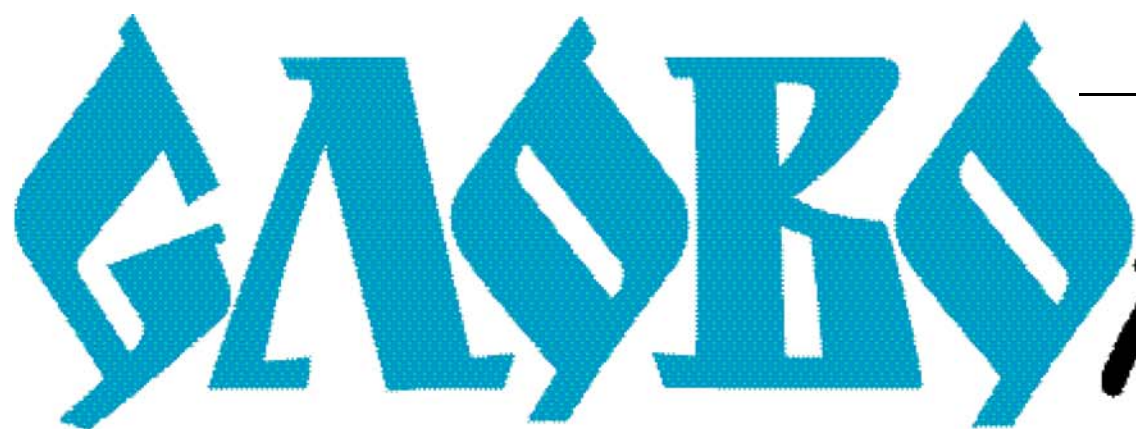

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ,
01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovo.prosvita.com.ua>
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає.
Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Без мови немає нації

slovo.prosvita.com.ua

ч. 40 (260)
30 вересня –
6 жовтня
2004 р.

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕПОХА КУЧМИ ЗАВЕРШУЄТЬСЯ

погляд

Сьогодні в номері:

стор. 2

стор. 6

стор. 7

стор. 8–9

стор. 10

стор. 12

стор. 14

стор. 15

Закінчення на с. 4–5

ПЕРЕДПЛАТА 2005

ПОДАЛЬША ДОЛЯ ПРОСВІТЯНСЬКОГО ТИЖНЕВИКА
У ВАШИХ РУКАХ!

СЛОВО
ПРОСВІТИ

– ЦЕ ВАШ ВИБІР!

РАЗОМ

ПЕРЕМОЖЕМО!

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ

НА РІК

НА ПІВРОКУ

НА МІСЯЦЬ

37 грн. 86 коп.

19 грн. 18 коп.

3 грн. 41 коп.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС

30617

©-4 Сторінка 10/10

НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 557 133 грн. 20 коп.

ПАМ'ЯТІ МАТЕРІ

Від РЕДАКЦІЇ. На адресу “Слова Просвіти” надходить багато листів із розповідями про наше минуле. Події, які відбувалися п’ятдесят, сімдесят років тому, приховують коріння теперішніх бід і негараздів, що не може не турбувати наших читачів. Своїми оповіданнями вони проводять паралелі між минулим і сучасним, примушують замислитися й робити певні висновки.

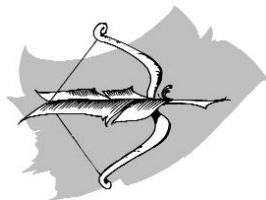
РЕФЛЕКСІЯ

ОТАКЕ ЖИТТЯ

ОРИГІНАЛ НЕПОВАЖНОГО ЧИНУ

ОБУРЕННЯ

ПЕРЕДПЛАТА 2005

ПОДАЛЬША ДОЛЯ ПРОСВІТЯНСЬКОГО ТИЖНЕВИКА
У ВАШИХ РУКАХ!

СЛОВО *Просвіти*

— **ЦЕ ВАШ ВИБІР!**

РАЗОМ

ПЕРЕМОЖЕМО!

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ

НА РІК 37 грн. 86 коп.
НА ПІВРОКУ 19 грн. 18 коп.
НА МІСЯЦЬ 3 грн. 41 коп.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС
30617

РІС. ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

ДО ЧИТАЧІВ

Ми віримо, що, коли б наше журналістське слово доходило до більшої чисельності наших громадян, то й неприємностей було б менше в українському суспільстві.

Бо що не кажіть, а свою просвітницьку функцію ми виконуємо добросовісно. Звичайно, виконуємо не самі, а із залученням потужного потенціалу славної української інтелігенції: учених, письменників, вчителів, діячів культури, етнологів. Їхній доробок, позиції, характери і образи ви бачите на світлинах і публікаціях на наших шпальтах.

Упродовж нинішнього 2004 року оновився склад нашої редакції, у тижневик прийшло кілька молодих талановитих журналістів, що позитивно вплинуло на зміст видання. Сподіваємося, що наші читачі це помітили й належно оцінили. Тож назвіть їхні імена у своїх листах до редакції.

Між нами кажучи, ми переконані, що наш тижневик не потребує агітації. Та й не маємо грошей на рекламу. А от поширення інформації (в тому числі за вашою активною участю, серед вашого оточення, шановні читачі) про те, яким є «Слово Просвіти» і за що бореться, — цього якраз бракує нашому українському суспільству.

Ви пересвідчилися, що редакція віддає перевагу підготовці публікацій, у яких розкривається суть найважливіших явищ і тенденцій сучасності, висвітлюються історичні, культурологічні, інформаційні процеси, роль видатних постатей, що є взірцями для самовідданого служіння українській справі.

У кожному числі «Слова Просвіти» ми відтворюємо наш суперечливий, але такий багатоглибий, різноманітний український світ.

Судячи з ваших листів, шановні читачі, ми давно стали од-

нотумцями і партнерами у патріотичному прагненні змінити наше життя на краще. Але нас — активних, рішучих і самовідданих борців за щасливе майбутнє України — ще мало. Як бачимо за результатами другого туру президентських виборів, ми — десятки мільйонів українських патріотів — ще маємо вибороти нашу перемогу, супроти якої стоїть кількатисячна злочинна банда.

Ми повинні згуртуватися навколо Віктора Ющенка, «Нашої України», залучити до кола наших читачів кожного свідомого державного вибору українця із півдня і півночі, сходу і заходу, аби разом утверджувати національні цінності, українську мову, тримати в пошані духовну спадщину рідного народу. Це справа нашої людської і професійної честі.

Ми ще повинні багато працювати над собою, аби «Слово Просвіти» прислужилося розвитку і зміцненню української національної свідомості, стало в пригоді мислячим громадянам України.

Президентські вибори співпали в часі з передплатною кампанією. Ми не лукавили і були чесними з вами, наші дорогі читачі. Передплата — це час критичного погляду на себе. Тому, як і щороку о цій порі, відчуваємо обов'язок підбити деякі підсумки й уважно переглянути наші дотеперішні засади: чи не занадто ми самовпевнені, чи не заскорозили в непорушності своїх переконань і уподобань, чи відповідаємо нашим сучасним уявленням про газету? на виклики часу?

Сподіваємося, що за допомогою запропонованої тут анкети читачі зорієнтують нас у правильному напрямку, щоб нам не відірватися від реальних проблем життя, а також додадуть нам оптимізму.

ХТО ОБИРАЄ «СЛОВО ПРОСВІТИ»?

Анкета читацьких зауважень і побажань газеті «Слово Просвіти»

1. Читаю «Слово Просвіти» з _____ регулярно, час від часу, повністю, вибірково, сам, передаю іншим (*підкреслити необхідне*).
2. Мені подобаються публікації на такі теми _____, а також таких авторів _____.
3. Слід відмовитись від публікацій, в яких _____.
4. Вважаю, що «Слово Просвіти» повинно впровадити додатковий розділ _____, в якому _____.
5. Читаю ще газети _____, тому, що в «Слові Просвіти» не знаходжу матеріалів про _____.
6. У цьому 2004 році газета «Слово Просвіти» була мені корисною тим, що _____.
7. Я використовую кожне число «Слова Просвіти» для: ознайомлення з поточними подіями, шукаю відповіді на свої запитання, роблю вирізки для використання в своїй роботі, збираю підшивку, інше _____ (*підкреслити необхідне*).
8. На 2005 рік щодо «Слова Просвіти» маю намір: передплатити та залишатися в числі активних читачів і дописувачів, передплатити і бути серед прихильників газети, намагатимусь купувати тижневик у кіоску, читатиму газету принагідно, не розраховую бути читачем, інше _____ (*потрібне підкреслити*).
9. Мої персональні дані:
а) професія, посада _____;
б) вік _____, стать _____, освіта _____;
в) ім'я, прізвище (за бажанням) _____;
г) адреса або інші реквізити для контакту (за бажанням) _____.

Ви — зі «Словом Просвіти», бо це — ваша газета!

КОЛИ ВЕРСТАВСЯ НОМЕР

ЗЛОЧИННА ВЛАДА ШКОДИТЬ ЧЕСНІЙ РАДІОХВИЛІ

Радіо «Нарт» давно в центрі уваги українських слухачів завдяки чесній, відверто патріотичній позиції, яку цей засіб масової інформації займає у вітчизняному радіоєфірі.

На чесній хвилі Радіо «Нарт» громадяни завжди знаходять для себе високопрофесійний багатожанровий продукт виразного національно-патріотичного спрямування.

І тому це джерело правдивої інформації давно муляло очі нинішнім можновладцям і авторам темників.

Останнім часом радіослухачі кілька разів помічали порушення у прийманні передач Радіо «Нарт», але потім усе відновлювалося.

І от 23 листопада за дві хвилини до попереднього оголошеної трансляції надзвичайного засідання Верховної Ради України, о 14 годині, зник струм у мережі живлення студії Радіо «Нарт».

Не працюють комп'ютери, мікрофони, телефонна мережа. А це означає, що в цьому разі ми не почуємо також передач Бі-Бі-Сі й Радіо «Свобода», які транслюються на цій чесній хвилі.

Влада, блокуючи розповсюдження слова правди, сподівається взяти народ брехнею. На цей раз уже не вийде!

● **Євген ГОЛИБАРД**

СЛОВО *Просвіти*

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Оксана Петриченко.

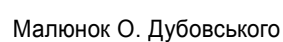
Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Малюнок О. Дубовського

Між героями Антона Морговського й біблійними Марією та Йосипом — майже два тисячоліття. Стільки народжень і смертей, сходів і заходів, воєн і поцілунків... Змінилися зброя, одяг, система оцінювання себе у світі й світу в собі. Незмінною залишається тема терпіння, але тільки тема. Саме терпіння теж зазнало змін — час стирає межі, змінює форми. Чи лише час? Можна витерпіти все, якщо знаєш навіщо. Це не лише прописна істина. Зрештою — істина не може бути прописною. Біблійний Йосип знав навіщо, знав заради кого, знав істину. Йосип Литвиненко ангелів не бачив. Його попередник молився, коли було дуже важко. Герой Морговського писав: “Як вижити імпотенту”. Ілюзія смирення. Відчай має хребет кицьки й присмак металу: із вікна не викинеш і нічим, окрім крові, не змиєш. Відчай має звички кицьки — завжди повертатися й набридливо лізти на коліна. Кицька живе з тим, хто її годує. Йосип був дбайливим хазяїном. Відчай — хижак. Досить лише раз скуштувати червоного тепла, щоб уже ніколи не забувати й прагнути повторення. Сучка Нера, власні вени, найкращий друг, дружина — чи вистачить, щоб отримати сурогат спокою?

Але — не відчаєм єдиним... Не одним. Двома. І чий глибший — Йосипа чи Марії, — не нам міряти. Якби спільний, якби — визначена мета й накази Всевишнього, як дві тисячі років тому. А тут — вибір, кожному свій. Як співав покійний Володимир Висоцький: “Мені вчора дали свободу. Що я з нею буду робити?!” Що робити, коли сили залишилися лише на злість, коли надія зосередилася в руках ворожбитів-шарлатанів, коли навіть вовком вити не можна, щоб сусідів не розбудити?

В якійсь країні закоханих молодят, чийого люблю не хочуть батьки, приковують одне до одного наручниками на рік. Як правило, після звільнення вони самі розбігаються. Герої Антона Морговського поєднані невидимими путами, та від цього не легше, бо немає жодних сподівань на звільнення. Лежати в одному ліжку — й не дихати, ходити поряд — і мовчати. Тиша не священна — проклята. Вибухівка в останній коробочці порошку наркомана. Вибрати. Вкотре?

Шкода, що ми не пам’ятаємо, що було до нашого народження. Мені чомусь завжди уявлявся великий стіл, де, як на шкільному іспиті, розкидані завдання. Тільки витягнув — забув усе. І здається, що твоя задача найважча. Тобі б сусідову! Чому йому так пощастило? Чому, чорт забирай, щастить усім, окрім тебе? Кожному — своя дилема. Мудрим стаєш лише тоді, коли зрозумієш, що чужий хрест муляє. Щоб не захотіти жити, як Литвиненки, особливої мудрости не треба. Але сніг не вирішує, куди йому падати; вононь не вибирає, що йому

Кажуть, із будь-якої ситуації є три виходи: піти вперед, повернутися назад і зникнути. Останнє — найлегше, але й найнадійніше. Вихід із безвиході. Абсурдне звучання. Нікчемне значення. Якщо стукати, то обов’язково відчинять. А коли немає дверей?.. Людина завжди має право вибору, проте в мить вибору чомусь не видно жодної альтернативи. Дехто це називає долею, дехто каже, що треба терпіти. Роздавати поради — найпростіше. Але не дай, Господи, самому стати об’єктом порад...

Роман Антона МОРГОВСЬКОГО “Аве, Маріє, аве” — роман про вибір. Не про право вибору, а про сам вибір, який змушена робити людина від часу свого створення. Можливо, тому головні герої роману мають імена відомої біблійної пари — Марії та Йосипа. Ні, письменник не запозичив сюжету, щоб переповісти його в сучасній інтерпретації. Це — лише символ, лише натяк на щось таке, що читач повинен збагнути сам.

ЩЕ РАЗ ПРО ВКРАДЕНЕ ЩАСТЯ

З друзями у Миколаєві

палити... Безрадісність існування Марії та Йосипа особливо яскрава, коли кризь її діри просвічує минуле рожево-воцокіє щастя. Народна мудрість гласить: “Бог дає драбинку — вгору і в долину”. Народна мудрість голосить... Якщо — завжди погано, то звикаєш. Мабуть. А так — колами? Ефект йо-йо. Життя, розтягнувшись від надміру радощів, стає порожньою кулькою, подушкою, напханою тирсою.

Роман-пошук, кожний письменник — нишпорка. У цьому випадку Морговський допомагає героєві знайти себе. Знаю, це звучить банально, але саме так воно є. Йосип Литвиненко копірсається в собі, у власних мізках, майбутньому, судинах. На світ витягуються із запилжених ящиків відчуття й спогади. Спогади про відчуття. Відчуття спогадів. Так перебирають старі іграшки, жаліючи віддати котрусь сусідським дітям. Так читають перші записки про побачення після останнього розчарування. Так торкаються чужих речей, залишених у квартирі, під час відсутності хазяїна. Так вибирають одяг для подорожі “на той світ”. Єдине бажання — щоб ніхто не ба-

чив. Може, колись. Потім, коли все буде зробленим, готовим до показу. Життя, поділене на дві купки. Одну з них так хочеться викинути! Але навколо — люди. Вони виканючать ляльку, яка горнула до тебе кожної самотньої ночі. Вони, забувши про існування дзвінка, увійдуть до кімнати, щоб вирішитися на твої сльози. Вони перелижуть твоє право на самотність і встигнуть побачити зношені підшви останніх мештів.

Наче Гобсек, перекладаючи свої “скарби”, Литвиненко розуміє все це. Годилося б піти кудись, образитися, стати іншим. Але є в живих звичка — завжди знаходити запитання без відповіді. Таким знаком запитання для Йосипа стала Марія. Вірніше, він сам зробив таємницю з власної дружини. Ревнують, коли відчувають свою меншовартість, неповноцінність. “Як вижити імпотенту?” Справді, як вижити? Як жити? Сім’я здебільшого розвалюється під тягарем взаємних образ. Чи змінює щось той факт, що бруд лився подумки? Навряд. Але повернімося до таємниці. Раптово кохана (ми нулий час) жінка стає скринькою Пандори. Брехня

Антон Морговський

так звабливо пахне корицею! Йосип шукає не правду, а підтвердження власних здогадок. Так шукають імена рідних у списках померлих. Його Марія повинна бути святою. Попри всі підозри, попри всі випробування. Десь уже було. Чи не — “дружина Цезаря поза підозрою”? Ще одна “істина”: ревнують, коли люблять. Але, якщо занадто... Zuviel ist ungesund. Священне правило людей: не вилазити за рамки, знати міру, визначену більшістю. Свято-татства не пробачають. Інакшість карається вперто й жорстко навіть її носієм.

Йосип поділив світ на чистих і брудних. Сам він — брудний, Марія й Пахом — чисті. Такі чисті, що аж кортить вимазати власними руками. Надмір чистоти також шкідливий, насамперед, — для оточуючих. Легко дивитися на світло (навіть вигадане), коли любиш. Почуття Йосипа — сорочка бідного. Немає іншої, а цю нікому прати, нічим латати. Видно душу кризь протерті латки. Душа в латках і дірках — кому потрібна? Душа — шматками: де рукав, де комір — не впізнаєш. І сидить хазяїн, і складає душу в єдине ціле, як Кай слово “вічність”. От тільки роман цей — квазіказка з квазіщасливим кінцем. Тому ніхто не допомагає Литвиненку в намаганні реставрувати себе самого. Його Герда занадто досвідчена, щоб витратити час на справи, результат яких може й не принести їй ніякої користі. Та й скаржитися немає сенсу, бо цей досвід Йосип сам вибрав, допоміг здобути. Він приміряв Марію, як кокетка вечірню сукню, а через якийсь час виявилось, що розмір не той. Можна переброїти, підшити, чимось припишити, вставити клинчики. Але це все — із сукню. А де взяти зайвий шмат розуміння для жінки?

Литвиненкову Марію в шафу не заховаєш. Вродлива, колишня, — вона нагадує

любності), змальовує очі, губи, ноги, стегна — все, що може викликати задоволення нашої цікавості. Я не про професіоналів, яких цікавить техніка виконання цього догідливого читива. Не про тих, чиї уста складаються в заздрісну або зневажливу посмішку (залежно від прочитаного). Хоча й про них також. Я про покупців. То брехня, що їхній смак потрібно виховувати; ще більша брехня, що це можна зробити. Можна створити імідж і власний фанклуб, привернути увагу, завоювати книжковий ринок і кілька премій, можна пропити ці премії з критиками й отримати схвальні рецензії, догодити всім і тішити себе думкою, що потім іще буде час, щоб віднайти найважливіше й знову стати собою, бо ця розкіш пробачається лише визнанням. Можна не захотіти або не встигнути... То вже інше. Знаєте, мені добре від того, що я прочитала “Аве, Маріє, аве”. Мені (у це важко повірити) добре від того, що я не знайшла тут догідливої любові, взагалі ніякої не знайшла. Мені добре, коли я читаю посередньо написані обурені відгуки на такі книги. Бо це означає, що моя теорія правильна, а ніщо так не тішить еґоїстичну натуру, як підтвердження власних теорій. Бо це означає, що не всі ще звихнулися на прагненні продавати й продаватися, Але є такі, яких дратує чиясь непродуктивність. Так і повинно бути.

Отже, маємо роман не про любов — про нелюбов. Досвід. Майстерність. Гіркота. Ми любимо повертатися до спокою. Таких книг не перечитують, не тримають під подушкою. Вони запам’ятовуються, закарбовуються. Татуаж пам’яті. У читача з’являється синдром легендарної голки, у вушко якої пролазить верблюд. Обурене — “спокою!”. А що це дасть? Кому потрібний солодкавий лікер жовтосторінкового щастя? І взагалі, нічого плюватися. Радій, український читачу, — маєш омріяного ідеального героя, який переборов усі труднощі й став щасливим. Чи ти не любиш дзеркал?

Про роман Антона Морговського “Аве, Маріє, аве” напишуть іще багато. Кожний знайде й візьме, що йому потрібне: трагедію Чорнобиля, женофобію, мізантропію автора. Від цього не втечеш. Схоже — автор знав це, інакше не залишив би відчиненими “всі двері й дверцята”. Уважний читач ніколи не зможе сказати, якими насправді були герої роману, бо про це ніде не написано. Вони викликають любов, огиду, жалість, захоплення, співчуття, симпатію, злість, осуд... Не розбірається навіть тому, хто створив ці образи. Бо, зрештою, хто такий письменник: художник чи ренгенолог? І вже напевно — не суддя. Підійди до чогось значного впритул — і побачиш лише якусь частину. Мозаїка — річ суб’єктивна.

● **Марія КРИШТОПА**
Фото **Ігоря ЯІЦЬКОГО**

“Мазепа. Махно. Юрко Тютюнник. Вони ще повернуться”. “Вам проголосувати, як муху відігнати”
(Г. Тютюнник)

У Харкові пікетували обласну адміністрацію, вимагаючи державності для російської мови.
(Радіо, жовтень 2001)

Якими б увійшли Тютюнники в сьогоднішня? На кого б вони знову залишили свій біль, свою тривогу за рідну землю, людину, нашу мову...

Григорій Михайлович полюбляв згадувати ті часи, коли по селах іздили агітатори-крикуни, проголосуючи осанну пролетаріатові і його державі, мовляв, і революцію він здійснив, і гегемоном став, і диктатура тепер його. Слухав-слухав дідок, такий собі сільський філософ, та й запитав:

— Ось ви тут про пролетаріат: і гегемонський він, і диктує все він. А ми ж тоді хто?

— А ви, дідуню, селяни.

— Ага, воно й звісно, — селяни, та й годі.

А ось ще один селянин-філософ: викликали його в школу, де син одержав кілька двійок. Ще й з української мови поставила, хоч рідко це робила — впевнена, оцінкою — ніколи не навчав.

Дізнавшись про двійку з мови, батько про інші й не згадав:

— Ти хто такий? Турком чи москалем став? Ти до року вже говорив своєю мовою, а тепер забув? Ти її повинен знати, як “Отче наш”! Ви пробачте, але що то за навчання? Наніс книжок до хати, глянув я в них, а вони руські.

Я намагалася пояснити, що знання мови — то не лише розмовна мова, що вона має свої правила, закони, які люди повинні знати, тоді й шана їй буде.

— Шановна вчителько, вибачте, я також умію поставити протинок (кому), але для цього не потрібно говорити по-бусурманськи.

Отак говорять, так думає Україна.
* * *

Їхали ми у відпустку ще в перший чи другий рік по одруженню, та й зупинилися на два дні в Києві. Григорій, як завжди, відразу подався в мандри сам, але незабаром вернувся по мене:

— Ходім!

— Куди?

— На Хрещатик. Будемо вчити киян української мови, а “водяних русалок” давати здачу.

— Отакої! Приїхали на день до столиці та будемо сваритися з людьми.

У вестибюлі я зателефонувала. Григорій примостився з газетою на вікні. Не встигла я промовити й кілька слів, як до мене підійшов молодий еlegant і сказав:

— Дівушка, не говоріте долго, ето вам не в селе.

— А до чого тут село?

— В столиці на таком наречіі не говорят.

— Як мову великого народу можна назвати “наречієм”? — приступився до егента Григорій. — Та хто ви такі? Безбатченки, космополіти!

Навколо нас збиралися люди. Я заспокоюю Григорія, а молодик не йде, стоїть, як укопаний. Добув посвідчення і зі словами: “Я також українець” — подає його Григорію.

— Не потрібно мені ваше посвідчення. Ви своїм ганебним вчинком засвідчили, що ніякий ви не українець!

А мене розібрала цікавість: я взяла посвідчення і прочитала прізвище “Петрусенко”, але не глянула, хто ж він.

— Може, він Оксани Петрусенко син, — смикнула я за рукав Григорія, — а ти його так збестив.

— Хам у ставленні до жінки —

хам в усіх відношеннях, хай він буде хоч і сином турецького султана, — сказав Григорій і хутко вийшов.

— Куди ми йдемо? — запитала.

— На Хрещатик вчити киян української мови, а “водяних русалок” давати здачу!

На мої протести він не реагує. Підходить до першого кіоску з розмальованою “водяною русалкою” і кладе 3 копійки на блюдце.

— Вам із сиропом?

— Ні, мені скляночку чистої водиці.

— Ми в стакани не наливаєм.

— А ми зі стаканів не п’ємо.

— Це він жартує, — втручаюся в розмову.

— С віду он не із весьолих.

Григорій випив воду, розгорнув газету і став читати. Продавщиця поцікавилася, що він хоче.

— Хочу одержати здачу.

— Но у меня нет двух копеек.

— Нічого, я почекаю.

Я заховалася за кіоск і сміялася до сліз. Продавщиця довго дзенькала копійками, нарешті кинула дві копійки на блюдце. З ними Григорій підходив уже до другого кіоску.

— З сиропом! А черпачок, тобто мірочку, треба наливати повненьку, — зауважив він, коли продавщиця ледь бризнула сиропу в склянку, в яку вже струменіла газована вода.

ПОВЕРНЕННЯ

Михайлові Слабошпицькому — сіячеві рідної мови присвячую

— А ви откуда такой?

— З України! І говорити “подзешньому” умію, та не хочу.

Розмальована подала, здвинула плечима. Григорій поклав копійки і розгорнув газету. Тут йшлося про витримку — хто кого.

Я вже не сміялася, а обурювалася, що ми під цим кіоском простоїмо до кінця дня.

— Мене говорілі, что хохли жадние, но чтобы до такой степени! — і продавщиця з серцем кинула дві копійки.

Григорій чемно подякував. Я сказала, що більше до кіоску з ним не підійду.

— Ось купіть квіточки, і жінка не буде сердитись, — почули ми збоку. Поруч стояла жінка, приязно посміхаючись. У кошику в неї були квіти, накріті марлею.

— Навіщо ж ви таку красу прикрили? Звідки ж ви, що так гарно говорите?

— Оце все нараз хочете знати! — сміється жінка. — Ми з Подолу, а там у нас всі так говорять. Хіба ж я знаю, чи гарно, чи ви, мо, жартуєте! Квіти ж накрила, бо не дозволяють на вулиці продавати, а мені на базар не хочеться з ними йти. Тут заохотки люди беруть, а там ніби насильно. А вони ж одцвітуть, і краси такої люди не побачать.

Григорій набрав квітів і насилу розпрощався з жінкою. Ми вже вийшли на Володимирську. Раділа, що попереду не було видно кіосків із водою, але — на тобі! Кіоск. Знову побіг до нього. Та на моє щастя в кіоску стояла дівчина у вишитій кофтині, у мережаній косинці.

— Вам водиці з сиропом? — привітно запитала.

— Серденько, з кіоском! Нарешті я чую свою мову, нарешті я радий, що це наше місто! Ось вам квіти також від гарної українки.

Я на radoщах віддаю дівчині свої квіти. Григорій радіє, обіцяє купити мені за те цілий сніп. (Мені лише того снопа і бракувало — аби носитися з ним по спекоті).

Закінчили ми свою мандрівку в Лаврі. Вже було пізенько, правилася вечірня служба. Людей було видимо-невидимо. Співав сам Козловський. Глянула я згодом на Григорія і щиро

здивувалася. Це був не той чоловік, який донедавна ходив по Хрещатику та вчив видавати здачу.

— Ти відчула силу, що витає тут, у святих місцях? Людей тисяча, і всі вони охоплені якимось почуттям очищення й умиротворення, — пошепки говорив він, коли із запаленими свічками ми спустилися в дальні печери Лаври.

Мені було важко йти. Якийсь щем у душі, внутрішнє тремтіння заважали. Здавалося, що кінця цим печерам не буде. Коли нарешті вийшли, я сказала про це Григорію. Він помовчав, потім промовив, що нам треба частіше бувати в святих місцях — для душі треба.

Нарешті ідемо в наші Чорнобаї. Не їзда, а мука. Добираємося невеликим річковим теплоходом до Черкас. Вода дніпровська жовтіє і темніє, потроху входимо в ніч. Стоїмо на палубі. У казковій темряві рухається теплоход, освітлюючи мальовничі береги прожектором.

Вже благословилося на світ, коли проходили мимо Канева, мимо Чернечої гори. Вклонилися могилі поета і, лише тоді, коли вона пропливла мимо, спустилися в каюту.

Радю нас зустрічали Чорнобаї, а наступного дня приїхала моя тіточка Надя — найкраща з усіх тіток: оптимістка, з молодим, чудовим, як у

сімнадцятилітньої, голосом.

— Орисенько (до мами), чи то Оленочка з Гришею приїхали вже? — заспівала-заговорила тіточка.

— Думав, що жар-птиця заспівала, — говорив Григорій, виходячи з хати.

— Гришо, а нахилися, най я тебе поцілую, бо ти ж височенький, гарненький, — примовляла вона, сміючись, між поцілунками.

— А ви ж моя малесенька, круглесенька, веселесенька. Оце наша Україна! Вас, тіточко, треба повезти в Київ, хай послухають рідну мову, від якої вони так відкараскуються.

Тіточка сміялася та примовляла, що ми — Україна, а не Хохляндія: “Чорта з два нас так називати”. Сміялася, взявши у боки — хоч малою.

А ввечері ми сиділи на лепешняку, що сушився під хатою і напував пахощами все повітря. Мама його дуже любила, сушила це зілля на зиму для купелі, а влітку в жнива — на перевесла, посипала ним і долівку в хаті.

Григорій згадав, як перед самісінькою війною після першотравневої демонстрації в Харкові товариші пішли в Основу. Біля пам’ятника Квітці-Основ’яненку читали вірші літстудійці. Це були переважно урапатріотичні вірші, як згадував пізніше однокурсник Григорія Пилип Гаврилов, доцент Сумського педінституту. Були й поєвати Тарасові Шевченку, Котляревському, Квітці. Григорій свого вірша присвятив красі українського краю, жіноцтву, доля якого недалеко від долі Катерини, Уляни, Наталки. Отоді-то й прозвучала епіграма на надмірну ліричність Григорія:

*Все про трави, про дівиць
Пише наш Тютюнник Гриць.
Мабуть, канути у лету
Траводіному поету.*

Домовилися звігувати щорічно Квітці-Основ’яненку своїми художніми творами. Але довелося звігувати життям — війна.

А ще казав Григорій, що мусимо повернути борги селу, селянам. Вони нас послали в науку для цього, а ще для того, щоб ніякий безбатьченко не міг сказати українському селянинові, що ви — селяни — та й годі.

Любов до рідної землі він не декларував, не хизувався нею. Треба вкласти сили й працю в цю любов — ось що потрібно:

*Йдучи від рідного порогу,
Багато не візьму в дорогу:
Блакить, синь неба, журавлі
Й любов до рідної землі*
(Г. Тютюнник).

* * *

Помер Григорій. Опустіла земля для мене. Все й усі раптом стали чужими. І погнало мене, як переко-типоле, по світу, туди, де є рідна людина, що ні на хвилину не забуває Григорія, може говорити про нього як про живого.

Це був Харків. Там вчився Григорі. Зустрів мене радо. Хлопці, що мешкали з ним у гуртожитку, пішли до товаришів, а мені залишили кімнату, склали програму мого дводенного перебування в Харкові.

Після вечері ми пішли до пам’ятника Шевченку. Під холодним полиском місяця у вечірній тиші він оживав, а з ним і всі його герої.

А потім ми поїхали в ляльковий театр. Я була подивована — звідки у хлопців цікавість до ляльок? Мені пояснили, що приїхав ляльковий театр Образцова, і харків’яни в захопленні, у театрі — аншлаги.

Спектакль ішов під аплодисменти, а до мене не доходило: кра-

набагато глибше відчував лоно землі. Мати Григора, Ганна Михайлівна, коли почався фільм “Земля”, розгублено зауважила:

— Так він же (погонич) не з того боку йде коло волів.

А ви кажете... Землю треба розуміти, “бо вона — земля”.

Якось мені зателефонував Григорі і сказав, щоб я їхала в Київ сьогодні. Мене чекають. Має відбутися серйозна розмова. Зустрінемося як завжди...

Тож виїхала до Києва. В кафе “Метро” на Хрещатику мене чекав Григорі з двома незнайомими чоловіками. Познайомилися: Ростислав Самбук, а другий — Стефан Демчик із Польщі. Власне, з ним і мала відбутися моя зустріч. Він як журналіст приїхав із Польщі і не мав права залишати Київ. А йому конче потрібно поговорити зі мною, бо почав перекладати “Вир” польською мовою. Зустріч варта того, щоб ніч не спати. Я була зачарована “Скіфською водою” Самбука, і ділова розмова була дуже доречною. Підійшов Євген Гуцало, і кияни попрощалися з нами. Коли ми домовилися про переклад остаточно, Григорі сказав:

— Пане Стефане, про одне прохаю Вас: не одягніть наших полтавчан у польські камізелки, постарайтеся вчитатися у “Вир”, бо нашого Гришу Вам буде перекладати нелегко — у нього селяни живі, не мальовані, а характері розкриваються багатющою, з полтавською окрасою, мовою. А хочете почути живу мову? Хочете — ходімо. Тут недалеко Ви почувете, як вона звучить.

Так ми опинилися на Бессарабському ринку. Григорі розстебнув пальто, збив “шляпу” на потилицю, купив при вході соняшникового насіння.

Я протестувала: “Для чого насіння? Чужа людина, а він — насіння”.

Та він насплав у кишеню і панові Стефану.

— Інакше “ніззя”! Насіння — це перепустка на ринок.

Пан Стефан цілком серйозно розглядає насіння. Все намагається також робити серйозно. Я ж потроху перепрошую його, пояснюю, що це — жарт. Жінки, прихвалюючи насіння, насипали Григору повну кишеню, вони б йому і з торбою віддали — так він вихваляв їх, аби поговорити. Вони сміялися і... молоділи.

Я таки залишила цей спектакль, підійшла до ковбас, що пахли на весь базар, хоча Гриша й попереджав, що ковбаси тут дуже дорогі, часто їх продають не господарі, а торгаші.

— Ти таки купила!

— А чому ж не купити? Смачніших за мої не знайдете, а кабанчик молоком випоений.

Григорі і почав: а де взялося слово “смачний”, а як ви гарно говорите. А Стефан сказав, що оце тут діє університет української мови.

“Доля рідного народу мучила письменника, викликала глибокі роздуми... Своєчасно звучать сьогодні і ось ці його записи, прислухайтесь до них: “Зберігаються тільки народи-завойовники, себто тільки вбивці. Завойовані народи скніють. Україна ніколи не була завойовником: єдиний її спогад — слово козацького самозахисту. Забрати в неї це — народу такого більше не існує” (Райса Мовчан. Неопубліковані сторінки записників Гр. Тютюнника).

Отак повертаються в сьогоднішня Тютюнники, ніби й не було минулих десятиліть. Надіймося на те, що сучасники ще згадають “чиїх батьків і чиї ми діти”. І не підуть більше під обласну раду вимагати державності для російської мови, а вклоняться низенько рідній.

● **Олена ЧЕРНЕНКО-ТЮТЮННИК**, м. Чорнобай Черкаської області

сиві молоді актори “тягають” по сцені величезних дебільних ляльок. Григорі сміявся: “Свята простота, — Образцов сатиру на сильних світу цього наводять! За алегорією ховаються темні сторони життя. Але ж це ляльки — не люди. Їм можна. І під це “їм можна” Образцов говорить правду”.

А ще Гриша звернув мою увагу на те, що “дядько з деревні” не підпадає під цю критику. А як і попаде коли, то — дотепником, завжди виходить переможцем.

(Нині, дивлячись інколи Євдокимова “С логиким паром”, думаю, чи не занадто простецькі в нього селяни — селяни та й годі).

Зустрічались з Григором частенько і в Києві. Я не переставала дивуватися його великій обізнаності з життям, історією, літературою. Коли він встигав досягнути те все? Він писав “життя” і говорив про це. Село хвилювало його, ятрило душу, обнімало болем серце.

“А чому люди ідуть із села? Перше, хлопчину до війни вчили: “Я буду інженером”. І не тому лише, що нудно в селі було, а їсти там нічого. Земля — це прекрасно, як поема про море. Театр передає концентрат, у житті ж є і піднесене, і низьке, і дно. Якби Довженко не торкався землі, поема була б чудовою” (Записна книжка).

Італійці почали неореалізм у кіно від Довженкової “Землі”, а Григорі

ПОГЛЯД

День 21 листопада — свято Архистратига Михайла — видався погожим: вщухли штормові вітри, вгамувалися завірюхи, виглянуло сонце. Цього дня відбувався другий тур президентських виборів. У першому, попри шалений тиск і погрози, брехню і шантаж, попри силу-силенну зловживань та застосування адмінресурсу на користь претендента від влади Януковича — попри все це, переміг народний кандидат Віктор Ющенко.

Найпоширеніші засоби фальшувань — це так звана “карусель”, коли десятки тисяч людей із підвладних Януковичу східних та південних регіонів десятками спеціальних ешелонів та сотнями автобусів перевозилися до центральних та західних областей, де вони багаторазово голосували за відкріпними талонами. А ще — широко використовувалася передбачена Законом можливість голосування вдома для тих людей, які через літа та хвороби не могли самостійно прийти до виборчих дільниць. У винесені з дільниць скриньки для голосування вкидалися сотні фальшивих бюлетенів. Опозиційні сили знайшли ефективний засіб перекрити ці наймасовіші шляхи для зловживань: Верховна Рада 236 голосами ухвалила поправки до виборчого закону, заборонивши голосування за відкріпними талонами та за допомогою переносних скриньок. Рішенням Верховної Ради був роздратований гарант: він публічно сказав, що ставить хрест на цій ініціативі, відмовившись скріпити її своїм підписом, без чого вона не набрала чинності. І не через велику любов до Януковича (він його боїться так само, як і Ющенко), а для того, щоб розкрутити безмір зловживань і на цій підставі визнати вибори недійсними. Подейкують, що серед інших і такий сценарій передбачений його канцелярією, яку очолює так званий “кризовий менеджер” Медведчук. Таким чином він позбувається обох претендентів і на деякий час, принаймні до повторних виборів, продовжує своє президентське правління.

Фактично з благословення Президента у святий день розпочинається справжня бандитська вакханалія. Чого тільки не витворяє влада за допомогою криміналітету та за повного сприяння міліції! Знову тисячі й тисячі людей із відкріпними талонами перекидаються зі Сходу в центральні та західні області — за різними підрахунками, таким чином здобуто понад півтора мільйонів голосів за кандидата від влади. Голосування вдома стало масовим: місцеві керівники тиском і обманом змушували людей писати заяви з проханням проголосувати вдома. В окремих областях, наприклад, у Миколаєві, до 30—35 відсотків дорослого населення голосували вдома. А загалом по Україні такий спосіб голосування досяг 4 відсотків від загальної кількості виборців. Разом із “каруселлю”, за словами Ющенко, таким робом було сфальшовано 3,5 мільйона голосів.

До цього слід додати: напади на виборчі дільниці; залякування лю-

дей; побиття журналістів та членів виборчих комісій; підписання незаповнених бланків протоколів підрахунку голосів, куди можна підставляти будь-які цифри; викрадення бюлетенів та масове вкидання у скриньки бюлетенів із поставленими відмітками; використання ручок із “симпатичним” чорнилом, написи яким зникають через 20 хвилин; підпали дільниць; кидання в урни хімікатів, які псували бюлетені, тощо.

Що ж до перебігу виборів у Донецькій та Луганській областях, то тут фальшування було особливо нахабним та безсоромним. На багатьох

Ющенко — 49,7 %, Янукович — 46,7 %. Перемогу засвідчив також паралельний підрахунок у штабі Ющенко (при опрацюванні даних 57,2 % дільниць): 54,82 % голосів у Ющенко та 42,31 % у Януковича.

Навіч видно, що Ющенкову перемогу намагаються вкрати та приписати Януковичу. Саме це стривожило Україну. З оголошеними результатами не може погодитися коаліція “Сила народу” та її союзники. Їх не сприймає вся демократична Україна. Їх не визнає український люд. Київ напружено гуде, як потривожений бджолиний вулик. Водії авто, що

прибуває...

Рух опору шириться по всій Україні. Сесія Київради висловила недовіру ЦВК, вважає результати виборів сфальшованими і підтвердила легітимність проведення акції громадянської непокорі в столиці. Львівська міська рада визнала Президентом Віктора Ющенка і вирішила виконувати всі його вказівки та розпорядження. Не визнали підрахунків голосів ЦВК також Івано-Франківська, Тернопільська, Вінницька та Трускавецька міські ради — і це вельми прикметно. У багатьох містах проходять мітинги протесту: у Вінниці, Полтаві, Черкасах, Херсоні, Одесі, Львові, Києві, де понад 100 тисяч людей вийшли на вулиці, вимагаючи довіри до Ющенка.

Влада також піднімає своїх прихильників на мітинги (Харків, Дніпропетровськ). Різниця між акціями та, що на заходи опозиції люди йдуть добровільно, а на провладні мітинги силою ходити.

Та хоч як би там було, але Україна нині в тривозі. Поки що все відбувається в правовому полі — люди захищають своє конституційне право обирати Президента і не хочуть миритися з брутальними діями влади, як мирилися вже не раз. Опозиція з народом мусять відстояти свої права, добитися правди. Інакше замість демократичної України матимемо кримінальну зону, де вже ніколи не рахуватимуться з людьми. Президент із його канцелярією, прем'єр зі своїм Кабінетом дискредитували себе в очах українського народу. Єдиний орган державної Ради, який ще міг би зарадити справі, — це Верховна Рада України. Віктор Ющенко повідомив, що опозиція ініціює позачергове скликання парламенту, щоб обговорити ці гострі проблеми, створені виконавчою владою, і висловити недовіру ЦВК та визнати недійсними результати голосування на тих дільницях східних та південних областей, де масово відбувалося голосування за відкріпними талонами та по домівках за допомогою переносних скриньок. Поки що погоджувальна рада не набрала 226 голосів, необхідних для затвердження порядку денного. Консультатії перенесено на 23 листопада, і була надія, що цього дня сесіє не засідання відбудеться і вдасться прийняти необхідне політичне рішення.

А тим часом Україна залишається в тривозі. Вище керівництво носі не показує зі своїх апартаментів. Кучма мовчить. Люди збираються на мітинг. Країна нагадує вулкан, який прокидається. Це якраз той момент, коли верхи не можуть, а низи не хочуть жити по-старому. Ситуація справді вибухонебезпечна — досить однієї іскри, щоб запалало вогнище. Невже нинішні владоможці не бачать чи не розуміють цього, що продовжують гратися з вогнем?

Віталій КАРПЕНКО

А тим часом Україна залишається в тривозі. Вище керівництво носі не показує зі своїх апартаментів. Кучма мовчить. Люди збираються на мітинг. Країна нагадує вулкан, який прокидається. Це якраз той момент, коли верхи не можуть, а низи не хочуть жити по-старому. Ситуація справді вибухонебезпечна — досить однієї іскри, щоб запалало вогнище.

Невже нинішні владоможці не бачать чи не розуміють цього, що продовжують гратися з вогнем?

Віталій КАРПЕНКО

УКРАЇНА В ТРИВОЗІ: РЕВОЛЮЦІЯ НА ПОРОЗІ

фото Ганни Оборони

дільницях із членів комісії викинули представників коаліції “Сила народу” та їхніх союзників — соцпартії, партії промисловців та підприємців, щоб не заважали махлюванню. Тим, що залишилися, пообіцяли, що таке порушення законодавства не тільки не каратиметься, а навпаки, заохочуватиметься. На багатьох дільницях (на тих, де з комісії вилучили представників опозиції) проголосувало 101—102 (який абсурд!) відсотки від тих, що взяли участь у виборах.

На жаль, Центральна виборча комісія лила воду на млин кандидата від влади. І цього разу явно поспішала якомога швидше зробити справу. Ще на зорі 22 листопада відстаючи Янукович раптом випередив Ющенка на якийсь процент, а о 14.00, за офіційними даними, коли було оброблено понад 99 % голосів, Янукович уже мав 49,42 % проти 46,69 % у Ющенко. Штаб Януковича, який проводив паралельний підрахунок, працював синхронно з ЦВК і теж зупинився на показникові 49,7 % для свого кандидата і 46,7 % — для опонента. Фактично ж, екзит-поли (опитування при виході з дільниць), проведені різними соціологічними структурами, однозначно показали перемогу Віктора Ющенко. Так, за результатами національного екзит-полу (проводив консорціум у складі Київського міжнародного інституту соціології, Центру ім. Разумкова та Фонду “Демократичні ініціативи”), за Ющенко проголосувало 52,84 %, а за Януковича — 42,31 % виборців. Показники іншого опитування (СОЦИС та Соціальний моніторинг) такі:

прямують по бульвару Лесі Українки (тут дуже потужний потік автотранспорту), проїжджаючи біля приміщення ЦВК, протестують, протяжно сигналячи. Зранку 22 листопада на Майдані Незалежності зібралось на акцію громадянської непокорі понад 100 тисяч людей. Перед ними виступили лідери опозиції. Віктор Ющенко, який під бурхливу овацію оголосив про перемогу на виборах, висловив недовіру Центральній виборчій комісії та підкреслив, що в країні розпочався державний переворот, який виявляється у фальсифікації результатів виборів. Опозиція оголосила загальноукраїнський страйк та громадянську мобілізацію, щоб таким чином люди могли відстояти своє волевиявлення.

Після мітингу люди не розійшлися з майдану. На вечір їх було вже понад 300 тисяч — переважно інтелігенція та молодь. Тут знову виступив палко зустрінутий народом Віктор Ющенко. Це була пристрасна промова зрілого державного мужа. Він навів кричущі факти порушень на виборах, яких зафіксовано понад 11 тисяч. Завдяки цьому сфальшовано понад 3,5 млн. голосів.

На Хрещатику від Майдану Незалежності до Бессарабки розбито вже близько триста наметів, у яких ночуватимуть учасники акції. До Києва добираються тисячі людей із різних регіонів. Шлях їм перепиняє міліція, не пропускаючи до столиці, тоді як автобуси з прихильниками Януковича їдуть безперешкодно, та ще й у супроводі дорожньої автоінспекції. Та незважаючи ні на що, люду все

яких зрушень не було, але близько дванадцятої години дня відрив Януковича почав швидкими темпами збільшуватися. Тоді ж у приміщенні ЦВК почали з'являтися народні депутати, члени фракції “Регіони України” та “Народний вибір”, які представляють Донецьку та Луганську області. Коли в буфеті по телевізору почали транслювати виступ Віктора Ющенко з мітингу, де він заявив про фальсифікацію виборів, то одна з прихильниць прем'єра знервовано залишила на столі свою недопиту чашку кави та демонстративно вийшла з буфету. До другої години прийшли вже і члени фракції СДПУ(о) на чолі з Нестором Шуфричем. Дивлячись на їх одяг, можна було зрозуміти, що вони готувалися до бійок.

Як потім з'ясувалося, “донецькі” йшли на цю пресконференцію з упевненістю,

що будуть оголошені кінцеві результати “перемоги” Януковича. Вони не змогли приховати від журналістів свого розчарування з того приводу, що є тільки попередні дані та підраховано понад 99 % протоколів. Далі їхня реакція була ще гіршою: зібравшись разом, вони відверто обговорювали цю ситуацію та були шоковані тим, що тепер будуть можливими різні варіанти розвитку подій.

А тим часом під стінами ЦВК був неймовірний галас: практично всі автомобілі, які проїжджали повз будівлю, подавали сигнали в знак протесту таких підрахунків ЦВК. Натопт молодих людей із помаранчевою символікою радісно їх вітали. Одночасно перед будівлею ЦВК почали з'являтися міліціонери у формі. Але центром подій уже став Майдан Незалежності.

Ірина КОЛЯКА

СВІДЧЕННЯ

БОЯТЬСЯ МАЙБУТНЬОГО В ЛУГАНСЬКУ...

У другому турі президентських виборів група молодих просвітян із Києва мала нагоду працювати спостерігачами від Віктора Ющенко та різних ЗМІ в Луганській області. Об'єктом спостереження був 111-ий територіальний виборчий округ із центром у м. Антрацит. Наші спостерігачі були в Антрацитівському, Лутугінському районах, селищах Марківка, Новописков, Біловодськ, Мілове, Слов'яносербськ. Як і передбачалося, на дільницях відбувалися найрізноманітніші порушення. По-перше, це видворення за межі дільниць представників засобів масової інформації та опозиційних спостерігачів (124, 73, 74, 50, 84, 85 виборчих дільниць), видавання в одні руки по три й більше бюлетенів (майже на всіх охоплених дільницях), залякування членів виборчих комісій, представників ЗМІ та спостерігачів (84, 85, 109 дільниць), присутність у приміщеннях для голосування великої кількості міліціонерів та “громадських” охоронців (майже на всіх дільницях).

У Лутугінському районі на багатьох дільницях були помічені організовані групи від 20 та більше осіб, які голосували за відкріпними талонами і приїздили на автомобілях із донецькими номерами. На виборчих дільницях №№ 84 та 85 голосування однієї й тієї ж самої групи людей за відкріпними талонами було зафіксовано на відеореєстраторі мобільною групою наших спостерігачів. Одного зі спостерігачів, який самостійно намагався вести спостереження за автовізитами, ними було схоплено й вивезено в невідомому напрямку. Згодом хлопця із незначними фізичними ушкодженнями знайшли в Луганську. “Донецькі” відібрали в нього відеореєстратор із зібраними матеріалами та мобільний телефон. Усі акти про порушення було передано обласному штабу кандидата на пост Президента України Віктора Ющенко для подальшого розгляду виявлених фактів у суді.

Якщо говорити про настрої виборців, то вони проявлялися такими обурюваннями:

- 1) Федорович погасив за три місяці семирічну зарплату за роботу із зарплатної платні.
- 2) Янукович усе ж таки земляк...
- 3) Якщо людина не проголошує “за”, наступного ж дня вона не матиме роботи й не знайде її у всьому Донбасі.
- 4) Керівникам підприємств погрожували фізичною розправою за непідтримку провладного кандидата.

5) І нарешті, інформаційний вакуум. На Луганщині в ефірі є УТ-1, “1+1”, Інтер і місцеві канали. Словосполучення “5 канал” люди там чули вперше.

“Янукович, Янукович, Янукович...” Сотні разів “Янукович”. Ці слова при підрахунку голосів різали слух усім нашим хлопцям та дівчатам, але, як розповіли деякі місцеві правоохоронці, ані присутність спостерігачів, ані результати голосування вже нічого не змінять, бо із цих дільниць уже заповнені бюлетені були відправлені до ЦВК ще... 17 листопада. Що це? Може, нам оголосили 22 листопада результат зовсім інших, тінювих виборів, що пройшли в місцевих адміністраціях за кілька днів до?.. Бандитська влада, врешті-решт, може піти на все, аби зробити свою бандитську країну.

А взагалі-то люди на Донбасі приємні, щирі, тільки трішки російськомовні. І жальливо налякані сьогоденням та майбуттям.

Віталій МОРОЗ, Євген БУКЕТ

З МІСЦЯ ПІДРАХУНКУ

За три тижні після першого туру президентських виборів обстановка біля будівлі ЦВК не змінилася: усе та ж наявність бойової техніки, міліції, державної служби охорони та бійців спецпідрозділів. При вході журналістів перевіряли ще більш прискіпливіше, аніж попереднього разу. До сусідства такої великої кількості правоохоронців представники ЗМІ вже звикли й не звертали уваги на їх присутність. Як і попереднього разу, переміщення журналістів по будівлі було строго окреслене залом прес-центру та входом до ідальні й буфетів.

Знову ж таки, було поставлено 4 комп'ютери, тепер із клавіатурою, тому можна було не тільки продивитися Інтернет, але й відразу набирати матеріали. Для зручності роботи телефонні картки

ЦВК В ОБЛОЗІ

продавалися в буфеті. Протягом доби давали прес-конференції представники різних політичних сил. Ще до офіційного оприлюднення результатів екзит-полу журналістам стали відомі його результати. Переконали перемога Віктора Ющенко була зустрінута ними з ентузіазмом і породила надію на перемогу. У кулуарах прес-центру було встановлено декілька телевізорів, де ми могли спостерігати за перебігом виборчого марафону на “Ер” та “5-му каналі”.

Під час однієї з перерв ми спустилися до ідальні, яка була щент заповнена представниками силових структур. Проте, якщо ми за можливість поїсти платили гроші, то вони давали касирці талони, видані їм для обіду та ве-

чері 21 листопада та на снідачок — 22 листопада.

Концентрація телевізійних камер була вражаючою, деякі українські канали направили по 4—5 камер, які стояли по всіх кутках прес-центру.

Але найцікавіше відбувалося вже наступного дня. Ранком у понеділок голова ЦВК Сергій Ківалов оголосив журналістам результати електронного підрахунку голосів (було оброблено приблизно 70 % протоколів). За цими даними, Янукович випереджав свого опонента менше ніж на відсоток. Ківалов сказав, що ЦВК йде на відпочинок, і зустріч із пресою відбудеться тільки о 14.00. До цього моменту дані будуть виводитися на монітор. Протягом двох годин ні-

22 ГРУДНЯ. МАЙДАН НЕЗАЛЕЖНОСТІ

ПРЯМОЮ МОВОЮ

Віктор ЮЩЕНКО: “Воля народу незламна. Право виборця — святе. І ніхто не може його сплюндрувати. Я знаю, що моя країна переживає сьогодні надзвичайно складні часи. Драматичні часи. Я знаю, що сьогодні в моїй країні твориться велике зло...”

Мої дорогі українці, я хочу вам твердо заявити: ми з вами перемогли. Переміг український народ. Це — факт. Ми про це можемо говорити на підставі реально-го волевиявлення людей...

Сьогодні в ЦВК розкручують сценарій, за яким десять днів тому мордували мою українську націю, коли з кожним днем за шторою, під килимом формувалася брехня. Десять днів обдурювали український народ щодо перемоги першого туру.

Шановні друзі! Сьогодні той момент, коли ми повинні продемонструвати, що ми — єдині, що ми — укупі...

Звичайно, ми чекали фальсифікації. Звичайно, ми чекали того, що ця влада буде дурити наш народ. Ще кілька днів тому Прем'єр-міністр сказав: “Віктор Андрійович, Ви пам'ятаєте: нова влада вже єсть. Нас ніхто отсюда уже не видаватиме!”

...Коли сьогодні отримуємо повідомлення аналітиків, штабів, політологів, вчитуємося в рядки тотальних порушень, що відбулися в Луганській, Донецькій, Харківській, Полтавській областях, — голова не хоче сприймати, розум відмовляється усвідомлювати той рівень злочинності, фальсифікації, який розкручено на тій території України.

У Донецьчині, на кожній третій дільниці, явка виборців була понад 100 %.

У Перевальському районі Луганщини, у 109-му окрузі, на 135-й дільниці проголосувало 101,22 %.

У Слов'янському районі — 114-й округ, на 148-й дільниці проголосувало 102,98 %; на 69-й дільниці — ще “краще” — 104,74 %. Біловодський район: з 20883 виборців проголосувало 20790 осіб, тобто 99,69%, з них — за В. Януковича — 98,7 %. За даними штабу, на 20.00 годину 21 листопада (момент закриття

дільниць) проголосувало 81 % виборців, тоді як за даними ЦВК — 88 %. Тобто 7 % — це фальсифікації щодо кількості тих, що з'явилися на виборчі дільниці.

Ці махінації стали можливими завдяки тому, що на більшості дільниць області за дієвої участі міліції було усунуто всіх членів комісії і спостерігачів від опозиції та представників преси. У хід пішли методи залякування, викрадення, побиття, незаконних затримань.

У більшості активістів від блоку В. Ющенка міліціантами й бандитами під охороною міліції було вилучено фотоапарати, диктофони, касети з відзнятим матеріалом, потрошено відеокамери, знищено плівки із зафіксованими порушеннями, забрано особисті речі, гроші тощо.

На Донеччині після того, як о 20-й годині закінчилися вибори, зафіксована була явка виборців — 78 %. Через чотири години після цього було оприлюднено інші результати — явка підскочила вже до 96 %. Коли я пізно ввечері вчора запитав у голови ЦВК Сергія Ківалова: “Доки ще після закінчення виборів явка виборців буде рости в Луганську, Донецьку, Харкові, Полтаві?”, голова ЦВК сказав: “Упродовж декількох годин, очевидно, будуть такі факти”.

Мені цієї відповіді було достатньо для того, щоб зрозуміти, що сьогодні ЦВК пішла дорогою маніпуляцій.

Друга проблема, свідками якої ми стали на виборах, — це виїзні скриньки. Всім зрозуміло, що на кожній дільниці є 1—2 % людей, які не в змозі прийти проголосувати на дільниці. Але скажіть мені, друзі, — як трапилося, що по Миколаївській області 35 % (!) від усіх виборців, які взяли участь у голосуванні, проголосували через виїзні скриньки на дому? Чи це не фальсифікація? Чи це не спроба поставити нас на коліна через фальсифікацію? Причому, до цього так званого “голосування” в жодному випадку не були допущені спостерігачі від блоку опозиційних сил. У більшості випадків, як ви розумієте, нікуди ні до яких хворих ніхто не виїжджав, а все відбувалося у приміщеннях влади.

Я вже не кажу про маніпу-

ляції з відкріпними талонами, яких було видруковано в п'ять разів більше, ніж для першого туру виборів. Ми були свідками того, як десятки потягів, сформованих міністром Кірюпою, гасали по всій Україні лише для того, щоб кожен із так званих “виборців” із цих потягів проголосував у іншій області на п'яти—шести дільницях. Хіба це не ганьба цій владі?!

Хіба не ганьба Президентові Л. Кучмі, який напередодні другого туру не підписав закону, спрямованого проти фальсифікації вибо-

рів, прийнятого більшістю українського парламенту? Л. Кучма, як Понтій Пілат, умив руки. Це свідчить про те, що Президент є прямим учасником цих маніпуляцій і фальсифікацій під час проведення виборів.

Ми не можемо погодитись із масовим усуненням членів виборчих комісій і спостерігачів на дільницях у Донецькій, Луганській, Сум-

не залишилося жодного спостерігача — ні національного, ні міжнародного.

Злочинна влада сьогодні повторює тезу й дії Йосипа Сталіна зразка 1936 року: “Не важливо, як проголосує народ, важливо, як буде порохомано голоси”.

Але, шановні друзі, я навів ці лише деякі з багатьох і багатьох фактів зовсім не для того, щоб у нас опустилися руки. Нами документально зафіксовано 11110 вчинених владою порушень Закону про вибори і Конституції України. Загалом через маніпуляції і

монструвати сьогодні, що разом ми переможемо! Ми приступаємо сьогодні до громадянського руху опору за чесні вибори в Україні!”

Юлія ТИМОШЕНКО: “Я хочу запитати у вас: чи розумієте ви, що з цієї площі кожна людина може піти тільки як переможець?!”

Сьогодні розпочалася мобілізація патріотів по всій Україні. Сьогодні ми розпочинаємо з вами переможну ходу. Ми не погоджуємося на жодні переговори з цими кримінальними авторитетами, які сидять у високих кабінетах на вулицях Банкової і Грушевського.

І якщо ця банда, яка розсілася зараз у своїх кабінетах, не діятиме так, як ми вимагаємо, ми дійдемо до того, що будемо перекидати залізничні, автодороги й аеропорти...

Ми будемо рухатися двома паралельними шляхами: накопичувати сили громадськості для протидії нинішній владі й водночас відстоювати наші законні права у вітчизняних і міжнародних судах”.

Дмитро ПАВЛИЧКО: “Запам'ятайте цей день! Влада погвалтувала правду, демократію і свободу!”

Ми повинні сьогодні не лише висловити недовіру цій владі, а й визнати, що ця влада нелегітимна, а отже, ми не будемо їй більше підкорятися.

Нехай вони подумують про долю Мілошевича і Шеварднадзе...

24 серпня 1991 року була проголошена незалежність України, а 21 листопада 2004 року — запам'ятайте — збудувалася Нація!

*Вставай Україно, вставай!
Виходь на дорогу свободи,
Де грає широкий Дунай,
Де ждуть європейські народи...*

Юрій ЛУЦЕНКО: “Українська опозиція від учора стала українською владою. Вчора український народ зробив те, що йому й належало зробити: він узвав владу в свої руки. Тепер — це не опозиція. Тепер це влада народу. І сьогодні наше гасло просте, правдиве й справдливне: “Банду — геть! Банду — геть!”

Підготував
Євген ГОЛИБАРД
Фото **Любові ГОЛОТИ**

**Кажуть, що діти неслухняні.
А я знаю, що це не так.**
Януш КОРЧАК

Про вчинок Корчака, оцінюваний за найвищими зразками людської гідності, Сухомлинський довідався після війни. "Життя Януша Корчака, — напише він пізніше у книжці "Серце відаю дітям", — його подвиг дивовижної моральної сили й чистоти став для мене натхненням. Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, необхідно віддати їм своє серце". І вже наприкінці свого недовгого життя Василь Олександрович напише: "Скільки я житиму, стільки перевірятим у своїй школі правдивість істини, в яку щиро і вірю: людину можна виховати лише добром".

Погортаймо його книжки, прочитаємо листи.

"Як добре з малюками — шестилітніми. Нещодавно трапилася така подія. Сидимо в класі. За вікном дощ. Діти малюють дощ. "А Дмитриків батько у в'язниці", — раптом пролунало в класі. Мене ніби хто холодною водою облив. Ці слова сказав Павлик. Він — сусід Дмитрика і не зміг зберегти в таємниці таку новину.

"Він у в'язниці сидіти не запертий на замок, ось так", — продовжував Павлик. Дмитрик зблід. Олівці, якими він малював дощ, дрижали в його руках. Він підняв очі й благально подивився на мене, а потім нахилив голівку.

— Нічого дивного тут немає, — сказав я дітям. — Дмитриків тато склотив вікна. Пригадуєте, він і в школі склотив. У в'язниці багато вибитих шибок. Дмитриків батько поїхав туди їх склотив. Не така вже й швидко ця робота. Треба і засклати, і замазати.

В очах у Дмитрика засвітилися вогники вдячності. Цю мить він запам'ятає...

"А що таке в'язниця?", "А хто побив скло у в'язниці", — посипалися запитання. Але на них відповісти було вже легше".

У Сухомлинського домінує педагогіка успіху, возвеличення дитини.

Якось у фольклорі я набрела на слово **виховувати**. Але не воно мене зупинило, а тлумачення. Виховати — заховати — приховати — сховати від зла.

Геніальне тлумачення — сховати дитину від зла. Вести дорогою добра. Це вмів робити Василь Олександрович навіть у незатишні, сатанинські часи. Недаремно ж

визнали: Василь Сухомлинський — найвеличніша постать педагога-гуманіста ХХ ст. Він за неповні 52 роки встиг вихлюпнути у цей незатишний світ море любові до дітей та молоді: "Кожного ранку чекаю дітей. З ними моє щастя. Кожен день, кожну годину я пробуджую в дітях людяність — найтоншу здатність відчувати поруч із собою складні поруки

тури. Тож не дивно, що йому боліло все українське. І коли тиск на рідну мову час від часу ставав нестерпним, він напише в центральну пресу: "Дві рідні мови — це так само безглуздо, якби ми намагалися уявити, що одну дитину народили дві матері. У дитини є одна мати. Рідна. До смерті. До останнього подиху". Він був уже вільним, поз-

з'явилися класи під блакитним небом.

— Причиною дитячої бездоглядності і правопорушень є ... низька педагогічна культура сімейно-шкільного виховання. Розумові здібності мають матеріальну основу — мозок, який починає формуватись у лоні матері. Є страшний ворог ди-

для того, щоб назавжди позбутися правопорушень, мають бути жорстокішими покарання. Неправильно це! Правопорушень не буде, якщо в дитинстві, отрочстві, в юні роки не буде покарань. Точніше: якщо пропаде навіть потреба в покаранні. Любів до людей виховується тільки любов'ю.

Говорить Ольга Сухомлинська, донька великого учителя-гуманіста, доктор педагогічних наук, академік АПН України:

"Василь Олександрович, усупереч існуючим у колишньому Союзі твердженням, заявляв: "Формується масоподібна людина, готова бездумно йти за тими, хто голосно вигукує лозунги". Відстоював автономність кожного малюка, кожного підлітка. Дискутував з Антоном Макаренком: "В особистий світ дитини ніхто не має права втручатись. Тим більше колектив. На першому плані не "Ми", а "Я".

Можливо, він першим заговорив про ненасильницьку педагогіку, приховану педагогіку, педагогіку, яка лікує.

Спершу батько діяв за суворими законами авторитарної педагогіки. Вірив у комуністичні ідеали. На початку 50-х розчарувався. А потім узагалі відмежувався від офіційної педагогіки й писав твори, які різко суперечили їй. Пропонував свою систему виховання.

Що йому боліло? Страждав від того, що не тільки література "більшовизується", а все життя, починаючи від дитячого садка і...

Страждав, що в країні дві моралі, і ними пройняте все життя громадян, що розходиться слово і діло.

Батько мав відвагу зробити замах на усталене в радянській педагогіці і не тільки в педагогіці. Основне ж у його житті — він займався гуманізацією дитини в суворих реаліях соціалізму. Нерідко наперекір офіційній науці. "Яка б не була обстановка в країні, дитину маєш любити. Дошкільнята й діти початкової школи — заручники дорослих, які, що хочуть, те й роблять з ними. Насилля вдома, насилля в школі".

* * *

Сьогодні Сухомлинського розшматували на гасла, крилаті вислови. Вони глибокі і ємні. І річ ця потрібна. Але не хочеться й думати, що для когось цим і закінчиться його знайомство з великим гуманістом. Василь Сухомлинський — це педагогіка і сьогодення, і майбутнього.

● Таїсія МОСТОВА

ПЕДАГОГІКА, ЯКА ЛІКУЄ

На формування світогляду Василя Сухомлинського винятковий вплив мав Януш Корчак — видатний польський педагог і лікар. Із його працею "Як любити дитину" Василь Олександрович ознайомився ще до війни, прочитавши її в оригіналі польською мовою. Януш Корчак очолював довгий час Будинок сиріт у Варшаві для єврейських дітей. Загинув в одному з гітлерівських таборів у серпні 1942 року разом із вихованцями. Своє життя він міг урятувати (йому організовували втечу). Але не зрадив тих, хто вірив йому безмежно. Двісті дітей Сирітського будинку разом із 64-річним Корчаком були відправлені в газові камери (ймовірно, Тремблінця). Очевидці розповідають, що педагог ішов попереду, тримаючи за руки найменших вихованців — дівчинку й хлопчика. Дітям сказав: "Ідемо в село збирати урожай".

чужого серця, чужої душі... І ніхто не примусить мене відмовитись від істини: головним предметом у радянській школі має бути людинознавство". В іншому місці: "33 роки роботи в школі переконали мене: абсолютно нормальне виховання — це виховання без покарань, без окриків, без погроз. Хочу зробити застереження: не просто виховання без покарань, а виховання без потреби в покаранні".

Усе звідав у своєму недовгому житті (1918—1970 рр.) видатний педагог. У його житті була Голгота (погрожували не друкувати), за рік-півтора до смерті був і п'єдестал (член-кореспондент Академії педагогічних наук СРСР, герой соціалістичної праці, заслужений учитель України). Він ніби відчував тиск відведеного йому часу, поспішав, тому й "домовився з долею". І здається, встиг зробити все, заповідане йому. А через нього — нам. Написав 48 книжок, 1500 казок, оповідань, притч, сотні наукових статей.

Народився Василь Олександрович на Кіровоградщині в сім'ї селянина. Дітей було четверо: троє братів і одна сестра. Усі стали вчителями української мови й літера-

бувся рабства.

Останні 22 роки Василь Олександрович очолював Павлівську середню школу, що на Кіровоградщині.

* * *

Прислухаймося хоча б до декількох його тверджень, правдивість яких сотні разів була перевірена на практиці:

— Оцінка не має бути зряддям страху й покарання. Оцінка — це ідол, а чи варто виражати успіх учнів цифрами?

— Школа має усміхатися дитині постійно. Усмішка поліпшує наше життя. Усмішка вчителя — то його серце.

— Якщо учень вважає, що цей учитель недобрий, то так воно і є.

— Насилля в школі, насилля вдома. Педагогічна культура батьків ще досить низька. У нас не любов батьків до дитини, а любов-відкуп — цукерки, обнова, поїздка...

— Я прагнув, щоб перш ніж розгорнути книжку, прочитати по складах перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої у світі книги — книги природи. Так у нашій школі

тинства, особливо його розумового розвитку — алкоголізм батьків. Та щоб народити неповноцінну дитину, не обов'язково бути алкоголіком. Досить батькові чи матері бути в стані сильного сп'яніння під час зачаття... І ніяке лікування тут не допоможе. А копітку виховну роботу з такими може проводити, чесно кажучи, лише один зі ста педагогів.

— Багато батьків зовсім не знає, як правильно виховувати, формувати характер, звички, погляди юних. Саме в ранньому дитинстві людина має пройти велику школу тонких, сердечних стосунків. Ці стосунки — найголовніше моральне надбання сім'ї. А перші уроки мислення учня мають бути не в класі, не перед класною дошкою, а серед природи.

— Батьки! Ідіть разом із дітьми в поле, в ліс, на берег ставка... Слухайте музику природи, сонячного літнього дня, вечірньої зорі, липневої ночі, печального листопада. Це сприяє вашому оздоровленню і здоров'ю вашої дитини.

— Можна ще нерідко почути:

ВИХОВНА ПРАКТИКА НАРОДУ

ІЗ ДАВНІХ ДЖЕРЕЛ

Українська народна педагогіка, породжена ще в античній Україні, своїм корінням сягає в сиву давнину, в життя і побут, звичаї та віру українських племен ще до заснування Київської держави, які, за словами літописця, "мали кожне свої звичаї, закони і науку батьків своїх і свої норови кожне" (М. Грушевський).

Найдавніші племена (кіммерійці, скифи, сармати, древляни, дреговичі, поляни, діверці, словени, тиверці, уличі, білі хорвати та інші) мали зародки народної педагогіки, бо вже існували первісні групові школи, а в останню стадію життя скифів і сарматів навіть виникли гімназії (гімназії).

Перехід від зовнішнього регулювання поведінки людини (через формально-показові дії) до внутрішнього (на основі відповідних моральних принципів) сприяв піднесенню народної педагогіки на вищий щабель її розвитку. Адже в центрі виховної практики вже в античні часи стає проблема формування духовних якостей особистості.

Сформувати моральні риси людини, які б регулювали її вчинки, нелегко. Одна річ, додержуючись споконвічного звичаю, порівну діли-

ти їжу між членами роду, а інша — систематично застосовувати засоби впливу на особу, щоб виробити в неї звичку віддавати кращу їжу хворому чи малому. Система виховних дій народної педагогіки на кожному з етапів її розвитку стає дедалі стрункішою, багатшою, дієвішою.

Серед загальнонавчаних у всі часи благ першим і найціннішим є здоров'я і життя людини. Спільними для всіх умовами буття були й залишаються продовження роду й ті соціальні явища, які слугують цьому: шлюб, сім'я, народження та виховання дітей, забезпечення морального захисту людини на ґрунті гуманності й справедливості.

Українська народна педагогіка дає рекомендації щодо вибору подружжя, допологового виховання та особливостей виховання малечі в перші три роки життя, коли необхідно "включити" до життєдіяльності дитини близько 3000 задовольняючих природою повідомлень про людину та всесвіт, про землю й батьків тощо.

Великий вплив на масову практику виховання дітей та

молоді в Україні мало прийняття християнства в 988 році.

У зв'язку з цим живильними джерелами для української народної педагогіки стали не тільки власні виховні винаходи, але й християнське вчення, а з ним — і багатий досвід духовно-морального виховання народів Близького Сходу й Середземномор'я. Упродовж багатьох віків наш народ свої педагогічні ідеали виражав мовою релігії.

ЗАПОВІДІ БОЖІ — ЯК ЕТИЧНА НОРМА

Вплив на свідомість і регулювання поведінки мають релігійні доктрини про "всевидюче Боже око", "гармонію душі й тіла", "страшний суд", "обіцяна нагорода раєм за доброчесне життя на землі" й "покарання за допущені гріхи, вчинене зло". Яскраве зовнішнє і внутрішнє оформлення храмів і церков, урочистість служб Божих, містична сповідь, молитов, величність церковного співу, заповіді Божі, неординарність релігійних свят, обрядів і символів сильно впливають на психіку людини, особливо в дитячому віці.

Історія української народної педагогіки складається з цілої сукупості щасливих і нещасливих, героїчних і трагічних сторінок.

У 40-х роках ХІІ ст. Київська Україна-Русь внаслідок татаро-монгольської навали й князівських міжусобиць припинила існування.

Українська державність знайшла своє продовження ще на 200 років у Галицько-Волинській державі. Життя, перепоновлене великим напруженням, визисками й небезпеками, мобілізувало педагогіку на виховання у дітей наполегливості в боротьбі за власну долю й долю народу, витривалості та відваги, прагнення до переборення труднощів, виявлення любові до рідної землі, героїчної історії своїх предків.

Національно-визвольна боротьба народу України проти татаро-турецьких і польських загарбників у добу козацтва (ХV—ХVІІІ ст.) внесла новий імпульс у розвиток української народної педагогіки, піднявши її до вершини вияву педагогіки козацької, головним виховним ідеалом якої став козак

як втілення чеснот справжнього українця, мужнього лицаря-визволителя, безстрашного оборонця рідної землі, безкорисливого захисника всіх скривджених і знедолених.

ХХ століття увійшло в історію України віхою воєн, насилля, лихоліття. Українська державність, вперше за довгі століття утверджена на всіх землях у 1918 році, знову була зруйнована. У зв'язку з цим, українська народна педагогіка, опинилась у дуже скрутному становищі.

СУЧАСНІСТЬ: ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ

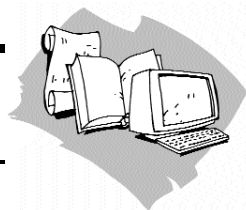
Проголошення державного суверенітету України відкрило широкий простір для відродження й розвитку української народної педагогіки. На цю тему було проведено ряд Всеукраїнських науково-практичних конференцій. Велике значення має заснування кафедр українознавства у ВНЗ, відкриття й робота Інституту українознавства (директор П. Кононенко), функціонування лабораторій з української етнопедагогіки в

Науково-дослідному інституті педагогіки, Українському педагогічному університеті ім. В. Стефаніка, Чернівецькому університеті ім. Ю. Федьковича, Львівському університеті ім. І. Франка, Дрогобицькому інституті ім. І. Франка, Луганському, Уманському, Миколаївському, Криворізькому університетах та інших ВНЗ, а також створення Ю. Руденком, В. Струманським, Є. Сявковом, Д. Федоренком вузівських програм з української етнопедагогіки.

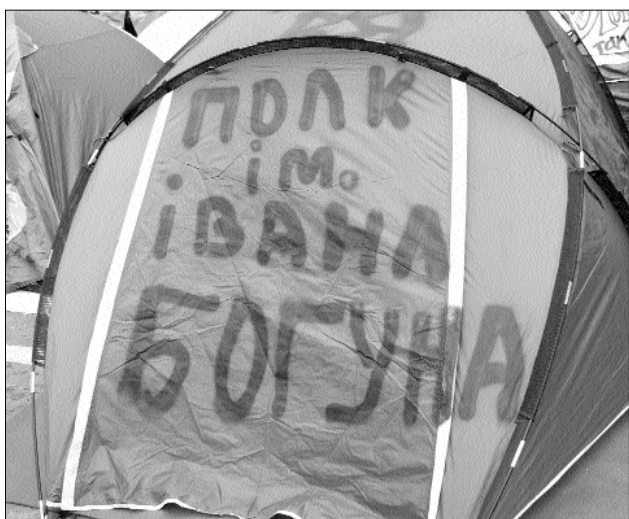
Актуалізує українську етнопедагогіку педагогічна преса: журнали "Дошкільне виховання", "Початкова школа", "Рідна школа", "Дивослово", "тижневик "Освіта". Великої популярності набули такі українознавчі часописи, як "Берегиня" (редактор-засновник В. Скуратівський), "Народознавство" (М. Дмитренко), "Жива вода" (Д. Чередниченко), "Заграда" (Н. Колісник).

Плідно діє Науково-методичний центр "Українська етнопедагогіка та народознавство" АПН України та Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка (директор центру Р. Скульський).

● Дмитро ФЕДОРЕНКО, Ольга ФЕДОРЕНКО, м. Кривий Ріг

ПОМАРАНЧЕВА СТОЛИЦЯ З ЮЩЕНКОМ

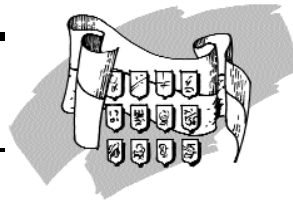
Разом із початком масових акцій протесту проти фальсифікації виборів Президента України 22 листопада на Хрещатику опозиція встановила наметове містечко. У понеділок увечері між Майданом Незалежності та вулицею Прорізною вже стояло приблизно 300 наметів. Лідери опозиції закликали киян підтримати людей, які приїхали з різних регіонів України і зараз перебувають на Хрещатику. На площі записували адреси киян, які можуть поселити в себе гостей міста на нічлівлю. Також мешканців столиці попросили допомагати наметовому містечку одягом і їжею. Увечері лідер опозиції Ющенко повідомив про можливий нічний штурм наметів правоохоронцями і закликав киян захистити їх. Вночі, за повідомленнями присутніх, намети і сцену на центральній площі Києва охороняли кілька десятків тисяч киян. Мешканці містечка готувалися до штурму, але, на щастя, нічого надзвичайного не відбулося. Уже ввечері кияни почали приносити одяг і їжу, в тому числі гарячу. Біля наметів установлено польову кухню і великі обігрівачі. Київські ме-

режі торговельних центрів "Країна", "Метро", "Караван" привезли для мешканців наметового містечка тисячі бутербродів та іншої їжі. На ранок 23 листопада вже було достатньо їжі й одягу. Допомога надходить постійно. Пересічні кияни готують гарячі напої, пиріжки, іншу їжу і везуть до наметового містечка. У людей піднесений настрій. Вони збираються бути на Хрещатику до перемоги. Дехто з них перебував на площі ще з понеділка. Багато людей щогодини приїжджають до центру Києва та бажають підтримати акцію, стати мешканцями наметового містечка. Довкола обгородженої території чергує охорона. На площі багато студентів із усієї України. Вони розповідають, що не пішли на заняття попри тиск викладачів. Сумські студенти повідомили, що мешкають у 8-ми наметах. Щодня до них приєднується все більше сумчан. За словами студентів, у Сумах оголошений страйк навчальних закладів та низки підприємств. Щодня на центральній площі обласного центру збирається 40 тисяч опозиціонерів. Вони рішуче налаштовані боротися. Меш-

канці наметового містечка, які приїхали з інших міст, повідомляють про те, що краще добиратися легковими автомобілями. Автобуси та мікроавтобуси постійно зупиняють. За словами Миколи Гнатюка, який приїхав з Умані, ДАІ постійно створювала перешкоди на автошляхах. Для цього застосовували вантажівки з піском, різну комунальну техніку. Але молодь виходила з автомобілів і звільняла дорогу. За повідомленнями ЗМІ, на в'їзді до столиці перекрито рух транспорту. Пропускають тільки легкові автомобілі. На житомирській трасі утворилася багатокілометрова пробка. Інтернет-видання повідомляли, що вночі з 22 на 23 листопада поливали автомобілі на в'їздах до Києва поливали дороги водою. Очевидно, щоб забезпечити ожеледицю. У Києві помаранчевий дух відчувається всюди — у громадському транспорті, на вулицях, у настрої людей. Усі розмови точаться довкола виборів. Люди рішуче налаштовані брати участь в акціях протесту чи допомагати іншим. Студенти Національного університету "Києво-Моги-

лянська академія" та Міжрегіональної академії управління персоналом припинили заняття і вийшли на площі. До них приєднуються студенти з більшості навчальних закладів столиці. До столиці стягуються правоохоронці з усієї України. За повідомленням інтернет-видання "Кореспондент", у полк спеціального призначення МВС України "Барс" (Ірпінь) прибуло кілька десятків підрозділів спеціального призначення МВС Росії "Витязь". Вони перевдягаються в українську форму і готуються до притуплення опозиції. Один зі співробітників московського спецназу зателефонував своїм знайомим у Київ і повідомив, що він та його колеги зараз "сидять на валах". І закликав українців обов'язково вимагати посвідчення у співробітників правоохоронних органів. Київ перефарбувався у помаранчеві кольори, над містом витає помаранчевий дух незламності. Очевидці кажуть, що такого не було з початку 90-их років минулого століття.

● **Богдан ГДАЛЬ**
Фото
Ганни ОБОРСЬКОЇ

ЛЕГЕНДИ ПРО КНЯЗЯ КОЧУБЕЯ

Пани Кочубеї мали величезні земельні наділи на теренах Полтавщини, Чернігівщини, Херсонщини, Катеринославщини, Таврійської, Подільської губерній та в Росії. Представники дворянського роду — з покоління в покоління — займали високі посади при царському дворі. Багатства їхні, може, й не були немірними, але дозволяли виконувати будь-які панські забаганки.

Ось і в Диканьці, серед злиден-

Таким був палац Кочубеїв

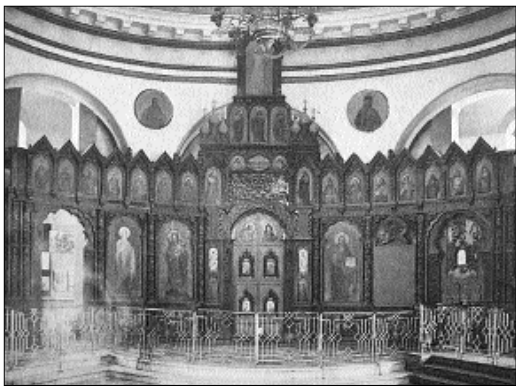
них хаток під соломою та очере- том, немов у казці, постав один із найкрасивіших в Європі палац. Художниця Марія Башкирцева, котра все життя провела "в Європах", багато бачила, писала: "Красу палацу можна порівняти з віллами Боргезе й Дорія". "Величезний палац!", — у захваті вигукнув і зафіксував це на папері відомий письменник і журналіст Володимир Гіляровський, який побував тут у 1900 році.

Валентин Ніколаєв, директор Полтавського краєзнавчого музею, в часи революції і Громадянської війни згадував, що у Великому палаці було сто кімнат, убраних картинами, бронзовими виробами всесвітньо відомих майстрів, килимами, гобеленами, дорогим фаянсом та склом, козацькою зброєю, прапирів, вишуканими меблями різних епох. Безцінна бібліотека рідкісних книг XVII—XVIII сторіч займала окрему величезну залу. Книжки в дорогих шкіряних обкладинках до цього належали князю Безбородьку — колишньому міністру Катерини II. Не одне покоління Кочубеїв колекціонувало старожитності. Наприклад, у 1823 році графу В. П. Кочубею доставили лист від фон Ека і 40 античних монет, а також знайдено в керченських курганах 3 статуї, одна з яких була з чистого золота!

Важко повірити, але ні розкішного палацу, ні геніальних творів мистецтва, якими був переповнений палац, ні численних заводів, які належали князю, — нічого цього сьогодні немає. Та що там говорити, коли навіть підвалини палацу зруйновані!

ВИТЯГЛИ ЙОГО З МОГИЛИ, А КІСТКИ РОЗКИДАЛИ В ЛІСІ

Палац горів два дні й дві ночі. Вогонь, що пожирав багатства, було видно за п'ятдесят верст. "Ця пожежа розпочала нове літочислення місцевої історії", — писав

Біля цього іконостасу молилася мати Миколи Гоголя

американський письменник і публіцист Альберт Піс Вільямс, котрому радянські органи дозволили відвідати Диканьку через кілька років після революції.

Не врятували практично нічого. Напередодні директор губернського краєзнавчого музею В. Ніколаєв мало не на колінах молив селян, які захопили маєток, віддати музею твори мистецтва. Пощастило врятувати децицію, однак усе те загинуло під час фашистської окупації Полтави.

Письменник Альберт Піс Вільямс: "Диканчани говорили про князів із відвертою ненавистю. Один із учасників погрому розповідав, як збиткувався над прахом старого князя Кочубея, котрий помер ще в 1880 році: "Ми розбили спочатку кам'яний склеп, потім цинковий, витягли труп".

— Ви, мабуть, хотіли зняти золотий хрест із шиї князя? — спитав американський письменник, — забрати гроші, коштовні речі?

— Ні! — сказав старий. — Мені потрібен був саме він, старий диявол! Це він вкрив землю моїх батьків! Так хай же буде він проклятий! — крикнув солдат і стукнув об землю милими. — Це

поклонитися землі предків далека спадкоємця кочубеївського роду. Люди до неї за допомогою: "Чи не дасте грошей на реставрацію Миколаївської церкви?" На що та відповіла: "Хто зруйнував, той хай і гроші дає".

Спадкоємці князя Кочубея і сьогодні живуть непогано. В Африці, в Конго, мають ферму, де вирощують крокодилів. Доля розсіяла нащадків кочубеївського роду по Австралії, США, Франції. Останній князь, який чкурнув за кордон, зумів вивезти частину нажитого й забезпечити невідоме життя і дітям, і внукам. Ті ж, хто "експропріював" основну частину багатств, так і не зуміли як слід ними розпорядитися. Прахом усе стало!

ПРИВИДИ КОЧУБЕЇВСЬКОГО ЗОЛОТА

Парасоцький ліс — заповідне урочище, яке починається за кількома кілометрами на схід від Диканьки. З краєзнавцем, літописцем тутешніх країв, Василем Кішиком йдемо до легендарних печер, про які в народі ходять стільки легенд, що їх сміливо можна занести в книгу українських рекордів. Три години пробираємося справжніми хаша-

Диканьці його вже чатував згадуваний Галушка, який жив через хату від Йосипа. Андрію Михайловичу вдалося якось чиним вибачити від Йосипа місце сховку скарбів. Якось глибокої ночі він таки докопався до схованого, навіть ухопився чи то за кільце на бочечці, чи то за ручку валізки. Але заледве не поплутався життям. Скарб почав провалюватися в землю, Галушка від жадібності ніяк не хотів його випустити. "Трохи шию не звернуло", — хвалився він згодом, особливо напідпитку та у веселій компанії, і кожного разу шкріб потилицю: "Таки заляв старий скнара своє золото!"

ПОСТАТЬ У ЧОРНОМУ БІЛА ПЕЧЕР

Народні перекази про печери — не менше захоплюючі, ніж легенди про скарби князя Кочубея.

Диканським шляхом

тившись униз, ставило біля струмка під деревом й поверталося додому. Наступного ранку, коли дівчинка, на прохання старенької, знову приносила на те саме місце повний горщик, попередній був чисто вимитий і сушився на гілці. Відбувалося це приблизно в 70-х роках XIX сторіччя. Як розповідали літні місцеві мешканці в ті часи, йдучи Диканським лісом, іноді помічали постать у чорному. Чоловік уникав зустрічей із подорожниками. Та коли це не вдавалося, скажімо, обіч стежки росли непролазні кущі, чи коли люди виходили з незнацька, то невідомий лягав ниць край стежки і лежав, ховаючи лице до-

СТАРОЖИТНІ ЧУДЕСА І СКАРБИ З ДИКАНЬКИ

Хто не чув про Диканьку? Бодай ось так довідково: селище міського типу, райцентр на Полтавщині, розташований за 32 кілометри на північ від обласного центру. Історія засвідчила існування Диканьки з середини XVII ст. документами 1658 року, — саме тоді поблизу Диканьки відбувся бій між загонами полтавського полковника Мартина Пушкаря та гетьмана Івана Виговського. Невелика нинішня Диканька з населенням десять тисяч мешканців не може похвалитися великими підприємствами державного значення, зате славна і неперебуття багатющою історією, кількістю визначних місць і прославлених земляків, переказами, легендами та спогадами, про які сьогодні йтиме мова.

я загнав йому під ребра ніж!"

Від князівського господарства не залишилися камені на камені. Знищили пивний і цегельний заводи, манежі кінного заводу, оранжереї і теплиці, промислові майстерні: столярні, ковальські, ливарні, які виготовляли олійниці-полтавки. Знищили навіть наосну станцію пивзаводу, яка знаходилася далеко від палацу, а кочубеївська броварня, між іншим, поставляла фірмове пиво до царського столу, це пиво продавалось у багатьох містах Росії. Маєток Кочубеїв зрівняли з землею!

Чи принесли жителям Диканьки щастя нова влада — радянська?

Ось тільки кілька деталей. Перший секретар Диканського райкому партії за недовиконання плану хлібоздачі так віддухопелив голову місцевого колгоспу, що той до кінця життя лишився інвалідом. Рідна тітка мого доброго знайомого диканця Василя Вікторовича Кішика осліпла від голоду, так само, як осліпли в тяжкі тридцять багато учасників революції... Нині на знаменитому Острові Троянд — перлині кочубеївського парку — ростуть будяки в людський зріст.

...Розповідають, начебто років 12 тому приїздила в Диканьку

ми. Здається, тут ніколи не ступала людська нога. Гори буревію, повалені, вирвані з корінням трохсотлітні дуби. Величезна метрова павутина. Павуки завбільшки з волоський горіх, голодні злочоті комарі... Сил уже не вистачає, частіше й частіше доводиться сидати на порослі мохом вгрозлі в землю велетні-дуби. Лаеш останніми словами і цей ліс, і небіжчика-князя, який надійно сховав свої скарби...

Легенда пішла світом із легкої руки місцевого екскурсовода Гарячуна — колишнього редактора районної газети. Приміщення Миколаївської церкви партійні товариші оголосили музеєм. Екскурсовод Гарячун любив розповідати таке: останній із Кочубеїв, тікаючи від більшовицької руки, не встиг вивезти скарб і сховав його в лісі. За свідченням жителя Диканьки Ігоря Бучевича, Гарячун навіть називав імена людей, які нібито бачили панське золото.

Диканчанин Андрій Михайлович Авраменко, якого по-вулично-му прозивали Галушкою, прочув про нього від кочубеївського камердинера Йосипа Мусійовича Шаповала. Той особисто закупував скарб перед тим, як разом із "його світлістю" втекти в Париж. Там князь прикинувся злиднем, побирався серед білоемігрантів. Слуга ж голодував і, доведений до відчаю, звернувся в радянське консульство. Після довгих поневірянь він нарешті отримав дозвіл повернутися на Батьківщину. В

Такий вигляд має Острів Троянд сьогодні

Полтавський історик **Леонід Падалка** ще на початку XX століття зібрав численні оповідки місцевих мешканців про печери в Парасоцькому лісі.

Є відносно й недавні свідчення. Жителька Диканьки Н. В. Андреева божилася, що в сорокових роках сама спускалася в печери. За її свідченнями, в лісовому підземеллі могли розміститися навіть коні з підводами. В Диканьці же живі люди, які пам'ятають, що за часів німецько-фашистської окупації диканчани ховалися в печерах від німців.

Василь Скорик — директор Диканського краєзнавчого музею: "Не можу не привести свідчень авторитетного жителя Диканьки О. Т. Воронянского, котрим він поділився з моїм батьком: "печери впродовж життя копав відлюдник, монах Чернецького монастиря, який збирався поселитися в скиту в глухому лісі".

Василь Кішик: "Ще як моя бабуся була дівчинкою, то її бабуся, зварила обід, прохала онуку: "Віднеси, дитино, божому чоловікові в ліс їстки". Дівча брало горщик із борщем чи кашею, зав'язувало його в хустку та дріботіло до глибокого Вовчого Яру. Спус-

рив Василь Кішик. Називаючи їх розміри, вдовольняються, як правило, свідченнями людей випадкових або ж чутками. Як народними переказами, лісові підземелля з'явилися ще в доісторичні часи, коли "в навколишніх лісах жили дикуни". Ватажком у них був чоловік на прізвище Дикий. Тому, мовляв, і село назвали Диканькою.

Особисто Василь Вікторович уперше побував біля печер ще в дитинстві років сорок тому, якщо не більше. Тоді можна було нарахувати сім печер із напівзаваленими входами. Найбільший хід був високою близько півтора метра й шириною близько метра.

Нині ж ми з Василем Вікторовичем заїзнилися. Підупали на силі, майже повзком добралися до печер, а вони, як виявилось, геть обвалилися... Копати вже не було сил. До того ж, удвох робити це вкрай небезпечно, адже сипкий ґрунт будь-якої миті може завалитися й поховати нас назавжди в цьому глухому лісі. Так і не відкрилася нам схована під землею таємниця скарбів князя Кочубея.

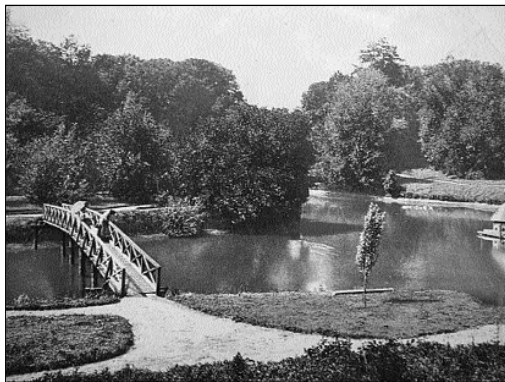
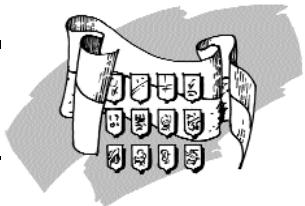
СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКА ЦЕРКВА КОЛИСЬ ТА СЬОГОДНІ

Чи не найбільше легенд у Диканьці пов'язано з ім'ям Миколи Васильовича Гоголя. Бо Диканька допомогла великому письменнику з'явитися на білий світ, а Гоголь віддячив їй тим, що прославив Диканьку на весь світ. Особливо вражає диво, яке сталося при народженні Миколи Гоголя.

Почалося все з того, що місцеві

Миколаївська церква

Острів Троянд колись

жителі знайшли на околиці Диканьки, в лісі, ікону Миколи Чудотворця. Лежала вона на пеньку. Вражені християни віднесли ікону до найближчої дерев'яної церквочки. Яким же був подив прихожан, коли вранці ікона знову опинилася в лісі, на тому ж пні! Її знову й знову повертали до церкви, а вона — сили небесні! — все поверталася й поверталася на те саме місце в лісі. Хто ж не скаже, що ікона незвичайна, чудотворна? Тоді священнослужителі запропонували на тому місці, де знайшли ікону, збудувати церкву. А позаяк ікона була Миколи Чудотворця, то й церкву назвали — Свято-Миколаївською. Запевняють, що той пеня і нині знаходиться під вівтарем. Правда, на неодноразове прохання дозволити подивитися на нього, згоди автору цього матеріалу так і не дали. Хто ж дозволить розбирати олтар, врешті, можливо, ніякого пенька там взагалі немає? Та й чи так уже важливо це?

Слава про чудотворну ікону пішла по всій Русі. Ось як описував у 1852 році паломництво до ікони приїжджий журналіст "Московитянина": "К числу головних примечательностей Диканьки, конечно, должен быть отнесен чудотворный образ Святителя Николая. Редко кто не сходит, хоть раз в год, на поклонение Угоднику Божьему Святому. В особенности большое стечение бывает в пост Петра и Павла. Вы встретите тут, кроме малороссиян, и русских мужиков, нередко даже обитателей далекой Сибири..."

Справді, йшли сюди звідусюд! Вважалося, що особливо прихильна ікона до тих, хто прийде на поклон до неї пішки.

...Після двох невдалих пологів Марія Гоголь-Яновська з села

Яновщини, що за 25 верст від Диканьки, зовсім було впала у відчай. Але мала віру й надію на Господа. Ось тут, перед цим іконо-стасом, щоденно, багато годин поспіль молилася перед іконою Миколи Чудотворця. Дала обітницю назвати свого сина Миколою, на честь Святого. І її молитви були почуті. Хлопчик народився здоровим і талановитим, ні — геніальним!

Дива навколо церкви продовжувалися протягом усієї її історії. Образ милував, але й карав. Розповідають, що на початку 60-х у минулому столітті секретар партійної організації місцевого колгоспу ім. Леніна зазіхнула на гектар землі біля церкви. Довелося їй прибрати з дороги священика Миколаївської церкви Нестерука, який обстоював наділ. За брехливим наклепом, священнослужителя відправили за ґрати, а землю навколо церкви розорали. Може, випадково, а, може, й ні, але після цього трапилось у сім'ї парторгши

На згадку про Диканьку

горе. Син купався у ставку, зламав хребет і став прикутим до ліжка. Але добрих див незмірно більше.

Хто тільки не вклонявся чудотворній іконі! Микола Гоголь, Іван Котляревський, Панас Мирний, Михайло Щепкін, Михайло Глінка, Марія Башкирцева, Володимир Гіляровський, Альберт Ріс Вільямс, Олесь Гончар... У Миколаївській церкві бував тодішній керівник Національного банку Віктор Ющенко, багато інших політиків, державних діячів, письменників.

● **Анатолій НЕДАВНІЙ**
Фото автора та з архівів

ВІТЧИЗНЯНИЙ СТИЛЬ

Знаходиться "джерело здоров'я" на північному схилі гори Ай-Петрі на висоті 240 метрів над рівнем моря між грядками серця гір півострова, відомих як Великий каньйон. 30 років тому його оголошено ландшафтним заказником республіканського значення. На 300-гектарній території заборонено зривати квіти, зрубувати дерева, розпалювати багаття, ночувати, встановлювати намети — всі ці заходи спрямовані на те, щоб не порушити екологічної благодаті цього краю. Відвідини заповідника строго регламентовані, а в посушливі періоди відвідування категорично заборонено, щоб максимально убезпечити рідкісну тутешню флору й фауну. Далі горі розділяє надвоє гірська річка Аузун-Узень. Великий каньйон зусібіч оточений мереживом асфальтованих, сільських і туристичних доріг та стежин...

Але в передковчній тиші охоронної зони перехожих мало. Не випадково саме тут, за мостом через річку Бельбек, ліворуч від дороги, розташувалася Республіканська фізіотерапевтична лікарня, що носить ім'я глибоководного цілющого джерела "Чорні води".

Воно має кілька виходів на поверхню. У цій воді спеціалісти знайшли майже всі хімічні елементи таблиці Менделєєва. За складом ця джерельна вода близька до мацестинської. Її кількість дозволяє відпускати по 150 ванн на день. Цінний і місцевий мул, який вважається головним суперником славновісних за цілющістю сакських грязей. За допомогою цих природних ліків тут успішно позбавляють людей від багатьох хвороб. А ще водними процедурами, які пацієнти приймають і в корпусах водолікарні, й біля цілющого джерела Аджі-Су ("Чорні води"), яке виходить із таврійських сланців за кілька кілометрів західніше села Ароматне. Хворих привозять туди автобусами. Причому для багатьох — це остання надія поправити здоров'я.

Головний лікар диво-закладу Лариса Валентинівна Самотейкіна розповідає, що в "Чорних водах" спеціалісти допомагають пацієнтам, які страждають захворюваннями кістково-м'язової системи (первинно деформуючий остеоартроз, ревматоїдний артрит), судинними патологіями (хронічна венозна недостатність, облітеруючий атеросклероз судин нижніх кінцівок (трофічні язви), лікують запалення периферійної нервової системи (радикуліти), посттравматичні ускладнення, дерма-

ЦІЛЮЩА СИЛА «ЧОРНИХ ВОД»

Мінеральне джерело "Чорні води" стало широковідомим своїми унікальними цілющими властивостями з кінця позаминулого століття. Б'є воно чудотворним пружним струменем із могутнього каміння північного підніжжя головної гряди Кримських гір у неповторній за красою й чистотою повітря зеленій Бельбекській долині. Тут можна побачити вражаючі пам'ятки середньовічної й нової історії. Ця на диво мальовнича місцина неподалік Бахчисараю й села Соколине (Коккози), де грізно нависає гора Бойка, — справжня Мекка туристів. Славиться м'якою зимою й неспокотним літом, — бо розташована на одній широті з Північною Італією й Південною Францією.

тологічні (екземи, псоріаз), урологічні, стоматологічні захворювання, гінекологічні патології, виправляють деформації суглобів.

Всі ці захворювання тут гоять за допомогою мінеральних, хвойних, шавлійних, вихрових ванн, грязей із джерела "Чорні води" і Сакського озера, різноманітних фізіотерапевтичних процедур, лікувальної фізкультури, у тренажерній залі, кабінеті аероіонотерапії. У ньому особливо легко дихається, негативні іони, вироблені люстрою Чижевського, благотворно впливають на організм. Процедури, масажі, добре й чуйне ставлення персоналу дають потужний заряд здоров'я й гарного настрою. "Після "Чорних вод" жити й працювати набагато легше", — запевняють численні пацієнти з України та держав ближнього й далекого зарубіжжя. Міністерство охорони здоров'я автономії вважає лікарню одним із найбільш ефективних медичних закладів Криму.

Тут 200 ліжок в одно—чотири-місних палатах, напівлюксах, люксах. Є телевізори, холодильники, бібліотека, можна пограти в теніс, баскетбол, волейбол, сходити на танці. Передбачені екскурсії в печерні міста, Бахчисарайський музей, Успенський монастир, до Великого каньйону, можна порибалити в озерах біля урочища Аджі-Су...

Потрапити у цей земний рай можна як на бюджетній, так і на господарській основі. Головне — вчасно оформити санаторно-курортну карту. Адже лікарі мають знати про стан здоров'я пацієнта буквально все. Тоді легше призначити процедури, вибрати навантаження...

— Ми з радістю приймемо всіх, хто потребує "ремонт" здоров'я й повноцінного відпочинку, — говорить Лариса Валентинівна, яка

займається ціленням людей уже 20 років, десять із яких — на посаді головного лікаря.

Цілювати тут уміють справді ефективно. У списку врятованих від різних нападів — генерали й члени уряду, депутати різних рівнів, інші високопоставлені особи, відомі митці й артисти... Серед багатого комплексу лікувальних процедур найпопулярніші — мінералізована сірководнево-хлоридно-натрієво-кальцієва вода й мулові виноси. У комплексному лікуванні якнайширше використовуються магнітна й лазерна терапії, ручний масаж, лікувальна фізкультура й чимало іншого... Один перелік захворювань, від яких тут із успіхом позбавляють, зайняв би надто багато місця. У колективі — 12 лікарів. Спеціалісти — дружна команда. Справжніми майстрами-чарівниками, істинними цілителями є ветерани-подружжя Лариса Михайлівна й Микола Іванович Грищенко, Надія Дмитрівна Столбченко, Ельвіра Гафарова... Всі агітують прийти в це дивне місце просто відпочити, подихати повітрям, зміцнити сили спортом, улюбленим захопленням...

— Тут люди з ціпками, на милицях прощаються зі своїми хворобами. Невдовзі водолікувальні півстоліття. Її біографія починалася з невеличкої амбулаторії районного підпорядкування. Нині — це справжня "фабрика здоров'я", яку зараховано до рангу вищої категорії й надано акредитаційний сертифікат. Він підтверджує — "Чорні води" повністю відповідають своєму призначенню, а всі надані послуги виконуються на найвищому вітчизняному рівні, який не поступається європейському й світовому.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

ПЕРША «ЗОЛОТА ЛОЗА» НА СХІДНІЙ СЛОБОЖАНЩИНІ

Мереживна майстерність лозоплетіння відроджується у Воронежській області завдяки допомозі майстрів із Закарпатської України.

Ще якихось десяток років тому про подібний конкурс-фестиваль у Воронежській області ми й не мріяли. І справа зовсім не у фінансах на його проведення — просто не набралася б достатньої кількості учасників, гідних змагатися на всеросійському рівні. Лозоплетіння вмирало. Навіть в узагальнюючій праці відомого в Росії дослідника **Олександра Миловського** "Народні промисли" (видання 1994 року) немає ні рядка про це ремесло. І раптом у місті Бобров Воронежської області на базі відомого, насамперед, випуском гітар ЗАТ "Акорд" пройшов перший усеросійський фестиваль **"Золота лоза"**. На цьому підприємстві вже більше 4 років займаються відродженням традиційного для Східної Слобожанщини мистецтва лозоплетіння. До речі, натхненником і

організатором конкурсу, разом із Асоціацією народних промислів Росії, став генеральний директор "Акорду" **Віктор Самарченко**.

Усі творчі змагання проходили в новому цеху, де є місце і для художньої продукції та обладнані майстерні. А приїхали на фестиваль у Бобров не тільки майстри з Воронежської області, але й із Кірова, Краснодару, Белгорода, Волгограда, Москви, Ярославля, Калуги і навіть із Ханти-Мансійська. А от **Олександр Тесля**, що представляв на фестивалі Розсошанський район Воронежської області, став визнаним майстром лозоплетіння завдяки вчителям з України. От що він говорить:

— Я працюю директором Будинку культури і давно захоплююся лозоплетінням. А все почалося з того, що в селі вдень із вогнем не можна було знайти простого кошика, такого необхідного в побуті. Старі майстри помирали, а молодим ремесло не передали. Так мені довелося їхати в Закарпаття, є там таке село Іза, щоб учитися лозо-

плетінню в тамтешніх майстрів. Прийняли мене добре, всі "секрети" передали.

Олександр Тесля показав нам фотоальбом своїх виробів. Витончені речі, у яких відчувається і сам автор — людина доброї душі, веселий, умилый на вигадки. Більш того, зараз Олександр Тесля навчає майстерності лозоплетіння своїх земляків. Гідне суперництво майстрові вже можуть скласти **Юлія Жук і Юрій Толкачов**.

У Розсошанському районі багато років працює відділення Воронежської регіональної громадської організації "Українське товариство "Перевесло", яке очолює **Олексій Девятко**. Він — визнаний у районі майстер різьблення по дереву і ставить серед головних задач своєї роботи відродження і розвитку декоративно-прикладного мистецтва в середовищі місцевих українців, століттями проживаючих у цьому районі Воронежської області. І Олександр Тесля — у числі активних помічників і соратників у цій справі. Завдяки Олексію

Сергійовичу Дев'ятку в програмі щорічного Фестивалю Слобідської української культури Воронежського краю (який у нинішньому році вже пройде вчетверте й намічений проведенням у Розсоші 27 листопада 2004 року) декоративно-прикладне мистецтво виділене в окремий рівнозначний блок. Щорічне збільшення кількості учасників експозиції — свідчення зростаючого інтересу до відродження народних промислів у краї.

А переможцями "Золотої лози" в Боброві в різних номінаціях стали **Ольга Перетокіна й Олена Мамонтова** з Боброва, **Світлана Горюнова** з Краснодара, **Наталія Туліцина** з Кірова, **Геннадій Ануфрійов** з Ярославля, **Володимир Цукрів** і **Валентина Колеснікова** з Воронежа. Організатори фестивалю зазначили, що мають намір зробити його традиційним. Так що готуйтеся до майбутніх конкурсів, майстри лози!

● **Дмитро ДЕНИСЕНКО,**
м. Вороніж

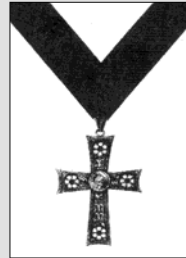
ВІТАЄМО!

ві і зараз зберігається у Ватиканському музеї.

Це е-ремонія т р а н с-лю в а-лася телевізійними каналами на США, а також на Грецію, Кіпр та Туреччину.

Хрестом Св. Андрія Первозванного в США нагороджені, в основному, провідні діячі православних громад, зокрема Грецької, близькі до керівних, владних та фінансових кіл Сполучених Штатів. Б. М. Базилевський — перший українець, який отримав таку нагороду.

Нагороджені цим орденем, згідно з давньою візантійською традицією, мають титул Архонів (Захисників віри Христової та Христової Церкви).

Увидолинок Космача, що й понині йменується Горішне, гірськими гостинцями, пляями, царинками квапилися г'азди й г'аздині, легіні й дівочки, дітки. Чоловіки несли в бесагах колачі, яблука й грушки, полумисочки й горнятка, дехто ваприни, а дехто запізнілі черешні або афини й малини, а жінки — букети всілякого дивоцвіту: запашні айстри та чорнобривці, миртус та васильки, тирлич та сонцепіти... Усі квапилися, аби швидше все оте добро посвятити, бо пан-отець Григорій напередодні заповів, що посвячення овочів відбуватиметься в храмі преподобної Параскевії набагато раніше, ніж завше. Ніхто з горян не допитувався отця Григорія Ковча в чому річ, бо всі достеменно знали: пані-матка Марія чекає дитину.

Отож, посходилися космачани до свого храму заздалегідь, вислухали службу Богу, а відтак вийшли з церкви і стали довкола храму колом, повиставлявши наперед себе для посвячення колачі, фрукти й квіти в очікуванні священика. Поспіла й попада з маленьким кошиком та горсткою пшеничних колосків і пломеніючих маків, стала, як завжди, поміж селянами. Старі баби перешепталися, що краще було сидіти на цей раз пані-матці вдома, а то... А вона жартувала з жінками, посміхалася.

— Ой, певно принесе нинішній Спас нашому отцеві Григорію потіху до хати! — не вгавали всезнаючі молодіці.

— Аби тільки мирно та добре! — підтримували їх поважні г'азди.

Аж тут нагодилася церковна процесія з хоругвами, а за нею і отець Григорій, який посвячував Дари Божі. Опісля космачани давали один одному “за простиби” по колачеві, а до нього в полумисочок ваприн або афин, яблуко чи грушу, або сливу і жмиточок квітів за душі померлих. Бо така в Космачі традиція з діда-прадіда. А потім куштували свяченого, складали все оте знову в бесаги й неквапно поверталися додому.

Котрась із жінок дала попаді “за простиби” колачик із сиру та гушемку лісового голубого тирличу, та ще й побажала: “Аби Вам, пані-матко, родився синачок, як дубочок! Бисте потіху від него мали!”

Попада чемно подякувала, посміхнулася. А наступного дня, 20 серпня 1884 року, покотилася Космачем новина: “В нашого парохотця Григорія син народився...”

І не знали, не відали тоді ні космачани, ні сам отець Григорій, яка тяжка доля буде в того дитяти, які воно муки в житті перетерпить.

А в хаті вирувала радість. Стара космацька гуцулка купала дитятко в руті-м'яті, в любистку та запашному рум'янку, наспівувала йому колискові. А коли хлопчик підріс, то чарувала його легендами й переказами, космацькими співанками. Найбільше любив маленький Омеляк слухати ліричну баладу про бідного вівчаря-сирітку, який, загнавши на ніч отару в кошару, брав у руки сопілчину, грав на ній, а згодом сам собі наспівував, що вже все заснуло в горах, навіть пташки солодко сплять у своїх гніздах, тільки він залишився на оцій полонині серед віковичних пралісів:

*Залишився я без роду,
Без роду, без хати...
Де голівку свою склоню
Не знати, не знати.
Може, ляжу під смереку
Я на кіптаринку,
Темна нічка мене вкриє,
Й так застану днинку.*

Омеляк припрошував бабупістунку при свічці співати йому цю пісню доти, поки не засне. Про що

він тоді думав, — тяжко згадати, але, напевне, що співчутливо ставився до сирітки-вівчарика, хотів якось йому допомогти. А може, вже тоді в Омеляновому серці зароджувалося милосердя до ближнього будь-якої нації і віросповідання, яке він пронесе з гордістю впродовж усього свого життя.

Космацькі звичаї та обряди, народна мудрість позитивно відбилися на свідомості малого Омеляка. Вже навчаючись у школі в Космачі, яка знаходилася поруч із будинком Козмінських і збереглася й досі як Вікарівка, Омелян співчутливо ставився до бідніших діток, ділився з ними кавалком хліба.

Згодом Омелян Ковч склав іспит зрілості в Українській Державній гімназії у Львові. Він був надзвичайно здібним юнаком, тому батько

порадою місцевих лікарів, відвіз Маму на клініку у Львові, але й там не робили надій на подужання. Ми три — Ірка, Лідка і я, що в той час училися у Львові, вибралися до о. Костельника з проханням, щоб дав нам нагоду піти до відомої нашої стигматички Насті Волошин, якою він опікувався, — і ми пішли. Настя саме лежала в судорогах від своїх ран на руках, і ми припали до її ліжка, прохаючи молитись за нашу вмираючу Маму. І за хвилину чуємо її голос: “Заберіть Маму додому, не треба, не треба їй більше боліти!” Отець Костельник зі смутком подивився на нас, і коли ми стали вголос плакати, вийшов з нами з кімнати. Ще того ж сумнопам'ятного 29 квітня 1939 року, після полудня, ми з Татом везли нашу найдорожчу Маму автом Червоного Хреста додо-

ло його дитинства, місцева влада ще й досі боїться його імені, особливо Косівська районна держадміністрація. Я особисто, як голова Комісії з питань національного і духовного відродження, культури, засобів масової інформації, 27 лютого 2004 року звернувся по голови Косівської райдержадміністрації Івана Грималюка з листом такого змісту: “У Космачі 120 років тому народився блаженний Омелян Ковч, якого 60 років тому німці спалили в концтаборі “Майданек”. Він навчався в Космацькій школі, він багато зробив для України, і його вже давно визнала Україна і світ. Коли Папа Римський приїхав в Україну, то він на весь світ проголосив, що очолювана ним Церква визнає Омеляна Ковча блаженным, і 27 червня Католицька Церква щороку відзначає

головою районної ради, то я звернувся до нього як до голови ради з проханням виділити кошти на відбудову церкви преподобної Параскевії в Космачі (Кабінет Міністрів України навіть прийняв відповідну постанову про відбудову цієї церкви), то районна рада, очолювана Іваном Грималюком, виділила на це будівництво аж дві тисячі гривень. Тепер І. Грималюк апелює, що треба було звертатися в районну раду, а не до нього (листа від адміністрації прислав мені заступник голови Л. Пророчук). То чому адміністрація так боїться духовності? Більше того, коли я як депутат районної ради від Космача звернувся до тодішнього голови районної ради Івана Грималюка з наказом виборців встановити в Космачі на честь Омеляна Ковча, Олексі Новаківського, Філарета Колесси меморіальні дошки, то в графу “виконачавці” швиденько було записано: “Космацька сільська рада”. А тим часом виконком та сесія Космацької сільради одноголосно проголосували про присвоєння Космацькій ЗОШ І—ІІІ ступенів імені О. Ковча та встановлення меморіальної дошки. Це рішення зареєстроване в районній раді 11 березня 2004 року. Тим часом влада польського міста Любліна названа одну з вулиць іменем Омеляна Ковча. Є такі вулиці й у Львівській області, є й меморіальні дошки. Бо Омелян Ковч — особистість світового рівня, а не лише релігійний діяч, як вважає Косівська райдержадміністрація. Визначну роль він відіграв в Українській Галицькій Армії. Як уже згадувалось, отець-сотник Омелян Ковч був призначений польовим духовником Бережанського Коша.

Омеляна Ковча не зломали ні арешти, ні тюрми. Його любили, як свого, інші народи: євреї, білоруси, литовці, росіяни, бо він був їх духовним пастирем. В Омеляна Ковча час від часу гостював митрополит Андрей Шептицький, який благословив його дітей. Омеляну Ковчу погрожувано НКВД, а в часи німецької окупації за ним полювали німці, бо Омелян Ковч рятував у Перемишлянах, де був на парафії, від розстрілів десятки єврейських родин, і вже згодом, знаходячись у таборі смерті, Омелян Ковч хрестив у Майданеку євреїв, аби врятувати їх від смерті. В 1999 році Єврейська Рада України присвоїла отцеві Омеляну Ковчу звання “Праведника України”.

Омелян Ковч зазнавав тяжких тортур ще за часів польської окупації в тюрмі по вулиці Лонського у Львові. Один із працюючих у тюрмі згодом згадував: “Я не міг спокійно дивитися, як мій товариш по праці поляк Кухарський (з Перемишляна походив) бив по обличчю отця Ковча, рвав на ньому священичу одягу, топтав її ногами і, падаючи в істеріку, кричав: “То тобі, кабане, за Польщу!...” (книга “За Божі правди і людські права”, ст. 63).

25 березня 1944 року тіло Омеляна Ковча було спалене в таборі Майданек (Польща). Отець Омелян Ковч був священиком, мучеником, ісповідником, місіонером, патріотом, добрим провідником і проповідником, політичним діячем. Космацька земля гордиться, що зрослила такого сина.

● **Дмитро ПОЖОДЖУК**, голова комісії з питань національного і духовного відродження, культури, засобів масової інформації Косівської районної ради, лауреат премій ім. Івана Огієнка та Мирослава Ірчана, заслужений майстер народної творчості України

ВЕЛИКИЙ МУЧЕНИК НАРОДИВСЯ В КОСМАЧІ

До 120-ліття від дня народження
Омеляна Ковча

“Нинішнім хвилюючим обрядом беатифікації бажаю висловити вдячність всієї Церкви Божому людюві в Україні за Владику Миколая Чарнецького та його 24 братів у мучеництві, а також за мучеників — владика Теодора Ромжу, отця Омеляна Ковча і за слугиню Богу Йосафату Гордашевську. Як пшеничне зерно, падаючи в землю, вмирає, щоб дати життя рясному колосцю, так і вони пожертвували своїм життям, щоб Божа нива родила і приносила новий і щедріший урожай”.

Святійший Отець Іван Павло II

відправив сина на навчання в Рим. Там, у Колегії Святого Сергія і Ваха, Омелян Ковч закінчив філософські й теологічні студії в 1905—1911 роках. Небавом одружився з Марією Анною Добрянською, 24 жовтня 1910 року. А вже 1911 року єпископ Григорій Хомишин висвятив Омеляна Ковча на священика, і був Омелян Ковч призначений на парафію в Підволочиськ, а в 1912 році зголошується на місійну працю серед українців-католиків Югославії. Попервах Омелян Ковч завідує парафією Казарц та підпорядкованими їй парафіями округу Приєдор у Боснії. Але серце кличе в Галичину, і в 1916 році він служить на парафії Серники Горішні поблизу Рогатина. В 1919 році Омелян Ковч вступає до війська і призначається польовим духовником Бережанського Коша Української Галицької Армії. В 1921 році Омелян Ковч стає парохом Борщева поблизу Перемишляна, а від 1922 року аж до мученичої смерті 25 березня 1944 року очолює парафію містечка Пермишляни та прилученої до неї парафії Коросно в Тернопільській області.

Треба підкреслити, що дружина Омеляна Ковча — Марія Анна Добрянська походила з Буковини з сім'ї отця-декана Володимира Добрянського. Вона була для нього вірною приятелькою і порадицею, як і він, опікувалася бідними людьми, особливо дітьми. Удвох ділилися з селянами своєї парафії останнім шматком хліба, хоч у самих було шестеро діток, але вони дбали й про долю сиріток. На жаль, не судилося їм довго жити в парі, бо вже навесні 1939 року їмость відійшла у засвіти, покинувши свого коханого з дітьми маленькими. Дочка Анна Марія Ковч згадує: “На жаль, наша Найдорожча Мама стала важко хворіти, і радість нашого дому минулася. Батько, за

му. Був прекрасний сонячний день. Мама спокійно лежала й майже весь час дивилася крізь вікна авта у прозору, чисту синь неба.

— Чи маму щось болить? — питаю просто так, щоб перервати тишу, яка мене лякала. І знову питаю, чи тримати ще свої руки під головою Мама? Мама звернула свій зір на мене: “Тримай, тримай, мені так добре, нічого не болить...” І в черговий просто хвилині чую, як Мама шепоче слова благословення... “Мамо?!” Але Мама, не сказавши ні одного слова більше, тихо всміхнулася — і закрила очі...” По смерті дружини Омелян Ковч залишився з шістьма дітками, більшість із яких були неповнолітніми. А через п'ять років дорогою мученицької смерті Господь забере у діток ще й тата, і залишаться круглими сиротами доні Ліда Олександра, Анна Марія, Ірина Ольга, сини Сергій, Мирон, Роман Григорій. Два з них — Сергій та Мирон — стануть священиками, причому Сергій отримає сан Митрата.

Завдяки дітям якраз і збереглося про Омеляна Ковча багато матеріалів, світлин. А ще спогади його друзів, заміщені у книжці “Полеві Духовники УГА”. В роки незалежності Української Держави дочка Омеляна Ковча Анна Марія Ковч-Баран (учителька за фахом) видала на основі зібраного матеріалу про свого батька “Збірник на пошану о. Еміліяна Ковча”. І хоча сьогодні про Омеляна Ковча добре знають в Україні і світі, та, на жаль, на Косівщині, де він народився, де проходи-

свято мученика Омеляна. В Україні і світі встановлено меморіальні дошки на честь Омеляна Ковча, його ім'ям названо вулиці, є музеї. В Космачі, де він народився, і на Косівщині вцілому його ніде не пошановано. Наша комісія пропонує Вам як голові адміністрації ініціювати широке відзначення на Косівщині ювілею блаженного Омеляна Ковча і, при можливості, виділити кошти на встановлення в Космачі меморіальної дошки на честь Омеляна Ковча, аби знову не вийшло так, що світвшановує ювілей Омеляна Ковча, а його батьківщина — Косівщина — ні”. Але Косівська райдержадміністрація, очолювана Іваном Грималюком, зігнорувала відзначення 60-ліття мученицької смерті Омеляна Ковча і на мого листа взагалі не відповіла. Я звернувся з аналогічним листом та копією листа до І. Грималюка, до Президента України Л. Кучми. І тільки тоді отримав відповідь із Косівської райдержадміністрації, яку можна назвати відпискою. Ось один абзац із неї: “120 років від дня народження відомого церковного діяча Омеляна Ковча минає у серпні 2004 року, і ми поступово готуємося до відзначення цієї дати в Космачі. Коштів на виготовлення меморіальної дошки ще немає...”. На календарі вже серпень, а віз і нині там. Щоправда, коли Іван Грималюк був ще

На той час Київ був важливим економічним, культурно-науковим, духовним, адміністративним та військовим центром на півдні Російської імперії, яка приєднала до себе майже всю територію України. До Києва в 1776 р. й потрапив 12-річний хлопчик Максим Берлінський, щоб навчатися в Києво-Могилянській академії, яка знаходилася на Подолі. Він народився у старовинному селі Нова Слобода, віддаленому на 270 км на північний схід від Києва, біля славнозвісного міста Путятинів на Сумщині. Його батько Федір Берлінський був священником храму Михайла Архангела в Новій Слободі, приход якого охоплював такі навколишні села, як Ліново, Каліці, Алієво, Мар'янівка та інші. Поруч із Новою Слободою розташований досить великий Софроніївсько-Молчанський Печерський Різдва Пресвятої Богородиці монастир, що в ті часи активно розбудовувався.

Києво-Могилянська академія була одним із найдавніших навчальних закладів не тільки в Україні, але й у Європі. Десять років, із 1776 до 1786 р., М. Берлінський був "спудеєм" в Академії слухачем — від грецького слова, що означало "стараний"). Треба відзначити, що починаючи з середини XVIII ст., вихідці з духовного прошарку населення за своєю чисельністю починають займати панівне місце серед студентів академії.

Жили вихованці Київської академії в гуртожитку, що називався "Старою бурсою", і який був побудований у 1778 р. відомим київським архітектором І. Г. Григоровичем-Барським у стилі українського бароко. Цей будинок, пізніше перебудований у стилі архітектури класицизму, зберігся до сьогодні (вул. Набережно-Хрещатицька, 31). Студенти Київської академії вивчали досить широке коло дисциплін, серед яких були слов'янська, польська, латинська, давньогрецька, давньоєврейська, німецька, французька мови, історія, географія, математика, астрономія, катехізис, піітика, риторика, диалектика, філософія, богослов'я, природознавство, медицина.

Випускники Київської академії працювали в багатьох адміністративних закладах Російської імперії. Багато з них стали видатними державними та політичними діячами, провідними вченими в Московському, Харківському та інших університетах. Серед них був і М. Ф. Берлінський. Після закінчення Київської академії 22-річного Максима Берлінського запрошують на викладацьку роботу в щойно організовану Учительську семінарію в Санкт-Петербурзі. Вона перебувала під керівництвом Комісії для запровадження народних училищ, начальником якої був випускник Києво-Могилянської академії П. В. Завадовський, якому, можливо,

й належала ініціатива запрошення М. Берлінського на роботу до Санкт-Петербурга.

Начальник Комісії для запровадження народних училищ П. Завадовський згодом став міністром народної освіти Російської імперії. Учительська семінарія, в якій викладав М. Берлінський у 1786—1788 рр., у 1804 р. була перетворена в Головний педагогічний інститут, який 1819 року став основою для створення Санкт-Петербурзького університету. Але ж М. Берлінського тягнуло до Києва, в якому він мріяв здійснити свою дитячу мрію — написати історію Києва, який був колись давньоруської держави Київської Русі й ду-

новив 48 років. І все-таки М. Ф. Берлінський став відомою людиною не як видатний педагог, а як "перший історик" Києва, "патріарх української археології". Поруч із викладацькою діяльністю він усе своє життя присвятив науковим дослідженням історії Києва та України. Ще в 1799 р. написав велику працю "Історія міста Києва", яка, на жаль, не була надрукованою через заборону царської цензури. Вона пролежала в архівах 170 років і випадково була знайдена київською дослідницею Л. А. Пономаренко в Ленінградському архіві в 1970 р.

Знайдений рукопис М. Ф. Берлінського "Історія міста Києва", що пролежав довгий час в архівах цар-

вали й "оргвисновки", які завдали немало шкоди українській історичній науці".

І тільки через 20 років після того випуску, коли Україна вже стала незалежною державою, в 1992 р. з'явилася можливість відновити журнал "Київська старовина", де й було надруковано другу частину дослідження з передмовою П. П. Толочка. Окремою книгою дослідження М. Ф. Берлінського "Історія міста Києва" з підготуванням до друку текстом, передмовою та коментарями М. Ю. Брайчевського було видано видавництвом "Наукова думка" в 1991 р. загальним накладом 23 000 примірників.

Наукова праця М. Ф. Берлінського "Історія міста Києва" написана ще в

рукописний Печерський Патерик з Близьких печер Лаври, переписаний дячком Несторцем в 1554 році, та багато чого іншого.

М. Ф. Берлінський мав безпосереднє відношення і до визначного відкриття у 1821 р. так званої "золотої чернігівської гривни" або "чернігівського змійовика", якому він присвятив окрему наукову статтю "Пояснення зображень на медалі, знайденої в Чернігові в 1821 році", надруковану вже наступного року в журналі "Современователь просвещения". Знахідка так званої "золотої медалі" сталася у 1821 р. біля с. Білоусово, за 10 км на північний захід від Чернігова. Цей диск із золота має розмір: 7,8x7,4x1,0 см. До

протязі останніх півтора років. Можна взяти праці М. О. Максимовича і Н. В. Закревського, Н. І. Петрова і М. К. Каргера, П. П. Толочка і Ю. С. Асєєва, багатьох інших дослідників — і всюди ми знайдемо посилки на цю книгу Максима Федоровича Берлінського".

Ще однією яскравою сторінкою наукової діяльності М. Берлінського є його участь в археологічних розкопках фундаментів Десятинної церкви у 20-х роках XIX ст. Початок перших наукових розкопок на території Києва мав величезне значення для подальшого розвитку української археологічної науки, створення проектів відновлення першого мурованого храму Київської Русі — Десятинної церкви.

У 1804 р. М. Ф. Берлінський почав працювати над великою книгою "Историческое обозрение Малоросии и Киева", яка також не була надрукованою, і лише з десятих вибраних із неї розділів були опубліковані окремими статтями в різних журналах того часу. Не виключено, що колись буде знайдено в архівах і повноцінний рукопис цієї книги.

Неоцінним виявився внесок М. Ф. Берлінського у створення Київського університету, відкритого в 1834 р., тісна дружба з його першим ректором, видатним українським вченим М. О. Максимовичем, організації у 1843 р. першого наукового історичного та археографічного товариства в Україні "Тимчасової комісії з розгляду стародавніх актів", штатним працівником якої до арешту та заслання в солдати працював видатний український поет Т. Г. Шевченко.

М. Ф. Берлінський прожив довге життя. Помер 19 (6) січня 1848 р. в Києві та був похований на Байковому цвинтарі. М. О. Максимович шанував М. Ф. Берлінського як старшого товариша й вчителя. Це йому він присвятив свою статтю "Поминка о М. Ф. Берлінському" у "Временнике Московского общества древностей".

Земляки першого історика Києва шанують його пам'ять. Уродженець с. Нова Слобода М. І. Мураєв, який нині живе й працює у Москві, в 2001 р. організував колектив авторів, які написали та видали окрему книгу "Софрониевский монастырь. Из истории Молчанской Печерской Рождества Пресвятой Богородицы пустыщи", в якій відведені окремі розділи про історію села Нова Слобода та визначного українського вченого.

У 2003 р. виданий енциклопедичний довідник "Сумщина в іменах", в якому вміщено біографію М. Ф. Берлінського. У випускному в м. Суми в 2004 р. альманасі Сумського земляцтва в Києві "Земляки" вміщено календар найвизначніших ювілейних дат 2004 року, серед яких — дата святкування 240-ї річниці від дня народження М. Ф. Берлінського.

● Іван ЧЕРНЯКОВ

ПЕРШИЙ ІСТОРИК КИЄВА — МАКСИМ БЕРЛИНСЬКИЙ

Зараз важко собі уявити, яким був Київ 200 років тому назад. Сучасна столиця України — місто Київ — одне з великих європейських мегаполісів, кількість мешканців якого сягає декількох мільйонів. Наприкінці XVII та на початку XIX століть Київ не являв собою ще єдиного міста, а складався з трьох головних його частин: "Верхнє місто", "Києво-Печерська частина" та "Києво-Поділ". Вони були розділені між собою пустирями та площами, зарослими чагарниками. Навколо цих трьох головних частин на деякій відстані розташовувались окремі передмістя, що мали вигляд сіл: Звіринець, Куренівка, Кудрявець, Кожем'яки, Глубочиця, Лук'янівка, Юрковиця, Приорка, Сирець та інші. Сучасної головної вулиці Києва — Хрещатики — ще не існувало, а на її місці була долина, де пролягала дорога на Васильків. Кількість мешканців міста була в тисячу разів меншою від сучасної, бо вона не перевищувала 30—35 тисяч. Оскільки Київ був однією з найсильніших фортець, що розташовувалася на Печерську, тому в місті було багато військових.

Фото Ганни Оборської

ховно-історичним центром сучасної йому України.

Йому пощастило, бо якраз у 1788 р. в Києві відкрилося Вище народне училище, де М. Берлінський став викладати історію та географію. Це училище в 1809 р. було реорганізоване в Київську гімназію, в якій М. Ф. Берлінський працював до 1834 р., коли вийшов у відставку. Київську гімназію розмістили в Кловському палаці на Липках, де донедавна знаходився Музей історії міста Києва (вул. Пилипа Орлика, 8). Поруч із гімназією на місці сучасного будинку № 27 по вул. Лютеранській знаходився і його будинок, що простояв до 30-х років XX ст. Кловський палац побудований у 1752—1756 рр. за проектом архітектора І. Г. Шеделя визначними київськими архітекторами П. І. Неєловим та С. Д. Ковніром. Назва палацу пов'язана із стародавньою місцевістю "Клов", де він розташований. Київська гімназія була переведена сюди тільки в 1811 р. і знаходилася в ньому до 1857 р. М. Ф. Берлінський провів у цьому будинку 22 роки.

Із часу повернення до Києва з Санкт-Петербурга М. Берлінський до кінця свого життя не залишав його, і вся його педагогічна та наукова діяльність пов'язана з цим містом. Ще сучасники М. Ф. Берлінського відзначали неабиякий його хист як педагога, який користувався незмінною повагою учнів. Його педагогічний стаж ста-

ського цензорського комітету, й надалі не чекала щаслива доля. Відійшли століття, зникла царська імперія разом із монархією, було створено нову державу з комуністичною ідеологією, але чомусь не змінилося ставлення цензорів до рукопису М. Ф. Берлінського про давню історію Києва. У 1970-ті роки в шанувальників старожитностей та істориків Києва виникла ідея відкрити журнал "Київська старовина", що довгий час виходив у XIX та на початку XX століть. У першому номері цього журналу намічалося надрукувати сенсаційну знахідку рукопису.

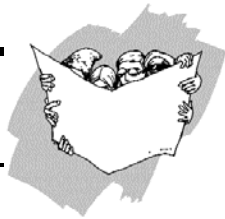
Але сталося не так, як планувала редакція. Як розповів у 1992 р. його редактор П. П. Толочко, "на жаль, повної публікації не відбулося, і не з нашої вини. Саме в цей час на Україні затіяли чергову кампанію боротьби з українським націоналізмом. Із великими труднощами нам вдалося врятувати перший випуск "Київської старовини" з працею М. Берлінського — ціною вилучення М. Брайчевського зі складу редколегії і його прізвища з передмови до першої частини "Історії...". Задля праці М. Берлінського і продовження випуску відновленого видання змушені були зробити такий крок. Проте набір другого випуску щорічника за наказом чиновників був розсіпаний, а саме видання ліквідоване як таке, що "відроджує буржуазно-націоналістичні концепції". Посліду-

ті часи, коли Київ не був щільно забудованим, і на Старокиївській горі та в інших місцях на поверхні були ще помітні сліди зруйнованих храмів, княжих палаців та оборонних споруд давньоруського Києва — столиці Київської Русі. На Подолі зберігалася давньоруська система планування вулиць, які були реплановані тільки після страшної пожежі 1811 р. Таким чином, праця М. Ф. Берлінського виявилася не тільки цінним науковим дослідженням, але й важливим джерелом для вивчення історії, топографії, пошуку та реконструкції споруджень часів Київської Русі.

М. Ф. Берлінський провадив колосальну працю з планування письмових документів у архівах та книгозбірках Києва, робив копії та виписки з різних стародавніх документів, що зберігалися в Києво-Печерській лаврі, Софійському соборі, Михайлівському, Видубицькому, Межигорському монастирях, Китаєвській пустині, міському архіві, Казенній палаті тощо. Серед його знахідок і значних відкриттів стародавніх джерел були монети великого князя київського Володимира Святославича, найстародавніші плани Києва (в тому числі найдавніший з існуючих — план Афанасія Кальнофойського 1638 року), малюнок грецьких літер зі стін Десятинної церкви, старовинні синодики Межигірського та Пустинно-Микільського монастирів, Борисоглібської церкви у Вишгороді,

диска прилагоджена паянням двочленна петелька у вигляді прописної літери "М" для кріплення його на шнурку чи золотому ланцюжку для підвішування на шиї. Спочатку він зберігався у колекції Ермітажу, а в 1930 р. був переданий до Державного російського музею у Петербурзі. Вченими доведена належність цього амулета-змійовика Великому Київському князю Володимиру Мономаху, який у хрещенні мав ім'я "Василій". Князь, імовірно, загубив свій великий золотий амулет під час полювання. Зображення на ньому Архангела Михайла та "Змієногої Богині" — яскравий приклад давньоруського двовір'я, в якому після прийняття християнства довго зберігались елементи давньої релігії.

Найвідомішою серед дослідників науковою працею М. Ф. Берлінського є його книга "Короткий опис Києва", що вийшла в 1820 р. у Санкт-Петербурзі. Ця книга є скороченим варіантом його більш детального й широкого дослідження "Історія міста Києва". В 1991 р. було зроблене її репринтне видання накладом 10 000 примірників. У вступній статті відомий сучасний дослідник археологічних пам'яток Києва Г. Ю. Івакін писав: "Без використання "Краткого описання Києва" важко уявити собі яку-небудь серйозну працю з історії та археології стародавнього Києва (особливо з питань історичної топографії міста) на

*“Давай зустрінемося завтра на Хресті...”**

(3 розмови)

...А ...ІНТРОДУКЦІЯ

Ти запитуєш в мене, чи ще зосталася на підвіконні нашої кімнати (“нашої” — на кілька днів останньої зими минулого тисячоліття) глиняна пташка, що так терпляче кризь біле марево замерзлого вікна очікувала нашого приходу...

Не знаю... Я там давно не був... У тій кімнаті живуть уже зовсім інші люди... Твоє пророцтво про “наше тисячоліття” так і не збулося... Але завдяки йому я все ж пережив ту зиму і перейшов по замерзлій воді з Лівого берега — на Правий берег, до відчинених Царських воріт немиленської церкви.

Добре, що Ти нагадала мені про той глиняний свистик... Від нього збереглася лише округла, дерев’яна клітка, схожа на маківку дитячої церкви... Цю клітку я придбав на Сінному ринку — разом із веселим розхристаним щигликом до дня п’ятиліття мого сина. Того щиглика згодом з’їв кіт Мордехай, — а може, його з’їв не кіт, а господар кота, який так вміло прикидався людиною, хоча все життя носив ім’я на честь кликухи найбільшого у світі Людожера — Вілен**... Не знаю... А клітку, опісля розлучення, я забрав із собою на Зимовий Затон...

Отож, завдяки Твоєму запитанню я сьогодні вранці згадав дивний (точніше — дивовижний) уривок з апокрифічної Євангелії від Томи... Уривок, у якому йдеться про п’ятилітнього сина Марії, який грався біля струмка, збираючи у викопані ями джерельну воду... Й ось він виліпив із синюватої глини дванадцятьох горобців, і поставив, розіклав їх поруч води, щоб вони трохі просохли на сонці... Й була субота, коли він зробив це... Якійсь правовірний іудей, побачивши ті з’яви, почав кричати до батька малого Ісуса: “Дивись, дивись, твоя дитина взяла глину й виліпила птахів, і осквернила день суботи!” І Йосип починає дорікати синові, мовляв, що ж це ти порушуєш священні заборони?! Тоді Ісус вдарив у долоньки і вигукнув: “Летіть! Летіть! Летіть!” І горобці, щечечучи, радісно співаючи, злетіли в небо...

Найважливішим у цій апокрифі є спів отих із глини зіплених пташок...

Б... ...ЗУСТРІЧ

* * *

...Ми так довго не бачилися з Тобою, немов без Тебе я прожив ціле життя, продовжене на безпритульному вічність...

Я так давно не чув, як відлунюють у надчасових сферах душі і тіла, в часопросторі таємних звільнень — й впізнавань Твоїх глосалій та замовляння...

Там голос мій вліпється до їхнього звучання...

* * *

Отож, як і домовлено, ми зустрінемося на Хресті, надвечір, неподалік Прорізної... Навпроти входу в підземелля стоятиме старий — простоволосий, у зеленавій “адідасці”, на сонці вицвілій до краю... Зустрівшись з Тобою поглядом, він підніме до неба свою мідну трубу, свій довжелезний, з охристим відблиском тромбон, і видме кілька тактів — пронизливо-протяжних фраз із “Сомер-тайм”... Обірвавши той вступ, старий підставляє вбік свою натомлену знетямленим воанням трубу, дістає з торби якусь табличку, вішає її на свої груди і починає сам собі щось голосно розповідати...

Візьму тоді Тебе за руку: “Ходімо звідси, вже скоро вечір, зайдемо в “Шельтер” — давніше сховище для безпритульних, й замовимо щось екзотичне...”

“...Не поспішай, я хочу знати

про що ж говорить цей музика, — до кого, звідки оцей суцільний квамперфект з додатком неодмінним “плюс”?...”

“А-а, та не звертай уваги: місцевий божевільний, Парамон, щоп’ятниці, отут, всіх закликає до повстання...”

Бачиш, розірваний плакат висить на грудях:

Юрко Гудзь БАРИКАДИ НА ХРЕСТІ

Поема

“ВСІ НА СПОРУДЖЕННЯ...”, — а далі — порожнеча... Ну добре... Давай послушаєм хвилину...

“Колись, ще за життя, я був високим і струнким, і вепра легко закидав на плечі... Тепер я лиш прогірклий дим із нашими кістками розтоплено печі...”

Колись я вільно й радісно ходив із ратищем на тура і на пана... Мене цей світ ніколи не любив, та моя доля, завше гнана, ніколи не була серед повій...

Ну, що ж: кохайтеся, плодітеся, наїдайтеся, як можете — живіте, живіте, заслинивши, забувши — вже не заповіт:

“...і вражаю злою кров’ю волю окропіте!” — не заповіт, не заповіт, лиш стогін замордованого краю...

— Ну, що ж... Хай буде вам Господь суддя! Живіте тут як можете, живіте... Та знайте лиш одне: колись ми встанемо з могил, насипаних довкруг Базару, постріляни, порубані там впень... Й своєю невідомщеною кров’ю Окропимо й освятимо Останній Судний і весняний День!...”

“Ходімо, любачу... не хочу слухаті тої маячні... Ми ж тут удвох — останні дні, Ти ж скоро відлітаєш до Торонто...”

Ти ж бачиш: старий відчув, що бодай хтось прислухався до нього і вже попер щось несусвітнє:

“...вожді, засліплені міражами влади, влада, засліплена міражами держави, держава, засліплена міражами вождів...”

Засліплені розпинають людину, засліплені розпинають людину... Повстаньте, мешканці штанів! Повстаньте, жителі смертвілих Воскресенок! Повстаньте, поки ще живі!

Хоч раз отут, усі разом, на цім затоптанім Хресті, упоперек всієї Курваштрассе, у цій задовбаній столиці спорудимо весняну барикаду! З громів, димів, миттєвих спалахів пронизливого щастя,

коли навиліт куля б’є кризь дощ простягнуту долоню... Не бійтеся загинуть молодими! Страшніше — прижиттєво вмерти у місті, де володар Вій вже сотню літ не опускає вії... Не бійтеся владних труподів, Не бійтеся їхніх водометів! На поміч нам вогонь прийде з-під Крут, Базару, Берестечка... І як обіцяно, — повіє холодноряське полум’я живе.

Повстаньте, поки ще живі!”

* * *

Божевільний вмовкає, дістає сигарету, запалює сірника... На якусь мить наші погляди, перетинаючись, витворюють безмовний контрапункт... Старий посміхається, вішає на плече свого тромбона, висипає з шапки в кишеню дрібні срібняки, йде геть... Поволі відділяється...

На тлі призахіднього неба труба його стає крилом обпатраного янгола — звидінь і одкровень Івана Бого слова...

* * *

Неначе кризь дрімоту я знову чую голос Твій: “Що ж, гарний клич — “Не бійтеся загинуть молодими!” Боюсь, це гасло вловить скорше Вій. Його пикаті генерали, вмостивши товстелезні гепи в комфортних кріслах, пошлють моїх дорослих вже дітей заради параноїдних ідей до прізви “в с е л о в н с к о г о е д и н с т в а”...

Я знаю: тут відповідь потрібна несловесна...

Та все ж: невже розіпнутий Христос — остання ваша барикада навпроти легіонів тьми, навпроти трупного прогресу, коли до столу владарям підносять повз їхній нагробований добробут і геморойно-гамбургерний рай відтяті голови козачі?...”

* * *

І ще останніх кілька зауваг: — Ворожа кров — то не сукровиця, не рідина із перерізаного горла...

Ворожа злая кров — то марево смертвілої душі...

Ворожа кров — це страх і нехоть в собі самому боронить людину...

Ворожа кров — це ж наші з Тобою ненароджені діти...

* * *

...Така була у нас (чи буде) зустріч.

Вертаюсь знову до свого листа...

В ...С В Я Т О

...Твій голос потойбіч земної кулі,

на відстані двох океанів, на межі короткого жесту руки, — мого неможливого дотику до Твого передпліччя, — відстані, об яку розбиваються всі слова, знеживлені в емейлівських посланнях...

Дивлюсь і слухаю: кризь оречевлене мовчання, кризь вікна лікарняної палати, під звуки роялю Білла Еванса (із 49-ти з половиною хвилин радіомузики) сиплються, осипаються білі пелюстки з розквітлої яблуні, — дивне таке співпадіння: звуки дотиків ще теплих пучок давно померлого джазмена до чорно-білих клавішів, мій погляд і невагомі пелюстки, що поруч слів “падіння” й “спів” наперекір існуючим законам і завдяки збереженням канонам витворюють, виліплюють зі свого лету невидимий нікому контрапункт усіх побачень наших, таємних зустрічей зимових, а поруч них — нечутний сміх весняних янголів, захований назавше в тихпелюстках...”

Пора вже йти... Цього листа я згодом допишу... Бо ж на Хресті триває всенародне свято: Там шанувальники “ВВ” і старшкурники місцевої Сорбони вже встигли розтросити кілька “мерсів” і спецавто для кондукатора Чучмеску, та ще з кількох фургоні в міліцейських розкішну спорудили барикаду! Яка весна! “Збулися мрії ідіотів!” — це радники шиплять із урядових дзотів. — “У нас ще вистачить державних ешафотів”, — та хай шиплять, це лиш заспів...

Пора, пора... Вже в наступ йдуть злютовані, стрункі ряди, Держптахофабрики колоні — всілякі “беркути”, “омони”, із Павлівки, на вихідні на волю спущені “грифони” у сірих шоломах... Похмуро сунуть, дрючками луплять у щити: мовляв: іду на ви, іду на “ти”...

Все ближче, ближче... З кацапським матом, криками “банзай”... Ну, що ж... Давай, давай, давай... Не бійтеся! Зброї в нас нема:

лише стара козача гаківниця без пороху і жодного ядра, дарована паном Яворницьким... А ще — каміння з Кандагару, цеглини обгорілі із руїн чеченської столиці, в запlechниках привезені колись в Москву — для президентських вікон... Там не згодилось? Пригодиться тут...

Ото ж, почнемо дійство... ...як велить статут повстанського і внутрішнього війська...

А заки-поки ще живі напасники й захисники — один-єдиний кадр, панове, зупинений з чієїсь легкої руки:

на мить завмирають істоти

в спецназівських строях, з перекошеними від люті лицами, з піднятими киями (аякже, місто ж Кия), завмирають на барикадах діти з піднятими до неба кулаками...

Між двома станами, між двома таборами на вільній території з’являється старий музика... Він нахилиється, дістає з торби шматок білої крейди й на чорному хіднику,

ще не затоптаному, не закривавленому, записує поволі свій давній, нікому не потрібний, білий вірш:

ЯКІ НЕБЕСА ЦЬОГО ЛІТА: горіли, летіли, волали, палали, згасали, диміли... ТАК. Осінь їх щезла. І я забув, ЩО я забув. І ти забула, що я забув... Тільки небо нас не забуло. Тільки голос (без тіла) малої Лоліт и кризь ВУХО старого глосолалійник а все повторює, зубрить на пам’ять домашнє завдання земного ТІЛА:

які небеса цього літа які небеса цього літа які небеса цього літа...

P.S. І той стоп-кадр триває, допоки пишуться слова... Густий туман спускається на Хрест...

P.S. (другий):

Ти запитуєш мене, коли я закінчу картину, яка збереже хоч кілька прикмет нашого покоління, розтоптаного підковами нескінченних парадів. Більше про це не питай. Ти сама добре знаєш, як ми живем і чим доводиться платити за хліб і молоко, яка ціна врятованим словам, збереженим картинам, і скільки черепів уважних нам дивиться у збайдужілі спини. Ми тільки відгомін майбутніх партитур, німих оркестрів,

німих оркестрів, початкові ноти, — та треба йти, дорога мусить жити і після нас... Відходить день, і так поволі навколо чорної тополі все ходить, ходить довга тінь...

Fin

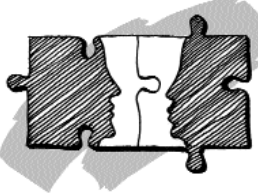
* Хрест — (київський сленг) — Хрещатик

** В-і-лен: Владімір Ілліч Ленін

пронизливо це відчувається у виставі театру одного актора “Неабищо the best” Олега Левченка (м. Житомир) — за творами Юрка Гудзя! Письменницька зала була заворожена словодією, напругою високих енергій, словом-правдою... Це — сучасний поет, але це — справжній поет: не дрібний, не здрібнілий... Модерний за формою, класичний за суттю: нести слово Істини. Жити після болю — переможем. Після смерті, що починає життя. Звучить Українське Слово — повноцінне, повнокровне. Його не потрібно міряти на чужий копил, воно самодостатнє — бо живе. Глиняні птахи злітають у небо за словом Божественного Дитяти... Небеса прозорішають, — бо осінь. Сині тумани тиші. Слухаймо Слово Юрка Гудзя!

●

Галина ГАРМАШ

РОЗДУМИ НА ТЕМУ

*“Основа всієї держави полягає в
правильному вихованні юнацтва...”
(106—43 рр. до н. е.)
Марк Тулій Цицерон*

Серед усіх геніальних винаходів людства одне з провідних місць посідає сім'я, родина.

Як підкреслював О. В. Духнович: “Початкове виховання належить батькам — це найприродніший обов'язок і повинність. Батьки є першими вихователями своїх дітей”. Звертаючись до батька, О. В. Духнович пише: “Дай сину твоєму здоровий розум, дай йому добрий норов, дай йому науку, здібності, працьовитість, добре серце... добру волю... — і ти дав йому все”.

Саме родина є тим могутнім соціальним феноменом, який найтісніше об'єднує людей у родинне гніздо на основі шлюбних і кровних взаємозв'язків. Тож не дарма кажуть: коли міцна сім'я, — то й сильна держава. Від фізичного та морального здоров'я сім'ї, охорони материнства й дитинства, піклування про сиріт, удів, калік, старих, знедолених залежить духовне благополуччя народу. І горе тій нації, нікчемні ті державні правителі, які дозволяють собі занепасти сім'ю.

Зневірена, зневажена сім'я — загублене покоління, втрачене майбутнє. Ось чому всілякі зайти та забродити, які підступно вриваються на чужі землі з метою їх поневолення та знищення корінної нації, свої руйнівні дії спрямовують, передусім, на те, щоб знівечити сім'ю, відібрати в дітей і молоді материнську мову, сплюндрувати самотню родинно-побутову культуру, вирити прірву між батьками та дітьми, розпалити ворожнечу серед народів, насадити родинні чвари та внутрішньо-національний розбрат, породити перевертнів і запродавців, які цураються свого роду та отчого дому.

Функції сім'ї надзвичайно благородні й різноманітні — відтворення роду людського, виховання дітей, організація домашнього господарства, споживання та побуту, забезпечення та передача новим поколінням духовних і матеріальних цінностей і життєвого досвіду, трудових умінь і навичок, підготовка молоді до сімейного життя.

Сім'я — це святий вузол, яким сполучаються люди в суспільстві.

Сім'я — це життєдайний осередок, що приводить на світ Божий, плекає найвищу цінність людства — дітей, цвіт нації, майбутнє народу, завдяки яким кожен батько й мати мають реальну можливість повторити та продовжити себе у своїх нащадках. Кожна людина — смертна. Але сім'я, рід, родина, народ — безсмертні.

Сім'я — неперевершений чинник можливого виявлення людини у всіх її можливих іпостасях: немовля, дитина, підліток, юнак (дівчина), чоловік (жінка), син (донька), дідусь (бабуся), онук (онука).

Сім'я — святиня людського духу, благородних емоційних переживань: кохання, любові, вірності, піклування, щоденного живого спілкування, поваги, співпереживання, синівської й дочірньої вдячності, родинної солідарності, теплоти людських сердець. Тож до кінця свого життя кожна людина береже світлу, задушевну згадку про сім'ю, рідну батьківсько-материнську світлицю.

Сім'я — невсипуща хранителька моральних чеснот, національних звичаїв і традицій, пам'яті предків, невтомна плекальниця родоводу, совісті та честі минулих, сучасних і прийдешніх поколінь. Таким чином, високорганізована, національно свідомо українська сім'я — це духовний храм України-

матері. Тому й виховний вплив родини на формування й етнізацію особистості, на щоденне наше життя переоцінити неможливо. Хто нам дає повний душевний спокій і соціальну захищеність від різних життєвих бід, прикрощів, як не сім'я? Хіба ми часто-густо не дивимося на світ очима тієї сім'ї, з якої ми вийшли? Життя ж у колі родини, серед рідних та близьких людей дає нам натхнення для щоденної творчої праці.

Родовід вихователів іде від батька, від сім'ї. Завдяки їм постала й розвинулася народна педагогіка — прародителька педагогічної науки, теорії та практики родинно-шкільного виховання. Спільними зусиллями кожного народу протя-

їнська мова, лінгвістика, етнографія, географія, народознавство, фольклористика, отже, і українська педагогіка, оскільки є українське шкільництво, українська система виховання, українська школа, українська сім'я, оскільки є український народ, нація. До того ж, педагогіка — це не тільки наука, а й мистецтво. А мистецтво, як правило, має своє національне вираження (українська пісня, музика, живопис, хореографія, архітектура, фольклор, тощо). Крім того, педагогіка як наука й мистецтво стосується особливій, властивій тільки їй сфери — формування людини, особистості з притаманними їй національними рисами, суспільно-побутовими ознаками. Педагогіка через виховання дітей і молоді відтворює

основи особистості. У зв'язку з постійним удосконаленням суспільного життя на шляху його демократизації та гуманізації значення соціально-педагогічного чинника не зменшується, а навпаки — невпинно зростає. З огляду на це цілковитою нісенітницею видаються безглузді вигадки всіляких “зозуль” і “трунарів” сім'ї про неминучість відмирання сім'ї в ході “сексуальної революції”, про “вільне кохання”, “скасування сім'ї”. Майбутнє — за традиційною, трудовою, міцною, здоровою сім'єю, побудованою на духовності, принципах народної моралі, на засадах національних традицій і знаннях народної фамілістики. І це безумовно. Друга половина XX століття повністю це підтвердила. Такий су-

ки в Україні, до відродження традиційного статусу української родини з її непорушним авторитетом, подружньою вірністю, любов'ю до дітей і відданістю святому обов'язку їх виховання, повагою до батьків і материнським покликанням жінки, підняти роль чоловіка-друзини, батька-матері в створенні та захисті домашнього вогнища, забезпечуючи на їх взірцевому прикладі моральну підготовку до подружнього життя, тобто відновити та зміцнити те вічне, на чому тримається людство, що ніколи не старіє.

Взірцем для нас повинен стати приклад тих країн і народів, де дбайливо бережуть старовину, власну національну культуру. Тому й помисли своїх народів, дітей, молоді спрямовують на шанобливе ставлення до предків, родинно-побутових звичаїв і традицій, до того вічного, що має могутнє виховне значення.

Неодмінною умовою підвищення виховної культури батьків є сприйняття ними положень наукової та народної педагогіки. Проте в науковій літературі про сімейне виховання ідеї народної педагогіки зігноровані, а про її можливі національні риси навіть не згадується. За таких обставин необхідність висвітлення цього питання стає ще більш очевидною.

З давніх-давен серед українців виник та утвердився погляд на сім'ю як рід, як на святиню, а на виховання дітей — як на святий обов'язок батьків. Тому ці, як і всі особливо важливі, об'єкти в наших предків мали свої опікуючі божества — Рід і Рожаницю — уособлення роду, єдності нащадків одного предка, утвердження необхідності продовження людського роду. Цікаво зазначити, що обидва ці божества йшли безпосередньо за головами слов'янськими богами — богом грому та блискавки Перуном, сонця і світла — Даждьбогом, неба — Сварогом, вогню — Хорсом. Тому перебільшення не буде, коли скажемо: поряд із божественним культом Сонця, Неба, Води, Землі, Хліба в свідомості нашого народу віками живе культ Матері, Сім'ї, Роду, що його успадковують із покоління в покоління. Рід мав свої традиції, шанував своїх предків і в цій пошані виховував молоде покоління. Коли народжувалася дитина, то її до складу сім'ї приймали окремим обрядом. Ще складнішим і більш розвиненим був весільний обряд, яким об'єднували молоду пару з двох родів.

Живучість цих обрядів, головні елементи яких збереглися у народних звичаях українців і донині, засвідчує їхню особливо важливе значення для соціальної педагогіки.

Слово “сім'я” в щоденному спілкуванні українців репрезентує шлюбне подружжя (чоловіка й жінку), дітей та інших близьких родичів, які живуть разом. Її велич і красу українці підносять до небес — як ознаку особливого авторитету та ролі в житті кожної людини.

Як підкреслював О. В. Духнович: “Рідна мова в народній школі повинна складати предмет головний, центральний, що входить до всіх інших предметів і збирає до себе їх результати”.

Тож, вельмишановні колеги педагогі, спробуйте хоч через тринадцять років нашої самостійності допомогти сім'ї, поставити справу виховання так, щоб якомога сильніше діяв зворотний зв'язок, і щоб рідна мова йшла від наших вихованців у сім'ї, і щоб хоча б діти наших вихованців, які стануть керманчиками України через десятиріччя, були здатні вести державу та народ до благополуччя й мати високе визнання та авторитет у світовому загалі.

● **Володимир ЯКОВЕНКО**, педагог, відмінник освіти України

РОДИННА ПЕДАГОГІКА

2004 рік проголошено в Україні “Роком сім'ї”

Сім'я — найбільша вихователька підрастаючих поколінь за всіх часів та в усіх народів, невтомна плекальниця високої духовності й гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології, патріотизму. Справжня сім'я є совістю, честю та доблестю, національною гордістю кожного народу, нації, надбанням педагогічної культури людства.

гом його багатовікової історії створена власна національно-виховна система, наділена як загальнолюдськими здобутками, так і самотніми творчими знахідками.

У педагогічній науці репрезентовано чимало книг і статей про сімейне виховання, наприклад, англійське, німецьке, французьке. І, на превеликий жаль, до цього часу не створено жодної наукової праці про характерні риси української національної системи родинного виховання. Що це — власне недбалство чи хибна уява, що нібито те, що завжди з нами, — звичне, щоденне, елементарно просте (а саме такою загальнодоступною і є етнопедагогіка), менш важливе й ніде, ніколи й нікуди не дінеться?

Звичайно, знаходилися сміливці, які перед усім світом авторитетно заявили, що українці, як і інші народи, мають свою самотню педагогічну культуру, що заслуговує якнайширшого наукового висвітлення. Це були такі мужні люди, як Т. Шевченко, Г. Сковорода, О. Духнович, І. Франко, Леся Українка, М. Грушевський, С. Русова, В. Винниченко, Б. Стус. На жаль, у них не було сприятливих умов для здійснення благородних намірів через лихі дії на українських землях іноземних колонізаторів або через люте гноблення тоталітарних режимів, спрямоване на денационалізацію українців.

Нинішні обставини національного відродження та подальшого розвитку духовної культури українського народу, маніфестовані Актом про незалежність України, зумовили гостру потребу активізації науково-дослідної роботи саме в цьому напрямі.

Можна з усією відповідальністю сказати, що педагогіку творить народ, науковці її досліджують, дають теоретичне та наукове тлумачення, а ми, педагоги, — впроваджуємо в дійсність сучасного життя.

Звичайно, немає окремої, національної, скажімо, хімії, фізики, математики, біології чи кібернетики. Проте є національними науки, що стосуються конкретної країни, її народу, природи, культури, побуту, історії. Наприклад, це історія України, укра-

та розвиває в кожному наступному поколінні народ, націю. Тому й національний підхід у науковому розв'язанні педагогічних проблем є обов'язковим. Виховання українця, який любить свій народ і з пошаною ставиться до інших народів, без української педагогіки неможливе.

Як багато злигоднів і небезпек зазнав на своєму тернистому історичному шляху український народ! І кожного разу його, як націю, від духовної деградації рятувала українська родинна педагогіка. Точніше кажучи, тут було взаємне піклування і порятунку: наш народ, як зиніцю ока, беріг і лелівав власну етнопедагогіку, а вона, в свою чергу, виховувала його дітей у дусі високої національної свідомості та людської гідності, непереможної здатності чинити опір усіляким насильникам.

Педагогічною наукою та практикою високорозвинених країн світу переконливо доведено, що високоефективна, породжена на рідному ґрунті з засвоєнням найвищих здобутків світової педагогічної думки національна педагогіка дає прекрасні результати.

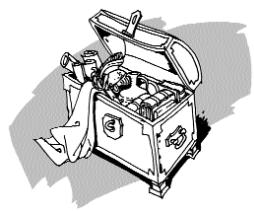
Українська родинна педагогіка — заповіт і заповідник українського духу. Відданість її українству аж ніяк не означає зневаги до інших народів та націй. Досить згадати, що за всю свою багатовікову історію український народ ніколи не завоював і не зневолював. Українцям завжди була притаманна органічна прив'язаність до своєї місцевості, рідного краю, зовсім чужою — загарбницька сверблячка.

Надзвичайна важливість висвітлюваної теми зумовлена тією величезною роллю, яку відіграє родина у вихованні дітей, формуванні характеру кожної дитини, її особистісних рис і національної свідомості. Саме тут із молоком матері закладаються

спільний феномен, як родина, незамінний. Проголошена колись на Заході “сексуальна революція” (до речі, така тенденція спостерігається нині і в Україні, якщо брати до уваги хоча б ту навалу інформації з сексуальних питань, якою так перенасичена наша преса, а також нашестя порнографії) на практиці обернулася мільйонами розтоптаних життів, насамперед, жіночих і дитячих, а “вільне кохання” — розтлінням духовності, деморалізацією.

Знаменно те, що, незважаючи на розгул “сексуальної революції”, порнографії, проституції, зростання розлучень, більшість людей на Заході (від половини до двох третин, за різними підрахунками) продовжують міцно триматися за традиційну сім'ю при будь-яких знегодах. Це ще один яскравий аргументований доказ великої життєвої сили сім'ї та народного родинознавства в сучасному бурхливому, складному та суперечливому світі. Великим благом для людей і науки є правда та розкутість думки. Революційна перебудова нашого суспільства, політика гласності, курс на забезпечення прав людини відкривають широкий простір для творчого розвитку педагогічної думки, нового мислення. Ще майже донедавна публікації та засоби масової інформації у нашій країні рясніли запевненнями та гаслами: “Все — в ім'я людини, все — для блага людини! Найкраще — дітям!” — хоча насправді то було безсоромним блефом. Сьогодні скромно забули ті гасла, і з кожним днем армія знедолених безпритульних дітей усе зростає — владі не до них: іде безсоромна боротьба за чини та місця біля кормушки...

Настав той час, коли необхідно якнайрішучіше повернутися до української родинної етнопедагогі-

Про скриню згадується в багатьох народних піснях, особливо весільних, бо вона була частиною весільного посагу. Коли дівчина виходила заміж, батьки обов'язково їй давали у віно скриню:

*Приїдь, матінко,
Привези ми скринючку,
А в скринючці хусточки,
Вишиті запасойки.*

Скриня — різьблена чи мальована — була ніби частинкою отчої хати. Молода жінка вивозила її з рідної домівки як спогад про дівочтво, батька-нееньку, дівочу волюницю. Бо зростала дівчинонька, а з нею росло й добро у скрині, що вочевидь засвідчувало її працьовитість і сумлінність. Пізніше до скрині склалися сорочечки синочків і донечок із щораз ширшими вставками і пазухами на них. Одвічне коло дійства життя...

В Музеї народної архітектури та побуту України, де розгорнута виставка скринь з історико-етнографічного району "Карпати", експонуються два типи традиційних скринь. Одні з них мають пласке віко, а другі виконані у вигляді двосхилого даху. Останні нагадують дерев'яні саркофаги Причорномор'я (IV—III ст. до н. е.), а також гробниці княжих часів Ярослава Мудрого в Софії.

На виставці представлені скрині, що побутували серед населення українських Карпат: гуцулів, бойків, лемків (Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області). Основні конструктивні елементи цих скринь складаються з чотирьох досить масивних стовпців, що виконують функцію ніжок. У пази таких стовпців-ніжок горизонтально вкладали дві або три дошки, які утворювали бічні стіни скрині. Зверху скриня закривається віком, що має, як уже мовилося, форму двосхилого даху, складеного також із трьох-чотирьох дощок, злєтованих між собою пазами. За допомогою двох дерев'яних кілків ("чопів") скриня відкривається, як на металевих завісах. Побутували також скрині, що мали пласке віко, зроблене з двох чи трьох дощок, які закладалися короткими боками у дві поперечні планочки (шпуги).

Скрині прикрашали геометричними узорами, що були виконані пласким різьбленням у вигляді прямих, скісних та ламаних ліній, різноманітних кругів і розеток. Незмінним компонентом скринь був багаторамений хрест, що губився серед нагромаджених кілець, зірок, громових та солярних знаків. Орнамент тут відіграв охоронну функцію. Задля більшої виразності орнаментальні мотиви вирізьблювали на скринях, що попередньо фарбувалися в темний колір природними барвниками, наприклад, відваром ягід бузини або вільхової кори. Скрині робили з твердих порід дерева, найчастіше — бука, а також смереки, кедр, явора.

Скрині спочатку виготовляли теслі, а з удосконаленням столярських знарядь — столяри. Основний різьбярський інструмент — ніж та долото. Долота різнилися за формою та довжиною вістря й мали відповідні назви: "рівняк", "скосок", "фасульки", "фуджок", "городничок".

На різьблених саркофагових скринях Карпат ще до 30 років XX ст. красувався давній, невідкладний часовий декор. Традиція, народне розуміння краси та відповідні світоглядні моменти збережені в цьому декорі. Водночас на Гуцульщині побутували зразки дерев'яної різьби, що демонструють композиційну вишуканість, багатство орнаменту й віртуозну виконавську майстерність. На Львівщині, Закарпатті, Буковині звіддавна побутували мальовані скрині.

Мальовували рослинними, після Першої світової війни — крамничними фарбами.

Основні орнаментальні мотиви komponували на передній стінці та віці скрині. Наприкінці XIX ст. ці орнаментальні композиції розміщувалися на одному полі, обведеному довкола прямими лініями білого кольору. На початку XX ст. орнаментальні композиції komponувалися у двох квадратних полях ("вікнах", "рамцятах") із подвійною білою каймою.

Основні мотиви на яворівських

ями. Усі вертикальні грані скринь з'єднувалися на замки, що надавало їм великої стійкості та витривалості. Бічні сторони віка закріплялися вузькими листвами, а задній бік скрині сполучався з віком залізними завісами в такий спосіб, щоб одна частина завісів прикріплювалася до зовнішньої сторони заднього боку скрині, а друга — до внутрішньої сторони віка. Закарпатські скрині замикалися на замки. Довкола отвору для ключа робили металеве окуття ("шил дик"), яке досить вигадливо профілювали. Кур-

або на скриню. Виготовляли буковинські скрині з соснових, кедрових, яворових та липових дощок. Тло в них — зелене, вишневе та коричневе. Спочатку малювали передній бік та віко скрині, а причілки лише окантовували "капанкою", "підківками", "цяточками". Композиції орнаментальних мотивів у таких скринях творилися у прямокутних полях (рамцях), що обводилися прямими або фігурними кольоровими лініями. Ці композиції складалися з великих та малих букетів, білих та червоних квітів ("трой-квітки") із незначною кількістю зелених листочків. На скринях кінця XIX — початку XX ст. у центрі рамців малювали квіти, що виростили з вазонка або півкулі. Квіти ці мали три або п'ять пагінців. Крім основних мотивів, по кутках рамців розміщували другорядні — "підківки", "цяточки", "кривульки", "косиці". На початку XX ст. з'являються скрині, у яких композиції з квіткових орнаментів повністю закривали передній бік. У центрі таких композицій малювали сердечко з вінчиком із смереки чи барвінку. На буковинських скринях зображали ще "зозулюк, голубів із голубками та черкви з весільними деревцями". Розписи на скринях тісно пов'язували з весільним обрядом та пісенною символікою. Кожна деталь малюнка про щось говорила: барвінчик малювали на нев'януху любов, голубочків — аби завжди в парі були, зозульку — щоб літ молодим накувала багато, ружі — аби життя цвіло, як троянда, барвінковий вінчик і сердечко символізували молодість, нев'януче кохання.

Красно мальована скриня ще мала засвідчити своїм вмістом працьовитість і майстерність дівчини:

*Гой, будем віно та рахувати,
чи не любила-с, княгине,
спати?*

*І що напрула, і що наткала —
що в скрині маєш,
з чим си віддала?*

А ще буковинська скриня хорошила в прискринку вінчик весільний. Зберігався він аж до смерті, і його зашивали в останню подушку.

Орнаментальна та колористична своєрідність українських різьблених і мальованих скринь з історико-етнографічного району "Карпати" свідчить про талановитість народних майстрів, велику любов до краси.

Форми давніх скринь та їх орнаментику використовують сучасні народні майстри та художники декоративно-прикладного мистецтва для виготовлення оригінальних сувенірів — шкатулок скринь. Чудовий рослинний орнамент старих яворівських скринь зараз творчо використовують яворівські різьбляри, пристосовуючи його до плаского різьблення. Вони виготовляють дерев'яні шкатулки у вигляді мініатюрних яворівських скринь, розмальовують їх традиційними кольорами — темно-вишневою або темно-зеленою фарбами, полірують і прикрашають пласким різьбленням...

Скрині вже давно відійшли з побуту народу, їхнє місце зайняли зручніші у використанні шафи. Зайняли, та не замінили. Бо щось не складають про шафи коломийок, бо не тьохкає серце нашої юної сучасниці, коли вона вихоплює з них модернову вдяганку, бо годі шукати там віна духовності...

Тож уклонімося святковому зібранню прабабусиних скринь у Музеї народної архітектури та побуту України — вони того варті.

Виставка скринь експонується в хаті із с. Синевирська Поляна в експозиції "Закарпаття".

- **Романа КОБАЛЬЧИНСЬКА**, зав. сектору етнографії відділу "Карпати" Музею народної архітектури та побуту України
Фото автора

РОСЛО ДОБРО... В СКРИНІ

Подорож по виставці скринь у Музеї народної архітектури та побуту України

До інтер'єру сільських хат в Україні традиційно входили: стіл, скриня, лави, мисник. Серед простих меблів особливе місце належало скрині. У побуті вона мала подвійне призначення: використовувалася як стіл, за яким сім'я споживала їжу, а також слугувала для збереження святкового одягу, полотна, килимів, цінних паперів, грошей. Скриню тримали в світлиці на видноті: біля столу, на лаві біля постелі або на покуті. Мальовані та різьблені скрині приваблювали своїм оздобленням, святково вирізняючись на тлі інших хатніх меблів.

ЯВОРІВСЬКІ МАЛЬОВАНІ СКРИНІ

На особливу увагу заслуговують ці скрині у формі паралелепіпеда на підніжках та колесах. Висота їх залежить від висоти підніжок ("кочел"). Єдина прикраса силуету яворівських скринь — різноманітне профілювання підніжок. Передні — мають різномірний профіль вирізів, а задні — витиналися переважно скісно. Майже кожен столяр мав своєрідну форму профілювання підніжок. Це й було основою для скрині служили підніжки 18—20 см заввишки. Підніжки й "кочела" підвищують скриню майже на чверть її висоти, надаючи їй красивішого вигляду й можливості виконувати функції стола. Усередині скрині — праворуч, невеликий (на 10 см завширшки й 12 см заввишки) прискринюк. У ньому зберігали коралі та гроші. Прискринюк замикався на потайні дерев'яні засувки.

Мальовані скрині виготовляли із соснових та липових дощок. Із соснових — основу завжди розмальовували, а з липових — ні. В останніх вона мала природний колір дерева. У другій половині XX ст. скрині роз-

мальованих скринях прослідковуються у вигляді "цяточок", "крапочок", "черточок", "пасочок", "качечок", "гіллячок", "віночків", "зірочок", "руж" тощо. Своєрідними мотивами яворівського розпису на скринях треба вважати зображення "качечок", "вазонів", "віночків", "сонця". Загальна композиція цих мотивів передавалася столярами з роду в рід. Основою укладу орнаменту скринь є "квартири", "рамцята" або "вікна". Хоча кількість орнаментальних мотивів невелика, при вмілому їх розташуванні майстри досягали досить великої композиційної різноманітності.

Яворівські скрині розмальовували звичайно жінки чи дочки столярів і лише зрідка — самі майстри. Кожна майстриня намагалася розмалювати скрині по-різному, бо тоді вони мали кращий збут. Покупці скринь, батьки дівчат, намагалися придбати таку скриню, якої ще ніхто в селі не мав.

ЗАКАРПАТСЬКІ МАЛЬОВАНІ СКРИНІ

Мальовані скрині з долинних районів Закарпаття мають форму невисокого видовженого прямокутника й називаються "курта-лада" (мала скриня). Довжина такої скрині 95—97 см, а висота — 40—42 см. Низ та віко скрині окантовували "гемисом" (фігурною планочкою). Курти-лади призначалися для зберігання прикрас, утиральників, весільної сорочки, весільних рушників та вінка. Крім курти-лади до віна входила ще й велика висока скриня (прямокутна) з різьбленням на передній стінці та віці — "сусік та ряндя". Під час сватання курта-лада знаходилася в коморі. Вона була основою згоди чи незгоди дівчини на одруження. Якщо не подобався дівчині легінь, то вона казала, що "курти-лади не є, осталаж ще не зробив".

Закарпатські народні столяри здавна займалися виготовленням скринь, тож виробили для них специфічну форму та своєрідні засоби оздоблення. Виготовляли скрині з дощок соснових, яворових, липових, що були завширшки 20—25 см і скріплювалися спеціальними кле-

та-лада містила прискринюк для грошей, прикрас, документів.

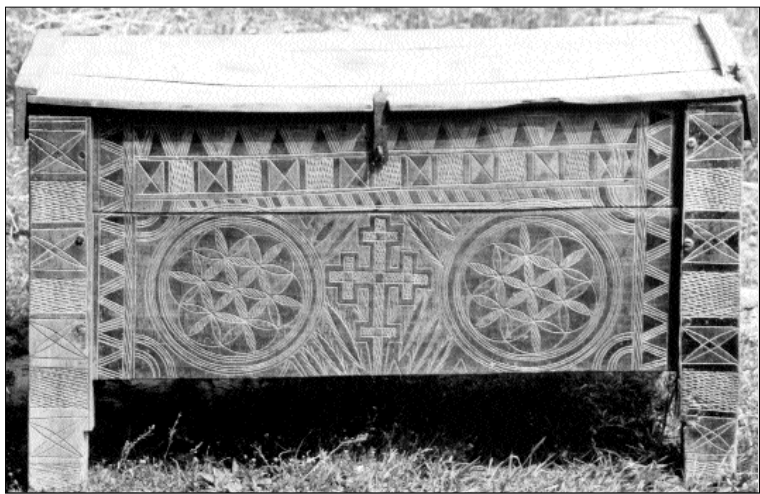
Закарпатські скрині, як і львівські, розмальовували жінки або дочки столярів. Для цього вони використовували широкі пензлі, виготовлені з кінського волосіння або вепрячої щетини, вузькі пензлі з коров'ячої або котячої шерсті. Малювання скрині розпочиналося з нанесення зеленого, синього або ж вишневого ґрунту фарбами, що виготовлялися з ягід рослини шатлик із домашньої соди. Після просихання ґрунту малювали коричневою, білою та жовтою фарбами рамцята. Були вони прямокутної або фігурної форми. У цих рамцятах найперше зображали вазонки, гілечки, рай-деревце (шлюбну символіку). Цей мотив прослідковується і в весільних піснях.

Трапляються й такі скрині, на яких рослинні мотиви присутні в дуже узагальнених формах. Вони komponуються в розкидку по всій декоративній площині. Побутували також скрині, на яких, крім орнаментальних рослинних розписів, зображалися рай-птиці, зозульки, голубочки, півні, курочки. Рай-птиці розміщувалися у вазенкових композиціях, стилізованих під квіти — тюльпани, нарциси, едельвейси, ружі тощо. У закарпатських скринях тло мало синій, зелений або ж темно-вишневий кольори.

БУКОВИНСЬКА МАЛЬОВАНА СКРИНЯ

На Буковині побутували мальовані скрині завдовжки 105—110 см і заввишки 45—50 см. На Чернівецьчині була ще й маленька скринька (скринча). Тримали в ній коралі, салби — прикраси з монет, весільний вінчик та рушники. Така скриня була завдовжки 80—85 см, а заввишки — 35—40 см. Такі скрині місцеві ковалі обковували, вставляли замки, робили скоби на колодочки.

У давніх скринях фігурно викуваними вінками втягували передні та задні боки й причілки. На бічних стінках прибивали невеликі фігурні металеві ручки (вуха). Скриню ставили в світлиці на лаві біля постелі, а скринчу — в кутку біля образів

Непретензійна й надивовижу точна назва останнього вірша книжки вибраних поезій Василя Борового — “Полинова сага” — може слугувати ключем до розшифрування її багатоаспектних планів, її (послугуючись сучасною літературознавчою термінологією) культурних кодів. Насамперед, — філософського: “бори” безпосередньо пов’язані з прізвиськом поета й водночас виразно асоціюються з пантеїстичною вростістю його ліричного героя у світ природи, натякаючи, може, навіть на темність прізвиська, його зв’язок зі священними гаями наших предків-язичників. “Вечірня” пора натякає на те, що сонце стоїть на вечірньому пружі, як-то казав колись Іван Нечуй-Левицький. Є ще один код, який прочитується опосередкованіше: вечірня пора — умиротворення, вона наштовкує на спомин. Отож, і назва книжки Василя Борового налаштовує на мандрівку читача життєвими дорогами поета і його ліричного героя, де біль і радість перетоплені в слові.

Цей духовний життєпис чи лірична біографічність підпорядковані не строгому хроносу, а пам’яті душі, де гострий спалах пам’яті може переплутати всі дати. Ну хоча б цей: “Ми йшли харківським кладовищем. Василь Мисик згадував пережите і нараз побачив обеліск: “Стривайте! Здається, могила мого слідчого. “Солдату Революції”. Не одного з таких “солдатів” довелося добре пізнати й Василеві Мисику, й Василеві Боровому. Поет усвідомлює, що “героїчний подвиг” цього “солдата”, завдяки якому невинні ставали винними та смертниками, заслуговує хіба що оди. Але пише “Майже оду”, бо для оди не знаходить слів. Він знаходить такі слова лише для смерті, щоб

Воздять належне пащі тьми

За те, що вбила майстра смерті,

Взяла підручного чуми.

Та є в збірці низка творів, які автор міг би (за І. Франком) назвати “З літ моєї молодості”, — творів, які виражали благородні поривання юнацької душі, брутально по-

ПОЛУМ’Я ВЕЧІРНЬОГО БАГАТТЯ

топані жорстокою реальністю. За те, що в одному з тих віршів, надрукованих у роки німецької окупації, Сталін був названий новітнім Чингісханом, довелося розплачуватися роками Гулагу, який для нього мав конкретну назву — Каеркана. І все ж ці юнацькі твори збереглися завдяки самовідданості матері, яка, чекаючи непроханих гостей, кинула в піч усі книги, але “синів зошит не спалила, не спопелила... не змогла”. І він озвався через багато років разом з іншими фрагментами захалявного й конфіскованого.

Невольничі роки породили власну “невольничу музу”, попередницю тюремної і табірної поезії Василя Стуса, Івана Світличного, Ігоря Калинця, Тараса Мельничука... Дати 1951, 1953, 1956 під віршами — не просто свідки настроїв поета, а й його переконань, яких не змінили суворі випробування.

Сьогодні можна було б укласти цілу антологію української табірної поезії, і в ній не загубилася б лірика Василя Борового. Бо героя цієї лірики супроводжують усюди не тільки конвойні крики, гавкіт собак, а й “жаринка звіробою”, що якимось дивом виросла на холодній північній землі, ніби посланець рідної Слобожанщини, образ матері і — о диво! — сквородинська мудрість, що допомагає не впасти духом і відрізнити, що — тимчасове, “бренне”, а що — вічне. Пізніше тема Сквороди розростеться, збагачена новими мотивами, і стане полиновим трунком, лікуючи від нових ударів брежнєвсько-маланчуківських сатрапів.

Та як би поет не силкувався заглушити тяжкі спомини пережитого, голос пам’яті перебиває навіть елеґійність настрою і несподівано вривається не тільки в душу, а й у саму природу:

Осипавсь клен на грудня межі.

Він з боєм (це примитив я)

На власній топчється одежі,

Мов перед розстрілом хлоп’я...

Без сумніву, так може написати тільки людина, яка бачила й пе-

режила ситуацію справжнього розстрілу.

Включаючи до “Борів вечірніх” поему “Розмова з флейтою” з однойменної збірки 1964 р., поет повертається думкою до Василя Стуса, який свого часу помітив цей твір і присвятив його прискількивому аналізу значну частину статті “Най будем щирі...”, відзначивши його філософічність. Поезія Василя Борового загалом тяжіє до філософського виміру: чи то пейзажний малюнок, чи ситуація — всюди за спостереженням, побаченням, почуттям, пережитим проглядає другий план, підтекст чи повчальна, акцентована автором сквородинська “сила”. А звідси й тяжіння поета до притчовості та мандрівних сюжетів. Серед них трапляються й ті, що в різних варіантах утвердилися в українській національній свідомості, й ті, що прибукали до нас з інших полів.

Розробляючи притчеві сюжети, В. Боровий продовжує традицію наших класиків, занехавши й почасти загублену в нурті новаторських експериментів сучасного літературного процесу. Так, коли читаєш про круки, які кинулися на вбивцю, що хотів одружитися з нареченою своєї жертви, прихопивши заодно й гроші вбитого, — поринаєш у стихію образів-архетипів, які передавалися від покоління до покоління як моральна засторога, образ-табу, що жодний злочин не минає безкарно. Мимовільні свідки віроломного вбивства: Івікові журавлі (сюжет давньогрецької історії, переспіваний Ф. Шіллером), перекотиполе, місяць, круки, закріплені в українському фольклорі та художньо трансформовані Г. Квіткою-Основою, А. Метлинським, С. Руданським, знову оживають під пером сучасного поета, обстоюючи перевагу цінностей, утверджених поколіннями, над теоріями морального релятивізму.

В основі сюжету “Притчі про найцінніше” теж лежить мотив, не раз розроблюваний літературою: завойовник, обложивши місто,

поставив перед його мешканцями ультиматум: або він знищить усіх, або, якщо місто здасться, дозволить жінкам покинути його, забравши з собою найдорожче. Умови були прийняті. А через кілька днів ординці на чолі з султаном стали свідками такої картини:

*Йшли жінки — аж угинались,
Нелегкі були в них ноші,
Не кришталі і не сапфіри,
Не корали з небом схожі;*

*І не злото в чистій пробі —
На землі його без ліку...*

На плечах у них сиділи

В кожній — по чоловіку!

Чому поет звернувся до цієї історії, яка вже стала легендою, він не пояснює, принаймні не виводить із неї якогось висновку, не коментує її, залишаючи право на свій висновок читачеві. Але я не можу втриматися, щоб не навести інтерпретації цього ж сюжету в Миколі Вороного “Найдорожчий скарб”, полишивши переказ самої події:

*Хвала вам, славні вояки,
І лицарі, до речі,
Коли з біди вивозять вас
Жіночі ніжні плечі...
А ми з баварців сміємось...
Але спитать цікаво:
Чи кожний з нас, чоловіків,
На сміх той має право?*

Розбіжність локалізації розказаної історії свідчить про мандрівний характер сюжету, викликаючи спокосу відійти від канону передмови і, як радив колись Михайло Драгоманов, дошукуватися історичного джерела твору, а відтак уже з’ясовувати нашарування. Такий факт справді був, його зафіксував у своїх “Пробах” французький гуманіст XVI ст. Мішель Монтень: “Імператор Конрад III, обложивши Вельфа, герцога баварського, не захотів іти на жодні поступки, хоч обложені готові були змиритися з найгянебнішими умовами, і погодився тільки на те, що дамам шляхетного стану, які були замкнені тут разом із герцогом, дозволять, не поганьбивши їх честі, вийти звід-

ти пішки та винести на собі все, що вони зможуть взяти. Вони ж у благородному пориві взяли на свої плечі чоловіків, дітей і самого герцога”. Подія має конкретну дату: 1140 рік. Монтень не тільки називає вчинок жінок благородним, а й стверджує, що він справив велике враження на завойовника, зробив його гуманнішим. Утім, і притча В. Борового видає європейське походження сюжету, бо чи міг азійський султан проголосити, як це бачимо в творі, що він найбільше цінує жіночу вроду? Тут радше проглядає вияв європейського рицарського куртуазного ритуалу. Але, може, маємо тут процес, коли сюжет, перемандровуючи з одного історико-культурного середовища в інше, зберігав релікти попереднього, збагачуючи це нове невідомими йому раніше ідеями.

Василь Боровий — майстер у трансформації таких історій із ненав’язливим дидактичним началом у душі свого великого земляка і читателя.

Та коли тут набігло ім’я Мішеля Монтеня, то скористаємося одним із його афоризмів, що став назвою одного з розділів його знаменитих “Проб”, а саме: “Філософствувати — означає учитися помирати”. Мотив відходу щемно озивається у ліриці Василя Борового, як, зрештою, у кожного справжнього поета. Не тільки тому, що “Час на згасання, на покору”, як поет перефразовує Євгена Маланюка. Чи не найдраматичніше й найзворушливіше звучить цей мотив у вірші “Лесі — коли виросте”, під яким стоїть дата: 1967. Справа, отже, не в датах, а у вічній таємниці, якої людині не збагнути, але й не збути. Тому “Жаль до болю Дня, що відгорів”, але залишається очікування дня нового, бо

Ще стільки барв, живої сили

Дарують обшири земні.

Це барви того дубового бору, який і вечірньої пори дає людині враження повноти й радості кожної миті, а мимовільна сльоза в очах — усього лише від диму вечірнього багаття.

● **Микола ІЛЬНИЦЬНИЙ**

ПРОРОЧІ СНИ

(3 нової збірки “Світова вдова”)

До пекла — вовче око.
Повз темне брязкання меча
Сичі летять до зір високих.

СВІЧА

Павлові Мовчану

При каганці читаю “Кобзаря”
І на початку юного століття.
Вкраїнська світиться зоря
Крізь чорне віття.

Життя минає при свічі,
При каганцях народжуються діти.
У край, де плачуть вже й сичі,
Зозулю нашу зносить вітер.

У кирзаках і куфайках
Ледь бредемо у глиб століття.
А в душах, небесах, думках
Іскрить чужинське сміття.

ОКО

Де вовче око, мов свіча,
Горить і не згорає,
Знов чути дзенькання меча
Від пекла і до раю.

Хтось точить зброю уночі,
Де свічка — вовче око.
Шукають здобичі сичі
В степах широких.

Горить до раю золота свіча,

ЗОЗУЛЯТКО

У чужому гнізді
зозулятко майбуття
прокльовує шкаралупу
наших днів.

Ще сліпеньке,
вигортає лапками й крильцями
пташеняток горлички.
Вони падають,

падають...

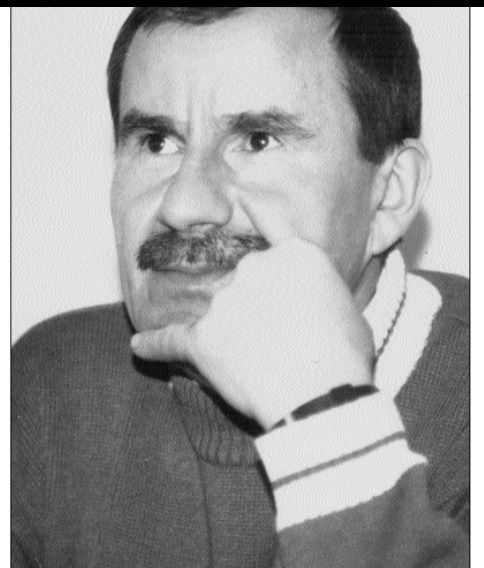
Падають.

ДОЛЯ

Минулих днів холодні еполети
На плечі ляжуть ще колись.
Були падіння, а чи будуть злети —
Не знає доля. І не злиєсь.
Вона не скаже наперед,
Коли і як тебе накриє
Майбутнього дірявий плед
І хто кому лице уміє.

СНИ

Соняхи цвітуть крізь липень,
Пелюстки на серпень опадуть.

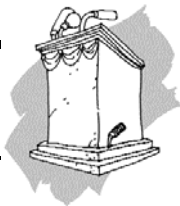

Сонце з днів тугих здирає лико,
Сушить сонну каламуть.

Все стає осіннім, жовтоликим,
Наче в Україну втік худий Китай.
Оком гордим, подивовано великим
Дивиться у небо отчий край.

Жовтень у праспраглі глеки ночі
Наливає холодів брунатний квас.
Україну сповивають сні пророчі —
Не злякають видива вже нас.

● **Микола СЛАВИНСЬКИЙ**

Написане Іваном Котляревським уміщається в одному-єдиному томі на 350 сторінок. Поема “Енеїда”, драма “Наталка Полтавка”, водевіль “Москаль-чарівник”, два вірші — “Пісня на новий год князю Куракіну” й “Ода Сафо” та ще 16 листів і “Журнал военных действий” — оце й усе. Та вагу названо-го, особливо перших двох творів, важко переоцінити. І не тільки для нашого письменства. Адже вони не лише започаткували нову українську літературу, а й стали потужним чинником пробудження і підтримання чуття українського патріотизму, могутнім фактором духовної консолідації розтасованих між імперіями українських земель.

Спробуємо проілюструвати це на прикладі нашого буковинського краю, що в часи І. Котляревського і пізніше перебував під кормигою австрійських, а згодом — румунських та інших поневолювачів.

1848 року, через десять літ по смерті творця “Наталки Полтавки”, в Чернівцях вийшла книжечка “Дівка на виданню, або На милування нема силування”. Її автором, ві, коломийському священику Іванові Озаркевичу, до речі, дідусеві знаній письменниці Наталі Кобринської, хотілося, за словами Івана Франка, “подати Котляревського галичанам не в оригіналі, а в підгірським киптарі”. Колізії п’єси залишилися незміненими, але події було перенесено з Полтавщини на Покуття, Наталку перейменовано на Анничку, замість “Видно шляхи полтавські...” вона співала “Видно шляхи коломийські...”, виборний Макогоненко став десятиником і т. д.

Поки переробка покусського священика набиралася і друкувалася в Чернівцях, у Коломиї з тріумфом пройшли дві вистави “Дівки на виданню...” у виконанні місцевого аматорського театру. А в жовтні того ж 1848 року Іван Озаркевич завів примірники чернівецького видання до Львова на “собор руських учених”, тобто української інтелігенції, де “Дівку на виданню” було показано коломийською аматорською групою із залученням львівських виконавців. Звідтіля твір проник до Перемишля, а відтак — до Тернополя, інших міст і містечок Галичини. Нашій краянській гордості лестить міркування відомого сучасного театрознавця Ростислава Пилипчика: “...Чернівці мають велику історичну заслугу перед українським рухом, що виник у сусідній Галичині...”

І не тільки перед цим рухом, продовжимо ми. Адже саме завдяки чернівецькому виданню Озаркевичевої переробки “Наталки Полтавки”, як вважає Олександра Романець, познайомився із сюжетом І. Котляревського і використав у своїй п’єсі “Повернення верховинця з Англії”, надрукованій 1851 року і поставлений той же на сцені Ясського театру, Георгій Асакі (1788—1869) — видатний румунський та молдавський провітитель і письменник, уродженець містечка Герца.

Професорові Чернівецького університету Гнатові Онишкевичу (1847—1883) належить заслуга першого на західноукраїнських землях повного видання творів Івана Котляревського. 1877 року вийшла у Львові, як перший том заснованої ним “Руської бібліотеки”, книга

“Писання І. П. Котляревського, В. А. Гоголя, П. П. Артемовського-Гулака”, високо оцінена І. Франком. “Зерно, кинене Онишкевичем, не впало на камінь”, — писав він у 1898 р. і додавав, що професор “поклав першу підвалу до ліпшого пізнання Котляревського в Галичині”.

Гадаю, що не буде зайвим додати: Онишкевичево видання прислужилося до кращого розуміння творчості І. Котляревського й на Буковині.

Дослідники української періодику нашого краю знаходять найпершу згадку про великого полтавця в газеті “Буковина” від 17 січня 1889 року. Цікаво, що тут за взі-

Апогей ювілейних торжеств у Чернівцях припав на кінець року, але вже 6 і 8 липня 1898 р. у газеті “Буковина” з’явилася простора стаття Юрія Кміта “В столітні роковини видання “Енеїди” Котляревського”, в якій підкреслювалися величезні заслуги І. Котляревського перед українською літературою та літературною мовою.

У грудні відбулися урочистості в міському театрі, про які заснований Ю. Федьковичем часопис повідомляв: “Може, й не виділа навіть Буковинська Русь такого народного свята, як щойно минувший ювілей”. Ще картинніше та емоційніше передала атмосферу вечора Оль-

Вікна Іван Бажанський (1863—1933) створив вірш “Надія”, збережений його донькою О. І. Шевчукевич і надрукований уже в часи, коли відзначалося 200-річчя від дня народження письменника з-над Ворскли.

Найвагоміше на Буковині (і не тільки тут) слово про І. Котляревського сказав у 1898-му професор Чернівецького університету Степан Смаль-Стоцький (1859—1938) — мова про дві праці: “Котляревський і його “Енеїда” та “Чим єсть для нас Котляревський?” Обидві вони спочатку прозвучали як “відчити”, тобто доповіді на урочистостях з нагоди столітнього ювілею знаменитої по-

спільних пороків він, на думку вченого, випередив Шевченка як автора поем “Сон” і “Кавказ” і Гоголевого “Ревізора”. Як значну удачу поета розцінює С. Смаль-Стоцький створений ним образ Зевса. “Кілько то таких, більших і менших, вищих і нижчих, керманичів державних, — говорити він, — було тоді не лише в Росії, але і в цілій Європі, котрим повірена була управа народами, а вони дбали лише про себе?! І Котляревський, змалювавши такий образ бога-керманича, представив “всесвітній тип правителя свого часу”. До цього масштабного узагальнення можна додати, що — не тільки правителя свого часу...

рядка С. Смаль-Стоцького. — Б. М.), вона помімо граничних стовпів з’єднала руський народ...”

Більшість міркувань С. Смаль-Стоцького про І. Котляревського зберігають слушність і через сто років після їх висловлення. Тому доводиться пошкодувати, що вони не тільки не використовуються в шкільній та вузівській практиці, а й не відомі навіть дослідникам творчості письменника.

Яскравим свідченням успішного “ходіння” буковинців до І. Котляревського може слугувати твір Теодора Галіпа “Вибір стану” (1900), що має скромний підзаголовок “Відризки з гумористичної поеми”. Запозичивши з “Енеїди” епіграф: “Еней був парубок моторний...” та видозмінивши її строфу (замість десяти, в буковинця вісім рядків), Т. Галіп дотепно розповів про те, як “з попа та виїшов адвокат...”

І вже буквально “ходінням” наших краян до “веселого мудреця” стала участь деякого з них у відкритті пам’ятника І. Котляревському в Полтаві на початку вересня 1903 року. Цієї теми в наш час, на жаль, не торкався ніхто. Обмежені рамки газетної статті не дозволяють і мені розповісти про це докладніше (можливо, напишу про це окремо іншим разом). Але про дещо скажу й нині. Грунтуватимуся в основному на матеріалі Леся Гринька “Всенародне свято в Полтаві”, надрукованому в коломийській газеті “Поступ” за 25 вересня 1903 р.

Автор цього матеріалу — письменник і журналіст, родом із Коломиї, був тісно пов’язаний з Чернівцями. Свого часу редагував газету “Буковина” (1907—1908). Добірка його творів під назвою “З окусків” увійшла до альманаху “За красою” (1905), виданого в нашому місті на честь О. Кобилянської.

Із матеріалу Леся Гринька довідемося, що “з галицької та буковинської України” приїхало на свято 13 делегатів. Серед них — двоє з Коломиї: посланець від українських товариств Леся Кульчицький і він, представник редакції газети “Поступ”. Василь Сімонович, випускник Чернівецького університету, засвідчив у споминах “Леся Українка на Буковині” присутність на святі галичанина Василя Стефаника і, зрозуміло, свою. Але оповів про все дуже лаконічно. Щедріший на інформацію Л. Гринюк. Його око зафіксувало і “величезні товпи народу”, і “загальне одушевлене”, яке викликали в зібраних на святі “галицькі вінки з синьожовтими лентами”, а вухо запам’ятало грім оплесків, якими нагородила публіка адвоката з Харкова Миколу Міхновського за відмову читати привітання по-російському (влада дозволила виступати українською лише гостям з “австрійської” України)...

Робився висновок: “Полтавським святом дали українці доказ, що, помімо безглядного гнету, вони живуть своїм життям, що ніяка міць не потрапить убити живоїтної (живої). — Б. М.) сили народу, що, отже, Україна ще не вмерла не тільки в слові, а в самій правді...”

Дорога буковинців, як і галичан та наддніпрянців, до Івана Котляревського була завжди дорогою до найсакрального.

● **Богдан МЕЛЬНИЧУК**, м. Чернівці

ЙШЛИ БУКОВИНЦІ ДО КОТЛЯРЕВСЬКОГО

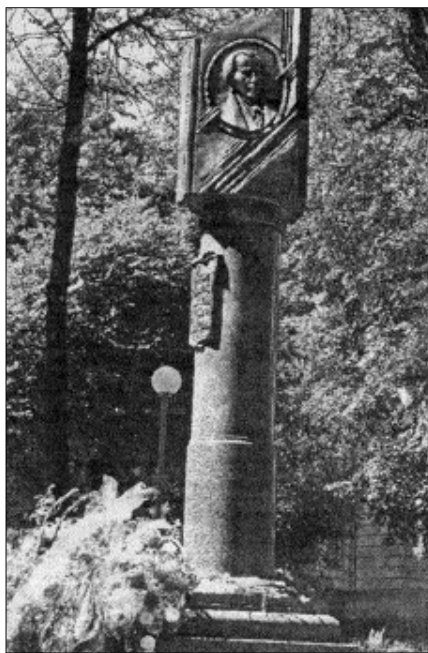
Роздуми на 235-річчя від дня народження зачинателя нової української літератури

235-ту річницю від дня народження І. Котляревського просвітяні, громадськість Буковини відзначили двічі: у День Незалежності України відкриттям пам’ятної стели літописцям, подвижникам українського письменства (про це “СП” повідомило в числі № 38) та 9 вересня — у самий день народження батька нової української літератури — вечором у Центральному міському палаці культури Чернівців. В урочистому літературно-мистецькому заході, проведеному за участю самодіяльних і професійних митців театру і філармонії, було висловлено вдячність голові обласної державної адміністрації Михайлу Васильовичу Романіву за активне сприяння і допомогу у втіленні патріотичної ініціативи просвітян краю, а також усім, хто прилучався своїми посильними внесками до започаткування відповідного фонду. З інтересом вислухали учасники слово про значення творчості І. Котляревського для національно-культурного відродження буковинців, що його виголосив доктор філологічних наук, член Національної спілки письменників України, професор Богдан Мельничук.

Тож, гадаю, доречно було б ознайомити з ним і читачів “Слова Просвіти”.

Зичу всього найкращого.

**З повагою
Віктор КОСЯЧЕНКО**

рець для наслідування буковинцями ставиться мова І. Котляревського — поряд зі словом Г. Квітки-Основ’яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка, та підкреслюється думка про те, що українська мова уособлює в собі “єдність і цілісність руського народу”.

Пізніше, 25 липня 1897 року, газета “Буковина” передрукувала з львівського журналу “Зоря” замітку про збирання пожертвувань на пам’ятник І. Котляревському, де, зокрема, наголошувалося: “З усіх наших літературних діячів, окрім Шевченка, Котляревський повинен стояти в першому ряді, бо се він перший збудив після тяжкого сну нашу націю, та й увів її до гурту живих та культурних націй”.

Особливою увагою до знаменитого полтавця сповнилася буковинська преса в 1898 році, коли святкувалося століття від часу появи друком перших трьох частин “Енеїди”, а фактично — століття нової української літератури.

га Кобилянська в листі до Осипа Маковея від 7 грудня 1898 р.: “Ювілей випав в нас знаменито. В театрі то таке було, що, відай, не було ще таке. [...] Люди, мужики приходили масою, по ложах сиділо по 8 осіб. Ну, а вже учителів — то було “море”. З нагоди ювілею “Буковина” подала в грудні добірку матеріалів під шапкою: “Ів. Котляревський в світлі російської і руської (тобто — української). — Б. М.) критики”. А на злам літ — 30 грудня 1898 р. за старим, 11 січня 1899 р. за новим стилем — вона відвела місце віршеві Михайла Бабинського “Наше свято”, де були рядки:

*Сміхом і жартом розбудив
Нас Котляревський
з сну важкого,
Нам заповіт життя нового:
Той сміх навчив нас,
як чудове,
Хороше наше рідне слово.*

Під враженням від чернівецьких урочин — честь І. Котляревського учитель із

еми. Перша — на ювілейній академії у Львові 1 листопада, друга — на ювілейному “поранку” в Чернівцях 3 грудня 1898 року. Обидві друкувалися в грудневих (за новим стилем) числах газети “Буковина”, а перша, крім того, — ще й у “Літературно-науковому віснику” (1898. — Кн. XI. — С. 87—100).

У творених майже одночасно “відчитках” не обійшлося без перегуків, спільних місць, але в суті своїй це різні праці.

У центрі першої — поема “Енеїда”, яку С. Смаль-Стоцький вважає не тільки “кріпкою підвалиною для нашої нової літератури”, а й “епохальним явищем у розвитку Руси-України” загалом. Виставляючи “на сміх хиби всіх верств суспільності на Україні, особливо ж вищих слоів”, І. Котляревський, за професором, переслідував мету “тоті хиби викоринити, а суспільність, особливо моральну, обновити”. В осміянні су-

Міжнародне значення “Енеїди”, про яке одним із перших аргументовано заговорив С. Смаль-Стоцький, полягає, за професором, у тому, що вона “переповнена гуманними ідеями, любов’ю до всього рідного”, що в ній “бурхає [...] живе жите, змальоване незвичайно пластично”, з “незрівнянним гумором”. “А таке представлення сего життя, — резюмує вчений, — на основі всесвітнього сюжету, без патріотично-національних декларацій, робить “Енеїду” твором справді літературним, твором всесвітньої літератури...”

Відводячи “Енеїді” чимало місця і в другій праці — “Чим єсть для нас Котляревський?”, С. Смаль-Стоцький ширше, як у першій, мовить тут про “Наталку Полтавку” та “Москаля-чарівника” і навіть (у несподіваному ракурсі) згадає “Оду до князя Куракіна”. У свою чергу всі ці твори розглядаються в значно ширшому, аніж у попередній статті, українському контексті — культурно-історичному та літературному. Хоча книги у нас писалися і за 800 років до І. Котляревського, проте лиш він — відзначає професор — першим увів наше рідне, живе, народне слово в книжку і з тим зробив книжне письменство приступним народові, приналежністю всього народу. Завдяки цьому — підкреслює вчений — “чудиво сталося”: “Що сила збройна не могла, чого не в силі була зробити віра, се довершила жива народна руська мова, заведена в книжку Іваном Котляревським. Вона із маси людей зробила н а р о д (роз-

МИ — НЕ МЕШКАНЦІ «КРАЙНЬОЇ ХАТИ»!

За тринадцять років незалежності в Україні відбулися процеси нівелювання громадської думки, наступ на національну ідею. Інакше й не могло бути, адже при владі опинилися ті, хто до серпня 1991 р. заповзятю служив тоталітарному режимові. Ці перефарбовані державники продовжували дивитися на Москву, як на старшого брата, під виглядом дотримання принципів демократії дозволили існувати в Україні потужній п'ятій колоні — комуністам, необільшовикам, різним слов'янським козакам. Це вони, "герої боротьби за незалежність", опинившись на владному Олімпі, спочатку ослабили національну потугу, виславши активістів національного руху послами в різні країни, потім привели до влади Л. Кучму, відчинили двері до народної комори злодіям із кримінально-фінансових структур. Аби унеможливити об'єднання національно-патріотичних сил, ці "творці історії" розчленили РУХ, поставили на шляху В'ячеслава Чорновола "КамАЗа", повели наступ на українську мову, спробували отруїти справді народного кандидата у президенти...

Аби спалювати національну ідею, корупціонери вивели на передвиборні перегони недолугих "патріотів" із козацькими прізвищами, так званих "технічних кандидатів", забезпечивши їх чималою грошовою заставою, ефірієм часом, плакатами й листівками.

Влада працює в режимі свавілля. Створюються виборчі дільниці в Росії, з'являються мільйони "мертвих

душ" у списках виборців в Україні. Влада цинічно запрошує до контролю за виборами все нових і нових спостерігачів, аби ще й ще раз підкреслити свою демократичну сутність. Але утаємничений сценарій перекручення справжнього волевиявлення народу вже виконується. Усе націлене на підгасовування результатів виборів. Далеко за прикладами ходити не приходиться. Я сам тричі побував на виборчій дільниці № 41 2-го територіального виборчого округу в Сімферополі і... не знайшов свого прізвища у списках виборців. Усі мої законні намагання забезпечити собі конституційне право проголосувати натикалися на примітивне пояснення з боку членів виборчої дільничної комісії: мовляв, не наша вина, що вас немає у списках, такі списки ми отримали від ЖЕКу...

Захопивши засоби масової інформації, об'єднавшись із криміналітетом, влада завезла з Москви різних політехнологів, заходила обробляти громадську думку, сплачуючи цим московським крутіям чималі гроші, які були до цього вкрадені в українського народу.

Влада боїться народу. Про це свідчать і побиття людей біля приміщення ЦВК, і численні обшуки в офісах громадських молодіжних організацій. А чого варте залякування студентів керівниками вишів, вказівки освітянам організувати листи школярів із "засудженням втручання США у внутрішні справи України"?

Довівши старше покоління до рабського існування, влада кинула йому подачку у вигляді мізерного підвищен-

ня пенсії, розраховуючи на нашу упослідженість, на нашу сірість.

Володимир Яворівський заявив на "5-му каналі", що українські письменники односторонньо підтримують на виборах президента кандидатуру Віктора Ющенка. Але чому тільки один із наших письменників — Дмитро Павличко — не боїться говорити народові правду?

Чому ми, українці, дозволяємо мандрувати нашої країною Жириновському, який учить нас, як жити і любити... Росію?

У нашому сьогоденні можна знайти чимало прикмет кланово-олігархічного характеру існуючої влади. Навіть те, що її кандидатом на посаду глави держави висунуто людину з двома судимостями, говорить про "кризу жанру": влада покладає своє майбутнє на таких же, як сама. Тому й не дивно, що провладний кандидат може з трибуни обізнати усіх, хто не з ним, "козлами", тобто і ющенківців, і симоненківців, і морозівців, включно й тих, хто підтримує кандидатури "технічних кандидатів". Що ж, очевидно, провладному кандидатури на найвищу посаду в державі легше висловлювати свої "професорські" думки, застосовуючи специфічну лексику. Такий президент піклуватиметься, щоб весь народ якнайшвидше навчився "по фене ботать", а країна перетворилася на велику "зону" в центрі Європи. Державний бюджет, звісно, зватиметься "общаком", а владу на місцях очолюватимуть "пахани" і "смотрящие"...

Така картина цілком можлива, якщо ми мовчатимемо.

Нам надається ще один шанс визначити і свою долю, і долю України.

Другий тур виборів Президента України в Криму продемонстрував "велику" активність електорату, про що із захопленням повідомляє влада. Але кожен із нас знає, яка технологія забезпечила цей показник. Під час виборів ми знову стали свідками різних махінацій — вкидання бюлетенів пачками за провладного кандидата, використання відкритих талонів, коли на конкретній виборчій дільниці голосувало по 300—500 приїжджих найманців штабів провладного кандидата, використання Церкви для ведення агітації за провладного кандидата... Усі порушення чинного законодавства на виборах здійснили лакузи існуючої в Україні влади.

За годину до офіційного завершення голосування в центрі Сімферополя розпочався концерт, організований владою автономії, на якому ті, хто здійснював підтасування виборів, аплодували заїжджій групі "Отпетіє мошеникі". Що ж, як мовиться, з пісні слів не викинеш!

Влада розраховує на нашу психологію мешканця "крайньої хати". Влада вірить у те, що ми справді раби, і робить усе для того, аби ми продовжували бути ними.

- **Олександр КУЛИК**, письменник, колишній голова Кримської організації "Просвіта" імені Т. Шевченка, перший головний редактор Всеукраїнського часопису "Кримська світлиця"

ра Андрійовича Ющенка, легітимно обраного народом, та не допустити використання військових проти народу.

- **Анатолій КИНДРАТЕНКО**, голова Харківського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Т. Шевченка

АКЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НЕПОКОРИ!

У вівторок 23 листопада 2004 р. о 14.00 у Харкові на площі Свободи зібрався мітинг на підтримку В. Ющенка, понад 50 тисяч осіб. О 15.30 мітинг вилився у грандіозну маніфестацію — похід по вул. Сумській до приміщення міської ради, вимагаючи від неї висловити недовіру до ЦВК.

Через годину демократи знову по вулиці Сумській повернулися до площі Свободи, бо пройшла чутка, що певні особи хочуть зруйнувати вже поставлені намети. О 17.30 мітинг продовжує головним чином молодь (80 % присутніх на мітингу — молодь).

На підставі всенародно-

го волевиявлення виборів Президента України 31 жовтня та 21 листопада 2004 р. харківські об'єднання Всеукраїнських організацій "Просвіта" ім. Т. Шевченка, Братство ветеранів, Конгрес української інтелігенції виступили з вимогою до місцевої влади офіційно визнати Президентом України Вікто-

МИ РАЗОМ! БАГАТО! І НАС НЕ ПОДОЛАТИ!

Нікому. Нічим. Якщо хтось сподівається, що народ можна заспокоїти промовами нового "президента", в яких він пообіцяв заопікуватися нами, заколисати змонтованими гидотними телевізійними кадрами, залякати російськими спецназівцями, то цей "хтось" дуже помиляється. Не можна. Навіть якщо випустити між людей ще кілька сотень п'яних провокаторів, побити вікна всім прихильникам Віктора Ющенка в Луганщині та Донецчині, рясно обвішати дахи Києва снайперами, — нічого не вийде! Україна нарешті отримала шанс обрати **свого Президента**. І вона обрала його. Пан Ківалов може, скільки заманеться, із усмішкою заявляти про перемогу Віктора Януковича. Народ знає, за кого він голосував. Народ знає, хто його Президент.

І не треба звинувачувати

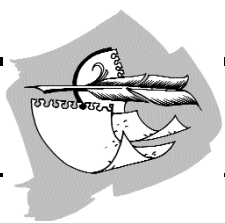
лідерів опозиції в тому, що люди вийшли на вулицю. Не треба поради "старшого брата" щодо нашої свідомості. Ми — свідомі. Ми — не на то в. Своїми порадами російські чиновники нехай краще послуговуються у своїй державі, їм вони потрібніші. Україна не хоче бути під захистом Кремля. Не хоче, щоб її вкотре представляла людина, яка ні кроку не ступить без погодження з Володимиром Путіним. Наша держава вже й так "прославилася" кольчугами, касетним скандалом та вбивством журналістів. Зараз нам хочуть нав'язати президента з кримінальним минулим, зробити російською губернією й закрити всім рота.

Від імені яких це матерів України благословили Віктора Януковича на президентство? Які ж це матері готові послати своїх синів у Чечню?

Які ж це матері просили новопеченого "президента" заспокоїти їхніх дітей на Майдані Незалежності? Яким матерям байдуже майбутнє країни й своїх дітей настільки, що вони готові віддати їх під опіку Віктора Януковича? Гляньте на ці світліни. На них — матері України, від яких благословення пан Янукович не отримав і не отримає, дитина, яка не буде жити в колонії Росії, пенсіонери, яких не обдуриш великими грішми, донецчанин, який не віддавав свого голосу за "переможця" (і не він один!), молодь, яка вірить, що завтра ми прокинемося українцями, а не хохлами. Вибір зроблено. І якщо влада хоче доказів, вона їх отримає!

• **Марія КРИШТОПА**
Фоторепортаж
Ганни ОБОРСЬКОЇ

ВЕЛИКА ГУЦУЛКА З КРИВОРІВНІ

Сиджу на Івано-Франковому камені, наче на троні. Розлого, зручно, під ногами — кам'яна підставка, за плечима — кам'яні хрести. Осінній камінь, а тепло ще літне. Хто і скільки разів сидів на цьому камені? Думаю, тут присідала Леся Українка, і два Михайли — Коцюбинський і Грушевський, два Володимири — Гнатюк і Шухевич, і Гнат Хоткевич, і Сергій Параджанов, Іван Миколайчук... Камінне крісло Івана Франка на Грашпарівці. У Криворівні. Біля Одо-сїної хати.

Бо саме до Одосії живої і до Параски, вже мертвої, — моя дорога. Та Одосії вдома не застала, посиділа на колоді біля її хати, заглянула навіть у тихе віконечко.

...Зачерпну кухликом води з кринички Параски Плитки-Горицвіт. Вода джерельна, як саме життя. І чиста-чиста, як саме Небо. Дашок над криничкою прогнів. Ллється вода на дошки, як на душу. Ллється на малюнки самої Параски, які вона повисила ще за життя, ще років п'ять тому... Із внутрішніх обшитих дошками боків кринички — квіти і лелеки. Поранені лелеки і розірвані квіти. Завтра листочки розвіє вітер! Не вже некому зібрати, склеїти, реставрувати і дах новий подарувати Парасчиній криниці?! Нема.

Звичайно, є. Є клуб "Українські Афіни", бо саме так назвав Криворівню відомий фольклорист і етнограф Володимир Гнатюк. Силами клубу вже перекрита хата Криворівненської Народної Письменниці. ТАКИ БУДЕ ЇЇ МУЗЕЙ У ЇЇ ХАТІ!

Криворівня славиться іменами тих, хто тут бував і творив, вертався сюди знову й знову. Тут є музей Івана Франка, відбудовується на присілку Грушівка оселя Михайла Грушевського, буде музей "Тині забутих предків" у хаті-гражді Палія Харука, де знімав свою кінострічку Сергій Параджанов. Багато ще інших музеїв задумано: писанкарства, парафіанства, ковальства. Дай, Бо-

же, здійснити задумане!

Стою біля хати Параски Плитки-Горицвіт. Слава Богу, вже під новим дахом! Занедбане подвір'я. Парасчині барвінки втопили листя в бур'янищах. Звичайно, не все одразу.

Криворівня — Гуцульська столиця. І в неї тільки одна Народна Письменниця — Параска Плитка-Горицвіт. З доробком у сорок томів по п'ятсот сторінок кожен! Гуцульською мовою! Це — народна геніальність, у яку ти, Криворівне, ще не смієш і повірити! Та й хто прочитав усі сорок томів Парасчиного гуцульського писання?! Переплетеного, розмальованого і випсаного її дивовижною каліграфією. В'язь, орнаменти, графіка — усе в тій каліграфії. Воно майже ніде не публікувалося. За її життя багато науковців хотіли просто її трудами підживитися. Не дала.

Заповіла Гуцульщині й Криворівні. Це — звичайний унікум, який ми ще не гідні осягнути. Схиляю голову перед могилою Параски Горицвіт. Горицвіт — не від горя, а для серця.

Я, волинянка, кланяюся тобі, Велика гуцулка! Молюся за тебе на твоїй могилі. Ти ще й сама не знаєш, що ти, і тільки ти, є і будеш найбільшою Славою своєї Криворівні. Найпахучішою квіткою Гуцульщини.

Бо ти сама — Вічна Пам'ять! Ти, Криворівне, маєш те, чого не має ніхто: поезії, легенди, перекази, казки, бувальщини твоєї Параски. Гуцульські мовні діаманти, колоритний і невідомий діалект. Перли звуків, бурштину зворотів, смарагди винятковості. Твою найголовнішу криворівненську повість! Яку ще ніхто не читав! Але її чув Франків камінь-трон, що в близькому сусідстві від Парасчиної хати.

Доля геніїв — не геніальна. Так дає Бог! Щоб хоч щось зрозуміли люди. А ми — нерозумні, і розуміти не хочемо. Може, тому й страждаємо. Може, тому і падають свічки зі свічників у старовинній Криворівненській церкві Різдва Пресвятої Богородиці. Навіть на її Богородичному святі.

Несвяточними були мої роздуми у світлий день Криворівні. Може, ми загорді? Перед Богом?! Може, ми заснули? Для Богородиці?! Може, може, може... Прости мене, Боже! Прости, Богородице! Простіте, добрі люди, і недобрі теж...

Душа, як струна, тремтить на вітрах. Душа, як трембіта, стогне й оплакує. Душа, як Черемош, реве і рветься. Рвуться думки. Колить серце. Кожна людина — музей. Для своїх нащадків. Кожна людина — Храм. Для своєї Престольності. Кожна людина — пантеон. Для своєї землі!

Дивовижна Гуцульщина! Люди тут дуже добрі. Коли я у Верховині вперше зустрілася з Черемошем, те три години зранку і десь стільки ж перед вечором аж до темноти дивилася в очі-води Черемошу, не могла від-

вести погляд від верховинських верховин, і народжувалися поезії. Дивилася, як загіпно-тизована, бо такою і була. Аж до мене спустилися вниз люди — ціла сім'я, яка поруч будувала хату. Поцікавилися, чи маю я де ночувати, чи не зробилося мені погано. А мені ж було так добре, так неповторно і так дивно, що я і часу не відчувала, що видалася дивачкою місцевим людям, які щодня беруть воду з Черемошу і щодня дивляться на свої гори. І їм здається, що в цілому світі так гарно, як у них.

...Сиджу в машині, що мчить гірськими петлями у Косів, на Гуцульський фестиваль. У руках тримаю веселковий великий том малюнків Параски Плитки-Горицвіт, який добрі люди теж везуть на фестиваль. Може, хтось зацікавиться.

Доля гуцулки... Малюнки і підписи. Що краще? Для мене, напевно, підписи. Бо це — поема гірська про долю горянки. Мовою гуцульських гір. Більше ста малюнків!

Доля гуцулки... Не встигла домалювати і дописати. Пішла на своє небо. А хто встигне нам подарувати її спадщину? Чи знайдеться на Гуцульському фестивалі хтось, кого схвилює велика спадщина Великої гуцулки? Напевно, не знайшлося... Бо серед великих розмаїтих і розпачливих промов на Гуцульській конференції, серед барвистих і запальних танців і пісень ні на відкритті, ні на закритті Гуцульського фестивалю не прозвучало і слова про поетичне й мальовниче диво Гуцулі! — Параску Плитку-Горицвіт. Із Криворівні.

А ще мені знаєте що подумалося? От якби кошти, витрачені на один Гуцульський фестиваль, та мудро витратити на видання спадщини Криворівненської Народної поетки! Усіх сорока томів!

Дивні ми люди: не розуміємо, де справжні цінності. Чи не хочемо зрозуміти? Танцювати можна, співати можна, а от слова українського хтось дуже боїться.

Бо в кожному Парасчиному томі — біль і правда, гуцульська мука, генетичність, Гуцульщина. Незвичайна, невичерпна, висока, як Гори Карпатські, чиста, як дно Черемошу.

Ішли колись люди до гуцульського газди Кривого на його рівню біля серповидного тут Черемошу. Ішли колись. І тепер ідуть письменники, етнографи, кіносценаристи до Криворівні по прекрасні думки і полотна. Ішли і їхали. Будуть йти і їздити. Допоки стоять Карпати, допоки Криворівня вирівнює душі! Параска Плитка-Горицвіт усе своє багатство залишила своїй Гуцульщині. Читай, осмислюй! Володарюй її дарами! Нема кому володарювати. Володар ще в жебрацьких шатах. А владі наш горицвіт не потрібен.

Та Гуцульщина просинається опісля летаргічного сну. Твердіє і твердішає.

Вродилася тишеченька, тільки грім замучив.

СКАРБИ НАШІ

Вивозили наших хлопців до Красного Луча. Здається, так змушені були співати гуцули, коли їх розлучали з Черемошем. Уже не вивезуть ні до Красного Луча, ні в Кривбас. Усі й усе залишаться вдома. Так, як заповіла Параска Горицвіт...

Я дивилася книгу її малюнків, так любовно і гарно переплетену її руками, з тими зав'язочками-кутасиками і тими розмальовочками кожної писаної букви. Дивилася й суворо наказувала собі, існуючій і не існуючій: "Бачиш, Антоніно, як треба робити, коли нема надії на інших? Треба робити на Вічність. Не собі — людям".

Але, попри все, хочу ще раз повернутися в Криворівню. На презентацію або, як по-нашому, святкування Парасчиних томів, усіх сорока, уже виданих!

...Сиджу над Черемошем, пройшовши всю Криворівню від Верховинської межі до річки Буковець. Зачарована, вражена гірською красою. Хати, як суніці, на схилах. Ворота біля хат, як райські входи. Гори, як Небесні Гриби. І рівнина! КРИВО—РІВНЯ! Як тернова хустка, розкинута перед водами Черемошу!

Тут мусить побувати кожен українець. Тут — Дух особливий. Тут Духовністю насичений усякий час. ТУТ ЗНАХОДИШ САМОГО СЕБЕ! На своїй єдиній Духовній Вершині! Це треба відчутти, про це розповісти неможливо. Саме тому тут і з'явилася Параска Плитка-Горицвіт. Тут вона зійшла, як гірська арніка.

Прийжджі, якими б вони рідними не стали, все одно від'їдуть до своєї рідні. Залишаються завжди лише свої. Чуєш, Криворівне, — свої! Бо твоя Параска — це твоя найрівніша рівнина й найвищою Гора!

Прозорий Черемош, як сльоза. Хочу пити. П'ю. З долони. Ще раз, ще раз... І ще. Вірю, що це — найчистіша вода. Не хочу йти. Хоча давно пора. Хвилини цементуються в роки. Я тут сиділа б ціле тисячоліття. І не засумувала б, дивлячись в очі цим вічним смарагдам і невмирущим водним дзеркалам. Так легко ще ніде не дихалося. Так радісно й великодно ще не було ніде. І чомусь так виходить, що поспішаєш саме там, де тобі треба зупинитися найдовше.

Душа, як тисячолітній камінь. Усе знає. Душа, як гірський едельвейс. Недоторканна й недоступна. Душа, як перша хвиля і як остання нота.

...Сиджу на Франковому камені. Біля Одосїної хати. На Грашпарівці. У Криворівні. Вирівнюю мислі і думаю про все українство. І, зокрема, про одну українку-гуцулку Параску Плитку-Горицвіт. Трохи запізнилася на зустріч із нею. На якихось п'ять років, що стали раптом Вічністю. Але зустріч усе одно відбулася. НАШІ ДУШІ ПОХРИСТОСУВАЛИСЯ. НАВІКИ!

● **Антоніна ЛИСТОПАД**, лауреат премії імені Василя Стуса

ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ

Надія ДИЧКА

ВЕСІЛЬНІ КОНІ

*Минуться всі незгоди й негаразди.
Забудуться в любові чвари всі.
Летять весільні коні в позачасі.
Якщо і будь, то радісній сльозі!*

*Весна пливе. Погодиться Неділя.
Цвіте усе й надіється на День.
Сьогодні я оспівую в е с л л я!
Природи, птаства, квітів і людей!*

*Розбурхані потоком з гір відлуння:
О прикарпатські сонячні верхи!*

*Дзвіниця Сонця ловить вітру струни.
Тремтять круті дороги й береги.*

*Хай день нам не намотиться дзвонити
на Щастя й Радість, на тривке добро!
В душі слова подячної молитви.
За все, що буде. І що вже було.*

** * **
*Чому я часто думаю про степ,
коли зродилась у Карпатському краї?
Чому мені лелеки чорний креп
Козацьку "Чорну Раду" повідає?*

*Чому мені стежиною на зруб
полин неждано трапляється під ноги
І степовий нашле укропе дух,
І пригадає всі чужі тривоги?*

*Босоніж йтиму аж до трьох шляхів.
Трава очистить, вмие і зігріє...
Шумлять тупими схилами верхів
Старі, як світ, бескиди. Звечоріє.
Далеко ген і гори, і поля...
На міждоріжжя вдаваний "галаві"
аж за Дніпром себе відчую я.
В Соборній, вільній, квітучій
державі.*

** * **
*Ця холодна, срібна тиша
за Карпатськими верхами...
Жде мелодія на вірша —
бродить синіми шляхами.
Скоро гряде хуртовина,
що буває із...громами!*

*За горою — мов дитина:
хата тулиться до "мами".
Ой, горо, — ти всім тут "мама",
та твоїй муж — Карпатський вітер
б'є тебе й за небесами,
потім спить — немов убитий.
Ти ж одна дітей притулиш,
що, мов сироти, у тебе.
Із туманами затужиш,
здивляючись у Небо.*

** * **
*Тут, де живу, немає голубів —
тут... гори й сонце, сойки і сороки...*

*І ще — зустрінеш зрідка журавлів
або орлів із-понад хмар
високих.
На кілька літ раз горлиця майне
крилом тугим над садом
й сяде їсти.
(Зерна того, що курам —
не мене),
зрадієш ти, хоча противник
містик.
І все ж, і все ж... Це, може,
Божий знак?
А може, звістка про щось гарне
й світле?*

фото О. Цесури

*І заворкує горлиця, й луна
полине ген у юність через літо.
Та хтось, либонь, сполохає її —
і зникне враз та горлиця
надовго.
Розвеселять синиці і щиглі:
що ж, не сумуй, хоч в осін
йде дорога.
Чекай, люби, змагайся
знов щодня
із часом, з вітром, із
штормами долі.
І виглядай уперто солов'я,
котрий співати вміє лиш на волі.*

** * **
*Взялись за скрипки в тиші цвіркуні.
Заволоділи світом сні і зорі.
Вже літо... Поїзд ген із даліни
вужем швиденько сповз
по косогорі.
Ледь чутно пригальовує, пливе
той вуж залізний, за ліси і гори.
Як б'ється тиша! Як вона живе!
У цвіркунових впевнених мажорах.
Ще мить лякала гуркоту коліс,
та знову вже полонить ніч
Карпатську.
Згори по небу ген Чумацький Віз
до неї посміхається обачно...
Раює тиша: це її пора!
Підвладна їй рівнина і гора!*

● **м. Долина**
Івано-Франківської обл.

СКАРБИ НАШІ

Ані на одну мить не слід нам тут забувати, що життя нам дано для любові і що ми самі — твір Божої любові до нас.
Микола Гоголь

Кохання, любов — первинна потреба душі, одвічне прагнення людської душі жити. Людина досягає духовної зрілості, коли керується світлим, високим прагненням своєї душі. У душі й живе кохання.

Кохання — це ясний орієнтир, який допомагає людині розрізнати прагнення душі жити й потребу організму бути. Душа наділена позаземною безвічною сутністю, а організм обмежений земними проминушими й невтоленними потребами. Душа — осердя людського ества, а організм — фізична оболонка. Гармонізуючи потреби організму з високими прагненнями душі, людина досягає повноти життя.

Духовним чуттям людина віднаходить і відкриває душу. Душа розкривається в коханні, як квітка у квітванні. Без душевної взаємності не знаходить людина повноти щастя ні у вгамуванні природних потреб організму, ні в задоволенні прагматично-еґоїстичних забаганок розуму. Матеріальні розкоші й соціальні ілюзії — усе те проминуше й незбутнє, коли не одухотворене, не згармонізоване безкорисливістю люблячої душі.

Кохання й корисливість несумісні. Тільки гармонія душевної взаємності здатна подолати безпросвітність земного буття. Лише задоволенням головної потреби душі — жити в коханні — людина досягає повноти щастя. В коханні волею Духа прозирає людська душа. А зріла душа ставиться до життя як до вияву Всеєдиної Любові.

У ГАРМОНІЇ ОДВІЧНИХ ПЕРВИН

Наше прадавнє слово *кохання* нині так рідко промовляємо, що його можна почути хіба що в старовинних ліричних піснях. Замірання слова на вустах — наслідок замрирання в людській душі тієї чистої інстинктивно-духовної життєтворчої потреби, яку соромливо називаємо цим майже забутим словом. Натомість широкоживим, надто популярним серед молоді, стало міжнародне слово *секс*, яке сприймається, одначе, як щось сороміцьке, непристойне, хоч і має притягальну силу.

Насправді обоє цих слів споріднені за змістом і позначають вияв одвічної життєтворчої дво-первинності Всеєдиного Світу в людському світі, що реалізується в духовно-продуктивній парній взаємодії чоловічої та жіночої первин.

Слово *секс* походить від латинського «*сексус*» — *стать* і позначає розмаїття чуттєвих переживань у стосунках між різними статями — чоловіком і жінкою. У давніх греків чуттєвий зв'язок між статями звався *еротикою* (буквально: *любовні первини*), а покровитель любовних первин іменувався *Еросом* — *Духом Кохання*. Ерос символізував найвищий духовний вияв статевого стосунку, що нашою мовою зветься любов'ю або коханням.

Слов'янське *любов* має спільну етимологію із санскритським (давньоіндійським) *любхати* — *жадати* й латинським *юбіре* — *любити*. Спільного змісту з ними й українське *шлюб* — *злюблення* двох закоханих, освячені моральним законом любові стосунки чоловіка й

КОХАННЯ — ВОЛЯ ДУХА

Есея про плекання Ладу

Анатолій Буртовий. Гармонія двох (<http://burtovyy.myrunet.com>)

жінки, тобто єднання в Космічному Еросі, у Духові Всеєдиного Кохання духовно-біологічного ества чоловіка й жінки.

У нашій мові в слові *любов* виявляються, передусім, сердечні стосунки чисто духовного рівня між закоханими, рідними, друзями й зрідка переживання фізіологічного рівня. А слово *кохання* ввібрало всю повноту ширих чуттєвих взаємин, починаючи від сердечних переживань двох закоханих, їхньої духовної готовності увійти у фізіологічний контакт аж до реалізації чистих статевого інстинкту в дітонародженні.

Прадавнє українське слово *кохання* етимологічно споріднене з давньоіндійським *кама* — любовна пристрасть, жадання. Слово *кама* походить від містичного складу *ка*, що означає першопочаток (тому *к* — перша літера санскритської абетки), та *м* — знака людини (знак *м* був на стягові давньоіндійського Духа Кохання — *Ками*, якого зображували вродливим юнаком, що тримає в руках лук із цукрової тростини, де тятива — із бджіл, а стріли — із квітів).

Давньоукраїнське *кохання* й давньоіндійське *кама*, як архетипи спільної для наших культур давньоорієнтської духовної традиції, по суті означають одне й те саме — *зачин людини*.

Земне кохання — вінець біологічної й духовної зрілості двох різностатевих людей — чоловіка й жінки, а також зародження й творення нової людини волею Всеєдиної Любові. Через кохання реалізується в людях життєтворча сила самооновлюваної первини — Духа Всеєдиного Життя, що його в Україні одвіку іменують *Лад*. А саме кохання перебуває під заступництвом парної Ладові первини, заступниці Всеєдиної Любові — *Лади*. Про всі таїни кохання оповідає прадавня *Кама-сутра* — давньоіндійська священна книга, що увібрала багатовіковий духовно-фізіологічний досвід інтимної сфери життя орієнтських (хліборобських) народів, до яких належимо й ми — українці.

У здатності, вмінні кохати найповніше виявляється духовна практика людини — те, чим людина відрізняється від тварини. Голубитися, милуватися, ніжитися, пеститися, тішитися вміють птахи й тварини. Та тільки людина спроможна одухотворювати природні інстинкти, спрямовувати енергію статево-

го інстинкту на продовження, плекання життя Безвічного Духу.

ДУХОВНЕ РАДІННЯ

Кохання як зрілість душі, духовне радіння — вища мета людського життя, а всі інші турботи — це лише засіб забезпечення життєтворчої сили кохання. Одночасно кохання — це й вищий спосіб самореалізації людини, пробудження життєвої сили й найповніший, найдовершеніший вияв людського духу. Всеєдиний Світ має багато сфер самовияву, і найвища, найтонша з них — уселадуюча сфера Всевишньої Любові. Людина може взаємодіяти з нею та досягнути через неї Світовий Лад як Істину Всеєдиного Життя лише просвітленим у власному коханні серцем. Правду мовив Григорій Сковорода: «Істинною людиною є серце в людині». Серце тут мислиться не в анатомічному плані, а як психічний, емоційний центр людського ества — душа.

У людському серці поєднуються духовна та біологічна сфери Всеєдиного Життя, що виявляються в людині як вроджені духовні та

біологічні потреби. Чисте серце вміщує в собі цілий Світ, як просвітлена Сонцем крапля води містить у собі сутність Океану. Крізь чисте серце струмує безвічний Час-Життя. Тому духовно зріла людина поєднує в серці минуле, нинішнє й майбутнє життя своє, свого роду й цілого етнічного ества. Через серце людське виявляється Закон Всеєдиного Ладу, за яким усе суще в світі має жити по своїй волі, еднаючись у Всеєдиній Любові. Всеєдина Любов — це не антропоцентрична, еґоїстична любов між людьми, а любов до всього живого у Світі, як Земля й Небо люблять усе суще між ними. Найвищий вияв людського кохання — життя в ладі з Єдиним Світом. (Антропоцентризм як світоглядна доктрина ставить у центр Всеєдиної Світобудови людину, чим веде людство до катастрофічного порушення екологічного балансу з Космосом. За антропокосмічним принципом людина — органічна частка Всесвіту, і їй належить жити за Законом Ладу).

Кохання — глибоко особистісне, найінтимніше самоздійснення людини у Всеєдиній Любові. Воно починається з плекання власних почуттів, з очищення серця. Хто здатний відчувати, досягнути себе, той відчує, досягне й люблячу душу. У коханні має бути повна відповідність природних інстинктів і духовних устремлінь. Сила кохання творить єдність фізіологічних, сердечних (психічних) і розумових зусиль чоловіка й жінки. У гармонії цих зусиль і виявляється життєтворче світло Всевишньої Любові. Це світло вносить ясність у життя, відкриває закоханим знання одне одного й цілого Світу, дає віру одне в одного, віру в життя. Жіноча віра живиться силою почуття її земної душі, чоловіча віра — силою просвітлення свідомості. Жінка у своїй вірі покладається на чоловічу ясну свідомість, а чоловік — на щирість жіночого почуття. Чоловікові енергією життєтворчого духу належить плекати жіночу душу в духовному полі родинного світу, як Сонце плекає у своєму життєдайному полі Землю. А жінці належить реалізувати в своїй життє-

родності чоловіків дух і почуттям плекати його снагу.

Саме так за міфо-релігійними знаннями наших предків у духовному світлі чоловічої первини Батька-Першотворця — Лада — самозародилася жіноча первина Матері всього сущого, заступниці людського кохання й родинного життя — Лади. Це самозародження Першоматері відбулося під Золотою Вербою — Світовим Деревом оріїв, що виникло з первісних вод Космічного Океану. Такі й земні чоловіча та жіноча первини в духовній взаємодії, в гармонії подружнього життя творять лад родинного світу — внутрішню красу, яка рятує, животворить людський світ у безвічному пульсуванні світла Всевишньої Любові.

Людський світ здатна врятувати не зовнішня показна речова красивість, а внутрішня краса, гармонія людського духовно-біологічного ества. Духовна сила внутрішнього ладу оберігає людину від гіпертрофії буденних потреб, вивільняє душу з-під гніту проминутого, розпросторує межі життєвої реальності до Безвічного. Ця гармонія-краса виявляється, передусім, у єдиному битті двох закоханих сердець. Отже, людський світ зможе самоврятуватися силою кохання — реалізацією в людині Всеєдиної Любові — Ладу.

Кохання неможливо придумати. Його може породити лише сила чистого природного інстинкту й ясного духу. «Кохання — духовного світла первісток», — так Леся Українка переклала рядок давньоорієнтського гімну Всеєдиному Духові. За праорієнтськими архетипними елементами *кохання* прочитується як *пробудження духовної сили* або *радіння в Духові*. В українських обрядових весільних піснях, у народній інтимній ліриці, як і в поезії інших орієнтських народів, зокрема в класичній індійській та персько-таджицькій, кохання набуває значення Космічного Ідеального Праобразу земного людського почуття й символізує єднання зрілої людської душі з усеполюючою життєтворчою Світлою Силою Всеєдиного Ладу.

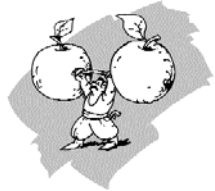
Із коханням пов'язано багато слів-архетипів, які є виявом нерозчленованої міфо-релігійної свідомості — духовного осердя особистості й традиційної народної культури. Ось головні з них, що живуть у нашій народнопоетичній традиції: *закоханий* — людина, яка прагне єднання не лише з іншою людиною, а й із Єдиним Світом через Усевишню Любов; *парубок*, *чоловік* — уособлення зрілого розуму й духовної здатності людини; *дівчина*, *жінка* — уособлення тілесної чуттєвої душі; *врода* — не зовнішня тілесна краса, а внутрішній лад людського ества, що в ньому виявляється краса-гармонія Життєтворчого Ладу; *вуста* — духовна втіха; *соловейко* — закоханий, який прагне єднання з коханою й Творцем; *квітка* — безвічна краса життя; *Сонце*, *Місяць* — вияви Всеєдиного Світа й символи парубочої вроди; *Зоря* — народження Світа, просвітлення душі, символ дівочої вроди; *страждання* і *єднання в коханні* — звільнення душі від тлінної множинності земного світу й прилучення до сфери Всевишньої Любові. На таке прилучення здатна лише душа чиста, просвітлена взаємним почуттям, яке породжує в людині життєву силу й волю — духовне радіння.

Далі буде.

● **Олександр ШОКАЛО**, м. Київ

Анатолій Буртовий. Козацьке кохання

ПОГЛЯД

Чимало українців сьогодні сприймає гендерну тематику за формулою, якою ошасливив світ президент сусідньої країни, заявивши, що “надо уничтожить в России терроризм и секс”. Коментарі зайві. Не лише пересічний громадянин переконаний, що мова, в основному, йде про проблеми жінок і тільки, але й освічена частина населення вважає, що гендерна тематика — це захист прав жіноцтва, зокрема підтримка його владних домагань. А між тим, достатньо поцікавитися лише визначенням поняття “гендер”, як виявиться, що йдеться про соціальний паритет між чоловіками й жінками, а зовсім не про утвердження міфічного новітнього матриархату на теренах України.

Базовим документом, де свого часу були зафіксовані та узагальнені принципи положення щодо міжнародного правового статусу жінок, є Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок. Проведені в останні роки аналітичні дослідження виявили, що: 1) зміни, які відбулися в політичному та економічному житті країни, не є гендерно нейтральними; 2) у незалежній Україні різко знизився показник представництва жінок в органах влади, освіти та трудових колективах; 3) громадські жіночі організації мають малий реальний вплив на формування політичних та інших процесів у державі; 4) формування ринкової економіки призвело до значної дискримінації жінок на ринку праці. Серед зареєстрованих безробітних абсолютну більшість складають жінки, особливо з вищою та середньою спеціальною освітою. Крім того, існує приховане безробіття, коли жінка перебуває у вимушеній довгостроковій неоплачуваній відпустці тощо; 5) виникло й набуває загрозливих розмірів таке ганебне для суспільства явище, як работоргівля, що стосується особливо жінок України (в основному використовуються як сексуальний товар). Можна ще й ще раз повторювати, що ставлення до жінок є показником рівня цивілізованості суспільства.

Досвід розвинених країн показав, що жінка в політиці — це лакмусовий папірець, який виявляє прозорість політичних рішень і рівень корумпованості владних еліт. Що більше жінок на найвищих посадах у державі, що значніша їх частка в парламентах, то контрольованіша і, зрештою, цивілізованіша політика відрізняє цю країну. За даними соціологічного опитування, проведеного в Донбасі та Харківському регіонах, респонденти загалом позитивно ставляться до наявності жінок у владних структурах, але не на найвищій державній посаді. Розчарування і значну зневіру у можливості швидкого перетворення України на цивілізовану країну певна частина українців пов’язує із засиллям чоловіків у владних структурах. В Україні склалася сьогодні цікава ситуація — у суспільстві панують дві взаємовиключні суспільні думки: 1) тільки жінки, коли прийдуть до влади, можуть сьогодні подолати корупцію; 2) жінки не можуть бути політичними лідерами найвищих рангів. Це трохи нагадує “плюралізм в одній голові”.

Якщо ж проаналізувати реальний стан речей у політиці, то виявиться, що українська жінка та українська політика — теми мало популярні. На сьогодні важливість цієї проблематики визнається лише тому, що вона є даниною вимогам міжнародних документів, які підписала Україна на шляху до Європейської співдружності.

Очевидно, не буде дуже вже далеким від правди твердження, що так званий пересічний українець уявляє собі наше жіноцтво в політиці приблизно за формулою П. Загребельного, яка звучить так: “Ор-газм. Сарказм. Маразм”. Коротко і ясно. У тандемі “жінка—влада”, на думку автора, гине власне жіноче материнське начало, як то сталося з героїнею справді цікавої повісті П. Загребельного “Гола душа”. На яв виходить інший тип жіночності — повія, яка демонструє себе в найрозбещенішому вигляді. Складається враження, що вся українська культурна політика радянського часу пройшла “випробування” ліжком такої собі номенклатурної української левиці. А на прощання — палкий монолог негмоворної героїні повісті про необхідність докорінного винищення існуючого чоловічого світу. Який пафос! І все ж віритись мало. Чи знайдете ви сьогодні хоч одну українську жінку при своєму розумі, яка б вимагала: “Треба розтрощити цей маразматичний чоловічий світ, понизити все, що понави-гадували ці вдягнені у штани примітивні істоти, і створити свій жіночий світ, світ для блаженства, насолоді і розкошування!.. Чо-

ловіки — найпримітивніші істоти з усього суцього, їх треба відстрілювати за ліцензіями, а далі вирощувати для нашого задоволення на фермах... Заборонити всі релігії, науки й мистецтва, бо вони вигадані чоловіками... Екстаз і оргазм повинні запанувати на землі, а не сарказм і маразм від протухлих чоловіків!”

Яка вражаюча тирада! І все ж усі ці плачі викликають мало довіри.

Сказати б, “більше по-українськи по-жіночому” звучить зойк героїні роману О. Забужко, що треба ж було народитися жінкою, та ще й українкою. Бо саме перед нею стоїть вічний вибір між небуттям та “буттям-яке-вбиває”. І зовсім не феміністки та “гендеристки” створили ті реальні проблеми, які витворюють із України бантустан у центрі Європи. Проте ми всі в одному човні. Тому ця гола душа — одна на два “гендери” разом. І, хоч смійся, хоч плач, без жінки в реальній українській дійсності, в тому числі й політичній, не обійдешся з тієї простої причини, що ніхто ніколи не вирішить тут так званих жіночих проблем без самої жінки. На жаль, повністю має рацію М. Богачевська-Хом’як, коли стверджує, що жінки часто не усвідомлюють, що, живучи в “чоловічому суспільстві”, думають про себе так, як їм накинено традицією, культурою.

ГЕНДЕРНИЙ ПАРИТЕТ В УКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ

Чоловіки кажуть: ось ми розв’яжемо всі питання, тоді візьмемося за ваші “жіночі проблеми”. Жінки знову й знову вислуховують тих, хто проголошує концепції і не має анінайменшого уявлення про справжні проблеми буденного життя. Ситуація з жінками нагадує ситуацію з шухлядкою в комоді, яку при потребі висувають і, при відсутності ж такої, закривають на ключ з усім її “проблемним” наповненням.

Так, наприклад, Німеччина при Гітлерові дуже широко користувалася жіночими руками на ринку праці, особливо там, де мова йшла про дешеву робочу силу, одночасно прославляючи жінку — “чисту дівчину та матір”, а сталінізм усебічно використовував як ідеологічний, так і економічний тиск на жіноцтво. А що ж відбувалося на найвищих владних щаблях? Тут сталінізм і гітлеризм однакові: жодного жіночого обличчя в найвищому керівництві країни! Зрештою, пояснення ситуації психологічно точно дав сам Гітлер у довірчих застольних

бесідах зі своїми найближчими помічниками. Він стверджував, що політик може загинути, коли потрапить під владу жінки. Проте досвід таких країн, як Ісландія, де 13 років найвищий державний пост займають жінки, доводить, що звичка до “жіночих епох” правління не так уже й важко “прищеплюється” суспільній свідомості.

Сьогодні чутки про майбутнє висунення і можливу перемогу на найближчих президентських виборах Юлії Тимошенко звучать майже утопічно. Але соціологічні опитування громадян України доводять, що вона є впливовою політичною фігурою. А що вже зараз ця жінка-політик варта абсолютно всієї більшості Верховної Ради, вважає чимала кількість її співгромадян.

І все ж, за оцінками аналітиків та політехнологів, на найближчих виборах пані Тимошенко не вдасться зайняти найвищу посаду в державі. Є декілька чинників, що заважають сьогодні українським жінкам успішно реалізуватися в політиці. Серед них одними із найвпливовіших є діючі стереотипи масової свідомості.

Специфікою моменту щодо внутрішньої ситуації з жіноцтвом в Україні, за констатацією більшості міжнародних експертів, є низький статус жінок у суспільних та політичних організаціях і фактична відсутність у

за даними соціологів, не лише абсолютною більшістю українських чоловіків, але й не меншою кількістю самих жінок. На цей стереотип активно працюють і ЗМІ, що існують в Україні.

“Нерівноправність спричинила цілий ланцюг негативних наслідків — чоловіки відсунули жінок на другорядні суспільні ролі, самі ж виявили свою неспроможність у першорядній ролі, вибраній для себе. Це, у свою чергу, викликало зневажливе ставлення жінок до чоловіків і страхи, які чоловіки тепер відчують, — писала Соломія Павличко. — Вибудовується замкнуте коло, в якому немає “добрих” і “поганих”, а всі однаково винні й однаково страждають”.

У боротьбі з опонентами широко застосовуються методи “чорного” піару. Так, наприклад, зі статті “Сексуальна помста Тимошенко” Адаменка виборець може довідатися, що в основі протистояння партії В. Медведчука та БЮТ лежить не що інше, як “сексуальний психоз” Юлії Тимошенко. “Ще один спосіб перетворити серйозне політичне протистояння в очах громадськості на дешевий воведіль”, — коментує ситуацію Любомир Стрілець у статті “Уроки підлості від олігархів”.

В інтерв’ю журналу “Виднокола” письменник Валерій Шевчук заявляє: “На жаль, у політиці жінки з’являють себе як... конотопські відьми. Жінки зарекомендували себе в українському політикумі як найгірші й найпотворніші з-поміж інших”. У пересічного громадянина України такі “візії” трансформуються в побутові “імперативи”, які формують навіть несвідому настанову проти “фемінізації” політики. Це явище існує не лише в масовій свідомості українців.

Стереотипи масової свідомості надзвичайно “живучі”. Вони формують певні установки виборців. Тому з такими явищами доводиться дуже серйозно рахуватися. І якщо навіть у західних країнах, де за коректністю в цьому питанні слідує спеціальні служби, існує явище неоднакового ставлення до жінки та чоловіка в політиці, то на нашому географічному просторі про це доводиться тільки мріяти. Ситуацію лише частково можуть виправити ті заходи з налагодження гендерної освіти в Україні, на які виділені сьогодні спеціальні гранти ООН у межах спеціального проекту “Суспільство гендерної рівності”. Основні ж зусилля щодо формування нормального, збалансованого, громадянського, демократичного суспільства, яке, за визначенням, не може існувати без гендерної рівності, повинні докласти самі українські жінки та, не меншою мірою, чоловіки. І тут існує, можливо, найбільша складність. Адже жіноцтво сучасної України відрізняється досить великою пасивністю в політичній сфері попри наявність деяких яскравих особистостей на владному Олімпі.

Не можна не погодитись із думкою Р. Корогодського про те, що реальної не-подоланної межі між українськими чоловіками та жінками не існує в Україні. Існує страшний, укорінений у ментальні структури багатьох поколінь, сервілізм мислення, що й визначає якусь безберегу суспільну безвідповідальність за власну долю, долю своєї родини, а разом із тим і за долю України загалом. Відсутність внутрішньої свободи на рівні думання, визначена філософом С. Кримським як зростання хамства життя, стимулює до відтворення найпримітивніших, банальних схем існування, консервує досвід суспільного існування, який заважає українцям органічно вписуватися в сучасний європейський світ.

Реальний вплив жіночих громадських організацій на життя в країні не йде в жодне порівняння не лише з США, але й з країнами Балтії. У США жіночі організації сьогодні настільки впливові, що з їх рішеннями й думкою не може не рахуватися влада країни. Не можна стверджувати, що ці ідеї популярні в нашому суспільстві. Очевидно, найкрасномовніше свідчить про незадовільний стан справ той факт, що в нашій Верховній Раді 4,5 % жінок, а, наприклад, в Ірані — 7 %, а у Швеції — 50 %.

Звичайно, йти сьогодні всерйоз про Україну як суспільство гендерної рівності з розвинутим станом масової свідомості, що, власне, й перетворює будь-яке етнічне тіло в політичну націю, не можна. І все ж не можна не погодитись із думкою С. Павличко про те, що аналіз пострадянського політичного й культурного досвіду має глибокий сенс і потребу. Він може безпосередньо передувати свідомій боротьбі жінок за активну, рівноправну та повноважну роль у суспільстві. Без цього Україна ніколи не стане демократичною нацією.

●

Ірина ГРАБОВСЬКА

СІЯЧ УНОЧІ

Особа поета являє своєрідну тюрму, звідки витікають твори, за якими суспільство посилає навздогін поліцію і собак.

Жан Кокто

Близько двадцяти років знаю відомого на Полтавщині поета, не-перевершеного у регіоні знавця історії України, історії не лише тої, яку свого часу студював у Полтавському педагогічному інституті, активного у громадському житті лубенця Сергія Сурмача.

Народився він 1955 року на Полтавщині. Навчався в Полтавському педагогічному інституті, успішно завершив його 1977 року і отримав диплом учителя-історика. З юних літ цікавився історією України, ще в "совецькі" часи писав поезії, якими зацікавилися відповідні

служби, тому перебував під тиском репресивних органів КДБ.

1979 року рукопис першої книги поезій "Квіти заметілі" отримав схвальні відгуки офіційної критики, зокрема відомого поета Михайла Шевченка. Однак, з цензурних міркувань, книга так і не побачила світ... Друга збірка поезій "Вирій" протягом багатьох років перебуває у видавництві "Полтавський літератор", і через відсутність відповідних коштів видання її затримується на невизначений час.

Попри негаразди, що переслідували Сергія як поета, він не припиняє писати. Друкувався у багатьох газетах Полтавщини, журналах як вітчизняних, так і зарубіжних. Його смілива поезія була вміщена в альманасі "Новий обрій", що за життя українського письменника, вихідця Полтавщини, Дмитра Нитченка, щоп'ять років видавався у далекій Австралії.

Життєві обставини склалися так, що нині Сергій Сурмач проживає і працює у Кримській Автономії. Та незмінна любов до України, до її народу, до трагічної історії держави не дає спокою поетові від Бога. Нещодавно стало відомо про те, що Сергій Сурмач підготував до друку свою чергову книгу, яка має назву "Діє слово" і яка, зрештою, має побачити світ в одному з тамтешніх видавництв завдяки небайдужим до Слова людям.

Олександр ТАРАСЕНКО, член Національної спілки журналістів України, заступник голови Лубенської міської організації ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка

* * *

На зозулиних крилах
Ти розтанеш, мов змах,
Чорноземи змілілі
Полишивши в піснях.
Але ж до загибелі
Кожен знає одне —
Як нема України,
То не треба й мене.

Нас поманять хлібами
Нетутешніх пшениць.
Нас укриють снігами
Чужодальних столиць.
Та під снігом калина
В серці жар ворухне:
Як нема України,
То не треба й мене.

Нас позвуть на банкети —
І оці, і оті.
Нам накинуть тенета
Золотим-золоті.
Та п'янку павутинку
Гострий біль розітне:
Як нема України,
То не треба й мене.

* * *

В цих білих днях,
У цих зчорнілих днях,
Ну як нам бути?
Як нам далі жити?
Ми всі, ми всі
Доводимось рідня
Тим, хто вбивав,
І тим, кого убито.
Дарма, що час —
Безжальний коновал,
Лікує нас,
Наливши дози кінські.
Живе тут той,
Хто інших виживав,
А пам'ять — лиш цемент
Для обелісків.
Нас взяв обман
У безстроковий бран.

Нам все — ніщо.
Нам навіть Тризуб — "вила".
Якби воскрес Тарас
або Степан,
Ми б їх знову вбили.

СІЧ УНОЧІ
Горить багаття на Січі.
Іскри від дров-сторіч.
У мороці середньовіччя
Світиться Січ.
Доволі у долі плакати
Достойнішої судьби.
Наче у бранців кляпи,
Вибиті з діжок чопи.
Калганівки чи варенуха —
А ну'м, підставляй коряк.
Європо, стара свекрухо,
Вкраїні не докоряй.
Ой, далєбі ще не скоро
Заб'ються назад чопи.
Сьогодні падають зорі,
Завтра — наші чуби.

БАЛАДА ПРО
ПОВСТАНСЬКИЙ СКОРОСТРІЛ
Його в білизні вивели з ночей.
Зажмурився, хитнувся,
як на місточку,
І кулі густо вишили сорочку
Червоним стібом
та й на півгрудей.
Лежав юнак в снігу
як в молоці.
Він на Різдво уперше
поголився.
Красноармієць фахово
трудився,
Видряпуючи тризуб на лиці.
Ще у повітрі хрип його витав
Та передсмертне
"Слава Україні!",
Яка давно стояла на колінах,
А він Один
Затявся і не встав.
Вдоволений, нарешті,
звівся кат,

СЛОВО ЗБРОЯ

І очі обминаючи схололі,
Підважив в розчепірені долоні
Трофейний бандерівський
автомат.
Та вже мороз сягнув
ведмежих лап:
Зненацька з пальців
висковзнула зброя,
І брязнувши об трупа —
в три набой
Ударив скоростріл
останній залп.
Осів вояк, затиснувши живіт
І ноги уподібивши до ножиць,
А поруч воронений
переможець
Зухвалим оком цілився на схід

"ЗАПРЕТКА"
В концтаборах є смуга вогнева:
Колючий дріт і чорна
трафаретка
"Запрещено". І хто
там побува —
той не жилець.
На те вона й "запретка".

Та коли відчай зашморгне
весь світ,
І в'язневі життя тримать
не сила,
Він кидається загнано на дріт,
Щоб черга визвольницька
скосила.

...Сердешній волі
вернуто борги,
та щось життя —
як мильна оперетка.
І в чорну ніч від чорної нудьги
Так хочеться крізь дрі
і ланцюги
Сторчмаголов
рвонутись на "запретку".

ВІТАЛІЙ СТАРЧЕНКО:

ШЕВЧЕНКО НА ОРЕЛІ
— Звихнутий овид у мреві.
Поле ось: Дике воно.
Пагорбів стомлені леви,
хмар золоте руно.
Скиглять завчено вісі,
сухо порипує віз.
Хутір у сизій стрісі
із ковилами зливсь.
Душу так тягне до лугу,
у запорізькі залоги —
там, за гілейським пругом,
руку подать до порогів.
Та із краю Орелі
начебто чую ревіння
лицарської купелі.
Бачу порогів каміння,
поле шабел поржавілих.
Воль і неволь вузли
в'яжуть вінками могили
й царських редутив вали.
Видно далеко з редутив —
видно з редутив Сибір,

очі Петрові люті
й тризну козацьких офір...
Коні, ідіть поволі,
не поспішайте в долину —
ми у безмежжі волі.

...Але неволя в спину
глипає зором Аралу,
в'яже тернові думки.
Над Приоріллям смеркало.
Віяло вогко з ріки.

АРАЛЬСЬКІ КРИЛА
Мов за подушне оступили
Оце мене на чужині
Нудьга і осінь...
Тарас Шевченко. Кос-Арал
Струни кінської гриви гудуть в унісон барханам.
Кос-Арал у тумані, у колючім тумані пустель,
і туманом піску припадають невидимі рани
підло скривджених мрій,

що прозоріші за акварель.
Та не зраджує серця невигадливи міф про Ікара:
чи ж є крила сильніші за крила співця? —
І розбурхане море, і саманні казарми Аралу
протинає рішуче упертий політ олівця.
В Україну політ! У ранні морози — вже осінь.
Кобзарює самотньо між могилами степ.
Закоцюрблий народ йде шляхами своїми
наосліп —
кожен шлях затужавів, у кріпацтві затерп.
До сльозини побачив, до краплини уздрів
Україну,
бо ж невпинний політ соколино вигострює зір.
Крізь аральські шторми,
крізь піщану оцю хуртовину
видно навіть у стріхах незалатану темряву дір.
Видно очі народу — терплячі криниці гніву.
Та хоч трішки додай, — і розліється гнів.
Тьмяні вікна села дослухаються вільного співу —
кобзарєвого співу з невідомих селу берегів.

ВЗИМКУ, ЗА ОФОРТОМ
І Академія в Росії — форт...
Штрихів офортних збудені вогні
мигтять, горять, яко сніги рясні
закутої Неви. Худий, мов хорт,

міст втілює обійми кам'яні
столиці зла. У випарах кислот
рихтує в Академії офорт
Тарас: вкарбовує останні дні

в казенний дім — у келію робітну.
Арал чи Петербург — мала різниця.
Огромну цю пустелю безпросвітну

зорав блискучий штихель Кобзаря.
Чатують сфінкси місто, мов гробницю.
Горить офорт, а за вікном — зоря.

ПРОЩАННЯ У КИЄВІ
1
Тихо цокали копита, і жандарма довгий вус
сіпавсь чорно і нервово.
Обривалося намисто... сльози падали на брук.
В кулаки безмежжя рук

затискало древнє місто.
Зрячі йшли, і йшли сліпі:
аж до трону курява, до Пітера.
І якийсь розстрига-піп
селянину читав "Заповіт":
"Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте..."
І зупинились коні на мосту. І люд
поклав труну на тисячі рамен.
У небі Лавра стугоніла дзвонами,
і яблуні на схилах відцвітали...

2
Прокидались святі,
розправляли янголи крила кволі,
коли домовину при блиманні многих свічок
занесли у собор на убогім і древнім Подолі...
Крізь кадильні дими пронесла терновий вінок
жінка в чорному.
У саду опускалися вишні на вузлуваті коліна,
в конвойованій церкві здригнулись минулі віки,
гончарі й кожум'яки стояли і плакали,
коли порухом траурним блідої своєї руки
труну Кобзаря вінчала вінком Україна...
Скаженіли жандари,
губернатор цідив крізь зуби:
"И в гробу он бунтарь,
этот яростный малоросс!"
А під банями церкви дудніли янголи в сурми:
на терновий вінок
дивився скорботно Христос.

ПІК ШЕВЧЕНКА
Вершина, мов несписаний папір,
як дума Кобзарєва піднебесна,
що навіки вросла в громаддя гір,
прорвавши оболонку сріблястий перевесла.
Тарасова вершина... Пік чуття
любви до людей і ненависті
до наглого імперського злиття,
що нищить етноси, і лиш один "язик",
один на всіх народам залишає.
Вершина, як поема волі, сяє —
поема про нескорений Кавказ,
яка немов пронизливий намаз
для горців гордих та звитяжних.
Високий блиск, міцна постава шпиля
нищителям свободи недосяжні —
його вартують правнуки Шамілія.

ДОЛЯ

Український козак Григорій теж мав свою долю і свій шлях широкий... Доля йому випала норовиста. Немов степовий необ'їжджений огир, закусивши вудила, вона носила його задимленими воєнними шляхами, що часто-густо переходили в стежечки, а то й зовсім у бездоріжжя, вкриті тернами. У 1911 році доля, схоже, змінила гнів на милість і закинула його, тяжко пораненого в ноги, в Москву до шпиталю.

Лежати довелося довго. Рани гоїлися погано. Хто одужував, тим військове командування надавало тривалі відпустки додому. Нарешті прийшла черга і Григорія, але він чомусь нікуди не поїхав, а залишився в білокам'яній.

Невдовзі познайомився, а може, знав і до цього, з молодого вдовою, корінною москвичкою Мотрею. Мабуть, глибоко запав у Мотрине серце вусатий козарлюга з двома "георгіями" на грудях, бо опиралася недовго, й то, швидше, про людське око. Під Різдво й побралися.

Жили дружно. Десь через рік Григорій раптом швиденько зібрався і гайнув в Україну. Повернувся не сам, а зі... своїм праїдом. Не з батьком, зауважте, не з праїдом, а з праїдом. Чому саме з ним і хто були його батьки, — невідомо. Казали, що старому було далеко за сто. Колись козакував. Навіть на Січі бував. Але який? Запорозький чи Задунайський? Вірогідніше, що на останній.

Звали його Левком. Патріарх за віком, він у взаємовідносинах із людьми був стриманим, ввічливим. Навіть із дитиною поводив себе, як із рівнею, тож не дивно, що навіть Мотря, яка спочатку скоса дивилася на старого, як на якийсь непотріб, непомітно звиклася і вважала за рідного.

Влітку 1913 року Мотря народила первістка, якого, не без втручання праїди, назвали Павлом.

Все склалося напрочуд добре. Жити б і жити. Але Перша світова війна загупала по Європі. І знову воєнні шляхи закрутили Григорієм.

У 1916-му, отруєний німецькими газами, повернувся до Москви. Біля двох "георгіїв" на грудях з'явилися ще два. Але того Григорія, веселого, доброго, яким був раніше, вже не було. Той назавжди залишився в окопах війни. Наявний вештався по шинках, хизуючись своїми "георгіями".

"Єті єгорії і сгубілі Грішку", — розповідала пізніше Мотря своїм онукам.

Та то було пізніше. А тоді вона якраз ходила другою дитиною і чоловікові запіи були їй попере горла.

Новонародженого охрестили Єгором у честь Мотриноного батька, якого, до речі, вона майже не пам'ятала, так само, як і матір. Говорила лише, що ранньою весною переходили через річку і пішли під кригу. Сироту пригріли добрі люди. У них і виросла.

У 1917-му, з Мотриної точки зору, "антіхріст овладів Расеї", розкривши історію на "до" і "після".

Григорій нової влади не визнавав, поведився з її представниками, як із самозванцями, конфліктуючи з найменшого приводу. Його, як водиться, затримували, але одразу ж відпускали, бо й за царя, і в перші місяці більшовицького панування повний георгіївський кавалер, у плані порушень адміністративного характеру, був особою недоторканною.

Одного разу, пізно ввечері повертаючись із шинку, зустрівся він із військовим патрулем. Можливо, зустріч ця обійшлася б і без трагічних

наслідків, але, як на гріх, захмелілий Григорій, як кажуть, "на всю іванівську" горланив "Боже, царя храни". Один із патрульних, брутально вилаявшись, зі словами "царская мразь", рвонув із Григорієвих грудей його "георгії". Такої наруги над собою кадровий пластуи спецпідрозділу його Царської Величності пробачити не зміг. Зацідив кривднику кулаком межи очі, й осиротіла молода радянська влада на одного зі своїх бійців. Напарник потерпілого кинувся було на допомогу, та Григорій виврав у нього гвинтівку й розтрощив її об бруківку.

За ним прийшли вранці. Зробили обшук. Забрали іменний маузер, а з праїдової скрині — шаблю й козацький одяг.

Григорій не повернувся. Згинув десь і він, і його хрести. Чи хоч дерев'яний над могилою поставили?

Затужив старий Левко і за правнуком, і за пограбованою пам'яттю своєї долі козацької. Потужив-потужив, та й помер — тихо якось, непомітно.

У двадцять першому, рятуючи себе й дітей від голоду, Мотря разом із тисячами голодного

лялася за левади, що, закучерявившись розлогими вербами, тяглися вздовж степової річечки.

В одній із таких хат в 1919 році в сім'ї Назара і Марії народилася донька, яку назвали Уляною. Вона була найменшою серед дітей. Четверо старших: Векла, Мотря, Федора й Поліна були вже підлітками, й на Уляну звертали увагу лише тоді, коли батьки наказували доглянути.

Гончарови, або Назарі, як їх називали односельці, жили заможнo. Тридцять десятин землі з великим фруктовим садом упиралися прямо в левади. В саду — вісімдесят вуликів із бджолами. Уляну чомусь завжди тягнуло в сад до бджіл. Було придибуляє ноженятами до котрогось із вуликів, сяде на запашну травичку й годинами спостерігає за бджолами.

Поезія сільського життя хмільним трунком вхлюпувалася в душу і серце дівчинки, щоб пізніше разом із материнським молоком перелитися в її діточок.

О ця одвічність материнського завдання! Завдяки їй ще живе світ!

Живи і ти, Уляно, живи. Живіть, вулики, співзвучні дівочому імені — Уля.

ПАМ'ЯТАЮ!

Я започаткував для свого роду книгу про родовід. Далі спало на думку показати свою роботу керівництву відділу освіти нашого міста. Вхопилися за мою пропозицію провести в навчальних закладах, а зрештою й загальнономіський конкурс на кращу роботу з відродження родової пам'яті. Багато хто з дітей, які розмовляють сьогоди російською мовою і вважають себе росіянами, мають у своєму родоводі українські корені і, впевнений, займаються над минулим свого роду. Чи це не стане поштовхом до пробудження генетичної пам'яті українського народу?

Такого могутнього пласту зрушити самотужки я, звісно, не спроможний. І все ж... Душа болить, коли дивишся на занепад духовності українського народу.

Ой, як болить!

люду товаришками подалися в Україну. Під час коротких зупинок на безіменних полустанках у безіменних могилах ховали померлих.

В одній із таких могил, десь недалеко від Ростова, залишився і малий Єгорко.

А Мотря, запаленими очима вдвляючись в обрій, уже пішки, простувала степами, виглядаючи благословенну Україну, де сподівалася врятувати хоч старшенського. В Луганській області зайшли в село Макіївку. У ній і прижилися.

Луганщина — це старовинний козацький край, більша частина якого була колись під опікою Запорозької Січі. Після знищення останньої російськими військами землі ці частково були подаровані вірним Катерині Другій панам, частину віддано під німецькі поселення. Те, що лишилося, відійшло до Війська Донського.

Але традиції та звичаї знищеної козацької Республіки, якою була Запорозька Січ, настільки глибоко вкорінилися серед простого люду, що вони продовжували жити власним життям, непідвладним ніяким штучним змінам. Особливо стійкими вони були серед сільського населення. Навіть мова "старшого брата", незважаючи на заборону української, не змогла здолати цього бастиону, і люди говорили своєю, рідною.

Новоселівка була однією з таких сіл. Не дуже велика, вона зграйками біленьких хаток чіп-

Та хіба дадуть? Москва вже розпочинала колективізацію на селі.

Колишні козаки хоч і займалися сільським господарством, але від селян, у звичному розумінні цього слова, помітно відрізнялися, бо за своє господарство трималися цупко, по-козацькому. А тому подекуди витягувалися на світ Божий ділвські шаблі, а то й шось серйозніше. То в одному, то в іншому місці спалахували збройні сутички. Перша спроба розкуркулення заюшилася кров'ю.

Стурбована Москва направила збройні загони і потяглися валки напівроздягнугих українських родин у болота Архангельської області й на Північний Кавказ.

Назар своєчасно зрозумів, що голою рукою обуха не переб'єш, а тому, коли і в Новоселівці з'явилися колективізатори, за зброю хапався не став, сперечатися також, лише, зіпівнивши зуби, спостерігав, як виносили й вивозили те, що кількома поколіннями його предків і ним наживалося потом і кров'ю. Стояв і дивився, і мовчав. Цим і врятував себе і сім'ю від "сибірів".

Та ось — ГОЛОДОМОР!

Мерли поодиночі, сім'ями, цілими вулицями.

Назарі жили в землянці за левадами, аби подалі від загаченої трупам Новоселівки. Голоду-

вали страшенно, але вижили і знову-таки завдяки Назаровій кмітливості.

У когось із мерців, здається, у кума, він відрубав ногу й на мотузку на ніч опускав у річечку. Вранці крадькома, аби хто не побачив, витягував її, обліплєну раками, на берег. Панцир і клішні дрібнили в ступі. Ніщо не пропадало. За овочі й зелені правила лобода, шириця, кінський шавель і кропива.

У 1934-му будинки вимерлих почали заселяти селянами, депортованими з неблагонадійних районів Росії. Вражене козацтво затято мовчало. Життя тим часом поступово налагоджувалося. Колгоспам видали посівне зерно.

Село сіяло хліб. Та й як інакше? Хіба земля винна?

Працював і Назар, але без того колишнього завзяття, бо чуже — воно і є чуже. Хіба коло нього радітимеш?

Макіївка — не так щоб і далеко від Новоселівки. І все-таки, ні багато, ні мало, а кілька десятків верств буде. Але це не завдило знайомству колишнього втікача з голодної Москви Павла зі степовичкою Уляною.

У 1938 році вони побралися. Посипалися діти: Іван, Галина, Микола. Народження останнього Павло не застав, бо з мільйонами таких, як і він, відступав страшними дорогами 1941-го під Москву.

Відступав, щоб пізніше наступати й наступати. Війна для нього закінчилася в Австрії, в армійському госпіталі. Згідно нагород, воював непогано, самих тільки орденів — шість чи сім. До речі, як і його батько Григорій, — у розвідці.

Додому повернувся покаліченим і не тільки тілом, а й душею. Через рік народився я. Баби Марії і діда Назара вже не було. Вона померла в сорок першому, а він — на чотири роки пізніше.

У 1950 році батьки чомусь покинули обжите місце й переїхали в Сталінську, тепер Донецьку, область, у колишню німецьку колонію зі слов'янською назвою Савелівка, що за три кілометри від Дебальцевого, порожні будинки якої так і не дочекалися законних господарів, депортованих за Волгу і в Казахстан.

Сім'я наша жила бідно, як і більшість переселенців, пошатованих війською, хоч і працювали всі, немов прокляті. По вихідних і в свята фронтовики пили "дікалон" і "дінатуру", жінки опікувалися домашнім господарством і дітьми.

Батько випивав усе частіше, і в п'яному чаду, бувало, кривдив нашу матір. А діти, не зважаючи ні на що, продовжували народжуватися. Народжувалися і вмирали, народжувалися і вмирали. Зрештою смерть добралась і до вже дорослих: Надії, Івана, Григорія. Після її відвідин залишилися четверо: Галина, Люба, Віра і я — єдиний із п'яти хлопців, виношених матір'ю.

Якось мама сказала, що то Божя кара за гріхи наші.

Мама часто бачила глибше за те, що лежало на поверхні. Це вона своїми піснями і приказками прищепила мені любов до всього українського.

Шевченків "Кобзар" був для неї Біблією. "Катерину" знала майже напам'ять, а читаючи "Заповіт", завжди плакала.

● **Василь ЧУБЕНКО**, член НСПУ, м. Єнакієве Донецької обл.

ГЕЛОН — НАЙДАВНІША ЦИВІЛІЗАЦІЯ ПРАУКРАЇНЦІВ

МАНДРІВКИ ІСТОРІЮ

Аж у 1954 році експедиція Харківського університету на чолі з 85-річним ученим — тепер патріархом української археології — Б. А. Шрамком розпочала розвідки Більського городища, котрі з деякими перервами тривають і досі. Сам Борис Андрійович зізнався якось, що, розпочинаючи тоді розкопки, й гадки не мав, що розкопє найбільше в світі городище. Нові дослідження підтверджували думку В. Городцова: згадуваний Геродотом Гелон є саме Більським городищем. Унікальні археологічні знахідки (не вдаючись навіть до їх глибокого аналізу та обґрунтування історико-археологічних аспектів) промовисто говорять про те, що на території України існувала висока цивілізація ще до появи тут скіфів. А внаслідок "демографічного вибуху" в цьому регіоні та з низки інших причин тутешнє населення мігрувало в інші регіони та краї світу — по всьому Правобережжю (Волинь, Галичина, Підляшшя). Значна частина його осіла на території Прикарпаття та Поділля.

Це було вже друге переселення на захід. Перше — сталося десь між

Понад два з половиною тисячоліття збуджує думку багатьох дослідників загадкове місто Гелон, описане "батьком історії" Геродотом у його 20-томній історії. Розташоване в країні будинів — на північ від Чорного й Озівського (Азовського) морів, — те місто вразило давньогрецького історика своїми розмірами й величними дерев'яними будовами. У зв'язку з цим привертає увагу Більське городище, яке розпочинається тепер відразу за селом Куземи Охтирського району Сумської області й тягнеться в сусідній Котелевський район Полтавщини. Уже в 1906 році відомий дослідник В. Городцов почав вести тут свої розвідки. Було зібрано вражаючу колекцію археологічних знахідок, яка давала підстави стверджувати: таємничий Гелон саме тут! Але в каламутних хвилях 1917-го року колекція, так до кінця і не досліджена, розпорошилась, а питання про місцезнаходження стародавнього Гелона залишилося відкритим.

2300—1300 роками до народження Христа. Англійський літописець Від написав: "Зі Сколотії (Скіфії) на захід (до Франції, Іспанії, Англії, Ірландії) прийшли пікти й гелони й розселилися аж по Шотландію, а на півдні — на Балкани, Італію, Межірїччя, Іран". А дослідник С. Вовковдав у одній зі своїх статей зазначає: "...іранські археологи провели порівняльний аналіз власних археологічних знахідок з тими, що відкопав Б. Шрамко, і лиш руками розвели: "А ми думали, чому нас так тягне в Україну". Тож як сенсационо не звучали б твердження Бориса Андрійовича, що предки сучасних іранців прийшли в Іран 2500 років тому з околиць Гелона, підкорили місцеві племена та створили свою державу, довго не пориваючи зв'язків із землею сучас-

ної України, — археологічні пам'ятки чітко підтверджують цю сміливу думку дослідника.

Хіба не наводять на цю ж думку докази Б. Шрамка, що культ бога савіництва Діонісія в Гелоні виник раніше, ніж в Елладі? Або той факт, що під час розкопок Більського городища були знайдені єдині — підкреслюю — єдині поки що на всю Євразію анатомічні скульптури тварин, у будові яких бачимо не лише кістка, а й усі внутрішні органи. Виявлено черепи зі специфічними отворами в лобовій частині, а експертизою провідних хірургів Харкова встановлено: медики Гелона вміли робити трепанацію черепів, промивати хворий мозок специфічним лікувальним розчином, після чого прооперовані таким чином жили ще 10—15 років.

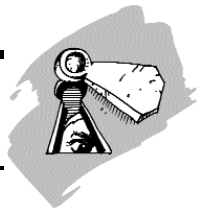
У тому ж Гелоні виявлено (найдавніші в Євразії) печі для обпалювання глиняного посуду, випалювання бронзи, сушіння фруктів. Останні за всіма ознаками такі ж, якими користуються й тепер селяни Охтирського на Сумщині, Котелевського та Зіньківського районів Полтавщини. Вражає й стародавня кузня з гранітним ковадлом, бронзові штампи для вироблення ювелірних прикрас, зокрема виробів із золота, велика кількість зброї та бойового спорядження для коней тощо.

Подібних аргументів, які свідчать, що тут, у Гелоні, була найдавніша цивілізація праукраїнського народу, виявлено стільки, що висновки, зроблені при їх вивченні, не підлягають запереченню. Їх просто "рекомендували" не розголошувати, бо

офіційна комуно-тоталітарна наука впродовж кількох десятиліть твердила: український народ з'явився у XIV столітті, і то як одна гілка з "кореня трьох народів", якому відводилась, у кращому разі, роль "молодшого брата"...

Ми відсутні в світовій історії, а часто-густо не маємо власного розуміння історичного минулого видаємося сліпцями в пошуках свого, українського кореня. Слава Богу, що є така історична наука як археологія, яка навіть без писемних пам'яток може відкрити очі на наше далеке минуле. Тож висновки вчених В. Хвойки, Б. Шрамка, Г. Ковпаценка та інших, які ґрунтуються на археологічних дослідженнях Більського городища, говорять про те, що українська народність формувалася особіно від інших народностей на базі автохтонних, тобто місцевих, племен, які творили свою оригінальну культуру.

● **Михайло ПОПІЛЬНЮХ**, учитель української мови та літератури, краєзнавець, с. Чернеччина Охтирського району на Сумщині

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Вона була старшою донькою камергера двора його імператорської величності Івана Степановича Лавалю (1761—1846) — французького емігранта Жана Франсуа, для якого Росія стала другою батьківщиною, — та Олександри Григорівни Козицької (1772—1850). Їхній капітал оцінювався у 2 млн. 600 тисяч срібних рублів.

Катерина Іванівна отримала прекрасну освіту, добре співала, гарно грала на фортепіано. Лавалі були шановані не лише в Російській імперії, а й за кордоном. А їхній великосвітський літературно-музичний салон на Англійській набережній славився в ті часи на весь Петербург. Гості збиралися тут зазвичай по середах і суботах, іноді їх кількість сягала 300 — 400.

У салоні Лавалів не раз бували цар Олександр І і особи царської родини, історик Микола Карамзін, художник Брюллов, письменник і філософ Петро Чаадаєв, байкар Іван Крилов, поети Олександр Грибоедов, Адам Міцкевич, Костянтин Батюшков, Петро В'яземський, Олександр Пушкін і Василь Жуковський, відомий політик Михайло Сперанський.

Під час різдвяного балу 1818 року молода графиня Катерина Іванівна довго танцювала з великим князем Миколою Павловичем. А потім був іще випадок: через шість місяців, на балу в графа Потьомкіна, вони розмовляли про давньоримську літературу, про вірші еллінських поетів Архілоха та Алкея Мессенського, про англійські звичаї та російські білини. Великий князь навіть назвав її тоді “найосвіченішою дівцею вищого світу”. Він був люб’язний і галантний.

Усього через декілька років він стане імператором Росії. А та, який він завжди симпатизував (“Ви чарівна, Катрін!”), буде довго добиватись у нього аудієнції, аби за височайшою милістю їй дозволили вирушити за своїм засланим, позбавленим усіх звань, нагород і почесностей, хворим, з легеневою кровотоцею чоловіком до далекого Сибіру!

Навесні 1820 року сімейство Лавалів здійснило подорож із Петербурга до Парижа. Тут Катерина Іванівна познайомилася з князем Сергієм Петровичем Трубецьким. Він жив у Франції вже декілька років, вивчаючи за завданням таємного товариства “Союз благоденства” побут французької революції 1789—1794 рр. Крім того, в Парижі Трубецький поповнював свою освіту: слухав лекції відомих професорів, пройшов курс природничих наук.

Від своєї кузини Тетяни Борисівни Потьомкіної, що жила в столиці Франції, Катерина Іванівна знала, що Трубецький узяв участь у Вітчизняній війні 1812 року нагороджений багатьма орденами, має два поранення.

При першій зустрічі він їй не сподобався: мовчазний, стурбований чимось, ще й танцює погано. Словом, не кавалер. Однак невдовзі вона зрозуміла, що за цією його похмурою мовчазністю ховається пристрасна волюва натура. Вони багато сперечалися про Французьку революцію. Катерина Іванівна цілковито її відкидала, різко критикуючи деспота Робесп’єра, насилля й терор. Трубецький багато в чому погоджувався з молодого графинею Лаваль, але до досягнень цієї революції відносив факт ліквідації дворянських привілеїв і феодалних селянських повинностей, закріплення за селянами землі. У результаті Трубецький і Катерина Іванівна погодилися на тому, що будувати своє щастя на нещасті й крові інших — аморально.

12 травня 1821 року вони повинчалися в Парижі, у російській православній церкві на вулиці Беррі, й восени повернулися до Петербурга. Тепер вона була княгинею Трубецькою.

Історичні документи свідчать про те, що Трубецький поступово вводив її в коло своїх друзів по таємному товариству. Вона уважно слухала їхні суперечки, хвилювалася за чоловіка.

Керівник Південного товариства Пестель, його заступник Бестужев-Рюмін, а також Сергій Муравйов-Апостол — за фізичне знищення царя та осіб царської родини відразу після перемоги повстання. Це ж — кров, терор! Домагатися свободи в Російській імперії слід іншим шляхом: пропаганда, агітація, мирні переговори, широка просвіта народних мас, віра в Бога, неухильне виконання християнських заповідей.

Вона завжди була проти насильства, і Трубецький також став поділяти її погляди.

У січні 1825 року Сергій Петрович отримав військове звання полковника, й за височайшим наказом був призначений черговим штаб-офіцером у 4-й піхотний корпус, який дислокував-

ся в Києві. Це відкривало йому можливість безпосереднього контакту з Південним товариством, дозволяло вербувати з-поміж його членів союзників під час суперечок із Пестелем.

Разом із Трубецьким до Києва приїхала й Катерина Іванівна. Тут вони жили до 7 листопада 1825 року в будинку одного з керівників Південного товариства Василя Львовича Давидова (тепер це вулиця Панаса Мирного, 8/20). Зараз на тому місці, де стояв до 1972 року будинок Давидова і де жив Трубецький із дружиною, де він зустрічався з багатьма членами Південного та Північного товариств, розробляв плани консолідації цих товариств, організовував разом із дружиною обіди увечері для декабристів, височить сучасна будівля, а на стіні — меморіальна дошка з барельєфами С. Г. Волконського, В. П. Давидова, С. Муравйова-Апостола, М. П. Бестужева-Рюміна, П. І. Пестеля. А приз-

ПОДВИГ КНЯГИНИ КАТЕРИНИ ТРУБЕЦЬКОЇ

Катерина Іванівна Трубецька народилася в Україні — тут її коріння, а померла в далекому Сибіру, в Іркутську, 150 років тому.

вища С. П. Трубецького немає! І це пояснюється, певно, тим, що він не вписувався в ідеологічні догми радянських часів

У Києві, на ярмарку, Катерина Іванівна купила в одного селянина — “на спомин про Малоросію” — велике, прикрашене майстерним орнаментом дерев’яне намисто — три низки різних кольорів.

Це намисто вона потім одягала багато разів — на бали, під час раутів і прийомів. І завжди воно їй нагадувало потопуючий у зелені древній Київ, подільський літній ярмарок і хворобливого на вигляд селянина в довгій сорочці, потертих штанах і личаках — чудового народного умільця. Дами вищого світу Петербурга не раз запитували в неї потім, де вона придбала це намисто — у Парижі? в Лондоні? в Берліні?

7 листопада 1825 року подружжя Трубецьких залишило Київ і вихало до Петербурга.

Ситуація в столиці імперії, починаючи з 27 листопада і в наступні дні, залишалася вкрай напруженою. Музика на розводах не грала, всі спектаклі в театрах було відмінено, а в Казанському й Петропавлівському соборах від ранку до пізнього вечора служили панахиду по вмерлому в Таганрозі Олександрові І.

Народ і армія присягли Костянтиніві, але він відмовився від влади. Настали непевні часи, і в кабінеті Трубецького на першому поверсі будинку Лавалю на Англійській набережній майже безперервно відбувалися наради членів таємних товариств...

Катерина Іванівна молилася за чоловіка та його товаришів; тут же під час нарад знайомилася з новими для неї людьми, членами таємних товариств — Пушцим, Кюхельбекером, Каховським, братами Бестужевими, Рилєєвим, Якубовичем, Одоєвським, Шеремтьєвим, Розеном, Анненковим.

Виступати змовники вирішили 14 грудня, а керівником — “Диктатором” — повстання вибрали князя Трубецького. Перед цим на російський престол зійшов Микола І. Починалася нова епоха...

Трубецький не з’явився на Сенатській площі 14 грудня, не став у бунтівне каре і війська не очолив. Він розумів: повстання приречене на поразку, зібрати потрібну кількість офіцерів і солдатів не вдалося. Отже, досягнути перемоги тільки демонстрацією сили, без крові, не вдасться. А другим Робесп’єром він бути не хотів.

Повстання на Сенатській площі було жорстоко придушене, а вранці 15 грудня Трубецького зарештували.

12 липня 1826 року було винесено вирок змовникам. П’ятеро — Пестель, Каховський, Бестужев-Рюмін, Муравйов-Апостол і Рилєєв — були повішені, а Трубецький — засуджений до вічної каторги. 21 липня з першою партією

засланих його було відправлено етапом до Сибіру, в місто Іркутськ.

Катерина Іванівна вирішила: вона повинна бути там, де чоловік. Але для цього їй потрібен був спеціальний дозвіл царя. Трубецька насилу добила аудієнції в царя.

Микола І був незадоволений.

— Зрозумійте, мадам, те, що ви задумали, — безглуздя. Навіщо вам цей Трубецький? Відтепер ви, княгине, вільні й не зв’язані путами подружнього союзу з каторжником Трубецьким.

— Але Сергій Трубецький — мій чоловік, і розлучити нас може лише смерть. Я повинна їхати до нього... у Сибір.

— Врахуйте, що, тільки-но ви перетнете Урал, одразу втратите всі дворянські привілеї. Вам доведеться назавжди розпрощатися з титулами, доходами, маєтками! І діти ваші,

котрі народяться в Сибіру, теж не будуть дворянами — вони стануть казенними заводськими селянами! Вас це влаштовує?

— Ваша величносте, я повинна бути з чоловіком...

— Вам, мадам, буде суворо заборонено передавати своєму чоловікові гроші і речі. І ніхто з рідних — абсолютно ніхто, запам’ятайте! — не супроводжуватиме вас до Сибіру. А головне, — ви назавжди будете позбавлені права повернутися в Росію. Назавжди, мадам!

Цар дав їй письмовий дозвіл. Але гнів його не знав меж.

27 липня 1826 року в супроводі секретаря графа Лавалю швейцарця Карла Воше Катерина Іванівна вирушила до Сибіру слідом за чоловіком. Вона була першою, вона подала приклад. А за нею рушили її подруги — Марія Волконська, Олександра Муравйова, Єлизавета Нарішкіна, Олександра Єнгальцева, Наталя Фонвізіна, Поль Гебль, Олександра Розен, Марія Юшневська, Ле Дантю. Вірні дружини засуджених декабристів, безстрашні їхні половини.

Понад шість тижнів тривала подорож. Мчали без довгих зупинок, майже без відпочинку, швидко змінюючи коней на поштових станціях. Коротка трапеза — і знов у дорогу. Грошей вона не шкодувала, аби скоріше побачити чоловіка. Дорогою Трубецька застудилася і тяжко захворіла. Воше хотів зупинитися, підлікувати її, але Катерина Іванівна не дозволила. Вперед!

У вересні вони були в Іркутську. Тут уже стояла зима: лежав сніг, мороз сягав 15-ти градусів.

В Іркутській в’язниці Трубецький уперше після довгої перерви побачив дружину. Брязкаючи кайданами, Сергій Петрович кинувся до Катерини Іванівни. Сльози бризнули в нього з очей — він навіть сподіватися не міг на таке щастя: “Каташа, рідна!”

Далі шлях його лежав до Нерчинська, на копальні. Туди ж і відправилася Катерина Іванівна.

Застуджені декабристи працювали в глибоких холодних штольнях. Щодня кожному треба

було видобути киркою три пуди руди й винести її вгору на ношах. Робота була важкою, виснажливою. Сухоти косили людей. У Сергія Петровича боліли рани, отримані під Лейпцигом у 1813 році; нили груди, часті напади кашлю супроводжувалися кровохарканням.

Трубецька найняла будиночок на Благодатській копальні. Одного разу, грудневої холоднечі, коли в’язнів гнали на роботу, вона віддала їм усі теплі речі. Навіть тасьми від своїх хутряних чобітків не пошкодувала — пришила їх до шапки-вушанки одного з каторжників. Потім відморозила собі ноги, довго хворіла.

Багато їй довелося пережити. Знуцання та брутальність конвоїрів, глумління начальника нерчинських заводів Бурнашева й офіцера Ріка, образи генерал-губернатора Східного Сибіру Лавашського. Але духом вона не впала: на душі було ясно — вона знову з чоловіком!

Трубецька купувала на свої гроші для в’язнів продукти, писала від їхнього імені листи їм додому (каторжникам не дозволялося листуватися).

Улітку нерчинська тайга грала на сонці розмаїттям барв: яскраво-зелене листя дерев, рожеве кипіння квітучих трав, жовті каменоломки, білі ромашки, вогненно-червоний іван-чай. Під час щоденної короткочасної прогулянки — в кайданах, у супроводі вартівного — Трубецький зривав квіти на своєму шляху, робив букет і непомітно лишав його на землі — для дружини, яка йшла слідом (під час прогулянок каторжникам заборонялися стосунки із зовнішнім світом).

А далі був Читинський острог, куди перевели Трубецького й інших декабристів, в’язниці Петровського Заводу. Потім — поселення в Оєку, що в 30 км від Іркутська, і нарешті — Іркутськ.

У 1828 році в Трубецьких народилася донька — Олександра. До неї дітей у них не було. Катерина Іванівна багато разів їздила лікуватися на води в Баден-Баден, але це не дало результатів. А тут, у далекому й холодному Сибіру, серед знегод і тяжких випробувань, вона раптом почала народжувати одну дитину за іншою. Вісьмох дітей подарувала Катерина Іванівна Трубецькому. Умови, звісно, були жорстокими, четверо померли, а ось доньки Олександра, Єлизавета, Зінаїда й син Іван — вижили. Вони стали високоосвіченими, шанованими людьми.

Листи Трубецького з Сибіру до матері й сестри Зінаїди читав зі слезами на очах весь вищий світ столиці імперії; листи ці переписували, передавали із рук у руки. Дівчі Катерина Іванівна зверталася до царя з проханням. Перший раз — після відбуття Сергієм Петровичем каторги, перед виходом на поселення, щоб Микола І дозволив поселитися чоловікові, їй і дітям в одному із міст Західного Сибіру, наприклад, Красноярську чи Тобольську.

Цар відмовив, висловивши при цьому сильне невдоволення тим, що йому знову насмілилися нагадати про людину, яка стояла на чолі змови.

А ось вдруге — в 1846 році — до царя безпосередньо звернулася (на прохання Катерини Іванівни) графиня Олександра Григорівна Лаваль: вона просила Миколу І дозволити її дочці приїхати в Петербург, щоб попрощатися зі смертельно хворим батьком.

І знову цар відмовив. Не допомогло навіть те, що граф Лаваль був камергером двора, мав великі заслуги перед Російською імперією.

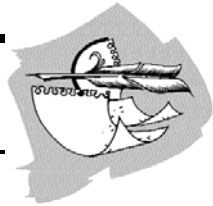
Померла Катерина Іванівна 14 жовтня 1854 року в Іркутську від туберкульозу, її ховало все місто. Сибіряки любили цю жінку, схилилися перед її мужністю, стійкістю, безкорисливістю.

* * *

Нещодавно я побував на могилі Трубецької... Старовинна Знаменська церква стоїть на правому березі Ангари, на околиці Іркутська. Поблизу металевих воріт, над якими висить ікона, — могила. Чавунна висока огорожа з гострокінцевих прутів. Надгробок із каменю. Велика чавунна плита, на якій відбито хрест і напис: “Тут похована дружина декабриста С. П. Трубецького Катерина Іванівна Трубецька, яка вмерла 14 жовтня 1854 р., і її діти Микита, Володимир і Софія”.

Трубецький пережив дружину. Після амністії 1856 року він повернувся до свого улюбленого Києва, жив тут кілька років. Помер він 22 листопада 1860 року в Москві на руках сина Івана та декабриста Г. Батенькова. Поховано Сергія Петровича на цвинтарі Новодевичого монастиря, неподалік Смоленського собору Москви.

● Євген РУДНЄВ

АВТОГРАФ

ДОВГА ДОРОГА-ПОВЕРНЕННЯ, або ГЕНІАЛЬНО-НЕВІДОМІЙ ВАСИЛЬ АВРАМЕНКО

Ця сторінка нашого тижневика має одного автора. Це — Михайло САЧЕНКО, поет і кінорежисер. Нам здається, що люди, побачені його очима, промовлені його словами, прочитані його думками, будуть небайдужі нашим читачам.

ші, Чехословаччини, США, Канаді, Аргентині, Австралії, Ізраїлі. Василь Авраменко володів неабияким літературним даром, його листи, щоденники, лібрето — то окремий острівець його творчого життя.

Якщо бодай-бо виривково згадати деякі біографічні факти Василя Авраменка, то вони становлять окремішньо-виосіблений, незалежний творчий світ українського митця світового обшару. Наприклад, 1925 року Василь Авраменко прибуває до Канади за підтримки, як він потім напише, “блаженнішого митрополита Андрія Шептицького”, де він одразу ж засновує школу народних танців, і де кращі його вистави й концерти з величезним успіхом тріумфують по всій Канаді, а заосіблений танець “Чумах” авторської композиції вже на той час визнали вершиною артистичної творчості Василя Авраменка. Саме там, у Канаді, Авраменко знайомиться і тісно співпрацює з композитором Олександром Кошицем і його знаменитим хором.

Молодий митець іще в ті роки виступає в канадському товаристві імені Т. Г. Шевченка з двогодинною промовою, де озвучує свій біль за український народ, за його нерозквітлу ще культуру, зокрема він узначає:

“Ми маємо працювати для України не лише тоді, коли нас будуть вітати й виїждати до нас густою юрбою, але ми маємо працювати для України й тоді, коли не схочуть до нас прийти і коли не схочуть із нами знатися, а навіть камінням кинуть”. Воістину біблійно-пророчі слова!

У Канаді танцювальний ансамбль під керівництвом В. Авраменка до 1928 року об'їздив усі великі й малі міста, найбільший виступ випав на Торонто, Саскатун, Едмонтон, Оттаву, Мелвил. І вже одтоді починається справжній переможний хід і похід українського танцю Авраменка до США.

Бурхлива діяльність Авраменка в Канаді й США поставила його в ряд визначних представників нашої творчої інтелігенції — поруч із композиторами О. Кошицем, Р. Придаткевичем, М. Гайворонським, Є. Турулою — та сприяла популяризації нашої культури за океаном.

Крім гастролей своїх численних шкіл, Авраменко організовує ряд масових концертів — на міжнародних виставках у Торонто, Чикаго, Нью-Йорку, в “Метрополітен-Опера”; в Білому домі в 1935 році був прийнятий дружиною президента Елеонорою Рузвельт.

Деталь-штрих: провідна газета

“Нью-Йорк Пост” визначила й увідомила творчому світові, що “В. Авраменко, без сумніву, людина виняткової особистості, високих талантів — можливо, й геній...” Потім була Мексика, та всі свої сили він віддавав слухачам “школи українського народного танку”, яка почала функціонувати під його керівництвом на американському континенті.

Підсумовуючи свою хореографічну діяльність, маестро видає книжечку “Українські національні танки, музика і стрій”, в якій описує складові елементи танцю.

Із прибуттям до США нової хвилі поселенців після Другої світової війни Авраменко й далі організовує танцювальні школи, а також їде з цією метою до Австралії, Південної Америки, Ізраїлю, видає унікальну 80-сторінкову книжечку “Українські національні танки, музика і стрій”, де, зокрема, одверто українськи-патріотично наголошує: “Нам потрібна свідомо національна й сильна духом молодь! Український танок допоможе нашій молоді стати такою! Наш танок зміцнить дух поневоленої нації”.

Олександр Кошиць, який захоплено писав, що в постановках Авраменка все так глибоко національно, так сміливо, яскраво і гор-

до зроблено, що, коли дивився на його полум'яні танці, “швидше б'ється українське серце, почуваші, як немов виростають за плечима могутні крила національної гордості”.

Як кіномитець, Авраменко має добрий десяток найрізноманітніших утематичених фільмів суто класично творчого спряму і суто документально подієвих, утогочаснених місцевими традиціями, побутом, етнографією, має знято-зафіксовану: “Розтин-розкадровку українського танцю”.

Чимало його творів увійшли до золотого фонду української духовності — “Козачок подільський”, “Гречаники”, “Великодня гаївка”, “Гопака парубоцький” та інші.

В умовах своєї творчої еміграції В. Авраменко крок за кроком переконував і стверджував своїм могутнім талантом, що українська культура жила, живе та буде вічно жити.

Проживаючи останні роки в родині відомого діяча західної діаспори Мар'яна Коця, Василь Авраменко просив спалити себе і поховати в Україні, в рідному Стеблеві біля своїх батьків, як тільки Україна стане вільною, а весь його творчий набуток-архів передати, коли це буде можливо, також на рідну Україну. Заповіт Авраменка було виконано.

КІНОЗАДУМ

Місто Стрий на Львівщині. Затишна квартира. В кухні пораються дві старенькі жінки. Одна з них відкриває холодильник. У ньому виє вітер, сипле сніг. Друга жінка підходить до чайника. Він кипить, свистить, парує...

А на екрані пропливає лісопояс, горить-палає вогнище. І тільки руки-руки-руки чоловічі, жіночі коло нього.

Біля телевізора сидять дві старенькі худенькі жінки. На екрані — кінокадри “переможної ходи будівників комунізму”, а в їхніх стомлених очах — інші картини.

...Село Старий Угринів на Калушині. Село як село. І люди як люди. Гомінка багатодітна родина пароха Андрія Бандери. Шестеро дітей, і всі різні, зі своїми характерами. На все село виділялися три красуні — Оксана, Володимира і Марта. Вже й хлопці почали залиятися до них, уже в юних душах прокинулося трепетне й ніжне перше дівоче почуття. Та не судилося їм приміряти білу шлюбну сукню, бачити свої весілля, мліти в обіймах суджених, народжувати дітей, стрічати в веселому сімейному гурті Різдва Христове, Великдень, писати листи до братів, милуватися дорідним урожаєм...

Усе це не для них. Бог та батьки дали їм життя і красу. А Доля від них не залежала.

О С Е С Т Р И ,

Володимира і Оксана Бандери... О сестри, сестри... Де ваша краса, ваші сонячно-променисті очі, розкішні коси, дзвінкий сміх, жагучі губи, тугі перса? Де?

За що? Навіщо? Чому? А за те, що ви — сестри Степана Бандери! За те вам і кара вища, ніж іншим людям.

Ви — єдині серед в'язнів ГУЛАГів витримали муки, розлуки, страждання довжиною в тридцять п'ять років кожна. А тепер ви сидите перед нами, легкі й світлі, як весняні кульбаби, як травневий кульбабовий сніг. Ви, які пройшли найстрашніші тортури і знущання, в Сибіру і на Колимі піднімали своїми руками такі тягарі, що в очах темніло, а з горла сочилась кров, були роз'єднані, але зберегли усмішку і якусь дивовижну віру в життя. Схилимося перед вами. О сестри, сестри...

Знімати цей фільм будемо два дні. Взмимку й навесні. Взмимку, як спогад про страшні роки ув'язнення і заслання, як символ людської непокори залізній льодово-бетонній системі нищення людей. І навесні, як спогад про юність сестер, про їхню цвітіння

серед розквіту вишень у саду, коли у відкриті криницю опадає вишневий цвіт.

О сестри, сестри... Ми проведемо вас весняною стежкою до вашого села. А ви нам покажете ваші далекі й гарячі стежки вашої пам'яті, вашої юності...

І ви будете йти в білому вбранні серед білих вишень і білих акацій. І промчить мимо вас, наче символ часу, білий кінь із білим лошам. І пролетять чорні розгнудані коні. Чорні-чорні зі своїм чорним іржанням. То вони вас вивезли, викрали, забрали з рідної землі...

О сестри, сестри... Ви вже не плачете. У вас уже сухі очі. Жодна сльозинка не зринула з ваших очей, бо останню ви вже виплакали. І там, де падали ваші сльози, нині ростуть верби і тополі, чорнобривці, любисток і незабудки.

О сестри, сестри...

Ми йдемо з вами пережесними стежками весни... Чуєте, як кує зозуля? Вона хоче відкувати назад вам вашу молодість і роки. Та жодній зозулі не вдається цього зробити, не вистачить голосу й весен... Нехай хоч ни-

ні вони накують вам і тихий спокій душі, і тишу тишу. Нехай накують вам ще хоч трішки щастя... Ви ж бачили самі суцільні зими в житті. Нехай вам нині тільки весни світять і горять... О сестри, сестри...

Цей фільм має бути, як блискавка серед темно-чорного неба... І в цім короткім спалаху вперше в світі пронесеться і відчуття легендарне життя двох легендарних і дивовижних жінок з України...

Не треба загадувати, якими будуть кадри і як вони будуть робитися. А робитися вони повинні, як дихання, як погляд обох сестер. Як вони йтимуть, як розмовлятимуть, як садуть відпочити на зеленій весняній траві.

О сестри, сестри!

Ви — вічно жива історія в трагічно-великій Долі України... Ваше життя, страждання, ваша невольничо-в'язнична мужність — то Високий Символ незнищеного духу української нації, жертвовної боротьби за українську Соборну Самостійну Державу членів ОУН-УПА, і в нашому фільмі сповіді ваші, як і спогади ваших побратимів-соратників зазвучать новітнім голосом Совісті, Святості, Чистоти українського народу. Унікальні, збережено-конфісковано-повернуті знімки, книги, речі додадуть особливого колориту й значимості майбутньому фільму...

РЯДОК ОБРИВАЄТЬСЯ...

Той, хто не знав хоча б епізодично цього письменника й кінорежисера, уявляє його собі імпульсово-здинамним, крутовимірним, погордливо-іронічним, але ж і обережно-мудрим, за всієї своєї впертості та щирості. І, мабуть, читач таки не помилиться.

— говорив він рясно-гучною російською мовою...

Мені тоді не вірилося, що переді мною — автор “чистоукраїнсько-націоналістичних” “Набоїв для розстрілу”, бо саме таким його відрекомендував “утаємничено-секретно” кіностудійний оператор Федір Забігайло, що працював із Гелієм і знав його значно ближче, краще і ширше.

І в пам'яті ще лишився епізод: Снегірьов, уже знаючи про своє звільнення зі студії, розкуто-гнівно викрокував од приймальні до коридору, щоб підписати обхідний листок і нарешті, побачивши молоденьку секретарку, закричав: “Де цей педераст?” (це про директора студії — М. С.) — “А він на партбюро!” — несхибно-спокійно мовила

та. Без ніякого стуку він увірвався тоді до партбюро, і я нарешті почув справжньоукраїнську лайку — одвертість Гелія Снегірьова. Я не випадково задовжив цей давній спомин, бо ж у повісті постають отодішні живі, як можна їх назвати, — “кіногерої снігівського часу”.

Рафаїл Нахманович, Едуард Тимлін, “найвищий режисер” Михайло Юдін, начальник кіновиробничого процесу Наталя Самохвалова. Живуть в “Автопортреті” й письменник Володимир Кисельов зі своїм юно-обнадійливим сином-поетом Леонідом, і, звісно, Віктор Некрасов. Із розстани нинішнього часу парадоксально й цікаво прочитати розмаїтий епізод “підпільних кінозіомок” невідомого закладення пам'ятника, а натомість

— голосного мітингу пам'яті жертв Бабиного Яру: “Чуєш, на тій нараді (в ЦК Компартії України — М. С.) сказали, що стихійна демонстрація в Бабинім Яру готувалася зарані, відомі всі імена “закаперщиків”, і всі, кому треба було, знали про це за кілька днів наперед. Ага, каже Микола Іванович (це директор кіностудії — М. С.), знають навіть про те, що з Москви спеціально приїжджали письменники (з-поміж інших — Войнович, син Якіра приїжджав, ждали Євтушенка).

...На хрена вам була здалась ця зйомка (відзначення двадцятип'ятиріччя Бабиного Яру — М. С.). Ну, ходило туди чоловік одинадцять — добре. Жаль, що не всі триста. І що самі пішли — прекрасно, але ж треба було подума-

ти, що через це ви позбудетеся гарного директора (кіностудії — М. С.) і, щонайперше, буде вам усім погано, ой, погано вам буде. І ти, Вікторе Платоновичу (В. П. Некрасов — ред.), теж тут пройшла-пав, сказав би ти їм, ти, мудрий старий обстріляний чоловік: та киньте ви ту апаратуру...”

“Автопортрет-66” Гелія Снегірьова — це жива доля непокороного письменника, це лабіринт поміж страхом і войовничою духовною одвагою творця-інтелігента, неадарма ж сам автор упереджує, що це “...своє, відверте, заповітне. Те, чого я ніколи тут не надрукую...” Так він тоді думав. А майже через тридцять років “Автопортрет” дійшов до справді терплячого читача.

Неадарма ж письменників син Пилип казав про “незгорілий рукопис” “Автопортрета”: “Ця проза заворує й сьогодні”.

Лиш хочеться наостанок додати справді прощально-снегірьовське: “Не полиш бо, читачу! І згинуть не дай! Бо це вже — останнє моє, і в цьому весь я... (рядок обривається — М. С.)”.

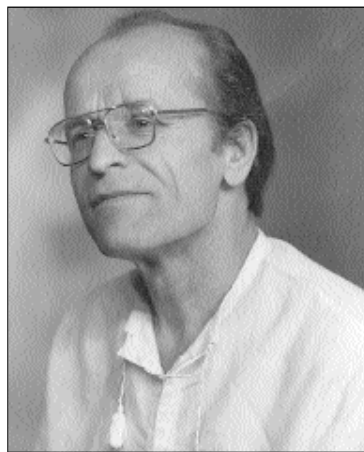

«ЛЮДСЬКА ДУША НЕТЛІННА...»

Українському поетові Миколі Самійленку (1917—2000) випала нелегка доля. Народився у с. Спаське на Дніпропетровщині в селянській родині, хотів бути філологом, вступив до університету, але — війна... Микола Самійленко вибрав свою дорогу — в українське національне підпілля. 1944 р. у повстанській польовій «друкарні» був затриманий контррозвідкою СМЕРШ. Вирок — 10 років концтаборів і довічне заслання.

1963 р. Микола Самійленко самовільно полишив Караганду й добрався до Києва. Тут осів, прижився в добре знайомій собі з часів ГУЛАГу ролі будівельника. Був у давній і писав, вірячи: «ти був і є, коли про тебе свідчать Любов і труд — вони і є твій слід».

НЕЗАБУТНІ

Де змовк наш гук свободи,
Цвітуть в лісах дзвіночки.

* * *

Приходим з небуття —
на мить життя!..
І в небуття йдемо —
воно лиш вічне.
І паморочний страх невороття
Химерою нам постає на вічі.
В безмежності твоя
світнула мить —
Пугар отрути повний
вже по вінця!
Його до дна в земний
світ час допить —
Невже то вічна доля українця?
Були ми, не були —
стає, як міф.
Хоч, може, на землі ми —
найдавніші!..
Аби ж того хтось
докопався міг,
Самі — еге-е!
Пісні складаєм, вірші...
Крім них, народе, ти
Чи що й припас?
З якої давнини ти
ними дмухнув,
З яких часів так гукає до нас
Цей справді неповторний
покликання духу?!
Його безсмертя
Подолася смертю!
Лише від остраху очисти душу.
Ладнайсь і — пий!
Пугар твій повний всерть.
Заодно і я свого,
Я — мушу!..

НА ПОКРОВУ
Сьогодні небо — золотаве!
І срібні — дзвони!..
Словам низатися б в октави,
Та кров холодне.
Покрово, золота матусю,
Рятуй, то — набір...
На Україну чи й вернуса —
Уріс в коншатабір.
Ба, небо — птаху! А мені —
Ярмо, Покрово.
І ровом у життя на дні
Йти — безголово.
Ба, я пенюк в тайгових нетрях
На віки вічні.
Готуюся. Мій шлях уже стрях —
Курить у вічі.
То — змилуйся.
Аби ж я — скеля
Німа й безкровна.
Кому постіль із глици стелеш,
Ясна Покрово?
Що — смерть?
Смерть — вічність.
А під небом
Благаю — паю!..
Надію на єдину тебе
Ще покладаю.

МЕСІЯ

І — по всьому!
Дихнуло згубою.
Всепогливаюча ненависть!
Смертолюбну Європа
пригублює,
А Росія її

дудлить!

П'яна Росіє, здрастуй!..
Месіанствує ім'ярек?..
Увічнює рабство
І комуніст, і зек.

Червоним мечем під корінь
Вирубана дотла,
В колінкуванні і непокорі
Ти себе відбула.

Де вже тобі, месіє,
Людство кудись вести?!
Стіли, імперська Росіє,
Пророки твої!
Й хрести!

НАД РІДНИМ ЛАНОМ

Найзаповітніший!.. Владар
Мого села, рідні моє!
Стою між тіннями примар
І неминучістю твоєю.

Найстраховинніший

з ланів!..
Лежиш мені між мишаками,
І я довбаю з-під снігів
Мишій голодними руками.

Ні, не од зашпорів стогну,
Тиран — живий
(то вам — з портрета) —
Мене, сільське хлоп'я, в труну
Живцем спихає в
тридцять третім.

Край надвечірніх синіх
гонів,
Як у безодні на краю,
Над пам'яттю семи мільйонів,
Печалю зломлений, стою.
Стою. Темнію у жалобі.
Спокутую батьківський гріх,
Що прашурів жажне у гробі,
Внучат і правнуків своїх.

Стою між
привидів страшних,
В запамороченні читаю
Найзаповітнішу із книг
Найзаповітнішого краю.

Од Колими і до Говерли

І небо вуст не розтуля!..
Попухли з голоду, померли —
І страшно так мовчить земля.

* * *

Все приймаю, земле!
Щиро дякую
За степи, за ранки голубі,
За громи, що здалеку

погрякують,
За грозу, що сам ношу в собі.

Дякую за ночі: місяць вповні —
Веселію й не збагну, чому?
Може, почуття то невимовні
І тому на голос не візьму.

Дякую за дні в зеленім полум'ї,
Холодки — темніші
від криниць...
Я хотів би вмерти влітку
в полудень
Під кущем калини горілиць —

В час, коли хмарки
злинають мевами,
Іх з очей не вибере п'їтьма!..
Повінь літа. Люди під
деревами —
Кращого на світі і нема!

Хто там знає: близько
чи далеко
Та — остання — мить...
Дай же, земле, в твій
зелений клекіт
І себе краплиною долить.

* * *

Тепло модрину в зелень убира.
Душе моя, що без кінця ячати,
Хіба забути, що це та пора,
Коли у нас цвітуть
сади й дівчата?!

Знесилений, а думаю
й навлежки
Про втечу...

Воле, воле!..
Не мани!..

За зоною оточення —
ні стежки,
Ні навіть сліду хоч би звірини.

Легка ранкова мла
понад тайгою,

Сибір залито сонцем
з краю в край.
Ні, волею не важмо дорогою,
Побудьмо ще, надіє,
не вмирай!

* * *

Ба, звичне все, а що не ранок —
нові і світлотіні, й гами,
і починається все заново:
як між людьми, поміж словами
снугу, і повна голова
думок та мрій нерозповитих,
але не просто на словах
на тон півтону помінити,
бо є слова, що — нітелень,
є — горлані, є — на подзвіння,
до свят є, і на будній день,
болючіші є за сумління,
і є слова — ієзуїти,
агресори, і оборонці —
то ж за одним єдиним «сміти!»
ідеши по волоконцю.

* * *

Людська душа нетлінна,
Ніхто не зна, що з нами, —
І ступонить Вкраїна
Підземними шляхами.

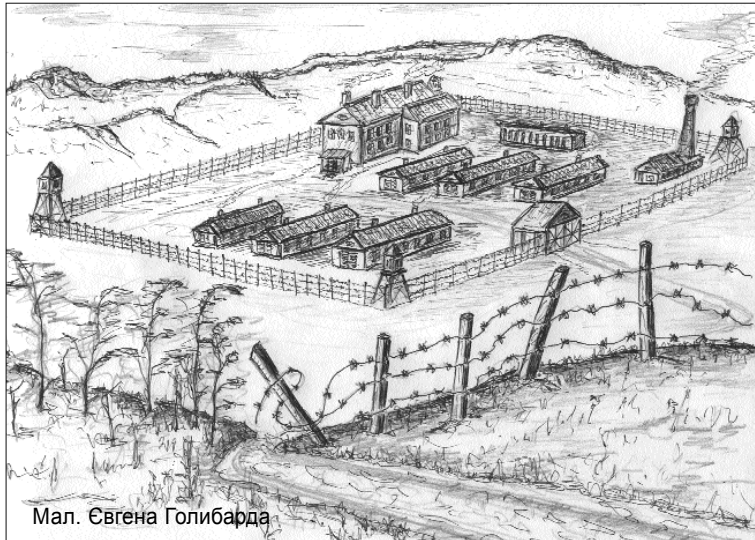
Коли ми умирили,
Нам дзвони не дзвонили.
Червоні генерали
Загнали нас в могили.

Від Дону до Говерли
Вчувається яса нам —
Ми не навіки вмерли,
У судний день ми встанем.

Земля здригнеться з ляку,
Що є нас так багато.
Не оживуть прокляті
Лиш кайні й пілати.

Трудний, безсмертний роде,
Сини України й дочки,

ШЛЯХИ ВОЛОДИМИРА НАРБУТА

Мал. Євгена Голибарда

З діда-прадіда Нарбути проживали на хуторі Нарбутівка поблизу Глухова. Землі, що дісталася від предків-козаків, було обмаль, а тому батько працював конторником на товарній станції. Із трьох синів два старші — Георгій і Володимир — навчалися в Глухівській гімназії. Були кмітливі й дотепні, завжди вбиралися по-українськи, багато читали. Підлітком Володимира спіткало нещастя: його підстрілили з берданки, і він на все життя став кульгавим. Саме так прізвисько через 13 років після поранення приклеїв йому дотепний одесит, письменник Валентин Катаєв у повісті «Діамантовий мій вінок».

Брати Нарбути йдуть до Петербурга здобувати освіту в університеті. Старший — Георгій — з головою поринає в мистецтво, молод-

ший, Володимир, близько сходиться з Миколою Гумільовим, пише вірші. При його ж активній підтримці залучає до організації «Цех поетів», допомагає у виданні збірки поезій «Алілуя» (1912), яку ілюструє брат Георгій. Окремі свої вірші В. Нарбут супроводжує мотто з творів Сковороди, Шевченка, Гоголя. Мова його творів насичена українськими образами та пейзажами глухівської природи. Майже кожен рік брати Нарбути приїжджають до батьківських пенатів, але суспільно-політичним життям краю не цікавляться. Володимир весь час ходить ніби похмурий і замкнутий, щось приховує від батька та брата. Він не наважується зізнатися, що вступив до партії есерів, — до її радикального крила, що підтримувало більшовиків. А коли відбулася Лютнева револю-

ція в Росії, Володимир Нарбут якось зненацька випірнув у Глухові на посади редактора і видавця часопису «Глуховская жизнь».

І знову його спіткало лихо. У січні 1918 року, під час гостини з малолітнім братом у поміщика Лисенка, на садибу зненацька напали червоні повстанці. Загинув брат і керуючий маєткою, а Володимир Нарбут і дружина поміщика дістали поранення. У лікарні йому ампутували кисть лівої руки. Костянтин Паустовський прозвав його «Сухо-руким», натомість чекісти до рубрики «особливі прикмети» навично внесли запис: «На лівій руці нет кисти, деформирована левая нога» (о. с. № 141518).

Невдовзі Володимир Нарбут примкнув до більшовиків, став членом РКП(б). Спершу, з огляду на буремні революційні події, його призначили редактором «Южноронжских известий». Потім, підтримуючи тандем Х. Раковського й М. Скрипника, які за вказівкою з Кремля розбудовували «радянську» УНР, він перебрався до Харкова. І це тоді, коли його старший брат Георгій ще в жовтні 1917 року, переїхавши до Києва, з головою поринув у роботу на ниві національної культури. Його обрали професором і ректором новоутвореної Української Академії Мистецтв.

Громадянська війна в Україні сягнула апогею, і В. Нарбут дістає призначення директора організатора «ЮГРОСТА» в Одесу і керівника РТАУ в Харків. Словом, купатися в стихії, як сир у сметані; за якийсь рік пише і видає близько десятих книжок віршів, зокрема «Веретено» в Києві, «Тіло» й «У вогняних стовпах» в Одесі, «Вірші про

війну» в Полтаві, «Радянську землю» в Харкові, «Червоноармійські вірші» в Ростові-на-Дону... На жаль, у Ростові він потрапляє в поле зору денікінської контррозвідки. Прикра обставина, але він нібито вийшов сухим із води: під загрозою розстрілу дав підписку, що відмовляється від співпраці з більшовиками, — і його відпустили на всі чотири сторони. Народжений у сорочці, він був покликаний на відповідальну посаду в секторі преси ЦК РКП(б).

1922 року його призначили керівником ним же організованого книжкового видавництва «Земля і фабрика» та головним редактором журналу «30 днів» і «Вокруг света». Працював до самозабуття.

Спливло майже десятиліття, і В. Нарбут став помітною постаттю. А тим часом у партії більшовиків розгорнулися широкомасштабні чистки. 1928 року Нарбута виключили з рядів ВКП(б), і він, щоб якось виправдати себе, подає до ЦК заяву з обвинуваченням в опортунізмі та вульгарному соціологізмі Олександра Воронського — професійного революціонера, письменника і критика, редактора першого радянського «грубого» журналу «Красная Новь». Натомість Воронський не залишається в боргу. Він роздобуває з-за кордону документ, підписаний Нарбутом у денікінській розвідці. Ба більше, він надає парткомісії монархістські вірші поета, які друкувалися в суворинському «Новом часі». Питання розглядалося на Політбюро. Автори вступної статті до книжки «Владимир Нарбут» (1990) Белосинська та М. Панченко стверджують, нібито Сталін виступив на захист В. Нарбути, але це не допомогло — знайшлися інші компрометую-

ДОЛЯ

чі матеріали, його заарештували 11 листопада 1936 року.

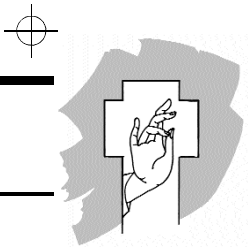
Перебуваючи на межі смерті, В. Нарбут у листі до дружини пише 29.09.37 р.: «Послани мені випробування переноси твердо, героїчно — буду працювати, як лев. Я доведу, що я — не контрреволюціонер, ніколи ним не був і не буду — ні при яких обставинах».

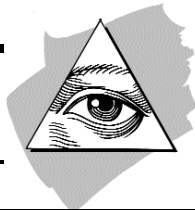
Не встиг він у таборі розглянути-ся, як його спіткала нова судимість. Я розгортаю справу № 10746, яку мені надав письменник Олександр Бірюков: «Володимир Іванович Нарбут, 1888 р. народження, уродженець Чернігівської області, м. Глухова, УРСР, за походженням — дворянин, росіянин, гр. СРСР, колишній член ВКП(б) з 1917 по 1928 р., виключений за приховування даних про службу в денікінській розвідці в 1919 р., засуджений ОСО НКВД СРСР за контрреволюційну діяльність у 1937 році строком на 5 років. У таборі «ДС» (Дальбуд) звинувачується за участь у контрреволюційній групі саботажників на другому каральному пересильному пункті м. Магадана, разом з іншими учасниками групи закликав в'язнів до організації масового саботажу (о. с. 7, 8, 9); займався антирадянською агітацією і розладом дисципліни в таборі (о. с. 7, 9); 7 квітня 1938 року Трійкою УНКВД по «ДС» засуджений до розстрілу».

Як свідчить акт (копія) з архівів УМВД Омської області, де нині зберігаються справи УКГБ по Магаданській області, 14 квітня 1938 р. у Магадані було розстріляно сто сімдесят шість зеків, серед них — Володимира Нарбути.

● **Іван ГРИШИН-ГРИЩУК**, письменник, лауреат літературної премії імені Дмитра Загула, м. Вижиця Чернівецької області.

ЧАС І ПРОСТІР

7 — ЧИСЛО ЩАСЛИВЕ, 2x7 — НАСТОРОЖУЄ, 40 — ВСЕЛЯЄ НАДІЮ

Про те, що втілення комуністичної ідеї, свідомість та організацію життя багатьох народів і держав деформувало нормальний розвиток цілого людства, — годі говорити. Нас цікавить актуальне питання: коли ж вона, оця клята "комуністична епоха", на решті закінчиться, а її божевільно брехливі апологети перестануть інфікувати чесних думів казочкою про світле майбутнє диктатури пролетаріату, використовуючи злочинців для утвердження цієї диктатури? Зрештою, які шанси комуністів на майбутніх виборах?

Якщо твердження про те, що корені всіх майбутніх подій знаходяться у минулому, почнемо від того кінця.

1847 року "Комуністичний Маніфест" провів майбутнє політичне зорганізування тих, хто був нічим, для перетворення їх у тих, хто стане всім. Проходить усього п'ять років, і К. Маркс підливає масла у вогонь: "Класова боротьба веде до диктатури пролетаріату". Ще якихось 40 років "розкрутки" комуністичної ідеї — і папа Леон XIII, стривожений тим, що "комунізм уже бродить по Європі", 15 травня 1891 року публікує "Енцикліку про робітничі питання", де читаємо: "...Тому зміна приватної власності на спільну, до якої прагнуть соціалісти (комуністи), погіршила б умови життя всіх працюючих, які отримують заробіток, оскільки в такому разі (тобто, за умови загальної власності) відібрала б їм свободу використання заробітку на довільні цілі, а тим самим відібрала б у них надію і можливість помноження родинного маєтку і поліпшення своєї долі".

Зовсім не випадково Глава Вселенської Церкви підписав Енцикліку 15 травня 1891 року, тобто через 14 днів після першої в Росії першотравневої демонстрації трудящих Санкт-Петербурга.

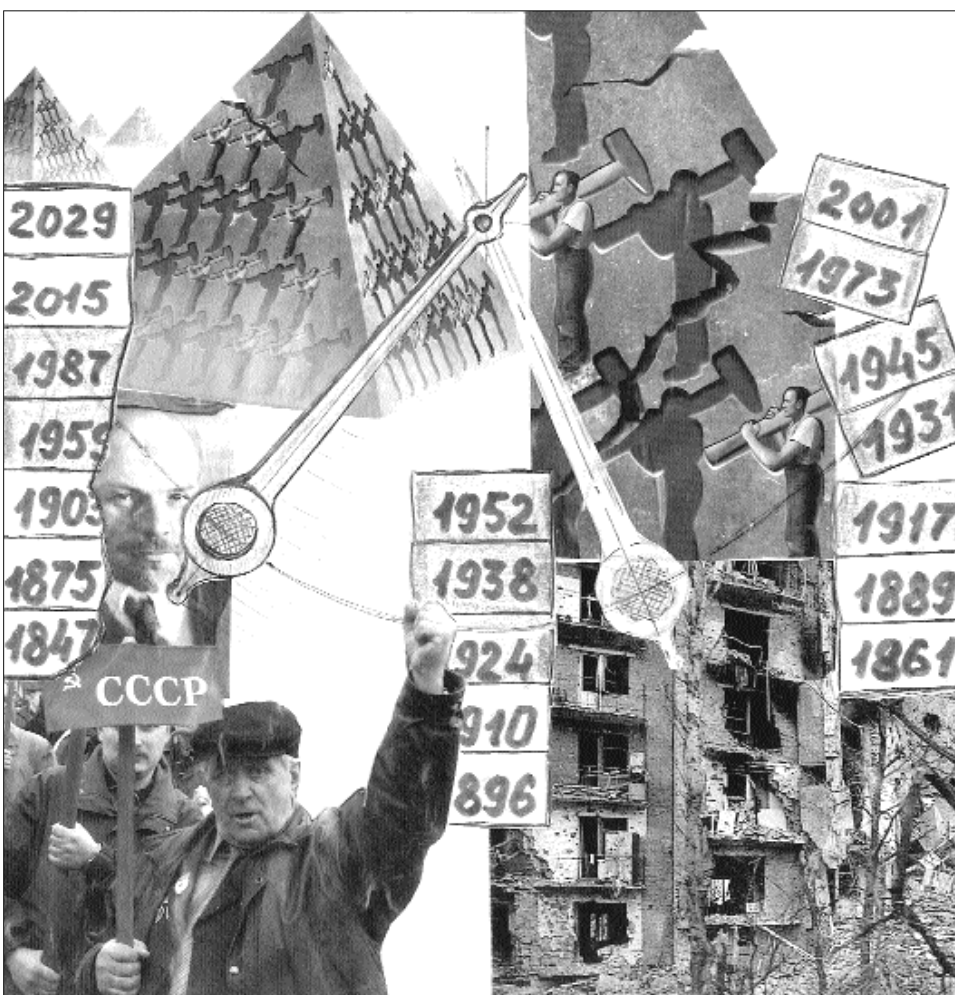
Але повернімося до історичного моменту, який зафіксував "Комуністичний маніфест" — **1847 рік**. Число 7 подобається всім, проте кількість часом переходить в іншу якість. Тому два рази по сім, тобто наступних **14 років** розвитку капіталістичних відносин, доводять до абсурду аграрний сектор господарства Російської імперії. Маятник основних тенденцій відхилився на плюс, і цар вимушений скасувати кріпацтво — **1861 рік**.

Упродовж наступних **14 років** активізується національно-визвольний рух у багатьох країнах Європи. Наростає стан тривоги, невизначеності й суперечливих тенденцій. 1870 р. народився В. Ульянов (Ленін). Але майже водночас у Львові створюється Товариство імені Т. Шевченка, невдовзі потім — засновується Чернівецький університет, виходить знакова праця В. Антоновича і М. Драгоманова "Історические песни малорусского народа" і самовчитель ("Elementarz") К. Промика в Галичині.

На перехідному моменті до наступного, загалом плюсового, 14-літнього циклу, попередні негативні тенденції нарощуються і вибухають Емським указом царя Олександра II про заборону друку і видання книжок українською мовою.

1889 рік — рубіж і початок наступного 14-літнього (мінусового) циклу; починає виходити журнал "Учитель", досягнуто угоди про взаємність між українцями й поляками, яка наступного 1890 року дістала назву "Нова ера" і була проголошена в галицькому сеймі

У нумерології нічого не смислю, а отже, й нікого не беруся переконувати. Проте деякі спостереження та порівняння на зрізі хронологічному дають підстави для неспішних і подекуди небезпідставних припущень.

лідером українського клубу Роменчуком.

Але... В. Ульянов (Ленін) повертається в Самару після першого заслання і стає на шлях здійснення ідеї диктатури пролетаріату; цього ж року народився Адольф Шикль-грубер — майбутній Гітлер — диктатор Німеччини, автор німецького варіанта комуністичної диктатури.

Минає ще **14 років**, настає 1903 р.; створюється партія більшовиків РСДРП(б)-РКП(б), яка починає готуватися до втілення ідеї "диктатури пролетаріату"; але загалом маятник відхиляється на плюс, оскільки Перша світова війна активізує процеси руйнування імперії через національно-демократичні рухи.

Рух маятника в мінус у наступному 14-річному циклі розпочинається 1917 року більшовицьким переворотом у Санкт-Петербурзі, звідки бере початок практичне впровадження ідеї "диктатури пролетаріату" в управління державою: ліквідація Держав-

ної думи, заборона страйків і демонстрацій, початок репресій проти інтелігенції, приватних власників та інакодумців. Далі — війна більшовиків проти власного народу за утвердження кримінальної влади.

Негативний **14-річний** цикл мав би закінчитися 1931 року, але... але ще живе Україна. Тому рух маятника в мінус продовжується розгортанням антиукраїнських репресій, ведеться підготовка до проведення голодомору, колективізації та індустріалізації, відбувається нищення української інтелігенції, створення системи ГУЛАГ; того ж 1931 року німецька націонал-соціалістична робітничка партія на чолі з А. Гітлером вступає на арену політичної боротьби за владу; того ж року народився М. Горбачов, який через 40 років стане членом ЦК КПСС і придумав перебудову.

Через сім років (половина 14-літнього циклу) — 1938 р. — маятник зупинився. Точка вибору. 1 січня М. С. Хрущова призначають керівником Компартії України. Остаточний

на придушення національно-визвольної боротьби ОУН-УПА, підтриманої українським народом; арешт митрополита Йосипа Сліпого; загострюються антиукраїнські репресії; локальний голод 1946—1947 років; наприкінці 1952 року захворів і невдовзі помер Й. Сталін, і маятник пішов у зворотному напрямку.

Через **14 років** після закінчення Другої світової війни — 1959 рік — початок "хрущовської відлиги"; маятник рухається на плюс; трохи відхиляється "залізна завіса", з'являються перші прояви розширення національно-демократичної свідомості в середовищі української інтелігенції і студентства.

1973 рік — помер С. М. Будьонний — колишній командир створеної Леніном 1-ої Кінної армії, яка вогнем і мечем встановлювала московську владу в Україні; тихо знімається гасло "диктатури пролетаріату"; проте маятник хилиться в мінус: загострення ситуації в національно-свідомих колах України у зв'язку з черговою хвилею боротьби проти "українського буржуазного націоналізму"; активно розвивається брежнєвський варіант "розвинутого соціалізму" з його чергами й дефіцитом, подвійною мораллю і доведенням комуністичної ідеї до абсурду; нова хвиля дисидентського руху і самвидаву; страйк робітників машинобудівного заводу в Києві.

1987 рік — плюсовий хід маятника: М. Горбачов розвиває проголошену ним перебудову (перестройку) — зміну устрою і господарчого механізму СССР; "гласність"; початок активних міжнародних контактів на рівні рядових громадян; заява країн Балтії про вихід із СССР; невдовзі потім — зруйнування берлінської стіни, національна революція в Польщі на чолі з об'єднанням "Солідарність", заборона компартії, а слідом — початок національно-демократичного зриву в Україні і здобуття незалежності.

2001 рік — перші прояви можливостей нормального розвитку незалежної України, зокрема переконливі успіхи національно-патріотичного уряду на чолі з Віктором Ющенком, але одразу по тому — мінусовий хід маятника — нова хвиля кучмономії і подальша криміналізація влади в Україні (у тому числі за рахунок російської експансії в усіх сферах життя країни).

2015 рік — ліквідація компартії, кінець комуністичної епохи; друге народження України після перемоги у громадянській війні проти кримінально-олігархічної корумпованої влади.

2029 рік — утвердження України як суверенної, демократичної, самодостатньої держави після 40 років (од 1989 р.) "блукання по пустелі".

* * *

Звичайно, деякі читачі можуть зі мною не погодитися. А тому пропоную всім бажаючим запропонувати свою періодизацію. Можливо, навіть більш оптимістичну.

● **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

РЕЗОНАНС

Відгук на статтю Юрія Іллєнка від 8—14 квітня 2004 р. "І мертвим, і живим, і ненародженим!"...

І відправили батька будувати Біломорсько-Балтійський канал. Але той адвокат, що був на суді, написав у Москву — куди потрібно, і батька через 8 місяців виправдали.

Батько не захотів ризикувати повертатися в с. Кричунове Любашівського р-ну Одеської обл., а поїхав на Донбас, де я народився в м. Макіївка. Тато усе життя й пробував робітником. До землі, котру він так любив, уже ніколи не повертався. Але, як кажуть, у генах кипить батьківська душа, і тому, закінчивши школу, я вступив до Уманського сільгоспінституту. Був агрономом, головою колгос-

УКРАЇНУ ПОТРІБНО РЯТУВАТИ...

Я, Зброжко Павло Миколайович, 1935 р. народження. Син людини, котра по-божому любила землю і вміла на ній господарювати. Та радянській владі думаючий і розумний господар був непотрібний, а то навіть і ворожий. У 1932 р. моєму батькові, як "ворогу" нової влади, присудили 12 років таборів. Та все ж, хоч і судила "трійка", на суді був присутній адвокат.

пу. Але, знову ж таки, бунтарські гени передалися мені, і я не міг бути звичайним гвинтиком. Бо ж біля землі не стільки потрібно виконувати циркуляри згори, як самому думати — думати й вирішувати. Проте система з цим не рахувалася. Хоч у мене й були гарні успіхи, мусив залишити сільське господарство.

Цей мій допис прошу вважати заявою про вступ до лав УПА. захищати Вітчизну мусять усі. А захищати потрібно. Бо вже так наб-

ридли жити на своїй землі приймаком. Так уже гидко слухати оту брехню нашої "руськоязычної" влади про прямо-таки шалені успіхи. Хоч би соромилися заявляти, що у нас темпи ВВП найвищі в Європі! Ну, це ж курям на сміх. В Україні за 12 років усі види виробництва впали майже до нуля. А Президент наш ніби чеке з моря погоди — коли нас запросять до об'єднаної Європи. Не може бути, щоб Україну туди запросили за просто так. Треба спочатку

щось гідне уваги й пошани самим зробити. Насправді ж наш Президент у Європу й не рветься. Його тягне в шатро до таких самих старців, як Україна (Росія, Білорусь, Казахстан). Потрібно пам'ятати, що Росія завжди дбає тільки про себе. Так що ЄП — це фата-моргана.

У розвинутих країнах Європи валовий прибуток на одну людину становить близько 20000 доларів на рік, а в Україні — близько 1000. Із такими нашими прибутками в

Європі робити нічого. Зайдіть у горіланчий магазин. Подивіться, які там шедеври зі скла. Неначе всі мистецькі потуги пішли на вигадкування форми пляшок. Ото ми й перетворилися з хліборобської держави на пляшкову.

То чи є насправді Незалежна Україна? Швидше — ні.

Національна Церква — в загоні. Без національної ідеї — не може бути національної армії. Морів у нас, практично, немає, бо російський флот у Криму й "операція Тузла" вказали, кому належать моря.

То чи існує насправді наша держава? Потрібно насправді організувати УПА і боротися за відновлення Національної Української Держави і якнайшвидше.

● **Павло ЗБРОЖКО**, смт. Саврань Одеської обл.

Сьогодні ми пропонуємо увазі читачів бесіду з відомим українським письменником, цьогорічним лауреатом мистецької премії у галузі художньої літератури імені Євгена Плужника, головним редактором журналу “Київ” Віктором Федоровичем БАРАНОВИМ.

Приймав мене Віктор Федорович у редакції журналу “Київ”. Із того, як він снував поверхом, який займає редакція в будинку на вулиці Трьохсвятительській, з уривків розмов, що ними перекидався зі співробітниками, я відчула: це — господар, він тут удома, робота — не просто улюблена, вона є одним із видів його творчості.

— **Вікторе Федоровичу, розкажіть, будь ласка, як Ви стали тим, ким є зараз, що вплинуло на формування Вашої художньої свідомості?**

— Формування художньої свідомості, як Ви висловилися, відбувалося в моїй родині. Дитинство пройшло в селі Кривуші Полтавської області, недалеко від Кременчука. В моїх батьків було шестеро дітей. Я — найменший. І, напевно, як найменшому, мені придлялося найбільше уваги. В мене була чудова бабуся Марія Петрівна, вона знала тисячі народних приповідок, якими постійно коментувала життя. Батько мій знав безліч українських віршів, хоча мав не бозна-яку освіту, навчався у церковно-приходській школі, і до того ж, його родовід тягнувся десь із Смоленщини. Зимовими вечорами він міг читати кілька годин — Руданського, Щоголіва, Грабовського, Шевченка.

Поки старші навчалися, я наслідував їх, тому дуже рано навчився читати й писати. У п'ятирічному віці вже записався до сільської бібліотеки.

— **І що ж Ви тоді читали?**

— Усе, що потрапляло під руки. У третьому класі мене відзначили в школі — подарували товстий зарубіжний роман ХХ сторіччя, Жана Баруа. Я, звичайно, був замалий тоді, щоб читати такі романи, проте я його прочитав. Передплачували мені газету “Зірка”, журнал “Піонерія”. Там публікувалися дуже цікаві пригодницько-фантастичні повісті з продовженням, якими я зачитувався. Пам'ятаю один цікавий сюжет про те, як хлопець потрапив до сімнадцятого сторіччя, на піратський корабель. У нього з собою були зубна щітка та мило. Страшні бандити понаїдалися мила, з рота в них видувалися бульбашки, і вони дуже злякалися, вирішивши, що це — страшні чари або прокляття... Улюбленим журналом у родині також був “Перець”. Одне слово, — читання моє було безмежним...

— **А як і коли почалося писання?**

— До цього прийшов якимось непомітно. У молоді літа рідко хто не пробує віршувати. Віршував і я. Але справжньою літературною школою для мене стала літературна студія імені Чумака, що скорочено називалася СІЧ, яку я почав відвідувати, ставши студентом університету в 1969 році. Пізніше, коли в 1972 році прокотилася чергова хвиля антиукраїнських репресій, і назва нашої студії дуже муляла всієї системи, її перейменували у СІР — тобто імені Рильського. Два роки, на третьому—четвертому курсах, я був старостою цієї студії. Серед трохи старших за мене студійців були такі відомі пізніше літератори, як Йосип Федас, Галина Паламарчук, Віталій Конопельц, Станіслав Чернілевський, Олег Князєнко, Іван Гайворон, Віктор Положий, Анатолій Конельський; серед молодших — Василь Герасим'юк (лауреат Шевченківської премії), Наталія Білоцерківець, Людмила Таран та інші.

— **Ви ж починали як поет?**

— Починав як поет несвідомо.

Ще коли навчався у сьомому класі, то, виконуючи завдання вчителя, який намагався пробудити в нас, учнів, літературний хист, написав вірш. Він був опублікований у газеті “Робітник Кременчуччини”. Я навіть отримав гонорар — 2 карбованці. А це була велика сума для сільського хлопчика: я міг купити собі на ці гроші кілька пляшок ситра... А “серйозно” почав друкуватися і мої вірші почали звучати на радіо наприкінці 60-х — на початку 70-х років. Перша моя поетична збірка вийшла в 1978 році й називалася “Сніги”.

«ЛЮБИТИ АВТОРА І ПОВАЖАТИ НИМ СТВОРЕНЕ»

*Дозвольте вам сказати кілька слів
Про кілька наших незвичайних снів —
Таких сумних, як нільський алігатор,
Таких глибоких, наче сто снів.*

В. Баранов

валася “Народження полум'я”; щоправда, назву цю мені нав'язали. Відтоді в мене вийшло десять книжок прози та поезії.

— **Вікторе Федоровичу, намагаючись на оригінальний жанр “Притули”, — конспект роману, хочу запитати Вас, який Ваш улюблений прозовий жанр?**

— Починав із оповідань, повістей. Потім написав сатиричний роман “Презент”, виданий у “Радянському письменнику” в 1989 році. В ньому була висміяна партійно-радянська номенклатура, керівники, яким абсолютно байдуже, чим керувати. Прообразом головного героя став один із секретарів ЦК комсомолу, де я три роки працював комсоргом ЦК ЛКСМУ по Спілці письменників України. На цій посаді займався не тільки своєю безпосередньою роботою, а й писав доповіді та виступи, що їх озвучували секретарі з високих трибун. До речі, ніколи не шкодував і зараз не шкодую, що пішов на цю роботу. То був цікавий і плідний період мого життя. Тоді за моєї участі були запроваджені ставки керівників літературних студій при всіх республіканських та обласних молодіжних газетах і журналах. Ми проводили всеукраїнські наради молодих літераторів, які були насичені враженнями, корисні для всіх учасників. Тоді ж, з інтервалом у один рік, відбулися Дні творчої молоді України і Грузії, які на багато років наперед заклали перспективу мистецьких взаємин двох у майбутньому незалежних країн. Тоді ж було засновано премію імені Павла Усенка. Завдяки всім тим заходам познайомились і подружились багато талановитих, відомих у подальшому людей. На жаль, уже немає серед нас моїх товаришів — Положій, Затуливітра, Царинного, Морговського, без чиїх творів неможливо скласти справжнього уявлення про сучасну українську літературу. До того ж, зазначу, що в тодішніх книжках моїх побратимів майже не відчувалася нав'язувана скрізь радянська ідеологія. Багатьом письменникам вдавалося уникати її, зачеплюючи у своїх творах

гострі, цікаві й сучасні теми.

— **А як би Ви охарактеризували становище сьогоденної української літератури?**

— Зараз, на жаль, поступово розмивається острів української духовності. Відсутня увага влади до української літератури, слова.

Література в Україні стала річчю більш камерною. Назагал вона відрізана від масового читача. Є 10—15 літературних угруповань, які самі в собі варяться. Хтось щось пише у Львові, Одесі, Києві, Харкові, Донецьку. Проте у Львові не знають, що пишуть у Донецьку, і навпаки. Влада виключила художню літературу з арсеналу формування суспільної свідомості, моралі, і зробила це навмисне, знаючи, як багато важить для людей чесне письменницьке слово. Письменник поступово став не тільки “невигідним” владі, а й загрозливим для неї. Наведу та-

дипломатичну службу подали від отчих пенатів, де вони благосно відпочивали від вирування політичних пристрастей і снів про новітнє облаштування молоді країни, а третіх відкрито залякали. Від котрогось часу почали з'являтися і четверті: цих знаходили в морзі, в зашморгу, у ванні власного помешкання з перерізними венами, десь у поруйнованих будівлях на околицях міст і містечок”.

Одним із тих четвертих міг стати і Ваш герой. Я розумію, що Вам, певно, набридли запитання на кшталт “а навіщо у мого, призначеній для того, ким був Притула, поховали собаку Рема?” Проте, як на мене, Степан Козацішин справляє враження людини слабкої, яка, якщо хоче, переживає кризу середнього віку й через те дозво-

лами.

— **А наскільки важливим стало для Вас отримання премії?**

— Звичайно, коли я писав “Притулу”, то найменше думалося про премію. Колишній головний редактор “Києва” Петро Перебийніс пропонував мені зробити подання на премію імені Павла Тичини за переклади з молдавської, з румунської або на премію імені Остапа Вишні — за сатиричний роман “Презент”. Я тоді віджартувався, відповівши, що в мене вже є премія — за другий квартал. А “Притула” вийшов спочатку в журналі “Київ”, у № 11 за 2002 рік. Він одразу отримав багато схвальних листів, відгуків. З видавництва попросили дискету з текстом, і він зажив ще й “книжковим” життям. Я вдячний Михайлові Малюку і видавництву “Неопалима купина”, яке видало “Притулу” в цьому році.

Не ж приємно отримувати премію?

— Так, і не вірте тому, хто каже, отримувати премії неприємно.

— **Вікторе Федоровичу, скажіть, які перспективи Ви бачаєте в розвитку художніх методів української літератури?**

— А як художнє слово має розвиватися? Пам'ятаю, колись на засіданні спілчанського об'єднання поетів Леонід Талалай зауважив: “Я б дуже обережно говорив про розвиток поезії”. Сьогоднішнє слово вже побувало на кінчику пера. Воно обмцане, обшарпане, обдерте. Може, йому не розвитку треба зараз, а спокою, втихомирення. Знаєте, у річці за 5 кілометрів від колектора униз за течією вода вже чиста. Вона все поглинула й переробила. Так і слову потрібно, умовно кажучи, 5 кілометрів спокою. Це момент, коли не треба нових назв, течій, вибуху. Час покаже, що — справжня художня література, а що творилася на догоду моді.

— **Нещодавно Вас призначили головним редактором журналу “Київ”. Які Ваші принципи як редактора?**

— Я дуже не люблю, коли люди не знають мови. Я завжди повторюю: в умовах царського режиму наші класики зберегли й витворили повносилу й прекрасну мову. Як же можна її не знати й називатися українським письменником?.. Ще одне: автори, які сідають писати не за натхненням, а тому що мають за мету написати певну кількість знаків. Це Лермонтов дав гарне означення таким людям, кажучи, що графоман — це та людина, яка органічно не може терпіти чистий лист паперу, їй треба його замережити. Я визначою твори, написані за протилежним принципом, тобто, народжені мозолями рук та розуму.

А як журнальний редактор я вважаю, що треба давати автору можливість сказати те й так, як він цього хоче. Не треба ставати в позу, що ти знаєш більше, ніж автор. Треба любити автора й поважати ним створене. Найнеприємніше — це відмовляти автору, говорити йому різкі слова. Бо є така річ, як авторські амбіції. І це добре, вони обов'язково мають бути присутніми. Поганий той солдат, що не мріє стати генералом.

— **І наостанок: що б Ви побажали нашому читачеві напередодні виборів?**

— Я так підписую друзям свою нову книжку: “З побажанням діждатися нашої української України”. Якщо цього разу народна сила не переможе, то ми можемо прогнозувати, що вже за наступні 5 років на Україні можна ставити хрест. І тоді вже народного волевиявлення ніхто питати не буде... Втім, я за натурою невинуватий оптиміст.

● Розмову вела
Людмила ІЛЬЄНКО

лила заманити себе в тенета сумнівів у своїй справі, і у своїй особистій безпеці, відірвати себе від коханої родини заради плотських втіх із Мариною. Може, я помиляюся?

— Дозвольте з Вами не погодитися. Мій герой — не слабкий. Головна ідея твору полягає саме в тому, що Влада наша настільки неконтрольована абсолютно нікому, що може кожного зробити Притулою, без роду і племені, може зробити пластичну операцію на душі й тілі. У передмові до свого твору я писав: “Притула” — то своєрідна “розмалюйка” для дорослих: окреслені автором контури подій і персонажів кожному дозволено замалювати власними барвами емоцій чи паралелі із життєвими реаліями. І тоді з конспекту вся матиме свій роман — повномасштабний не кількістю сторінок і розділів, а поглядом на Україну, якою її сьогодні маємо і якої можемо не мати завтра. У цьому сенсі визначений мною жанр — чи не найдемократичніша форма спілкування письменника з читачем.

Можете вважати її авторським викликом нашому всезагальному невмінню читати так, аби змусувати трудитися думку й почуття”.

Притула не слабкий; повторюю, на його місці може опинитися кожний. Головним завданням для мене було повідомити про загрозу, яка нависла над усіма й кожним: якщо ми й далі будемо сторонніми спостерігачами теперішнього розвитку подій в Україні за сценаріями влади, то всі можемо стати Приту-

— **Кілька слів про Вашого “Притулу” — конспект роману, дія якого відбувається у часи, коли, цитую: “колишні стали надійними теперішніми; одних малих вождів вони допустили до державного корита, й ті навдивовижу легко до нього підсунулися, других прилаштували на**

МАЛІ МІСТА УКРАЇНИ

КОНОТОП — СИМВОЛ ПЕРЕМОГИ

Згадки про Липовецьке князівство зустрічаються у працях преосвященного Філарета Гумілевського, істориків М. Карамзіна, А. Буніна, В. Єнукова, В. Кучкіна, але кожен із них указував на інше місцезнаходження князівства, так що історія таємничого князівства почала нагадувати випадок із «летючим голландцем». Свою версію висловив також конотопський краєзнавець І. А. Лисий, який заявив, що літописний Липовецьк — це і є Конотоп. Можливо, ця версія не отримала б подальшого розвитку, якби не археологічні дослідження 1997—1998 рр., котрі підтвердили існування на території міста населеного пункту XII—XIII ст. Проте встановити, яке це було поселення — Липовецьк, чи якесь інше, — поки що не вдалося.

Друга частина історії Конотопа починається з моменту відродження чи навіть другого пришествя. Цього разу місто виходить на історичну сцену в першій половині XVII ст. в часи будівництва Польським королівством фортеці.

У той час ця місцевість належала канцлеру Польщі Юрію Оссолінському й знаходилася на польсько-московському кордоні, тому з метою його укріплення поляки зводять тут фортецю. У червні 1648 р. місто звільнили козаки Богдана Хмельницького. Створюється Конотопська сотня. Конотоп стає сотенним містом Чернігівського, потім — Ніжинського полку.

1659 року, під час визвольних змагань українського народу, Конотоп опинився в центрі військових баталій. П'ятитисячна залога козаків Ніжинського й Чернігівського полків під командуванням ніжинського полковника Григорія Гуляницького, що захищала Конотопську фортецю, витримала 70-денну облогу, відбиваючись від атак московського війська. Тим часом до стратегічного укріплення підійшли об'єднані козацько-татарські війська на чолі з гетьманом Іваном Виговським, які 28—29 червня за ст. ст. нанесли нищівну поразку війську супротивника, повністю знищивши російську елітну частину — кінноту... Є в місті вулиця імені Виговського, інша вулиця має назву Козацька.

Конотопська сотня складалася з чотирьох Куренів: міського, Волкогонівського, Дрижівського й Загребельського. Історія зберегла імена конотопських сотників. Це Іван Рибальченко, Лесько Лисенко, Іван Жданенко, Федір Кандиба, Андрій Кандиба, Григорій Костенецький, Андрій Лизогуб, Йосип Костенецький, Іван Парпура, Данило Кандиба, Андрій Таранський.

1781 року Гетьманщину було поділено на три губернії або намісництва: Київське, Чернігівське й

Художник І. Рєпін та конотопець М. Драгомиров

Одним із найзагадковіших населених пунктів Північно-Східної України є Конотоп, мешканці якого 6 вересня святкують день міста. Часу заснування міста документально не зафіксовано. За версією краєзнавця І. А. Лисого, Конотоп розташовано на місці літописного Липовецька — центру однойменного князівства, яке згадується в 1283 році.

Новгород-Сіверське, які разом склали «Малоросійське генерал-губернаторство». Починаючи з 1782 р., Конотоп стає повітовим центром Новгород-Сіверського намісництва. Саме тоді, 7 червня 1782 р., департамент геральдики затвердив офіційний герб Конотопа, який у наш час рішенням Конотопської міської ради було відновлено.

1796 року Конотоп увійшов до складу Малоросійської губернії. Через два роки конотопець Максим Йосипович Парпура, який у той час був керівником друкарні Медичної академії в Петербурзі, власним коштом видає «Енеїду» І. П. Котляревського, яка стала першою книгою, надрукованою сучасною українською мовою. У подальшому М. Й. Парпура став професором Харківського університету. Саме на його кошти в Конотопі було збудовано лікарню. 1802 року

Конотоп стає повітовим містом Чернігівської губернії.

1833 року український письменник Григорій Квітка-Основ'яненко написав гумористично-сатиричну повість «Конотопська відьма», яка через чотири роки вперше з'явилася друком. У наш час образ конотопської відьми використовується як місцевий міфопоетичний бренд, що символізує прекрасну й чарівну, незрівнянну й загадкову дівчину, в яку, за повір'ям, кожного ранку перетворюється відьма, котра, маючи магічну силу, належить двом протилежним світам. З одного боку, вона належить до потойбічного світу, з іншого — до світу людей.

Я таємниці з цього не роблю — Над Конотопом древній дух витає.

І кожну ніч — скажу вам — наяву

Тут конотопська відьма пролітає...

Так співаєть у пісні місцевого поета О. І. Примака (музика композитора В. В. Малярова) про конотопську відьму.

У серпні 1859 р. в селах Гирявка, Гути та проїздом у Конотопі побував Тарас Григорович Шевченко, який підтримував дружні стосунки з родиною Лазаревських. Після смерті поета брати Лазаревські брали активну участь у похованні Т. Г. Шевченка в Петербурзі, а потім, виконуючи заповіт Кобзаря, супроводжували його труну на Чернечу гору в Канів. Найбільш відомим представником цієї родини був Олександр Матвійович Лазаревський — український історик та науковець, котрий більшу частину свого життя присвятив дослідженню історії Лівобережної України XVII—XVIII століть. За ініціативою О. М. Лазаревського в 1900 р. було

У місті сьогодні є два пам'ятники Шевченку

засновано Конотопський краєзнавчий музей, який зараз названо його іменем. Чималу бібліотеку передав до музею інший відомий конотопець — бібліограф та літературознавець Степан Іванович Пономарьов.

Помітний слід в історії військової справи залишив конотопець М. І. Драгомиров. Протягом одинадцяти років Драгомиров очолював Академію Генерального штабу в Петербурзі, а в 1889 році Михайла Івановича призначають командуючим військами Київського військового округу. У цьому ж році Драгомиров знайомиться з художником І. Ю. Рєпіним, якому згодом позував при зображенні кошового отамана Івана Сірка на картині «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Ставши в 1898 році також Київським, Подільським та Волинським генерал-губернатором, М. І. Драгомиров, який прихильно ставився до всього українського, допомагав митцям та діячам української культури. Останні роки свого життя Драгомиров прожив у Конотопі, де й був похований на цвинтарі біля Вознесенської церкви.

У березні 1917 р. постала Центральна Рада. Законом ЦР про адміністративно-територіальний поділ України, прийнятим Малою Радою 6 березня 1918 р., Конотоп затвердили центром Посейм'я. Конотоп, як залізничний вузол, мав важливе значення. Певний час у місті перебував один із перших в армії УНР збройних підрозділів — полк ім. Дорошенка, який брав участь у військових парадах на Софійському майдані в Києві при оголошенні Універсалів Центральної Ради. Перебували в Конотопі й Січові Стрілці. У часи Української держави гетьмана П. Скоропадського та Директорії в районі Ко-

нотопу була розташована 1-а козацька стрілецька піша дивізія (сірожупанники). У Конотопі був сформований та розпочав свій бойовий шлях Курінь Смерті ім. Кошового Сірка у складі 400 багнетів під командою сотника Міляшевича. Створювалися на Конотопщині й загони Вільного Козацтва.

Од 1923 р. Конотоп стає центром Конотопського округу. До його складу входило 15 районів із 1004 населеними пунктами. У січні 1939 р. була створена Сумська область. Конотоп стає районним центром Сумщини. Тяжкі часи довелося пережити мешканцям міста в період голодомору та масових репресій, що їх організували більшовики, і в період німецько-фашистської окупації.

Здавна в Конотопі, як і в інших українських містах, було багато церков — спочатку дерев'яних, що руйнувалися з часом або гинули в пожежах. На їх місці парафіяни будували кам'яні з величними дзвіницями. На жаль, церкви Різдва Богородиці, Олександра Невського, Успенська, Богоявленська, що вражали сучасників своєю красою, дійшли до нас лише на фотокартках. У спроторизованому Конотопі церкви руйнували з особливою ретельністю, на відміну від сусідніх Сум, Охтирки чи Глухова.

Звичайно, в часи радянської влади не всі ставали на шлях колаборантства. 23 роки провів у в'язницях та концтаборах конотопець Петро Рубан, котрий із юнацьких років став на шлях активної боротьби проти тоталітарної системи, виступаючи за створення української незалежної держави. На клопотання Президента США Рональда Рейгана до радянського уряду відомий правозахисник був звільнений з ув'язнення і 13 липня 1988 р. у Вашингтоні, в Білому Домі, був прийнятий президентом США. Побувавши в багатьох країнах світу, Петро Рубан закликав урядовців та громадськість підтримати прагнення багатомільйонної Нації до волі. Під час історичного референдуму про статус України 1991 р. Петро Васильович повернувся на Батьківщину.

Конотоп є лише невеличкою частиною Української держави. Український народ вистояв і утвердився на рідній землі завдяки духовним та військовим перемогам, одна з яких відбулася під Конотопом 1659 року. Саме ця перемога додає віри, наснаги та впевненості у власних силах, які так необхідні нам для побудови сильної, багатой, цивілізованої України.

Олександр ВАКУЛЕНКО,
м. Конотоп
Світлина автора

Успенська церква, зруйнована в 30-х роках

ТРАДИЦІЯ

Ще в позаминулому столітті на Гуцульщині, коли поважні газди та парубки збиралися по неділях і святкових днях біля церкви або читальні, то старанно одягалися в добре припасовану одіжку: на ті часи вважалося, що, якщо людина охайно вдягнена в чисту одіжку, то вона чиста в помислах і справах. Тоді навіть обговорювали кращих із поміж себе, давали належну оцінку, а парубки особливо хвалилися один перед одним, аби звернути на себе увагу красивих дівчат. Газди раділи, коли їхні сини й доньки були, як тоді говорили «на язичку», тобто хвалені. А одягнених неохайно чи в пошарпану одіжку, навпаки, журили і з такими не спілкувалися. На добре одягненого парубка, говорили: «Оце фийст штрамак!»

Штрамаками називали не тільки за те, що добре одягнутий на

тому ще й понині ми захоплюємося гуцульськими уборами, а вишиванка на домотканій сорочці знана в горах як оберіг від усього злого.

Щоб не зникла самобутня культура гуцулів та не занепади духовні цінності горян, виникло та по-новому себе явило Товариство «Штрамаки». Штрамак ніколи не міг бути лінивим і пасивним — в основі всього, чим жив, була безперевна дія і намагання зробити щось таке, аби люди тебе похвалили й визнали як першого. Штрамак — у всьому мастак. Навіть у виконанні пісень, яких співали на всіх забавах, толоках і вечорницях, були свої штрамаки, —

Учасник двох воєн, в минулому й нині активний просвітянин, він веде здоровий спосіб життя — його все літо люди бачать на горі босим. Може, й тому не хворіє, що завжди просто неба та в безперервному русі. Його гасло не одного здивувало: «Най горівку п'ють москалі і ходять в гумаках»! Сам він пояснює просто — радянська влада принесла на Гуцульщину пияцтво та ще гумові чоботи, «від яких нині старші люди слабують на ноги». А те, що люди перейняли від нової радянської влади матюки, то його ще більше болить. «Ми колись не знали, що таке варити самогон, не виділи куфайки та не вміли так матю-

конати сучасників у тому, що, тільки знаючи славні традиції можна примножувати їх на майбутнє і цим самим виховувати молоде покоління в дусі любові до України.

Штрамаки вміють і знають, як зробити, аби ця фраза не залишилася пустою на папері: про це говорить їхній фаховий рівень — серед них лише семеро колишніх директорів шкіл, вчителів аж дванадцять, юрист і троє лікарів. У доробку — 23 зустрічі, проведені в різних кутках Івано-Франківщини: у гірських селах Стопчатів, Яблунів, Уторопи, Великий Ключів, Воскресінці, Печеніжин, та й у славній Коломії. Вони відвідали пам'ятні місця, де перепоховані вояки ОУН—УПА, місця боїв повстанської армії, могили полеглих героїв, брали участь у відзначенні пам'ятних ювілейних дат. Одними з перших відгукнулися на акцію зі збору коштів на Тарасову церкву. Гірничий високій похвали коши-

Цього року товариство «Штрамаки», утворене з ініціативи активних просвітян — учителів селища Печеніжин, що на Івано-Франківщині, відзначатиме своє п'ятиріччя. Зібравшись у хаті вчителя-пенсіонера Богдана Луцака семеро небайдужих пенсіонерів вирішили відродити традиції штрамаків.

ТОВАРИСТВО «ШТРАМАКИ»

святя, але й всіх тих, хто вів здоровий спосіб життя — був ревним християнином, брав активну участь у громадському житті села та був членом церковної двадцятки, членом «Просвіти» чи ще якогось об'єднання, що існувало на той час у селі.

Щоправда, зовнішній вигляд мав бути бездоганним, — інакше ти не штрамак. У часи панування на Гуцульщині Австро-Угорщини, особливо в гірських районах, дуже шанували таких людей, на них рівнялися, їх ставили за приклад, пануюча влада всіляко запобігала перед ними, а бували випадки, що й брала до уваги різні поради від штрамаків. Можна сказати, що Довбуш у цьому благословенному краю був чи не першим штрамаком, бо мав на те всі підстави, хоч і вимушений жити в горах, прати одіжку в гірських потоках і сушити її на гострих карпатських вітровіях. Серед гуцулів панувала стара традиція, коли на свята щось нове собі з одягу не постараси та не одягнеш хоч раз на рік, а це був Великдень, то ти не є повноцінним у громаді, бо не підтримуєш «марки», як говорили тоді. Тому, можливо, отаке штрамування один перед одним — це не що інше, як своєрідний спосіб утримати славу й дуже давню традицію гуцулів мати **вбєрю**, виготовлену своїми руками з домотканих полотен і тканин. Більше того, кожна виготовлена кошуля, байбарак, пектик, кожушок чи киптарик мали свої окремі візерунки й нашивки. Чи не

Товариство «Штрамаки». с. Стопчатів. 2004 рік

співали такими голосами, що аж дівочі серця билися частіше. До штрамаків найбільше пасував би знаменитий вислів Івана Франка «Пісня й праця — великі дві сили».

Нині товариство штрамаків обрало для себе девіз «Бог і Україна», бо вважають, що без цього гасла вони жодного дня не прожили б. Товариство керується у своїй діяльності оригінальним статутом, а координує всю роботу обрана Рада з п'яти осіб. Тільки двоє осіб із 25 штрамаків — не пенсіонери, але ж треба було витримати певний екстамен на те, щоб їх усе-таки призначили старійшини! Найстаршому штрамакові Гуцуляку Петрові, сину Михайла, пішов 85-ий рік, а він ще так гарно виспіває та при добрій пам'яті! А Шовковий Василь, син Дмитра, з селища Печеніжина у свої 83 роки ще цьогогоріч у липні накосив сіна аж на двадцять копиць!

катися, як це нас навчили москалі, що прийшли після сорок п'ятого і не хотів вступитися ще й понині з нашої України», — так резюмує вголос старійшина — штрамак Шовковий. — А що ми ходили в шкіряних постолох і чоботях, то це нам не шкодило, й мали здорові ноги».

На всіляких святкуваннях люди з задоволенням слухають пісні у виконанні штрамаків, бо вони співають вже забуті пісні, яких ще співали в молодості. Тут є все: від давніх гуцульських коломийок і стрілецьких пісень до повстанських, в яких відчувається незвичайний дух і слава звита борців за волю України. А коли почнуть виспівувати жартівливих пісень, то їм позаздрили імениті хорові колективи, і молодь зачаровується тим співом. А що всі вони, що колись були активістами-просвітянами, то й нині поставили собі завдання — пере-

всю Україну шкільного ансамблю «Смерічка» Ярослав Грабовецький. Він уже п'ятий рік очолює це добірне Товариство, а ще як музикант і поет пише для штрамаків пісні. Приміром, гімн «Бо ми — штрамаки». Одержимий пісню і працею, — це воістину справжній послідовник славного опришка Довбуша. Рада Товариства «Штрамаки» до 75-літнього ювілею пана Ярослава написали кілька посьват, в яких є й здоровий гуцульський гумор, без якого на Гуцульщині «і голубці не смачні».

*Зараз ти на відпочинку,
Якого не маєш,
Бо ще далі у «Просвіті»
Край свій прославляєш.
Ти з вигляду — файний хлопець,
Культурний і чемний...
Чи не був, як Янукович,
Два рази суджений?*

Штрамаки називають Ярослава своїм отаманом і мають на це всі підстави. А на зустрічі в селі Воскресінці пан-отаман Ярослав здивував присутніх новою своєю пісню про Віктора Ющенка. Колоритні голоси поважних штрамаків лунали на все село — люди зупинилися, аби послухати таку дивовижу.

*Це наш Віктор Ющенко —
Вірний син народу,
Він ніколи нас не зрадить
І нашу свободу!*

Штрамаки є виразниками народної сили, це оптимісти з обличчям християнським і духом українським.

● **Дмитро ГРИНЬКІВ**, член НСПУ, м. Коломия

працювала вся сільська молодь, а особливо члени товариства «Сокіл». Через два роки читальний дім прийняв своїх перших відвідувачів.

Під час Першої світової війни діяльність «Просвіти» припинилася. У читальні перебували спочатку російські, а потім австрійські солдати.

Отець Кирило Лукасевич помер ще перед війною, у 1912 році. У 1921 році на парафію прийшов о. Ілля Кливак. Він, передусім, взявся за відновлення громадських організацій: «Просвіти», «Сокола», «Союзу українців», аматорського театрального гуртка, а також кооперативу «Надія» та позикової каси.

У 1935 році, незважаючи на перешкоди влади, було збудовано й відкрито театральну залу.

Із приходом радянських військ «Просвіту» було закрито. Під час війни вона відновила свою діяльність. Але повернулися радянські війська, і «Просвіту» знову заборонили.

У незалежній Україні після того, як у селі припинив своє існування осередок Руху, його на деякий час замінило товариство «Просвіта». Воно займалося відзначенням народних свят. На місці криївки в урочищі Валигори, де загинули оунівці, стараннями «Просвіти» споруджено хрест.

● **Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ**

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО ВИТОКІВ

Нещодавно селище Вигода, що в Долинському районі Івано-Франківщини, відзначило своє 120-ліття. До ювілею цього наймолодшого населеного пункту Долинищини на землях старовинного села Пациків вийшла чудова книга-фотоальбом «Вигода», котру з великим натхненням підготував відомий у районі та області фотожурналіст, публіцист, нарисовець, член НСЖУ — п. Михайло Борис.

Автор достеменно вивчив історію цього самобутнього селища лісорубів і деревообробників, проілюстрував історичний нарис прекрасними кольоровими світлинами, не обминувши минулого й сучасного Вигоди. Зокрема, в книзі розповідається про історію Товариства «Просвіта», докладно представлені будки «Просвіти» за багато років.

Товариство «Просвіта» в селі було засноване 1896 року й діяло до 1939 р. Описля закриття Товариства більшовицька влада арештувала його управу й окремих найактивніших членів. Та й, як кажуть, було за що! Адже «Просвіта» зніщувала в 1901 р. акції протесту проти антиукраїнської політики австрійського уряду, в 1902 р. селяни приєдналися до всенародного рільничого страйку, а в липні 1902 р. у Пацикові відбулося перше січове свято, в якому взяли участь усі селяни, а члени товариства «Сокіл», «Рідна школа», «Союз українців» підготували цікаву спортивну та концертну програми. Проте найбільшим організатором свята була «Просвіта»! Більшість членів «Просвіти» вступили до організації українських націоналістів і в лавах УПА стали на захист краю. Радістю мешканців Вигоди була звістка стосовно проголошення ЗУНР, котре відбулося 1 листопада 1918 р., проте вже в 1919 р. Долинищина була окупована польською владою. Почалися утиски українства, й люди знову гуртувалися біля «Просвіти». До слова, страйк у 1926 році у Вигоді очолили активісти «Просвіти», а не комуністи, як твердили радянські історики (осередок компартії був утворений тут лише в 1927 р.). А у вересні 1939 р. більшовики арештували активістів «Просвіти», припинивши її діяльність.

Щодо сучасності, то Вигода — відома у світі як мальовничий куточок Карпат. Тут уже сьогодні розроблено чудовий маршрут «карпатським трамваем» — вузькоколіяка возитиме туристів спеціальним туристичним потягом. Автор книги М. Борис особисто знайомий із австрійцем Вольфрамом Венделіном, який пише книги про залізницю. Дев'ятий рік п. Венделін під час своєї відпустки приїжджає до Вигоди, освоїв українську мову і вважає її кращою у світі! Написав книгу про Вигодську вузькоколіяку, хотів би її перекласти й видати... українською. Пробним рейсом туристського потяга через 4 станції до підніжжя гори Магури подорожувала вже група туристів із Німеччини, Англії, Польщі... Гідом у них був теж п. Вольфрам Венделін, адже це він у липні 2004 р. організував групу іноземних туристів, щоб подорожувати «Карпатським трамваем»! Отож, у книзі «Вигода» відомо кольорове фото п. Венделіна, а також світлина з його колекції...

...Українська глибинка... У Карпатах вона ще привабливіша! Зелений туризм, бойківська говірка, автентика одягу приваблюють іноземців. Думається, що задоволені нашим краєм і луганчани, що побували в нас під час першого туру виборів. Хотілося б, аби вони докладно розповіли в степовому краю про те, як їх у нас зустріли, як їм перебувалося на Прикарпатській землі, то й не буде різних вигадок і чуток про «войовничих» бандерівців.

● **Надія ДИЧКА**, член НСПУ, Прикарпаття, м. Долина

ВИДАНО

Д. Сивицький описує, в яких умовах було засновано «Просвіту». Після відміни кріпацтва чимало людей ставали завсідниками корчми і пропивали власні наділи. Щоб нація зовсім не zdeградувала, передові люди того часу заснували товариство, котрому дали влучну назву — «Просвіта». У 1870 році з почину «Просвіти» розпочалася широка акція проти пияцтва.

У березні 1875 року парафіяльним священиком у Мшанці став молодий о. Кирило Лукасевич. 25 липня того ж року він заснував товариство тверезості. Окрім того, в церкві були створені товариства: чоловіче, жіноче і «Товариство Апостольської Молитви».

Данило Сивицький пише: «Згуртована в товариствах навколо церкви, вивільнена від лихих тенет пияцтва, громада, навіть у такому віддаленому від культурних центрів селі, як наше, створила той ґрунт, на якому змогла пустити міцне коріння найсильніша в ту пору культурно-просвітницька організація на імення «Просвіта».

Господарі, які були на чільному місці в церковних товариствах, складали пожертви на їх створення, стали засновниками «Просвіти». Установчі збори відбулися 23

МИНУЛЕ СЛАВНЕ. А МАЙБУТНЄ?

Нещодавно в Тернополі видано книгу «Нариси з історії села Мшанець» Данила Сивицького. Автор подає історію свого рідного села Мшанець Тербовлянського району на Тернопільщині. Зокрема він висвітлює історію заснування й діяльності сільської «Просвіти». І з сумом зауважує, що нині «Просвіта» у Мшанці припинила своє існування.

січня 1899 року. Головою обрано о. Кирило Лукасевича.

Сходилися щонеділі та на свята, читали газети й журнали. Товариство передплачувало часописи «Гайдамаки», «Свобода» і «Діло». Була заснована власна книгозбірня.

Громадським організаціям удалося викоренити пияцтво в селі.

Припинилося гуляння у корчмі. Тепер усі молоді й здорові сили гуртувалися навколо «Просвіти». У бібліотеці вже було 339 книжок. Ними користувалося 100 читачів.

Під егідою «Просвіти» в 1906 році в селі засновано спортивно-пожежне товариство «Сокіл». Його засновником знову став невідомий о. Кирило Лукасевич.

Особливо великого розвитку набули сільські осередки «Просвіти» після 1906 року, коли в Тербовлі

постала філія «Просвіти», що почала піклуватися про читальні, допомагала порадами й захищала юридично.

Наприкінці 1906 року керівництво філії кинуло всі сили на підготовку до виборів. Просвітяни повели широкомасштабну агітацію. У 1907 році депутатом від Тербовлянського округу пройшов Олександр Колесса, брат всевітнього відомого українського фольклориста-музикознавця, композитора й літературознавця Філарета Колесси.

Протягом 1907—1908 років членами товариства «Просвіти» стає майже все українське населення села. Виникає нагальна потреба в спорудженні власного читального дому.

18 травня 1909 року було закладено й освячено наріжний камінь нової споруди. На будівництві

МУЗИКА СИРОТИНСЬКИХ ГОЙДАЛОК... або: ДЛЯ НИХ БАТЬКО — СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Фото О. Цеацури

НЕ ПРОДАВАТИ ЗЕМЛІ!

3-ЗА ОКЕАНУ

Наш постійний читач і вболівальник, серце якого болить за Україну і який часто телефонує нам зі США, стримуючи себе, щоб тужливі емоції не перехлюпнулися через нетривку межу умовностей міжнародного телефонного спілкування, — Василь Луценко — просить нас набратися витримки, виявити високу громадянську відповідальність і справжній патріотизм.

Пан Василь був остарбайтером, працював на фабриці. Після звільнення американськими військами, переїхав до Великої Британії, потім до США, де прожив більшу частину життя, працюючи на транспорті й в автомобільній промисловості.

Свою громадську активність Василь Луценко виявляє постійною участю в різноманітних акціях і заходах, організованих українцями США, періодично подає свої пропозиції у численних зверненнях до відомих осіб зі світу політики, зокрема до членів Українського Конгресового комітету, депутатів Верховної Ради України, уряду.

Відданість Василя Луценка українській справі виявилася також у його меценатстві, спонсорській допомозі конкретним особам в Україні.

Незважаючи на солідний вік, Василь Андрійович залишається енергійним і дієвим, регулярно повідомляє редакції про свої враження від нашого “Слова Просвіти”, чергові числа якого отримує у своєму штаті Огайо із запізненням на 10—12 днів.

Висловлювання В. Луценка про нашу газету, її авторів і взагалі про події в Україні, — надзвичай незалежні, прямолінійні, безкомпромісні, відверті, часом сповнені своєрідного гумору:

...Як тільки оберуть Президента України, він повинен не їхати на Гаваї відпочивати, а опуститися в копальню до шахтарів та йти до металургійного заводу, до тих, хто гаряче працює біля мартенівської печі.

...Не можна зараз продавати жодного квадратного метра землі різним заїдам! Якщо народ не прокинеться зі сну, землю України буде продано криміналітетам.

...І доброго чесного президента можуть надурити. Насувається велика біда на Україну. Як я звідси бачу, треба робити позитивне всенародне повстання проти злочинного режиму.

...Я вже маю 80 років, але ще не можу помирати, бо бачу як багато ще треба зробити в Україні”.

Василь Луценко має справді великий життєвий досвід, добре серце і патріотичну душу. Щоразу, коли піднявши слухавку почую своєрідні інтонації його вимогливого впевненого голосу, що часом нагадує класичного оратора, у свідомості виникає якесь особливе почуття загострення обов’язку. Обов’язку перед людиною, яка своєю відданістю українській справі, своїм бентежним серцем дає приклад служіння інтересам Нації. Навіть, мешкаючи із іншого боку земної кулі.

● Євген ГОЛИБАРД

КОЛЕГИ МІЛІЦІОНЕРИ, не беріть участі у ганебних вчинках деяких керівників

Вадим Клементьєв, зловживаючи посадою головного редактора “Зорі” — єдиного українськомовного друкованого органу Дніпропетровщини, опублікував 25, 29 травня, 3, 5, 8 червня 2004 року пасквільний прогноз-аналіз під заголовком “Чому Ющенка чекає поразка”.

10 червня якийсь Олександр Петренко опублікував на 2 стор. “Зорі” нотатку про В. Януковича, в якій його кримінальні злочини подав як досвід... “стратегічно мислити”.

Натомість 23 жовтня 2004 року В. Клементьєв передруковує в “Зорі” провокаційний пасквіль “Політичні вчителі Віктора Ющенка”, в якому читаємо таке: “...вибір Віктора Ющенка важко назвати народним”, “...вибори не принесуть підтримку Ющенку. І падаючий рейтинг Ющенка, на тлі його мудрих віражів з отруєнням, тільки підіграє погромні наміри таких організацій, як “Пора” або “УНА-УНСО.”

Ця стаття про В. Ющенка має підзаголовок “Спираючись на

ідеологію українського націоналізму...”, а ілюстрацією до неї поставлено карикатуру часів Другої світової війни, де Гітлер стоїть на голові з піднятим задом.

Як виборець 50-ї виборчої дільниці 24 виборчого округу, ще до закінчення голосування 31 жовтня 2004 року, відповідно до вимог Закону “Про вибори Президента України”, я подав скаргу про визнання недійсними результатів голосування через багаточисельні порушення виборчого Закону на користь В. Януковича, які можуть суттєво вплинути на волевиявлення виборців. На жаль, відповіді на скаргу, в установленний Законом термін, я не отримав.

Низка ганебних фактів про вчинки керівників Дніпропетровщини свідчить, що влада намагається утримати нинішній режим гальмування правового, національного відродження України.

● Михайло РЯБЦЕВ, ветеран МВС України м. Дніпропетровськ

Ми кажемо: дерево, деревце, деревина, деревця, дерев'яний... Я навів ряд морфологічних (тобто словотворчих) синонімів. Ми всі прекрасно розуміємо значення цих слів. Але чому? Перша відповідь: у нашій уяві створюється відповідна система асоціативних зв'язків, які ці слова в нашій свідомості “прив'язують” до певного предмета. Суфіксальні утворення вказують на розмір предмета, кількість тощо. Тепер скажіть: дерев... древ... Афіксів немає жодних, проте в нашій уяві ці слова притягують до себе певний предмет. Мимохіть цей кластер, який, безсумнівно, не є словом у сучасному розумінні, ототожнюється з відповідним предметом світу речей.

Чому одні й ті ж предмети в різних мовах мають різний звуковий еквівалент?

Так, наприклад, в англійській мові до цього кластера подібне слово drew (дієслово “малювати” в минулому часі). Напевно, в різних мовах ці звуки викликають різні асоціації... А може, й не будуть, оскільки не всі мови мають однакові звуки. І знову виникає запитання: чому так? Який вищий смисл приховано в понятті “звук”? І знову-таки потрібно вдатися до абстракції. Звук — атрибут світу. Це впливає із того, що все, що відбувається на макро- і мікрорівнях, звучить. Тиша — це теж звук. Колишеться листя, тече вода, летить птах, співає соловейко... Світ складається зі звуків (звуки відсутні хіба що у вакуумі, але це вже інша розмова).

Та що ж тоді таке звук?

Звукова хвиля?.. По-перше, якщо ми звернемося до фізики, то це перш за все — енергія. І дійсно, все, що не є статичним, має звук. Але ж у природі нічого статичного не існує. Той стіл, який, здавалось би, стоїть у кімнаті, “рухається”. Рухаються атоми і молекули, з яких складаються речовини. У даному випадку ми говоримо про

явища мікросвіту, проте такі фізичні назви є умовними. Позаяк через те, що ми чогось не бачимо чи не відчуваємо, ми не вправі стверджувати, що цього не існує, бо ж різні, більш “чуттєві” прилади можуть це зафіксувати. Отже, все рухається із певними швидкостями. Відповідно, всі ті речі в цьому світі, що перебувають у стані руху (усі атоми, молекули, іони...), мають звук, який виникає внаслідок руху.

І ще одне запитання: а

Проте, взаємодіючи, завжди виділяється енергія. Себто звук — це енергія, яка має свою частоту коливань тощо.

Тож рух породжує енергію, а енергія рух. Рух породжує звук, а звук—рух (сильні звукові хвилі можуть розбити скло тощо). Тож рух—енергія—звук—три компоненти однієї, назвемо поки фізичної природи.

Тепер повернімося до того, що хвилі можуть переносити енергію, та не речовину. Себто звук — це потік енергії,

же набути ентропії, може мати певну траєкторію тощо. В будь-якому разі звук не зникає, не розчиняється у просторі, він переходить в інші тіла, в інші системи, віддаючи свої властивості. Звук може впливати на інші системи, змінюючи їх, інколи цей вплив може бути деструктивним, інколи — відновлювальним. У будь-якому разі варто наголосити, що звук впливає на те середовище, звідки він сам походить.

Коли людина слухає

віль загинути. Але чому ж тоді дуже тиха музика може пригнічувати людину (зокрема такий ефект спостерігається в музиці Клода Дебюссі)? Повернімося до поняття заряду. Ми знаємо, що все в природі має свій напрям руху. Навіть в ентропійній системі існують певні траєкторії. Тобто, для нашого світу властива частота, циклічність. І хоча період може коливатися від мілісекунд до тисяч років (йдеться не про часові відрізки, ко-

через звукові коливання. Ці звуки повертаються саме до неї, увібравши в себе звукові хвилі аналогічного заряду в ентропійній системі. Тож зло породжує зло, самознищуючись при цьому. Як стає зрозумілим, філософські істини — не міф, не казка. А досвід людства, хоча й емпіричний, оскільки наука розвивається і дотепер, створюючи нові закони, які все більше відбивають саме філософський бік життя, виступаючи у гармонії з іншими науками.

Чому різні етноси мають різні звукові системи?

Чому звук може стати “чужим”, чому не всі мови мають однакові фени? Мова — атрибут суспільства, нації тощо. Кожна нація — це своєрідний організм, який має ті ж функції, що й кожна людина. Під впливом різних факторів (біологічних, географічних тощо) формується матриця нації, її осердя, якому також притаманні коливання із певною частотою. Ці частоти мають збігатися із частотами тих явищ природи, які оточують людину (етнос, націю). Інакше етнос приречений на загибель. Тож і до мови входять ті звуки, які притаманні оточенню нації. Це також пояснює те, що представники якоїсь нації, перебуваючи не на своїй території, мимохіть трохи змінюють мову, трансформуючи її до оточення, чи те середовище, в якому вони опинилися, впливає на мову.

Чи була первісно єдина Протомова, з якої виринули інші мови? Відповідно до моєї концепції, це можливо, але тільки за умови фізичного вакууму. В іншому разі мова не буде гомогенною. Питання метаморфоз первісних мов (вавилонської, індійської, китайської, грецької, латинської та їхнього загрози) я спробую висвітлити в інших статтях, оскільки це не суперечить даній концепції, а навпаки доводить її правомірність.

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**

ЗВУК ЯК ФІЗИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН, АБО ЗВУК — АТРИБУТ БУТ-

Походження мови — питання, яке непокоїть провідних учених-мовознавців ось уже тисячі років. Звідки виникла ця жива й потужна система, яка, відповідно до середовища, пристосовується, набуває нових форм, змінює звукову оболонку, намагаючись при тому залишити своє ядро (сем), без якого слова втрачають свій сенс.

гучну музику, її серцебиття прискорюється, прискорюється пульс, відбуваються фізіологічні зміни організму тощо. Інші види музики можуть призвести до релаксації. І знову запитання: чому? Якщо людина — це природний біологічний магніт, оскільки навколо кожної людини є її власне силове поле, то звук, взаємодіючи із цим силовим полем, впливає на людину. Якщо знаки звуків та поля людини збігаються, то людина відчуває покращення, якщо вони протилежні, то — погіршення.

Але тепер, на мою думку, слід розрізнати вплив звуку принаймні за двома показниками: частота і заряд. Кожна клітина нашого організму постійно перебуває у стані коливання із відповідною частотою. Коли частота звукової хвилі перевищує частоту клітин чи входять з ними у резонанс, то це може викликати страшні наслідки. Людина може на-

роткі і довгі, оскільки в різних системах їхнє трактування є різним, а саме поняття “час” є умовним і не притаманним космосу), все можна підвести під закони гармонійності, циклічності.

Таким чином, звук — це потік енергії певного знаку. Тоді стає зрозумілим, наприклад, що той звук, який має знак “-”, може призвести до руйнування самої системи, бо, продукований системою, він повертається назад, руйнуючи її. Сама система при тому завжди є біполярною, вона може продукувати звуки “-” та “+” зарядів. І це має неабиякий сенс для розуміння законів світобудови. Зло приречене на загибель зовні через свою внутрішню систему. Цю латинську мудрість тепер можна обґрунтувати з точки зору фізики та лінгвістики. Людина, яка породжує навколо себе негативну атмосферу, сама стає заручником тієї негативної енергії, яка від неї іде у світ

чому внаслідок руху виникає звук? Пересічний фізик-аматор скаже, що причина криється в терті—опорі. Але ж спробуймо зрозуміти сутність. Тертя виникає внаслідок взаємодії тіл між собою.

який може бути або “позитивним”, або “негативним”. Останні поняття не є фізичними, але я вжив їх для того, щоб можна було зрозуміти, що у звуках зосереджені заряди різного знаку. Звук мо-

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Українська мова має багатший лексичний склад, ніж російська. Наприклад, у мовному вжитку України є слова: *вечорниці, ненька, добряче, рученята, ноженята, чоботята, штаненята, сорочина, спідничина*, яких немає в російській мові. У російській мові слово **любов** означає і любов до природи, і до рідного міста, і до річки Волги чи до протилежної (чоловічої або жіночої) статі. А в українській мові існує ще слово **кохання**. Слово **воєнний** у мові сусідньої держави означає і воєнного спеціаліста, і воєнне училище, і воєнну техніку. В українській мові функціонують два слова: **воєнний** і **військовий**. Перше слово позначає все, що пов'язане з війною (воєнний період, воєнний конфлікт), а **військовий** виражає все, що пов'язане з військом (військова техніка, військове училище).

У російській мові словом **длина** виражають і довжину річки, і довжину дня. В українській мові є слово **довжина** (річки) і слово **тривалість** (дня, хвороби). Російське слово **опыт** у нашій мові передається двома словами: **досвід** (практичні уміння) і **дослід** (дослідна станція). У російській мові існує одне слово **кладбище**, а в Україні вживають слова **кладовище** і

«БЕЗ МОВИ НАШОЇ, ЮНАЧЕ, НАРОДУ НАШОГО НЕМА»

Українська мова — це мова народу, який споконвічно живе на цій землі, тисячоліттями творив її і вдосконалював. Вона є ціннісною та окремішною. Це мова наших предків, нині вона — одна з найкрасивіших і наймелодійніших мов світу.

Російська мова порівняно молода, почала зароджуватися у XI—XII століттях. Вона не створена московським етносом, а складається, як пише російський історик XIX ст. В. Ключевський, зі слов'янських, угрофінських, тюркських мовних пластів та слів інших підкорених народів. Трохи удосконалив її М. Ломоносов.

цвинтар. Російському слову **гроб** у нашій мові відповідають два: **труна** і **домовина**. Єдиному російському слову **метелиця** в Україні відповідають: **хуртовина, заметіль, віхола, завірюха, хурделиця** та інші.

Українська мова багата й на синоніми. Ось скільки синонімів має іменник **обрій** — **горизонт, небокрай, небозвід, небосхил, крайнебо, виднокруг, круговид**. Слово **ліс** має синоніми **гай, діброва, байрак**.

Українська мова переважає російську і в збереженні закінчень у словах. Якщо в російських дієсловах вживається закінчення **—ть** (*надо писать, носить, косить*), то в українській збереглися закінчення **—ть** і **—ти**. (*треба писати або писати, носити або носити, читати або читати*).

У російській мові вживається одне закінчення **—ся** (*кататься, прятаются*), а в українській маємо

два закінчення: **—сь** і **—ся**. (*кататись — кататися, ховатись — ховатися*).

Наша рідна мова має сьомий кличний відмінок, якого немає в російській мові (*тату, маму, дідуню, бабуню, брата, сестро, Маріє Іванівно, Володимире Степановичу; “Ой братику-соколику”, “Сестро моя, перепілко”, “Ой не шуми, луже, зелений байраче”, “Иди, иди, дощико”, “Стелися, барвінку, буду поливати”* (з українського фольклору), *“Ой, діброво — теплий гаю”* (Т. Шевченко).

Правічна мова України відрізняється такими чудовими властивостями, як ніжність, ласкавість, пестливість, дивовижна мелодійність: “Глянь, моя **рибонько**”, “А вже з тої **криниченки** орли воду п'ють”, “Місяць на небі, **зіроньки** сяють”, “Скажи мені **правдоньку**, де живеш”, “Заки море перелечу, **крильонька** зітру” (з українських пісень); “А **серденько** соловейком

щебече та плаче”, “Під ним, коник **вороненький** насилу ступає... утомився **вороненький**, іде, спотикнеться” (Т. Шевченко). Навіть вогоріг українці називають ніжно й ласкаво: “Згинуть наші **вороженьки**” (Гімн України).

Для читача не складе труднощів перекласти вирази на російську мову й порівняти, якою мовою краще звучить.

Ще в 1834 році російський академік І. Срезневський писав: “Українська мова є однією з найбагатших слов'янських мов; це мова поетична, музична, мальовнича”.

Джерельно чиста й соковита наша мова має могутні виражальні засоби. У ній відображено доброзичливий характер українця. Така мова могла збагатитися й відшліфуватися протягом тисячоліть.

У результаті московської колоніальної політики наша мова зазна-

ла гоніння, заборон та брутального калічення. Все українське шельмувалось і зневажалось, творилась ілюзія вищості російської нації, брутально й знищувально висміювалася наша нація, їй намагалися прищепити почуття вторинності, нижчевартості (як тхне расизмом!). Усе це викликало в українців національний нігілізм, вони переходили на спілкування російською мовою. “По московській так і ріжуть, сміються і лають”, — писав Т. Шевченко.

У радянському суспільстві питання про багатство та красу української мови замовчувалося, у словниках української мови зменшувалася кількість слів, щоб підігнати її під російську, а потім і зовсім звести зі світу. Москва продовжувала нищити нашу націю шляхом русифікації. У Москві є чималий досвід нищення націй способом асиміляції. Вона добре розуміє, що найкраще зрусифікувати націю засобами масової інформації. Нація визначається за мовною ознакою. Є мова — є нація, є держава. Немає мови — немає нації, немає держави.

Поет В. Сосюра писав: “Без мови нашої, юначе, народу нашого нема”.

● **Микола ГНАТИШ**, учитель-пенсіонер, смт. Калинівка Васильківського р-ну Київської обл.

Тисячі розумних і талановитих українців розсипані долею по всьому світу. Дуже б хотілося знати про їхню діяльність, бо все зроблене на користь людства не викреслює їх з української родини. Навпаки, дає нам можливість усвідомити значущість нашого народу, держави.

Але історія — хитра крадіжка, інколи тисячоліттями ховає приємні сюрпризи. Здивуються багато співвітчизників, дізнавшись, що на баварській землі визнана й проголошена блаженною онука Ярослава Мудрого. Ім'я їй — Едігна, що в перекладі — “надзвичайно достойна”.

Студіюючи в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, мені пощастило побувати в селі Пух, що за 30 км від Мюнхена. Там жила та була похована свята.

Про історію життя Едігни написав книгу Франс Бауер “Збірка матеріалів про Едігну з Пух”. Українською її переклав колишній ректор УВУ Іван Гой, що сердечно переймався долею цієї історії.

Тож загляньмо в минуле... Ми спостерігатимемо історію та її дивний перехід до історіософії з елементами містики. Наприклад, у Платона чи Аристотеля філософії історії немає. Вона з'являється в древньому Ізраїлі в откровеннях Бога в історії, в свідомості пророків, в книзі Даниїла. М. Бердяєв стверджує, що остаточне утворення історіософського світогляду можливе тільки в християнстві. Свідомо ступаючи на шлях міфотворчих перетворень, з'являється майстерно зітканий сакральний простір. У цьому мережеві ми вирізняємо духовні аспекти існування, ви-

сот яких досягли святі за допомогою суворого постів, упокорення плоті та молитов — особливого зв'язку з трансцендентним, Божественним. Вони чинили дива й лікували, відмолювали людські гріхи, негативну енергію, що нагромаджується в духові. Подібна практика створила галерею святих, до якої належать наші предки. Так вшанували хрестителів Київської Русі княгиню Ольгу та Володимира Великого, їхні зображення є в найбільшому християнському соборі світу

ліній. Ярослав домігся незалежності Київської митрополії від Константинополя. Київським митрополитом був обраний Іларіон Печерський, родом не грецького походження. Велике значення для розвитку Церкви та утвердження християнського світогляду в суспільстві мали еклезиастичні заходи Ярослава, на засадах яких уперше запроваджено канонізацію національних святих: насамперед, Володимира, потім його синів Бориса та Гліба й інших. Фун-

нас із цієї когорти захищує доля однієї з доньок князя — Анни Ярославни. Відомо, що у Францію Анна приїхала з ґрунтовною освітою, вільно володіла кількома мовами, зокрема старослов'янською, грецькою, латинською. І це зрозуміло, бо дитинство її проходило в атмосфері великого піднесення Київської держави. Освіченість, мудрість і висока культура дозволили їй вирізнитися серед оточення короля й залишитися в історії не тільки через високе станови-

берта, Гуґо та доньку, народжену в 1055 році. Дослідники припускають, що молоду красиву дівчину хотіли видати заміж, таким чином влаштувавши державні справи. Але вона, не бажаючи того шлюбу, вирішила втекти до Києва, що бентежив уяву з дитячих літ.

Так у 1074 році в Німеччині у Фюрстенфельдбруку з'явилася дівчина. Шляхетного вигляду, набожна й мовчазна, вона прямувала на Схід. З собою мала лише невеличкий дзвіночок на

набожне життя. Проповідниці віри Христової відкрився дар лікування та ясного бачення. Всім людям, старим і малим, простого й знатного роду, вона допомагала в хворобах та біді. Маючи прекрасну освіту, навчала їх читати й писати, молитися. Згодом у селі й окрузі набожниця набула статусу проповідниці Євангельського щастя, піклувальниці й захисниці.

З незаперечним ім'ям святості Едігна відійшла у вічність 26 лютого 1109 року. Поголоси про шляхетне походження підтвердилися вже після її смерті.

Після багатьох повстань літ, розграбувань церкви мощі блаженної перекалені до срібної скриньки й нині знаходяться під образом Едігни на бічному лівому вівтарі церкви. Грандіозною є дерев'яна статуя Головного вівтаря з часів бароко. Вона являє собою жінку-королеву з короною і скіпетром. Там, у церкві, знаходиться і дзвіночок — одна з особистих речей блаженної.

У с. Пух існує товариство “Едігни”, яке плакає пам'ять про свою Блаженну східно-західного походження. Кожна друга дівчина села носить ім'я Едігна. В роки, котрі закінчуються числом 9, проводяться ювілейні вистави про життя та діяльність Блаженної. А щороку 26 лютого віруючі вшановують її пам'ять: до неї на прощу звідусіль приїздить християни, щоб під тисячолітньою липою та в малій сільській церкві віддати шану “доцці Сходу і Заходу”. Доречні тут слова монсенйора Альбрехта Рауха зі східно-церковного інституту в Регенсбурзі: “Едігна — образ, який об'єднує Схід і Захід. Вона — це символічний образ того, що нас сьогодні хвилює і зворушує... Справді, через милосердя життя, повне болю, містики й її людської доброти, Едігна стала прикладом правдивої християнки”.

Вірні баварці села Пух у молитвах просять благодійницю віднайти загублені речі. А ми, українці, попросимо у спочиваючої доньки українсько-французьких князів, щоб допомогла повернути віру в себе. Нехай під твоєю тисячолітньою липою Схід і Захід знайдуть мир і спокій.

● **Оксана БОЙКО**,
магістр філософії,
м. Мюнхен, Баварія,
Німеччина

ДОНЬКА СХОДУ Й ЗАХОДУ

(Онука Ярослава Мудрого — Блаженна свята Баварії)

— соборі св. Петра в Римі.

А ми, мандруючи часами, повернімося від Риму до Києва, у розквітаючу Русь... Великий князь київський Ярослав Мудрий, син Володимира Святославовича, святиителя Київської Русі, в 1036 році зробився володарем держави. З прийняттям християнства на давньоруських землях розпочався новий етап історичного, суспільного та культурного поступу. Володимирська династія стала належати до кола християнських правителів, встановила тісні зв'язки з впливовим домом візантійських імператорів. Так християнство стало джерелом просвіти Київської Русі, а Ярослав більше за всіх князів залишив по собі пам'ять в історії держави. Перш за все зміцнив південні кордони, розгромив давніх і страшних ворогів Русі — печенігів, розширив межі своїх володінь. За словами М. Костомарова, князь Ярослав мав справжню пристрасть до будов, про що свідчать храми. Тільки в Києві діяло за його правління 400 церков і серед них — новозбудований собор св. Софії, на зразок храму Софії в Константинополі. І “почала віра християнська множитися і ширитися”. Князь запровадив Церковний статут, яким призначався правовий статус Церкви в системі державного прав-

довані Ярославом монастирі перетворилися на осередки культури й освіти. В Софії Київській князь заснував першу на Русі бібліотеку та книгописню. У містах заснував школи та віддавав дітей “вчитися книгам”. Але найбільша заслуга Великого князя, — це законотворча діяльність, відома нам як славнозвісна “Руська правда”. Політичний заповіт — добірка норм давньоруського права, за яким нормувалося життя тогочасного суспільства, що дійшов до нас у складі “Повісті минулих літ”.

На сході Європи сформувалася велика слов'янська держава з могутньою армією, високим рівнем культури, широкими економічними та політичними зв'язками зі світом. У роки правління князя Київська Русь підтримувала тісні контакти з Візантією, Польщею, Францією, Німеччиною, скандинавськими країнами. А з деякими з них — Францією, Норвегією, Польщею та Угорщиною — відносини були зміцнені династичними шлюбами, як грань дипломатичної політики. Сам Ярослав був одружений із донькою шведського короля Олафара, дочка Єлизавета була в шлюбі з норвезьким королем Геральдом Суворим. Друга дочка, Анна, — з французьким королем Генріком I, а третя, Анастасія, — з угорським королем Андрашем. Польський король Казимир одружився з сестрою Ярослава Марією. Ярослава Мудрого назвали “європейським сватом” — така політика вела до збільшення авторитету й міжнародної поваги.

ще королеви. Не даремно після смерті Генріха I Анна фактично виконувала обов'язки правителя європейської країни. Вона підписувала державні документи разом зі своїм малолітнім сином, королем Франції Філіпом “Анна Регіна” та робила написи рідною мовою, не забуваючи свого походження.

Життя Анни у Франції було нелегким і сповненим тривоги. Французькі дослідники цитують такі рядки з її листа до батька в Київ: “У яку варварську країну ти мене послав, тут жила похмурі, церкви потворні і звичай жакливі”.

Тож і не дивно, що, коли народилися діти, Анна виховувала їх у любові до своєї Батьківщини, розповідаючи про красу златоверхого Києва. Прищепила шанобливе ставлення до книжок, християнської моралі. Навіть за свідченнями самих французів, Анна принесла в галльську землю книжки, любов до знань. Після неї ще сім століть королі Франції, навіть не підозрюючи про його походження, присягалися на Реймському Євангелії, що привезла Анна з Києва в Париж як посох. Анна Ярославна мала кількох дітей: Філіпа, Ро-

згадку про маму. До наших часів збереглася легенда, що королівській донці під час спочину в дорозі наснився сон. Голос велів їй залишитися там, де задзвенить дзвіночок, заспіває півень і вона їхатиме на возі.

Так сталося, що на підступах до селища Пух чутливий селянин запропонував підвезти молоду мандрівницю. Селянин прямував із ярмарку возом, запряженим волами, віз гостинці й півня. Коли вони минали церкву в селі, раптом задзвеніли дзвони й голосно заспівав півень. Дівчина подякувала й вирішила залишитися. Оселилася жити в дуплі велетенської липи, яка росла біля церкви. Цю прекрасну легенду підтверджують картини, котрі прикрашають сучасну будову церкви.

Близько 35 років жила чужинка в стовбурі липи. Молилася й медитувала, жила тільки рослинною їжею, в самоті проводила

Нещодавно газета “Слово Просвіти” повідомила про презентацію в Чернівцях фільму “Залізна сотня”. Зокрема йшлося, що саме цей фільм, створений за книгою Ю. Борця, зні-

ФІЛЬМ ЗНІМАВСЯ Й У НАС

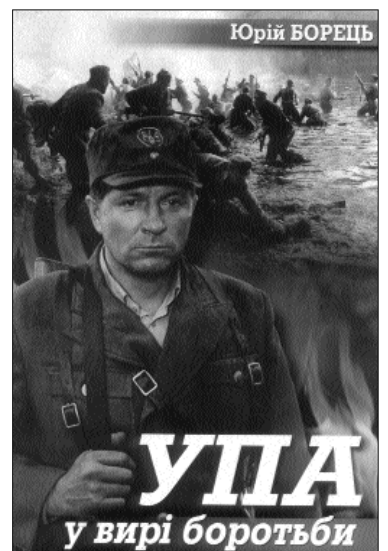
мався на Львівщині. Дозвольте уточнити: фільм знімався не лише на Львівщині. Зйомки проходили також у Косівському та Долинському районах Івано-Франківщини. Зокрема в Долинському районі для зйомок була вибрана територія чудових Скель Довбуша, які розташовані за 3 км. від с. Бубнище. До речі, у зйомках брав участь учень 11-го класу школи с. Полянці Долинського району Р. Кам'янський.

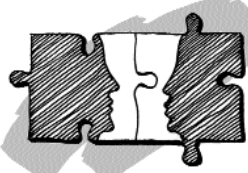
Стосовно Юрія Борця, то переді мною ще одна його книга “За Україну, за її волю”. Це солідне видання

обсягом 218 стор., де описано героїчну боротьбу українського народу в роки Другої світової війни та після її закінчення. Книга складається з трьох розділів: “Змагання за волю України”, “Карби пам'яті”, “З боєм і вірою”. Розділи в свою чергу складені з майстерно написаних нарисів. Події, описані в книзі, відбуваються переважно на території Карпатського краю у військовій окрузі УПА “Говерла”. Деякі нариси підписані авторами, що свідчать про свою виняткову й навіть несподівану роль у житті УПА (маються на увазі нариси, вміщені в кінці книги, а

також статті, роздуми дещо несподіваних людей — тих, хто в ті далекі часи воював проти УПА). Це видання вміщує також цікаві документальні світліни з життя воїнів УПА, є й дві світліни Ю. Борця. Видавець — Науковий відділ Всеукраїнського братства ОУН—УПА, а віддруковано книгу у видавництві “Світ поліграфії” (ТзОВ “Книгодрук”, 1998). Думається, що й це видання ще знайде свого режисера.

● **Надія ДИЧКА**,
м. Долина,
Івано-Франківської обл.

ХОЛОДНА ТІНЬ ІТАЛІЙСЬКОГО СОНЦЯ

Вірш у фотоальбомі, подарованому друзями... Часто його банальні рядочки стають ніби дороговказом, своєрідною програмою життя...

Юрію Гнаповському — студенту Вінницького політехнічного інституту — його однокурсниці теж бажали вибрати одну із доріг, що ведуть до щастя. І він знайшов її — довжиною у 36 років...

А мені згадалося, як побачила Юру вперше. Ми стояли у черзі за квитками на Вінницькому автовокзалі. Звернула увагу на високого, стрункого й вродливого юнака з приємним обличчям, осяяним посмішкою закоханої людини. Посмішка та була тільки для Інни — його дружини, що готувалася стати матір'ю. “Яка красива і щаслива пара”, — думалося тоді.

Пізніше випадково знову зустрілися в одному автобусі, що їхав до Сокирян. Моє місце було попереду, а Інні, яка ось-ось мала народити перше дитятко, довелося сидіти в кінці автобуса. Не знаю чому, але Юра попросив саме мене помінятися з нею місцем. А потім не відходив від молоді дружини і, ніби той журавлик журавлицю, своїми руками і серцем намагався захистити її від найменшої незручності чи неприємності.

Напевно, тоді не тільки мене приємно подивувала така зворушлива увага до дружини.

Пройшов час, і знову доля звела нас: Інна Миколаївна і Юрій Петрович Гнаповські стали моїми колегами на заводі. Інні довірили посаду конструктора, Юрію — технолога. Працювалося з ними легко. Безпосередністі і відкритість обох молодих спеціалістів imponували всім, із ким вони спілкувалися. Складні інженерні завдання часто виконували колегіально. Молодші не соромилися попросити поради, а ми із задоволенням ділилися досвідом.

Невдовзі сім'я Гнапов-

ських поповнилася: донечці Ганнусі батьки подарували братика Михайлика. Юрій був люблячим батьком і чоловіком, намагався поєднувати виконання службових обов'язків із турботами про сім'ю.

Нелегко було подружжю. Власного житла не мали: жили в заводському гуртожитку — холодному й незастигнутому. Але все-таки Інні та Юрі можна було по-доброму позаздрити — як вони ладили між собою.

Кожна жінка знає, скільки треба пережити, скільки недоспати, поки діти підуть, зміцніють. І тільки тоді ця ноша не така важка, якщо поряд вірний і надійний друг. Таким був Юра.

...У перші місяці після знайомства, коли юнак повернувся зі служби в армії у групу, де навчалася Інна Боднар, він їй не сподобався, і навіть іноді дратував своєю незалежністю. На все Юрко мав власну думку й умів її аргументовано відстояти. А Інна (у перекладі з грецької “бурхливий потік”) майже відразу запала йому в душу. Веселу, говірливу, енергійну красуню-брюнетку з великими карими очима не можливо було не виділити серед інших дівчат. На лекціях Юра постійно намагався сісти ближче до неї. Інна так до цього звикла, що її вже дивувало та ображало навіть, коли хлопець із якоїсь причини був не біля неї. Разом із тим дівчина боялася зізнатися собі, що закохалася в Юру Гнаповського, за яким “сохла” не одна студентка.

...Розглядаємо фото в Юриному альбомі майже від дня його народження. Дитина, підліток, юнак... Ось він, щасливий, тримає на руках своє кохання... А тут вони з Інною обіймають берізку... А ось із друзями в гуртожитку...

— Це Сергій — найкращий Юрин друг, — каже Інна. — Він загинув у Польщі, на заробітках. Узагалі, жодний

із наших одногрупників не працює за фахом: хто на базарах, хто за кордоном...

В очах у співрозмовниці блиснула сльоза. Їй важко стримати душевний біль, бо в цю мить знову згадався Юрко. Інні важко змиритися з тим, що його немає. Куди не гляне, все нагадує коханого чоловіка: і збудована разом хата, і діти, народжені в любові. Найменшенька, Оленька, з'явилася на світ через декілька років після Михайлика, її Юра любив безмежно.

А їй найменше дісталося татової уваги — не встиг...

Саме заради дітей, їхнього майбутнього, заради своєї Оленьки й подався Юрій Петрович у закордонні найми.

Італія, Німеччина, знову Італія... Чужина, важкі повсякдення в пошуках роботи. А вдома — нестерпно довгі ночі й дні чекання звістки від чоловіка, батька. Як без рук, відчувала себе Інна без Юри. А серце краялося: як він там? Не пише, не дзвонить...

Якось ми зустрілися з нею, розговорилися. Поїду, каже, до Юри, в Італію. Як тут прожити на одну мою зарплату з трьома дітками? Малих поки що з мамою залишу...

Можливо,десь у підсвідомості Інна відчувала, що повинна бути поряд зі своїм судженням.

В Італії, в місті Казальді-Прінчепе, влаштувалася прибиральницею у власника макаронного цеху. Коли після виробничого інструктажу — про кнопки на устаткуванні, які не можна зачіпати, як і що натискати — вона засміялася й сказала, що все це знає, бо має вищу інженерну освіту, сеньйор на довгий час закликав здивування, а отямившись, взяв Інну за руку й побіг до своєї дружини показати “унікальний екземпляр” українки, чий знання в її країні стали нікому непотрібні й не ціняться, як того заслугують.

...Того дня, якраз на

Фото Ганни

православне Благовіщення, подружжя трохи раніше виїхало на своєму моторолері на роботу. Інна ще не встигла ознайомитися зі всіма видатними місцями містечка. І Юра повів її до католицького храму святої Мадонни, незвичайного й красивого за своєю архітектурою.

А потім... була велетенська вантажівка, що мчала прямо на них, і... п'ятьма.

Інна й не встигла усвідомити небезпеки...

Лише тоді зрозуміла весь трагізм свого становища, коли, повернувшись до свідомості, відчувала себе, як у лещатах, — у гіпсі, бинтах, майже нерухомою. І перше, що запитала: “Де Юра? Що з ним?”

Її заспокоювали, казали, що він в іншій лікарні. Інні довго не говорили правди, нестерпно важкої і страшної...

Потім були надзвичайно складні операції, які робили італійські хірурги, довгі суворі дні випробувань на мужність і силу волі.

І ось прийшов той найважчий для Інни день, коли сокирянські друзі Лариса і Сергій Пилипчуки, Тетяна Мостова, Олег і Ольга Махіборода, Анжела і Саша Багрії, Люба Харабара вже більше не змогли приховувати правду про те, що Юра... відійшов у вічність. І хоча вони, як могли, розраджували Інну, вона в розпачі голосила: “Не вірю! Цього не може бути!...” Життя втратило для неї сенс. Хіба про таке вони з Юрою мріяли? Як же тепер без нього їй, діткам?!

І лише згадка про них воскрешала душу. А ще — велика підтримка знайомих із Чернівців, зі Львова, з Тернополя, італійських лікарів і родини тримала на світі. Вони ж допомогли добратися до Сокирян.

— Я тільки тоді відчувала, що жива, що я вдома, коли змогла пригорнути до себе диточок, — кризь сльози розповідає ця мужня жінка.

Більше як півроку Інна була прикута до ліжка.

— Увесь цей час я не була самотньою. Поряд була

мама. Їй найбільше дісталося. Вона взяла на себе весь тягар догляду за мною і своїми внуками. Постійно в нашій хаті хтось був із родини, друзів, колишніх колег. Без їхньої підтримки — і моральної, і матеріальної — не знаю, як би ми й жили. Ана з Мишком — теж мої надійні помічники. Син більше береться до чоловічої роботи, щоби бути, як тато... А я вже рада хоч тим, що можу потроху ходити. Мрію про те, щоб на роботу вийти...

Інночко, Інно, Інно Миколаївно! Всі, хто Вас знає, теж раді, що Ваше здоров'я поліпшується. Віримо, що у Вашій сім'ї все буде гаразд, і ще усміхнеться Вам доля. Бо Ви — мати. І з Вами три Ваші сонечка. А ще — пам'ять про дорогу людину.

● **Галина БУДНЯК**, відповідальний секретар газети “Дністрові зорі”, заступник голови міського осередку “Просвіти”, м. Сокиряни Чернівецької обл.

ОПОВІДАННЯ

Поїздів не буде кілька годин, і на пирятинському вокзалі панує тиша. Надворі клопочуться будівельники, але перон порожній. Посеред зали очікування зупиняється чоловік у засмалцьованому одязі й роззирається, де б можна сісти. Зацькованим поглядом бродяги він вивчає присутніх — дідуся з молодичею, які обідають, поклавши на коліна згортки, бабусю з “кравчучкою” і дівчину років шістнадцяти. Волоцюга вибирає місце поближче до наглухо зачинених дверей і влягається.

Пообідавши, дідусь із молодичею шепочуться. Її біляве волосся, випалене пергідролем, мертвими пасмами звисає на плечі. Очі, як морська хвиля, тонкі руки, стрункий стан. Землистого кольору обличчя — данина пристрасті до тютюну, горілки й любовних утіх. Дідусь просто старий

НЕПРИКАЯНІ

і сірий, але його масна усмішка немов промовляє: “Ще ж не все втрачено!”

Раптом він встає з сидіння, гримає:

— Ану, замовки, вахлячко! Я тебе під огорожею знайшов! Забула?

— Старий облізлий пес, на що ти здатний?

— Я дав тобі дім, із дитими не родаюся через тебе. А тобі — аби: поїзди, вокзали, недоїдки. Чого ми їдемо, куди? Город недосаджений, курей напризволяще покинули.

— Ну, то й їдь у свою конуру, а я вільне життя люблю, для мене кожен вокзал — як дім.

Завиває вітер, боляче б'ється грудьми в шибки, адесь стугоняють поїзди, мов тікають од смерті: “Вільне життя, вільне життя...”

Бабуся з “кравчучкою” зітхає і тихо каже ні до кого:

— Зараз такі часи — всі голодують. Треба триматись одне за одного, щоб було що їсточки.

Волоцюга встає, знімає пальто, розстеляє на лавках, кличе до себе ображену “вахлячку”. Дід їй зупиняє, — мовляв, віддай усе моє. Вона кидає на лавку парасольку — яскраву парасольку з багатого світу, віддає перстеник за гривню п'ятдесят — їх на кожному куті продають, — лягає на брудне пальто.

Все далі стугоняють натовлені поїзди, невідомо куди й до кого їдуть люди. Десь є інше життя, в якому дарують квіти, запрошують до танцю і справляють весілля.

— Бабусю, — раптом каже дівчина, яка досі мовчки дивилася на всіх.

— А у вас немає хліба або картоплі? Я з учорашнього дня не їла.

Стара дістає варені яйця й цибулю з хлібом.

— Їж, молодим їсти хочеться. А чого ж ти не брала з дому?

— Я пішла з дому... давно.

— Гріх рідного даху цуратися, бо він образиться. І тоді все життя ходитимеш, як хмара по небу, — не буде ні притулку, ні пристанку.

Дівчина розповідає свою історію. Хотіла після дев'ятого класу заміж вийти, а мати не дала. Вона вкрала триста гривень, поїхала до нареченого, а він служить під Черніговом. Жила там, доки гроші були. Зустрічалася з ним. А закінчилися гроші, — додому повернулася, та мати вигнала. Каже: заробиш, оддаси, тоді вдома будеш.

— Бабусю, може, Ви мене візьмете? Я вмію город полоти, корову доїти, піч топити, не вірите?

— Ох, дитино, я б і взяла. Так

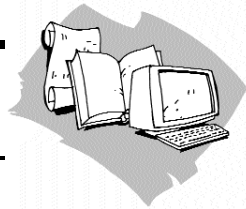
живу тепер місяць в одного сина, а місяць — у другого. Хату в селі продала, гроші їм розділила. Поїду до одних — дві кімнатки, ступити ніде. Поїду до інших — там жить просторо, а душі тісно, невістка гиркає раз за разом.

Вахлячка цілує бродягу, дідок скиглить. Бабця розкриває велику чорну торбу на “кравчучці”, виймає маносіньку балалаєчку. Засяло зморшками обличчя, лукаво підморгує око:

Ой-ой-ой, ой-ой-ой, що у нас лучилося, що на бабах парубки дурні одружилися!

Бродяга манірно встає, подає руку вахлячці, і вони танцюють. Він смішно нахилиється й притупує, поправляючи їй волосся. А вона кружляє. Як вона кружляє! А невблаганний час уже вириває у них мить короткого щастя...

● **Любов ПОНОМАРЕНКО**

Звісно, було б дивно, аби близьке зарубіжжя та й не привітало українців зі святом. Отож, 9 листопада, у День української писемності та мови, одне з російських Інтернет-видань укорте порушило болюче для себе запитання “Как защитить русский язык на Украине?” (див. <http://www.pravda.ru>). Замість того, щоб спрямувати енергію на вивчення норм отієї самої мови, Роман Мельников заповзявся відповідати, аргументуючи це так: “Ведь если я родился и большую часть жизни прожил на Украине, то, очевидно, я принадлежу к народу Украины. И именно потому, что я — представитель этого народа, для меня родным является русский язык”.

Тим часом кожна добре освічена людина і в Україні, і в Росії добре знає, що правильно слід говорити й писати російською “в Украине”. Слід зауважити, що у другому виданні книги “Грамматическая правильность русской речи: стилистический словарь вариантов” (М., 2001) автори (Л. Граудіна, В. Іцкович, Л. Катлінська) акцентують увагу на тому, що “в современном русском языке рекомендуется употреблять выражение в Украину при сохранении в устной разговорной речи традиционной литературной нормы: “на Украину” (для порівняння: у першому виданні згаданого словника зазначалося, що “употребление союза “на” с названиями административных единиц является исключительным и встречается только в сочетаниях на Украине, на хуторе, на Харьковщине и подобных им”).

До речі, саме згідно з рекомендаціями мовознавців, вживає це в офіційних виступах і Президент Російської Федерації, як-от: “2003 год примечателен тем, что он стал годом России в Украине”; “... Реальные успехи в культурном сотрудничестве двух государств. Самое же главное в том, что результаты этих контактов востребованы. Отдача от них есть, и они нужны людям в России и в Украине”; “Леонид Данилович упомянул о закрытии Года России в Украине. Но мы в России помним и о Года Украины в России” (Усі цитати взято з сайту <http://president.kremlin.ru> — Т. М.).

“Зачастую аргументы содержат подмену понятий, — пише далі землячок, — обнаружит которую не всегда под силу даже искушённому в таких вещах человеку (це, мабуть, автор таким себе скромно вважає. — Т. М.). И народ “проглатывает”. Споря о языковой проблеме, часто можно услышать: “Если вы приехали, например, в Польшу или во Францию, вы же не будете требовать придания русскому языку официального статуса, а выучите польский или французский язык. Так почему же вы не хотите на Украине говорить по-украински?” Это типичный пример практического применения подмены понятий. Да, действительно, приехав во Францию на постоянное место жительства, я выучу французский, и буду говорить на нём, но только я нигде не приехал. Я родился и вырос на Украине, и мой родной язык — русский”.

Отакий “искушённый”, а простых речей не розуміє: ніхто ні в кого в Україні права на рідну мову не відбирає, оскільки йдеться тільки про державну мову. Офіційне тлумачення поняття “державна мова” вперше було подане в Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року, винесеного в справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови), відповідно до якого, “під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою

надано правовий статус обов’язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя”.

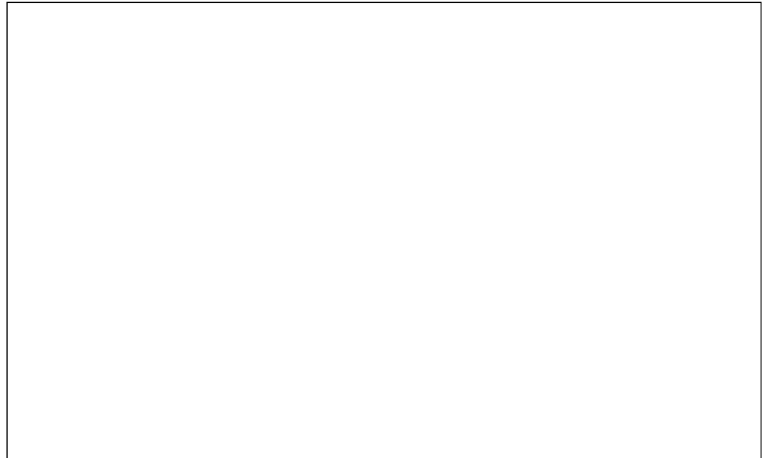
Важливо також зауважити, що в згаданому Рішенні наголошується, що “Конституцією України статус державної мови надано українській мові” (частина перша статті 10). Це повністю відповідає державотворчій ролі української нації, про що зазначено в преамбулі Конституції України, нації, яка історично проживає на території України, складає абсолютну більшість її населення і дала офіційну назву державі.

Положення про українську мову як державну містяться у розділі I “Загальні засади” Конституції України, який закріплює основи конституційного ладу в Україні. Поняття державної мови є складовою більш широкого за змістом та обсягом конституційного поняття “конституційний лад”. Іншою його складовою є, зокрема, поняття

кто выдвигают такой аргумент, подспудно утверждают, что русский сильнее украинского, что людям будет удобнее общаться на русском, чем на украинском. Неправда всё это. Если даже поверить “национально-свидомым” и допустить, что 300 лет на Украине действительно проводилась целенаправленная политика уничтожения “мовы”, а она не только не умерла, но и (опять прислушаемся к “свидомым”) является очень богатым и развитым языком, то почему украинский должен умереть при равноправии двух языков? Нет ли здесь противоречия?”

Звичайно, аби згаданий автор знав історію власного народу та розплющив очі на реалії не “телевізійної України” (Наталка Сняданко), а справжньої, то не переймався б подібними запитаннями, тому що, скажімо, академік Іван Дзюба, якому підстав довіряти набагато біль-

НЕПРАВДА.RU

державних символів. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові (частина третя статті 5 Конституції України). Положення статті 10 Конституції України, як і інших статей розділу I “Загальні засади”, можуть бути змінені тільки в порядку, передбаченому її статтею 156, шляхом прийняття закону, який затверджується всеукраїнським референдумом”.

Нагадаю також визначення поняття “державна мова” у “Юридичній енциклопедії” (К., 1999): “ДЕРЖАВНА МОВА — 1) мова офіц. спілкування гр-н певної держави; 2) офіц. мова діяльності органів держ. влади та місц. самоврядування; 3) мова, обов’язкова для вивчення у закладах освіти, що існують на тер. певної д-ви; 4) мова держ. ЗМІ; 5) основна мова в діяльності політ. партій та ін. громад. об’єднань; 6) офіц. мова політ., осв., наук та ін. форумів (зборів, зібрань, з’їздів, конференцій тощо)”.

Поняття ж “рідна мова”, згідно з класичним визначенням, це материнська мова, перша мова, яку засвоює дитина в родинному спілкуванні. Відчуваєте різницю між двома поняттями? Так хто ж плутає та підміняє їх?

Нагадаю: згідно з даними останнього всеукраїнського перепису населення 2001 року (див. www.ukrstat.gov.ua), українську мову вважали рідною 67,5 % населення України, що на 2,8 відсоткового пункту більше, ніж за даними перепису 1989 року. Українську мову рідною назвали 71 відсоток поляків, понад 22 відсотки німців і понад 21 — циган, які проживають в Україні. Частка інших мов, які були вказані як рідні, за міжпереписний період збільшилася на 0,4 відсоткового пункту і становила 2,9 %. Російську мову визначили як рідну 29,6 % населення, у порівнянні з минулим переписом населення цей показник зменшився на 3,2 відсоткового пункту.

“Вызывает большие сомнения, — пише далі пан, даруйте, “гаспадин” Мельников, — что при официально оформленном двуязычии украинский постепенно умрёт. Те,

ше, бачить глибоше: “Русификация Украины, — пише він, — сягла такої глибини, що загрожує самому існуванню української нації як рівноцінної серед націй світу” (див. “День”, 24 грудня 2002 р.). Проект “збереження і захисту російської мови та культури” в Україні, зауважує Юрій Андрухович є “проектом реального збереження і дальшого функціонування імперії в її найсуттєвішому вимірі” (див. “Урок української”. — 2001. — №7. — С. 3). Звичайно ж, дописувач до російського видання не слухає авторських програм Анатолія Погрібного на Національному радіо, а то б дізнався відповідь на своє запитання з численних листів співгромадян на адресу професора. Ось тільки два уривки (цитую за виданням: Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К., 2004. — С. 285, 288): “Але ж я примусово російськомовний у своєму місті. Адже немає в ньому жодної української школи, з усіх динаміків звучить “Русское радио”, вже й малят дитсадівського віку співають: “Убили негра, суки, замочили...” (Григорій Поляков, м. Слов’янськ); “І ось я думаю: якщо дитина виховується російською мовою з дитинства, якщо вона перебуває у російськомовному оточенні 12 шкільних років, а потім 5 років у зросійщеному вищому закладі, усього на все це йде десь 22 роки, а плюс до цього — щоденно російські телебачення, радіо, кіно, преса, художня література, то в зрілому віці такої особи, навіть українцеві, українська мова та культура буде чужою, а чужа, російська, — рідною. Хіба ж це не страхотлива міна підризу не тільки під українську мову, а й під саму Українську державу?”.

“На многих людей производит воздействие такой аргумент: “украинизация общества лично никому не мешает”. Мол, чего вам стоит в общественных местах говорить на “мове”? А дома можете общаться на том языке, на котором вам удобно. Да, действительно, на Украине можно найти немало русскоязычных граждан, которым пока не мешает политика “поддержки украинского языка”, — пише російськомовний дописувач до Москви. — Но на это можно

возразить, что и государственный статус русского языка в советское время тоже особенных проблем у людей не вызывал. А в быту на русском даже фашисты во время войны не запрещали говорить”.

Вкотре змушена повторити загальновідоме: російська мова в Радянському Союзі мала не державний статус, а статус офіційної мови, і навіть цей статус було надано тільки 24 квітня 1990 року, коли було прийнято Закон СРСР “Про мови народів СРСР” (частина друга статті 4): “З урахуванням умов, що склалися історично, і з метою забезпечення загальносоюзних завдань російська мова визнається на території СРСР офіційною мовою СРСР і використовується як засіб міжнаціонального спілкування”. В Україні ж статус російської мови як мови міжнаціонального спілкування було визначено, до речі, навіть раніше — Законом “Про мови в Українській РСР” 1989 року: “Стаття 4. Мови міжнаціонального спілкування. Мовами міжнаціонального спілкування в Українській РСР є українська, російська та інші мови”. Цього Закону ніхто не скасовував, а отже, й нині російська мова має статус мови міжнаціонального спілкування. А, як показало опитування киян, саме представникам російських одномовців властиві прояви агресивності щодо носіїв української мови, що зайвий раз свідчить про незахищеність державної мови. На запитання: “Чи доводилося Вам стикатися із проявами дискримінації в Києві за мовною ознакою?” 39 із 42 експертів відповіли ствердно. Причому, понад половина з них досить часто стикалася з проявами нетерпимості саме до української мови. 88 % відповідей фахівців засвідчили, що вони ніколи не стикалися з дискримінацією російськомовних громадян (цит.: Залізник Ганна. Мовний конфлікт у столиці в оцінках фахівців// Мовний конфлікт і гармонізація суспільства (Матеріали наукової конференції). — К., 2002. — С. 107). Більш ніж половина російськомовних киян вважають, що “українська мова є атрибутом державності України” і “вживання її в усіх сферах мовлення столиці не відповідає її статусу державної”, а “її престиж має бути вищий, ніж тепер”. Ті, хто має протилежну думку, лишилися в меншості, частка їх становить близько 30 % (див. Залізник Ганна. Масенко Лариса. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. — К., 2002. — С. 27). Як справедливо зауважує Оксана Забужко, “Київ не тільки на рівні чуттєвості українське місто. На рівні самосвідомості Київ теж українське місто. Політична самосвідомість тут українська. Навіть результати всіх виборів це показують” (цит.: Забужко Оксана. Інший формат. — Івано-Франківськ, 2003. — С. 21).

Тим часом дописувач до російського Інтернет-видання завершує так: “P.S. Приведённые контраргументы в защиту русского языка были испытаны автором в многочисленных дискуссиях с простыми гражданами Украины в городе Киеве. Они работают, порой оставляя оппонентов по спору в растерянности”. У його розумінні це, напевне, написано російською. Однак не уявляю, яким чином можна “испытать” контраргументи”, хоч і тішу себе надією, що автор не вдавався до тілесних тортур, обмежившись гвалтуванням мови. Коли б автор цитати заглянув до “Толкового словаря русского языка”, прочитав би, що “ОПОНЕНТ, а, м. (книжн.). Лицо, к-рое оппонирует кому-н”. Отже, “опонент по спору” — це стилістичний ляп, так само, як і початок другого речення “Они работают”. Хто саме “граждане Украины” чи “приведённые контраргументы”?

От і виходить, що голосніше за всіх про шкоду державної мови галасує той, хто неспроможний опанувати навіть рідної.

● **Тетяна МЕЛЬНИК**

«МОВА Й ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ»

Так називалася міжнародна науково-практична конференція у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці, що відбулася 12 листопада.

Міжнародний статус конференції підтверджувало широке представництво: П. Кононенко (Науково-дослідний інститут українознавства, Україна), Г. Сабомігаль та С. Шімон (Інститут мовознавства “Грамма”, Словаччина), І. Пошгай та Г. Гаттяр (Інститут мовознавства АН Угорщини), А. Макаревич (Брестський державний університет ім. Пушкіна, Білорусь). Робочі мови: українська, угорська та англійська. Українській мові присвячувалися доповіді з проблеми сучасного розвитку мови, викладання державної мови в угорських школах Закарпаття та вивчення її у вищих навчальних закладах Угорщини.

Але найбільшу зацікавленість викликало повідомлення професора Будапештського університету Андраша Золтана, завідувача кафедри **української філології** в університеті. Ми також звернулися до пана професора з низкою питань.

— **Коли була створена кафедра української філології в Будапештському університеті?**

— Спочатку в 1962 році була створена кафедра русистики, на якій навчалися і студенти-українці. Після набуття незалежності багатьма республіками колишнього СРСР виникла потреба в спеціалістах із мов цих країн. Тому в 1996 році створюється кафедра східнослов’янської та балтійської філології. З дипломатичних причин (в Угорщині існує багаточисельна українська діаспора) в 2002 році була створена кафедра української філології, яка існує в рамках Інституту слов’янської та балтійської філології.

— **Хто працює викладачами на кафедрі?**

— Зазвичай, — це колишні викладачі кафедри русистики. До речі, я, за вузівським дипломом, фахівець із російської та польської мов. Перша моя дисертація була присвячена розвитку мови в Литовському князівстві, до складу якого тоді входила Україна, що й заохотило мене до вивчення української мови.

Звичайно, ми розуміємо, що для найкращого вивчення мови потрібні викладачі — носії мови. Тому я завжди запрошую українських фахівців для роботи на нашій кафедрі. За умовами контракту вони працюють не менше трьох років, аби змогли побачити результати своєї праці.

— **А хто із студентів вивчає українську мову на нашій кафедрі?**

— За рахунок державного замовлення — п’ятеро студентів. Але багато навчається за рахунок спонсорів та за власні кошти. Переважно, це громадяни Угорщини.

— **А де вони потім працюють?**

— У таких фахівцях найбільшу зацікавленість виявляють два Міністерства — іноземних справ та внутрішніх (міжнародна злочинність має інтернаціональний характер).

— До речі, зараз у мене в аспірантурі навчається випускниця українського філфаку Ужгородського університету, громадянка України, яка досліджує угорські запозичення в українській мові. Такі дисертації захищаються за спеціальністю “Слов’янські мови”.

— **А де ще в Угорщині вивчають українську мову?**

— Окрему кафедру мають Сегедський університет та Ниредьгазський педінститут, факультативно вивчають мову в Дебреценському університеті.

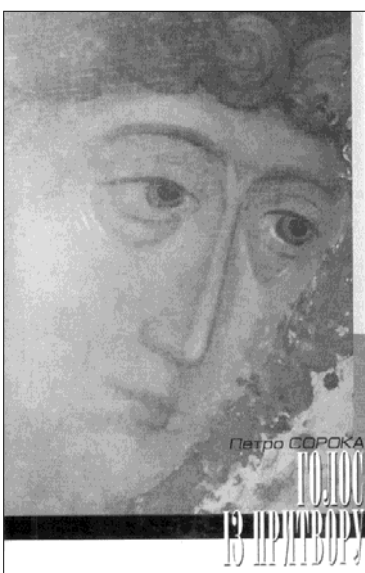
● **Ірина КОЛЯКА**

Дехто з письменників зізнається, що вже з нетерпінням чекає нових денників П. Сороки. Цього року і я заскочив себе на тому, що чекаю їх, чекаю того чесного, сповідального, світлого слова співбрата по літературному цеху. І ось дочекався нової книги денників за 2002 рік “Рік подвійних райдуг”, щойно випущеної у світ Тернопільським видавництвом “Джура”. А перед цим були книги денників за 2000 р. “Пам’яті навіреями”, за 2001 р. — “Найкраще помирати в понеділок”. А ще раніше в книзі медитацій на творчість видатних українських митців “Сповідь сльозою” 2000-го року вперше з’явилися сторінки щоденника “Квіти на ешафоті”, які охоплюють записи 1997, 1998, 1999 років. Для цих записів характерна афористична густина письма, як і в названих медитаціях, хоча іноді автор пробує від афоризмів перейти до розкутішої, вільнішої форми, і тоді афоризм переростає в ліричну мікронovelу чи мікропоезію в прозі, в подієвий запис-нотатку.

А далі пішли в творчості П. Сороки щоденникові книги-сповіді, книги-самодослідження, і кожна — розкіш для душі, для думання, для емоційної наснаги. Я би сказав — це справжня проза — лірична, поетична й прозаїчно-прозаїчна. Як часто буває таке — прочитаєш цілий роман і в ньому не надбидаєш бодай тобі однієї рядочки прози, бо, як пише П. Сорока, “...письмо, у якому не просвічується душа, мертве”. А тут кожне слово, кожен рядок світиться, сумує, радіє, щасливіє, плаче, підносить думку до неба.

Щоденники П. Сороки переважно не події, а скоріше сповідальні, але від їхнього прочитання лишається враження багатогранної події. Скажіть, хіба зафіксована думка, настрої самі по собі вже не є самодостатньою подією. Несподіваний, райдужний зблиск думки — це, може, найбільша, найрадісніша подія. Адже що може бути вище, оптимістичніше за людську думку, коли вона гуманна, справді

“Повторюю як заклинання: не повинно бути нічого цікавішого від внутрішнього світу людини. Все переломлюється крізь душу, все проходить крізь неї, тому щоденники — вершинний жанр літератури. Жанр митного і майбутнього”. До такого переконання прийшов наприкінці ХХ ст. поет, літературознавець, а останнім часом і прозаїк високої проби Петро Сорока з Тернополя і звідтоді лишається вірним собі, щороку видає по книзі щоденників (він називає їх денниками).

НАД ТАЄМНИЦЕЮ ЖИТТЯ

людяна. Хіба що Божа думка.

Вражають у щоденниках П. Сороки надзвичайна щирість, відкритість, глибокий самоаналіз. Тут пригадується Сократове: “Пізнай самого себе”. Бувають щоденники, в яких автори, крім себе, своїх інтересів, своїх особистих позовів із сучасниками, більше нічого не бачать. Денники ж П. Сороки — це не самолюбівання, не бажання надати собі якоїсь особливої ваги, випнутися, вивищитися в очах читача. Ні, це дослідження себе ведеться й заради нас, коли хочете, це своєрідне **самозакляння** автора. Були ж лікарі, вчені, які заради спасіння людства свідомо заражали себе холерою, чумою, щоб ризикуючи, а то й жертвуючи своїм життям, дослідити на собі хід хвороби й можливості боротьби з нею, подолання її.

Мене, наприклад, вразив оцей ось запис у щоденнику: “Немає ідеї, в ім’я якої можна було б мучити чи убити людину. А якщо є, то хай буде вона проклята”. Це ж думка рівня тих основоположних моральних

підвалин, які закладені у Святому Письмі. Це погляд на сенс життя з висоти позапартійної, позаконфесійної, понаддержавної. Один із почутих, вислуканих у своєму людському естві Божих Абсолютів. Правда, хочеться запитати автора: “А що робити нам, смертним Українцям, уже сьогодні, якщо над Україною, її Незалежністю нависне смертельна загроза?” Бачите, як зачепило, як змушує нас також мучитися думкою...

А хіба не збагачують нас, не умиротворяють і такі роздуми: “Іноді думаю, що це добре, коли Творець віднімає щось у людини, позбавляє її того, що мають інші, бо це заради спасіння душі, тоді менше гріха. Бо так важко самому щось однімати у себе”.

“Віднині й довіку найвищий і, сподіваюся, непомильний критерій оцінки людини — доброта”.

“Треба жити так, щоб усе, що робиш, було для душі чи принаймні з огляданням на душу, з думкою про душу...”

Маємо кару гірку, незупинну — Малоросію обертати на Україну.

“Вийти з народної пісні і прийти до неї, зрозумівши, що нічого вищого у літературі нема”.

Яка свята думка! Коли б ми отак відчували свою народну пісню сьогодні, ми з Україною були б безсмертні. Як і з Шевченком. А ми ж забуваємо народну пісню, топчемося по ній і потроху перестаємо бути українцями... Ми черпаємо з будь-якої чужинецької калюжі для своїх модерних, гороб’ячого польоту пісеньок-одноденок, тільки не з бездонних криниць української народної пісні.

Денники Петра Сороки — це не бувало явище в українській літературі. Це сучасне європейське письмо, інтелектуальне, сповнене філо-

софського осягнення дійсності, здобрене суто українською ліричністю, поетичністю, що йдуть від національної вдачі, від тієї ж народної пісні, якою наскрізь проспівана ще малечку наша українська душа.

Якщо порівнювати денники П. Сороки зі щоденниками зарубіжних авторів, то можна вловити духовне дотикання до творчості М. Пришвина і Жюль Ренара, в любові до яких і сам автор неодноразово свідчується. Хоча якщо говорити про М. Пришвина, то П. Сорока має значно ширший тематичний діапазон, його письмо лаконічніше, думка глибша, всеосвітніша, ґрунтовніша, не заражена (як це, на жаль, у Пришвина) офіційною ідеологією. У П. Сороки — це гранично чіткі, гранично безкомпромісні роздуми наодинці перед Всесвітом, перед Богом про людину, про її поклонання, про праведність і гріховність, про життя і смерть (про Великий Перехід — у автора), про постання людини перед Богом зі своїми гріхами й гордінею. Це на-

магання заглянути туди... за межу можливого (чи дозволеного?..)

У П. Сороки вражає надзвичайна довіра до читача, впускання його до свого найсокровеннішого. Такого оголення душі не знайдеш і в прекрасного щоденникописця, чудового стиліста Жюль Ренара. Він усе-таки часто ховається за блискою іронією. У П. Сороки йдеться про щось значно глибніше, серйозніше, основоположне, де ніяка іронія не виручить.

І ще подумалося: після денників П. Сороки, після оцього саморозкриття, оголення душі, як опрісниться багато щоденників інших авторів, а деякі й просто перетворюються на “річні бухгалтерські звіти”. Перед нами не просто щоденники, до яких ми вже звикли переважно як до зафіксованих різних випадків із життя автора, в кращому разі на тлі історичних подій. Перед нами подвижницьке щоденне, а то й щогодинне самоспостереження талановитого митця, народження його метафор, думок, часто вознесених над буденністю, коли людина, бодай і віртуально, на якусь попереджаючу мить раптом постає перед лицем Вічності... Це, кажу, оте бажання чи не в кожного з нас заглянути поперед часу туди, за межу можливого...

“Життя для мене, — пише Петро Сорока, — таємниця, яку ніколи не розгадаю, яку ніхто пояснити мені не зможе, хіба лише Той, що наділяє нас розумом і даром почуттів... Але не перестану битися над тією таємницею, прагнути розгадати її хоча б на йоту, бо, може, саме в цьому сенс і мета мого життя”.

Отож, чекаємо нових денників, нових прагнень розгадати найбільшу таємницю. Хто ми?.. Що ми?.. Невже всього лише дрібненькі комашки у Всесвіті? Може, й комашки, але ж душі наші для чогось уміщують у собі весь цей безмежний Всесвіт.

● **Василь ЗАХАРЧЕНКО**, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, м. Черкаси

Валерій Ніколенко пише про письменників. Перша книга містить біографії великих, які розглядаються поза їхньою творчістю. Автор наводить карколомні збіги фактів, горизонтальні (сучасні) та вертикальні (історичні) асоціації та порівняння людських рис, манери їсти, одягатися, пити, дружити й ворогувати таких письменників, як Шевченко, Бальзак, Блок, Бодлер, Бажан, Винниченко, Вишня, Гоголь, Джойс, Довженко, Достоевський, Зеров, Ібсен, Кафка, Косинка, М. Куліш, Олесь, Підмогильний, Пруст, Пушкін, Рембо, Сосюра, Стус, Тичина, Толстой, Уайльд, Леся Українка, Флобер, Франко, Хвильовий, Хемінґуей, Чехов, Шекспір, Шоу.

У книзі другій “Покликання” автор із гумором і гурманською насолодою смакує “коктейль мотивів” пробудження покликання до “проклятого ремесла” і розпізнає такі його інгредієнти: самотерапія, отримання комплексу деміурга, жартиливе парі, кохання, смерть близької людини, падіння з дерева (як, скажімо, в Ірини Жиленко), генетично успадкована тяга до пера і т. п. У книзі містяться роздуми про особливості творчого процесу письменників, представників світової національної літератури, тобто, головний об’єкт дослідження твору — “алхімія слова”. Особисто мені ця книга найдужче припала до душі із усього доробку В. Ніколенка.

У книзі третій “Холостякування і шлюби” знаходимо “Оглядини інтимного життя письменників”, почерпнуті із листів Сенеки до Луцилія, Лесі Українки до Ольги Кобилянської, М. Коцюбинського до О. Аплаксіної та до дружини

УПАСТИ З ДЕРЕВА, ЩОБ СТАТИ ПИСЬМЕННИКОМ...

Валерій НІКОЛЕНКО — філолог за фахом, викладає українську мову та літературу в технікумі. Живе і пише у Дніпропетровську—Січеславі. Він — автор трьох книг: “Біографії в порівняннях” (літературознавчий нарис. — Дніпропетровськ: Пороги. — 2001. 88 с.); “Покликання” (есеїстично — Дніпропетровськ: Пороги. 2000. 166 с.); “Холостякування і шлюби” (оглядини інтимного життя письменників. — Дніпропетровськ: Пороги. — 2003. 242 с.).

В. Дейші, а ще із епістолярної спадщини сотень листів великих. В авторські міркування органічно вплітаються й витяги із ґендерних студій С. Павличко, Н. Берберової та інших дослідників пікантної теми. Шкода, що автор не подарував увагою 2-томник листів нашого славного земляка Івана Сокульського, писаних із ГУЛАґу до дружини, доньки і матері.

Концептуально не з усім можна погодитися в окремих розділах цієї книги, так і інших. Здається, не надто молоді, літературно обдаровані чоловіки знайшли собі розраду: лягти секс. Так, скажімо, в розділі “Варіанти самоти” можна вже й потонути у в’язкому засмоктуючому навіюванні: секс — то зло, бруд, нечистоти. І то про секс усякий — як шлюбний, так і адюльтерний! А фізична пристрасть — то глупство, мара, і великі, мовляв, не кохали, а лише імітували її. Від ідіотизму категоричності все ж рятує В. Ніколенка (як і читача) авторська іронія і спасенне мистецьке дистанціювання. До позитивів належить і те, що В. Ніколенко не є пересічним заглядачем у “замкову шпаринку”, він не давить подробиця-

ми. Через обтяженість сторінок героями тільки-но відчуєш, що нудиться, тільки хочеш дорікнути авторів за прив’язку медитаційного дискурсу до його власних сексуальних фрустрацій, аж раптом автор утне на повороті якусь оригінальну штуку з властивими його легкому стилю гумором і дотепністю, і ти знову вибачаєш і плігання думки, і деяку еклектичність викладання матеріалу, як і перенасиченість фактажем.

Автор не вихваляє великих (це було б тривіально й не модно), але й не гудить їх, подібно Геростратіві-Бузині. Він дозволяє собі веселу зухвалість, ба, навіть літературне нахабство наводить факти із їх життя, вживати їхні імена в якості об’єктів своїх вільних суб’єктивних асоціацій. Має на те право есеїст чи не має? Але погодьтеся, цікаво знайти серед більш-менш гармонійних шлюбів між двома письменниками в ряду зоряних пар на кшталт Арагон—Тріоле і наших Мовчана—Голоту, Жиленко—Дрозда. Автор чомусь не звернув уваги на ближчі йому географічно дніпропетровські пари, скажімо, Ірини та Гаврила Прокопенків або

Людмили Левченко—Анатолія Шкляра, там знайшлося б про що розповісти, а узяв дальших від нього столичних просвітян. Але й це не диво, бо, будучи анахоретом, до того ж короткозорим (носить сильні окуляри), автор не роздівився на те, що ближче, бо для нього усе далеко, і все... близько.

Хтось сказав, що без нахабства немає відкриття у мистецтві. З цією думкою в унісон звучить й інша. За талант розважальності, а надто порятунку читача від смертельної нудоти життя Валерію Ніколенку можна багато пробачити. Шкода, що покійні С. Павличко та Н. Медведєва (за першу мені дуже болить) не зможуть самі огризнутися на деякі пасажі книги, а може б, вони й не огризнулися, звиклі — будучи на видноті — до уваги й такого пірного кшталту.

Соціальна незаангажованість автора подекуди примушує запліднити в ньому ледь не повну відсутність інстинкту самозбереження, властиву хіба що божевільним. Отак, граючись, торкатися ого-го чийх імен, що й опектися не довго, і не боятися наслідків опіку — хто може собі це дозволити? Але якщо

В. Ніколенко й божевільний, то не медично, не як пацієнт психіатрії, а божевільний від літератури, і як давно нам такого товариша бракувало!

Неможливо спрогнозувати реакцію Києва — столиці нічим не зворушиш. Та і Львів та Івано-Франківськ з їх концентрацією талантів важко здивувати. В. Ніколенко, звичайно, не НАЙперший, хто так і про таке пише і, можливо, не найоригінальніший із сучасних українських авторів, але, впевнена, він — один із них. Для нашого ж Дніпропетровська поява нетрадиційного літературознавця (ну, не Петра Сороки з його елітарними, витонченими і глибинними денниками, а такого собі Парандовського номер два, тільки українського, вельми національного, значно веселішого) — то справжня літературна подія. От і в нас, слава Богу, все як у людей!

Критикувати В. Ніколенка — невдячна справа, бо, по-перше, книги вже вийшли, а по-друге, він не послухається, а буде продовжувати літературно розважатися, бо його несе. Чи то янголи й музи йому благоволять, а чи то демон у нього вселився, аледесь усередині нього і незалежно від його волі потужний млинок натхнення меле-меле, вперто перемелює без зупину його енциклопедичні знання та особистісні рефлексії. Класична для справжнього таланту жага усамітненості й клінічної жертвоності заради щастя писання не дасть млинку спинитися. Він буде продукувати тексти далі, позаяк сповнений нових творчих задумів.

● **Леся СТЕПОВИЧКА**

ПРИТЧА ПРО НІМОГО ПАПУГУ

Майя Максимівна Розумовська, відколи отримала інститутський диплом, жила самотньо в однокімнатній квартирі в центрі міста. Ні, вона не була відлюдкуватою, не цуралася концертів, виставок, гамірних вечорниць у гурті колег. Та коли закінчувалися розваги або чергове зібрання майже наукового товариства, до якого належала, — таки мусила вертатися в самоту, в своє тихе помешкання.

Однак думка про те, що ця вродлива й тілесно довершена тридцятирічна дівка, аж надто страждала від самотності, нарікала на власну долю, шукала собі розради в знайомствах із мужчинами або у вечірній чашці хмільного зілля, — була б поспішна, якщо не помилкова. Бо енергійна Ем-Ем (так її називали колеги) мала чим розважити душу, дати навантаження інтелектові. Як і м'язам свого тіла. Тіла досконалої краси, ідеальних пропорцій, тіла, що хоч якими довгими й просторими шатами його маскує, а чоловічого ока, яке безцеремонно роздягає тебе кризь одіж, одверто милується тобою, — не обманеш!

Ох, ті мужчини, їм одне на гадці, максимум хтивості — мінімум Духовності. А під духовністю Майя Максимівна розуміла читання фоліантів східної філософії, нічні медитування, вегетаріанство, щоденні йогівські вправи, нічні мріяння у плетеному лозовому кріслі на балконі, коли зоряне небо вдвляється в тебе сонмищем незмірно далеких світів, коли Його Величність Космос дихає в обличчя, кличе до себе, обіцяє щось солодко-незбагненне, Сакральне, Трансцендентне...

І все-таки... І все-таки Майї іноді хотілося чути в своїй бездоганно прибраній оселі чийсь живий голос. Не обов'язково чоловічий. Просто лагідний голос. Який би сколихував застоюну багаторічну тишу, який озивався б у твоєму серці, голубив тебе. А ти вдячно розкривалася б йому на зустріч, і, хоч би який істоті він належав, тобі було б приємно зігрівати ту істоту теплом своєї душі, втішати її, а може, годувати, поїти — чи ділитися з нею мріями, сумнівами, радощами.

Такі незвичні думки останнім часом усе частіше діймали Майю. І вдома, й на роботі. Не давали спокійно засинати. Вторгалися навіть у її нічні медитації, ті своєрідні заміники молитов, отой самозабутній стан, у якому ти зливаєшся не тільки з Часом теперішнім, минулим чи грядущим, а й із самим Абсолютном, розлитим у всьому безмежжі Всесвіту.

Старію я, чи що? — питала себе жінка (хоч називати її жінкою у вичерпному розумінні слова було б неабачно, адже зберегла свою дівочу цноту, позаяк життя її досі було наскрізь духовним, виповнене високими порівняннями й екзальтаціями, властивими чи не всім представницям чарівної статі, котрі щиро й пристрасно віддаються в обійми екзотичних теософських віровчень).

Та ні ж бо, заспокоювала себе вранці, розглядаючи власне обличчя й чарівну наготу своєю у старовинному дзеркалі, обмацуючи тонкими пальчиками граційну свою шию, проводячи долонями по засмаглих боках і стегнах... У ці хвилини у ній щось солодко тьохало, млосно дстаючи серця, перехоплювало подих. "О Небо, що зі мною діється?" — зараз же відступала од свічада, накидаючи на себе квітчастого японського халатика.

Оті прискіпливі саморозглядання-самовивчення, а ще невиразні передчуття чогось незвіданого неабияк непокоїли Ем-Ем. Будили се-

Про що йтиметься? Чи ж тільки про папугу, нездатного "визубрити" бодай один якийсь вислів? Чи, може, про людей, котрі "по-пташиному" засвоюють улаочки чужої культури, не переймаючись справді глибинним знанням культури вітчизняної? Чи про тих, хто вимірює своє життя лише "умовними одиницями"?

Либонь, мова — і про те, й про інше. Автор використав право змінити імена дійових осіб, із якими мав нагоду спілкуватися і, як наслідок, написав цю іронічну статтю.

ред ночі, вабили. Або звалювалися на усеньке єство холодом Самотності й незнаной досі Туги.

Так не може тривати вічно, — подумала якось Майя. — Старію чи ні, а таки мусить чиясь жива Душа оселитися в моїй обителі... От заведу собі собачку. Чи, може, кицуну чистеньку.

Втім... Хіба ж кіт або пес здатні дарувати радісну Розкіш Діалогу? Ти — хоч слово, хоч десять, а воно тобі — "няв", "гав"! — і все спілкування...

І як же у цій майже драматичній ситуації не зрозуміти радості, що охопила Майю, коли вона дізналася від приятельки, що якийсь мужчина — напрочуд інтелігентний мужчина, адвокат — продає папугу. Порода — жако, чия батьківщина — Екваторіальна Африка. Ну, скажімо, тінисті оази спекотної Кенії, чи джунглі Конго, чи баобабові зарості Берега Слонової Кості?..

Щось у цьому є... Справді, папуга — не кіт і не пес. З ним, все-таки, можна словом перекинутися. Яка ж то радість, коли прокидаєшся на світанку від бадьорого пташиного закличу: "Віддати швартові, підняти вітрила!" Або: "Доброго ранку! Як спалося?" Або ще щось. Ця ідея полонила Майю. Вона прискіпливо обмірковувала, де саме слід поставити чи підвісити клітку, які жердиночки та годівнички прилаштувати — так, либонь, вагітні жінки обдумують завтрашній день грядущих своїх первістків.

Хоч би настав уже той день! Адвокатове помешкання, куди привела її давня приятелька Валентина, з японським телевізором, музичним центром, гарним посудом у серванті Майї сподобалося.

Неприємно вразила лише погільниця (власне кажучи, висушена

шкаралупа кокосового горіха) з сигаретним недопалком. І ще одне: від господаря заносило спиртним. — Ви що ж, дозволяєте собі палити у його присутності? — суворо запитала Майя. На що господар — лисуватий, приземкуватий чолов'яга років сорока — легенько почухуючи густий заріст на грудях, що сивів з-під напіврозстебнутої спортивної куртки, поблажливо всміхнувся:

— А наші прашури — курили. Нічого страшного — вікно ж одчинене.

Майя не чула його. По-дитячому розтуливши губи, зачудовано розглядала екзотичну африканську пташу: "Он ти який, маціпужечко... Та ні, не маціпужечко, раз довжина твоя — аж тридцять чотири сантиметри! Його ж ти кольору, пташечко? Ніби сірого. Оперення й справді сірувате. А от хвіст... Який же він яскраво-червоний, хвостик твій. А пір'я яке на голівці й на шиї! З облямівочкою білою, ніби луска перламутрова. А на грудях? О, середина пера світла, а краєчки темніші. Які ж боки ясно-сірі, які ж голісінькі кільця довкола оченят! А дзьоб, ти тільки поглянь, Валюшо, який дзьоб..."

Подруга поблажливо усміхалася... А господар пускав струминки диму у розкішні зарості дикого винограду, що обплутали балкон.

— Можна, я його погладжу? — ніжно лепетала Майя, просуваючи пальчики поміж дротяними прутками клітки.

— Не раджу цього робити, — відказав господар. — Забери руку, дурна!

— Чому? — не вгавала збуджена Ем-Ем, не зауваживши навіть епітету "дурна".

— Тому що... — Ой-ой! — заверещала Майя. — А він б'ється, негідник!

— Просто дзьобає, — заперечив господар. — А ви чого чекали? Ви ж на його суверенітет, на територію його зазіхнули. Покажіть-но... Яка ж гарна рука, аж не віриться, що такі бувають!.. Нічого страшного. Трапляється іноді — до крові.

Неохоче відпустив Майїну руку, замислився на хвилику, а тоді мовби стрепенувся:

— То як ми далі, вельмишановні пані? По келишку коньячку закарпатського?

Майя одразу відмовилася, зате Валя такий розвиток подій схвалила.

На журнальному столику з'явилася уже трохи надпита пляшка коньяку, шоколад і навіть окраєць хліба, накритий зжовклим салом.

Господар, галантно перекинувшись через столик, церемонно цокнувшись з Валентиною, щось промовив про здоров'я та про ясні перспективи... Випили, закусили.

— Може, приєднається? — звернувся господар до Майї. — Хоч цукерочку візьміть. Чи хліба з салом.

— Сало? — Майя зневажливо пхикнула. — Ви хочете, аби я, Майя Розумовська, жувала сало?

Валентина пояснила:

— Розумієш, Васю, — вона вегетаріанка, здається, вже років з десять.

— Нічого собі, — пробурмотів господар. — Як же це? Десять років без сала... Мене, до речі, звати Василем... По батькові? Ну як же може бути по батькові Василь? Правильно, Іванович. А Ви? Здається, Майя? Чудове ім'я. Весняне. Радісне... Ну — ще по одній. Ось так... А за папужку не хвилюйтеся, настане час — набриднуть його розмови. Йому ще й року немає. Пам'ятайте: купуючи цю пташу, ви отримуєте супутника життя, який, можливо, переживе вас. Він же, бестія, довгожител. Знаю папугу, якого у сімнадцятім році минулого століття з Англії до Одеси привезли. Досі балакає. Правда, вже не літає. Глухий як пен. Цікавий співбесідник.

Подмухуючи на пальчик, Майя вже з інтересом спостерігала за господарем.

Цікавий екземпляр. Широке чоло, вилицовате обличчя. Голова посаджена на потужну м'язисту шию. Кого ж він їй нагадає? Якогось кіноактора? А от щодо Духовності... Казала Валя: інтелігентний, іронічний, розумний, — та щось не бачу на його книжкових полицях ні "Листів махат", ані "Бхагавад-гіти".

А господар продовжував монолог на честь папуги:

— Коли хтось купує такого красеня на пташиному ринку, то яка в покупця турбота? Аби птаха був здоровий. Мій — здоровий, це незобов'язано оком видно. Погляньте, як щільно й гладенько прилягає до тіла пір'я! Це найперша ознака здоров'я. Подивіться, як блищать його очі, які вони жваві та бистрі, як міцно стоїть він на своїх лапках!.. Ну, щодо розуму, то навряд чи вам хотілося б, аби він читав чужі думки. Навіщо вам такий тип у хаті? Бо за що ми любимо котів, собак, тих самих папуг? За те, що всі вони дурні. А от у Кузьми все-таки дрібочка розуму є.

Папуга ж, легенько погойдувався на жердинці, перекиляв голівку й примружував око, наче уважно слухав мовлене господарем.

— Бачте? Розуміє, каналія гвінейська, що говорять — про нього... Його я не віддав би нізашо, якби не моя служба теперішня. Доки їв тільки адвокатський хліб, — іще нічого. А пішов юристом у фірму... День удома — два в Києві, день тут — тиждень у Польщі, або десь у Литві. Ну ж бо, Валюшо, що по одній... Ох, добре ж зілля. Знамените. А то в нас як? Усе хранцузький, хранцузький... Та тому "Наполеону" до "Ужгорода" ще рости й рости! До речі, якщо виникне амурна проблема, тобто

ЖИТЕЙСЬКІ ПЕРЕХРЕСТЯ

Кузьма також забажає єднання з протилежною статтю, — я це влаштую, є у мене знайомі...

Майя насторожилася... Чого він сказав — "до речі", "також забажає"? На кого натякає — на себе чи на мене? А може, на Валентину? Цікаво. Ну й нехай. Яке їй до цього діло. Та й, зрештою, ні загадковості в ньому, ні шарму. Лиш сила пре од усього його єства. Пересічний мужичок, таких — мільйони. Що мені до його звичайності чи незвичайності?

— Хочу, аби ви знали, що я не маю наміру благоді: купити мого Кузьму, бо він, мовляв, ляля. Більше того: оскільки він ще не навчився говорити, то віддаю його просто так. Заплатите, коли Кузьмич вимовить перше слово.

Того чудового вечора Ем-Ем вирушила додому з новенькою кліткою і з шикарним папугою в ній. Відтоді Майїні вечори були схожі, як дві краплі води: жінка всідалася перед кліткою і повторювала одне й те ж, сподіваючись, що колись-таки птаха вимовить запозичені слова: "Віддати швартові, підняти вітрила!"

Однак папуга затяго мовчав, бездумно кліпаючи. Або дзьобав заморський корм. Або перебирив пір'ячко гачкуватим дзьобом чи пурхав собі то в один, то в другий куточок просторої клітки.

Нічого, — втішала себе Майя, — я терпляча, не даремно ж йогою стільки років займаюся.

Аж якось навідався до них сам Василь Іванович. Бездоганно вдягнутий, чисто виголений, напахнений. Вручив збентеженій Ем-Ем плитку пористого іспанського шоколаду, пляшку барселонського лікеру на стіл виставив (саме ж прибув із закордонного відрядження), став розпитувати про успіхи в пташиній орфоєпії. Майя Максимівна від алкоголю рішуче відмовилася, а от за шоколад щиро подякувала й призналася, що наука, власне, зовсім не просувається. "Не все одразу", — глибокодумно запевнив адвокат. І перекиляв чарочку, знову налив, випив. І, після кушенького джентльменського вступу, своєрідної розминкової інтродукції, наполегливо став домагатися у Ем-Ем того, що вже, отримувал од Валентини (подруга, звісно ж, призналася Майї в цьому буденному факті власної біографії). Дійшло до напористих обіймів, до спроби роздягання й брутального насилля, гарячкових обіцянок не брати платні за Кузьму, але Майя Максимівна, врешті, перемогла, нагородивши знахабнілого адвоката ляпасом. Після чого гість доброзичливо й інтелігентно запропонував:

— А чи не пішла б ти, мадемуазель...

І при цьому повідомив цілком конкретну адресу, за якою мала вирушити Ем-Ем. Адвокат поправив шикарну краватку, недбало кинув у портфель (перед тим старанно закрутивши корка) недопиту пляшку лікеру — та й рушив до виходу. На порозі спинився на мить і з лагідною усмішкою на губах зронив: "Гроші за Кузьму, триста умовних одиниць, надішлеш поштовим переказом, адресу, сподіваюсь, не забула". І причинив за собою двері. Не гримнув, а тільки причинив — безшумно й делікатно...

Ем-Ем упала знеможено на стілець, пригладила скуповджені куцери й, потроху заспокоюючись, промовила:

— От бачиш, Кузю, як воно буває...

І тут Кузьма, безголосий, німий Кузьма, озвався хрипкуватим людським голосом.

Промовив одну лише фразу, одну-однісіньку. Але яку!

— А чи не пішла б ти, мадемуазель...

● **Броніслав ГРИЩУК,** м. Кам'янець-Подільський

Доля подарувала мені на життєвих дорогах цікаву зустріч із мудрою й щирою людиною, яка відіграла благотворну роль у моїй творчості. Це — академік АН вищої школи України, доктор історичних наук, професор Володимир Грабовецький. З присвоєнням почесного звання “Заслужений діяч науки і техніки України” Володимира Васильовича 14 квітня 1995 року в Маріїнському палаці Києва тепло вітав Президент України Леонід Кучма. Це почесне в нашій державі звання вченому-історику було присвоєно за значний особистий внесок у розвиток національної освіти, впровадження сучасних форм навчання і виховання молоді.

Володимир Васильович приклав багато зусиль у вшануванні пам’яті Олексі Довбуша на Прикарпатті, у відкритті йому меморіального знаку в Печеніжині, створенні кінофільму “Олекса Довбуш”, в організації в Івано-Франківському педінституті (нині Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника) кафедри історії України, де діє прикарпатська історична школа академіка Володимира Грабовецького.

Наукові праці вченого відомі далеко за межами України. Назвемо лише деякі з них: “Народний герой Олекса Довбуш”, “Карпатське опришківство XVI—XIX ст.”, “Полководець селянсько-козацького війська Семен Височан”, “Селянське повстання на Прикарпатті під проводом Мухи 1490—1492 років”, багатотомне видання “Нириси історії Прикарпаття”, “Роль Запорозького козацтва в історії Галичини”, “Іван Крип’якевич — визначний історик України” та багато ін.

Мені пощастило в співаторстві з відомим в усіх-усюдах академіком В. Грабовецьким написати книжку “Надвірна” та буклет “Каменна сказка” про знамениті скелі Довбуша, що скупчилися біля села Бубнище. Приємно, що Володимир Васильович знайшов час і написав рецензію на мою книгу “Скелі Довбуша”, а також передмову до книжки “Генерал-хорун-

жий Юрій Тютюнник. Чекистська “Справа № 39”. Вражений надзвичайною постаттю вченого-історика, я присвятив Володимирові Васильовичу книжку “Лицар із роду опришків”.

Якось, у задумі поглядаючи на свою багату колекцію реліквій про Олексу Довбуша та опришківський рух, Володимир Васильович сказав мені:

— Життя моє підходить до завершення, тому хочеться створити музей Довбуша й передати всі ці цінності місту Івано-Франківськ...

Бажання створити історико-меморіальний музей Олексі Довбуша у Володимира Грабовецького народилося ще в 50-х роках, коли він почав наполегливо досліджувати життя та діяльність свого визначного земляка. Під час відкриття в Печеніжині пам’ятного знаку Олексі Довбушу, за ініціативою вченого, було відкрито й музей, до якого дослідник передав ряд унікальних документів, книг, творів образотворчого мистецтва. Це були неабиякі культурні цінності, що привертати увагу зацікавлених відвідувачів, викликали в них незабутнє враження, спонукали до узагальнюючих роздумів. Проте в атмосфері витонченого та безперервного нищення тоталітарною системою національної пам’яті народу місцеві чиновники боялися назвати музей власним іменем ушляхетненого ватажка опришків, а тому, начинивши експозицію різними знаряддями праці давніх часів і сучасними матеріалами, дивно назвали його: “Історико-краєзнавчий музей імені О. Довбуша”. Хоча він через це втратив своє пряме призначення, але в ті застійні часи все ж відіграв велику роль у популяризації імені національного героя України.

Згодом, внаслідок відсутності ентузіазму музейної справи в Печеніжині та зв’язку з грибом, що підточував стіни, музей занепадав, його експонати поступово навіть почали зникати. Зникли книги В. Грабовецького про Довбуша, деякі картини з образотворчої Довбушіани і, нарешті, безслідно зник оп-

ришківський пістоль. Рештки експонатів перенесли до музейної кімнати Будинку культури, де тепер лише частина експонатів присвячується Олексі Довбушу. Як не намагався вчений поновити роботу Печеніжинського музею, як не старався — його звернення до місцевих чиновників від культури не мали успіху. Не знайшлося й добросовісних кадрів для роботи в

ло відведено дві тісненькі кімнатки, в якій, ясна річ, не змогла вміститися багатуша колекція академіка В. Грабовецького, але й завдяки цьому громадяни України та численні гості Прикарпаття з інших країн мають змогу тепер ознайомитися з історичним минулим нашої держави, краще пізнати сьогодення й усвідомити своє місце в процесах національно-куль-

ПОДВИЖНИК

Академік Володимир Грабовецький (у центрі) на екскурсії зі студентами історичного факультету визначними місцями Івано-Франківська. 1995

музеї, ні старанних шефів із Коломиї. У такі речі тяжко повірити, одначе це — болюча правда.

Гірко переживав вчений глуху байдужість до музейної справи. Надія зажеврола в нього у зв’язку з проголошенням незалежності України, і він почав “пробивати” створення історико-меморіального музею Олексі Довбуша в Івано-Франківську, де в давні часи мучили й страчували у фортечних казематах побратимів народного героя. Але не знайшов тоді академік порозуміння ні в обласному Товаристві української мови ім. Т. Шевченка, ні в Івано-Франківському міськвиконкомі, які не виділяли приміщення під музей. Вони навіть сумнівалися у наявності в нього достатньої кількості експонатів і призначили спеціальну комісію, яка вивчала цю “наукову” проблему. І лише в 1995 році на створення музею О. Довбуша бу-

турного відродження.

Активну участь в оформленні цього музею брав колектив художнього факультету Прикарпатського університету ім. В. Стефаника.

Як структурні, так і тематико-експозиційні плани в комплексі дають глядачеві наочне уявлення про розвиток опришківського руху в період його найвищого піднесення в 30—50-х роках XVIII століття.

У першій залі експонуються картини, схеми, документи. Тут відвідувач може ознайомитися із соціально-економічними умовами, що породили цей багатовіковий визвольний рух, експонатами, що відображають народну антифеодальну боротьбу прикарпатців від виступу народного полководця Мухи (1490—1492 рр.) до знаменитої галицької Хмельниччини на чолі з національними героями Семеном Височаном та Іваном Грабівським

(1648—1649 рр.).

Експозиція другої зали починається стендом, на якому в хронологічному порядку іде розповідь про рух опришків. Відвідувач знайомиться з лицарем Карпат Олексою Довбушем, документами, творами живопису, графіки, скульптури. Величне декоративне панно художника В. Масюткіна завершує центральну частину експозиції.

Та чи не найбільшу увагу відвідувачів у музеї привертає макет Космацької Довбушевої церкви св. Параскевії, який у 1997 році урочисто посвятило духовенство Греко-Католицької і Православної автокефальної Церков.

Про те, що церква Параскеви в селі Космач відноситься до ранніх культових споруд, свідчать, зокрема, акти першої візитації Коломийського деканату з 25 січня 1741 року, які стверджують, що “Церква св. Параскеви-мучениці” збудована в 1718 році коштом космацького жителя Матвія Батаманчука.

Церква Параскеви — оригінальний твір народного зодчества України XVII—XVIII ст. В умовах польсько-шляхетської агресії будівництво церков здійснювалося переважно коштом селян і міщан. Талановиті народні майстри не раз жорстоко переслідувалися як польськими, так і покатоличеними українськими панамі. Тому церкви, подібні до космацької, становлять не лише велику мистецьку цінність, але й історичну: вони пов’язані з класовою і національно-визвольною боротьбою трудящих мас.

Перекази свідчать, що Олекса Довбуш допомагав церкві Параскеви, тому в народі її називали Довбушевою.

В. Грабовецькому та його колегам-науковцям не вдалося у роки страшного компартійного лихоліття врятувати Довбушеву церкву, ні унікальних реліквій із неї. Партійна диктатура виявилася сильнішою, тому злочинно зруйнувала народну пам’ятку, бо, за словами її служителів, “біля неї поховані бандерівці”, “в церкві проводився вишкіл

бандерівських старшин”...

Немає більше в Космачі Довбушевої церкви. І це найстрашніша пам’ятка тодішньому тоталітарному режимові.

Світлиця Довбуша в Івано-Франківську стала візитною картою до вивчення нашого героїчного минулого. У музейних вітринах і на стендах експонуються цікаві документи в оригіналах і фотографіях (фотокопіях), зокрема “Чорна книга” міста Станіслав 1738—1751 років, де записані зізнання спійманих побратимів Олексі Довбуша перед шляхетсько-польсько-вірменським судом у міській ратурі, в катакомбах якої мучили опришків, а потім четвертували. Тут зберігаються також численні історичні праці академіка В. Грабовецького, наукові, художні, музичні твори багатьох авторів про Олексу Довбуша, матеріали, що засвідчують встановлення пам’ятників та обелісків народному герою в Печеніжині, Космачі, різні значки, штампки, герби, медалі тощо.

Неможливо без хвилювання дивитися на 12 виставлених коробочок, в які колекціонер вклав земличку з тих місцевостей, де на острах людям шляхта вивісила на палях останки порубаного мертвого тіла Олексі Довбуша, читати сумний напис на стіні із зверненням до відвідувачів вшанувати пам’ять національного героя України хвилююю мовчання і молитвою за упокій праведної душі легендарного народного месника.

Ознайомившись із цими безцінними експонатами, що правдиво розповідають нам про багатотрагедійну долю українського народу, хочеться зі щирою вдячністю низенько вклонитися великому подвижнику, невтомному збирачеві героїчної Довбушевої бубальщини — академіку Володимирові Васильовичу Грабовецькому за величезної ваги справи, бо від того, якими стануть нішні діти, залежить і доля нашої України.

● **Геннадій БУРНАШОВ**, член НСПУ, м. Івано-Франківськ

Репліка з приводу голосування у Верховній Раді України за постанову про відзначення 100-річчя від дня народження Уласа Самчука, що припадає на лютий 2005 року.

Гірко відзначати, що на чотирнадцятому році існування самостійної української держави в значній частині народних депутатів не висловило мудрості проголосувати за таку ухвалу. Головний заперечувальник у дебатах, представник фракції комуністів свої “аргументи” висловив у дусі тієї нелюдської ворожнечі, що була властива сталінській методі кривавих репресій. Видатний письменник, “український Гомер XX ст.” був затаврований словами “фашист” і “прихвостень”. Почувши таке, хотілося вигукнути: “Схаменіться, панове! Не сприймайте на віру облудні підтасування, якими ви, вочевидь, скористалися, не читаючи самих творів письменника, можливо тому, що в Радянському Союзі він був суворо заборонений”. А ще хотілося запитати у шановного комуніста-оратора: “Що спільного з комунізмом, основним принципом якого є рівність і братерство, має такий ворожий дух Вашого виступу проти письменника, котрий ні до якої партії не належав, ні в якій збройній боротьбі участі не брав, а лише працював як майстер художнього й публіцистичного слова, змальовуючи правдиву

УЛАС САМЧУК: “ПРИХВОСТЕНЬ” ЧИ ПАТРІОТ-ГУМАНІСТ?

історію України, відстоюючи засади не класової ворожнечі, а здорового глузду, мудрості й гуманності у поєднанні з відданістю рідній йому Україні?”

Улас Самчук народився на Волині. Юність і молодість його проминули в умовах влади Польщі на цій землі. У 1924 році під впливом комуністичних ідей він намагався нелегально потрапити до радянського на той час Києва, але опиняється в руках польських прикордонників. Через три роки спрага до знань і намір пізнати світову культуру штовхають його до втечі з польського війська, до якого був примусово покликанний, і переходу кордону з Німеччиною, за що відбуває нетривале ув’язнення, але залишається у цій країні. Розвозячи вугілля для опалення у місті Бойтен, знайомиться із сином директора місцевої гімназії і, завдяки допитливості й порядності, стає своїм у цій родині.

Навчаючись в університеті міста Бреслау та в Українському віль-

ному університеті, який заснували українські емігранти у Празі, опанує надбання класичної європейської культури. Головним підсумком його навчання стало розуміння того, що збройна боротьба ще не дає повної свободи, а посправжньому вільною людина може стати лише тоді, коли досягне найвищого рівня організації життя. Перед Другою світовою війною Улас Самчук — вже знаний у Європі письменник. Найбільшу відомість принесли йому романи “Марія”, “Кулак” — про згубні наслідки колективізації в Україні, епічний роман-трилогія “Волинь”.

Коли радянські війська були витіснені з України гітлерівською армією Німеччини, Улас Самчук разом з Оленою Телігою нелегально прибуває у Львів, щоб налагодити національне культурне життя у своїй Батьківщині. З кінця серпня 1941 року письменник, з допомогою української громадськості налагодує випуск незалежної української газети в місті Рівне під назвою

“Волинь”. Окрім повідомлень про події на німецько-радянському

фронті, в газеті висловлювалися думки українського народу, давав поради до кращого життя, не виправдовував місії завойовника. Така позиція редактора “Волині” не задовольняла німецьку владу, й у 1942 році він був заарештований. Звільнитися з в’язниці Уласові Самчуку вдалося завдяки клопотанням культурних діячів Німеччини. У подальшому він одержує дозвіл працювати рядовим кореспондентом, їздити по Україні і, як її син, правдиво, але для маскування — лояльно до окупаційної влади описує життя. З наближенням радянських військ Улас Самчук із гіркотю в душі (адже сподівання вибороти незалежність України в перебігу війни не здійснилися) покидає Україну. Емігрантські дороги приводять його до Канади, де він напише ще низку художньо багатих творів про життя українців у XX ст.

Перебуваючи в Україні під німецькою окупацією, Улас Самчук не служив гітлерівській нацистській ідеології, він служив Україні. До себе й до своїх одноплемінників ставився критично,

вважав, що українці самі винні в тому, що опинилися в стані стагнації, не відновили своєї державності, не займалися торгівлею, природні багатства віддали в користування іноземцям. Ленінській теорії корінних зламів у суспільстві, що неодмінно призводять до кривди, проливання, протиставляв принципи високої моралі, здорового глузду та досконалості в організації людського життя, орієнтував українців на світову цивілізацію.

Громадськість України своїм сумлінням уже вшановує пам’ять про Уласа Самчука: в його рідному селі Тилявці Тернопільської області функціонує музей, архів письменника перевезений із Канади до Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Чернівецький музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської представив своїм глядачам постановку “Сльози Божої Матері” за романом “Марія”, його твори вивчаються у школах.

Незалежно від голосування 7 жовтня 2004 р., твори Уласа Самчука будуть приносити користь Україні, особливо трилогія “Волинь”, яка, на думку критиків і громадськості, заслуговувала Нобелівської премії.

● **Дмитро ПАЛІЙ**, науковий співробітник Музею книги і друкарства України, м. Київ

ЧИТАЧ ПРОДОВЖУЄ РОЗМОВУ

ЯК БУЛИ МИ МОЛОДИМИ...

Пам'ятаю, коли ми були школярами, старшокласниками, якою радістю сяяли вікна сільського клубу, які пісні лунали місячними чорами — де під гітару, під баян, а де й просто б акомпанементу. Та й фільм пречудові демонстрували в той час! Високодухово окрилені. Зал був переповнений. Приходили трохи рідніше, святково вбрані — молодші, й старші жителі села — до початку кінокартини зустрітисся з друзями, знайомими, бо з декотрими й не бачилися довго, та й себе кортіло показати в охайному вбранні, причепуреного, сяючого від очікуваних зустрічей та несподіванок. Квиток коштував 20 чи 25 копійок, якщо денний сеанс, а на вечірній — 50. Сидиш, було, в затемненому залі, затамувавши подих від фантастичного дійства на екрані, а все ж поінколи й зирнеш — чи прийшов, чи ні той, кого очікувала... А після кіно — танці! На вулиці! Якщо тепло. Під баян чи під програвач, або під магнітофон... І от пливеш у мрійливому вальсі чи таємничому танго, а от поринаеш у вир швидкого ритмічного танцю... І вже кожна дівчина очікує — а хто ж із хлопців підійде (і чи підійде отой, найбажаніший) і запропонує провести додому. Ідемо темними місячними вулицями, що пахнуть, залежно від пори року, — чи то стиглими яблуками, чи ніжною матіолою... Так от ідеш, затамувавши подих від величчя нічної вічності, під всепроникним оком зірок, відчуваючи й себе малесенькою крапелькою Нескінченності. Хлопець ледь до руки доторкнеться, а ти його — по руці! А як цілуватися полізе, то такого ляпаса заробить, що удруге не наважиться, — дівчина вихована, не розбещена, серйозна, з такою можна в огонь. І в воду... Та самі подумайте, яке воно — ще не сіло, не впало, а вже цілуватися! Відразу можна втратити оту найпершу та-

ємничу невидиму стежечку до сердечка обранця чи обраниці. Те, що легко здобувається, втрачає і свою привабливість, і таємничість.

А біля Дніпра дівчата з хлопцями вогнище палять, під гітару пісні співають. Ой линула щаслива українська пісня понад ріднокраєм

обов'язково дізнаєшся про новини літератури, ще й свої вірші прочитає; а післязавтра — гурток малювання, то підемо з учителем географії та прекрасним художником Володимиром Петровичем Ялошинським на етюди, може, до Дніпра, може, до лісу; а аж післязавтра — танцю-

вихували нас порядними, вимогливими до себе та до інших, сильними духом.

ДІТИ Ж МОЇ, ДІТИ...

Високо над селом, як і раніше, цікавим огненним оком поглядає на Землю Місяць, пахнуть грошима і яб-

диду з бабою смирно, бо повбиваю!" От дід і принишк — тільки серце від болю та від розпачу розривається.

Гавкають собаки, кумкають жаби. І не тільки від Дніпра, тепер їх, рідненьких, у кожному дворі виста-чає. Навіть мукання корів із хлівів не часто почуєш. І

мови. Сюди ж приходять і школярі. Можна побачити й шестикласників, і одинадцятикласників. Нікому не забороняється. Дехто сміливо підходить до бармена, купує цигарки, "Ром-колу", слабоалкогольний напій "Шарм" чи й щось міцніше... Дивно: в обох генде-

МИ САМІ ВІДДАЄМО СВОЇ СЕЛА

проникала в кожне серце, радувала літніх та стареньких, які любили погомоніти увечері, звільнившись від роботи, у когось із сусідів на лавці біля хати, а то й у споришевому дворі чи на призьбі. Людей єднало щось таке, без чого не можна жити на світі. Було спілкування! Було! І не просто сиділи-гомоніли — то про врожай, то про господарство, а то й кісточки комусь перемивали, лубаючи насіння. А то котрась господиня принесе пригостити щойно спеченими в духовці піржками, й не тільки, було, щоб пригостити, а щоб підсвідомо й похвалитися — бачте, яка я господиня. Сусідки смачно їдять, підхваляючи, та рецептик розпитують. І затишно, спокійно на душі. Знаєш, що завтра йти на роботу, що хліб і до хліба буде на столі. Була приємна впевненість у завтрашньому дні. П'яниць у селі було небагато. Та як же й пити, коли робота жде, коли люд небадужий може засудити, а людська неповага — то найстрашніше. Це все одно, що скривдити когось-небудь. Цінувалися мудрі люди: вчителі, лікарі, розумні односельці-господарі. У селі панувала з діда-прадіда світла мораль, яка спиралася на працелюбство, любов, честь, порядність, що повністю відповідали Господнім заповідям... А ми, старшокласники, теж із радістю очікували наступного дня, бо завтра — Борис Іванович Красношопка, неперевершений учитель російської мови й літератури, проводить літературний гурток, і

вальний гурток та акробатичний. У клубі випускник музичного училища вчить бажаних та талановитих грати на піаніно, діє театральний гурток. А наш шкільний хор під керівництвом учителя музики Сміюхи Михайла Григоровича готується до обласного конкурсу-огляду, тож байдикувати не доведеться. А ще треба перечитати "Войну і мир" Льва Толстого, бо вчитель вимагає читання творів у оригіналі. Та й яке воно: читати уривки із хрестоматії — і не зрозумієш нічого, і час витратив. Ні розуму, ні серця. Вчитель української Петро Якович Пузиренко теж вимагає читати тільки оригінали. Я страшенно любила читати! Ота вихована шкільними вчителями вимогливість до себе, любов до читання живуть у мені все життя й житимуть, доки віку, бо справжнє — ніколи не проминає. Правда, за програмою вчили трохи менше творів, але всі ми їх прочитували, й ці високохудожні, високодуховні зразки класики

луками сади. Але ніде не чути ні гітари, ні пісні, — хоча б будь-якої, нехай і сучасної, вже не говоримо про українську народну пісню, — ніде не чути пісні... Тільки розми-ваються по деяких дворах магнітофони (добре ще, як нормальні пісні, а то, буває, і з непристойними словами). Багато ж дворів мовчать, як мертві. Тільки гавкають, як навіжені, собаки — чи злодії по городах та погребях лаять, чи на безпритульних собак, чи на п'яних. Ім краще знати! Бо дехто з абори-генів (особливо якщо живе самотньо) ніяк, окрім сердечного занепокоєння та ви-крику в двері: "А хто там ла-зе?... Ось я вам дам!" — не реагує. Був нещодавно в на-шому селі випадок. До Кості, селянина в літах, пробрався злодій. Саме купив двох поросят. Господиня кричить: "Костю, палогою їх!" А старенький дід Костя тільки-но хотів двері відчинити, а дру-гий злодій двері міцно-пре-міцно тримає, господаря не випускає та ще й промовляє до нього: "Сиди, — каже, —

ю та в суботу, але й днів достатньо для дших" згадок. Бо ж кодів (окрім шкільних дискотек) у селі немає. От і чекають із нетерпінням діти старшого шкільного віку події. Поруч принишк колишній красень-клуб, нині — обшарпана споруда з ви-коленими очима... Стоїть він німотно-мертво уже давно. Потрібні кошти. А де ж їх узяти в нашому новому капі-талістичному суспільстві?! Так звані "меценати" на культуру не дають, бо вона їм прибутку не приносить, а рай- та облбюджети на сіль-ський клуб не розраховані. Але на наше щастя події стали розгортатися на ко-ристь села. Господь зми-ти різні гуртки — ото було б справді диво! Є у нас і справжній висококваліфіко-ваний спеціаліст — працю-вала в минулому завклубом, прекрасно співає, декла-мує, має організаторські здібності, користується по-вагою в селі — Тетяна Іва-нівна Кужіль, але її до робо-ти без відремонтованого клубу колишній голова сіль-ради не допускав. А дарем-но! Гурткову роботу можна було б вести в одній із кім-нат величезної будівлі сіль-ради, і молодь більше була б зайнята корисним.

А поки що — триумфе дискотека! За прилавком — бармен. Голосна музика. За столиками відвідувачі різ-ного віку. У приміщенні на-димлемо. Пахне алкоголем різної якості... Голосні роз-

ють! Продають і те й інше.

Ми — роз'єднані, збай-дужілі. А гуртом усе можна побороти. Де дружба, зла-года, — там і порядок. А що можна почути із вуст наших дорогоцінних дітей, які на-родні перли вони розсипа-ють, якою культурною мов-лення володіють! Тут панує свій жаргон, і чим він "круті-ший", тим ти сучасніший, чим розв'язніше себе пово-диш, тим ти наче — чи тобі здається, чи комусь хочеть-ся, щоб так здавалося, — авторитетніший. Навіть по-бутує серед молоді думка, що коли якась дівуля в тако-му гурті не палить, то вона не просто "біла ворона" — це надто м'який вираз для такого роду угруповань, — а "не наша", чужа, і значить з неї можна посміятися.

Помаленьку-потихеньку входять у лексикон слова "бидло", "робоча сила", "наймит", "раб". Без твор-чості, без самореалізації людина перестає почувати себе щасливою, не розуміє, що жорстоке колесо капіта-лістичного несправедливо-го суспільства її неминуче розтратить або перетво-рить на зомбі.

...І приходять дітки з дискотеки, уже навіть зі шкільної, напідпитку, із за-пахом сигарет, а дехто, мо-же, і з набагато більшими пригодами... А ми давай ла-ятися: "Сяка-така, чи такий, у кого вдався!? Сякий-такий генделік та його власник! Сяка-така школа!" А ніхто з перерахованих по-справ-жньому й не винен! А хто ж тоді винен? Давайте помір-куємо разом...

● **Олеся ОМЕЛЬЧЕНКО,** с. Військове Солонянського р-ну Дніпропетровської обл.

ДО Джерел

Тримаю в руках зернину, виплекану небадужими людьми, і відчуваю невимов-ну силу, яка йде від рідної землі до серця мого.

І цією золотою зерниною для мене є книга про рідну Городищину — "Тут наше коріння..." А воно ж розрослося по всьому світу!..

Сійся, моя любове, в щирі серця молодого цвіту, та на добро...

Людської долі не перека-жеш... І гірко, і трепетно, і сві-жо дихати дитинством...

Береги мого із сестрою життя навкі зрослися з Вер-бівкою. Де річечка із старезни-ми вербами, в'юнами з-під ко-ріння, яких ми, позамурзувані мулом, ловили решетом. Де отави нам у зріст і полотно, яке ми замочували в тій же річці, а потім розстеляли на сонці...

Була ще в нас святиня — корова, яку ми виростили з маленького телятка — мамі-ної премії за ланкування. За тяжку працю вона ще була

БЕРЕГИ МОГО ЖИТТЯ

нагороджена в 1951 році ме-даллю "За трудову доб-лесть". На радість баби Люб-ки, із червоного посвідчення ми зробили граматку на по-минання в церкві.

Найкраща була гра-матка...

І корову пасли, і відбілю-вали полотно, на ставку жали очерет, щоб на зиму було чим обставити хату, а потім, коли замете, прокурити ним та бур'яном у лежанці...

Ох і тяжко все це зга-дувати!..

Мати майже щоночі пла-кала на печі. Я прокидалась і думала: і чого вона плаче? Ми ж наче все зробили, що мати загадала нам на день.

Баба Любка — ото була наша берегиня і гроза. Цар-

ство їй небесне, нехай ле-генько їй там ведеться. Ро-зумна, сувора і шанована всім селом жінка була...

— Ну підождіть! От при-йде мати, я їй усе розкажу. І де вона їх на мою голову взя-ла? Борщу не чіпайте, не бов-тайте — нехай спершу мати попоїсть. — Ми з сестрою, ледь стримуючись од сміху, тікаємо від неї. Та хіба ж схо-ваєшся від її крику? У садку повно вишень, а ми — від ви-шень, по картоплі, та до шов-ковиці. Білі, великі, солодкі...

Баба в крик — знову стежку толочите! І в кого ви такі лют-ри повдавалися? А згодом уже й лагідно — натрусить і мені. І ми старалися бабі до-гадити, аби тільки нічого не розказувала матері.

Наша баба Любка була наймудріша в світі... А наші вербівчани — найщедріші й найсвітліші люди на землі. І вчили нас найрозумніші вчи-телі... Більшість із них уже ві-дійшла в інший світ... А от пер-ша вчителька, без перебіль-шення, наша друга мама, на-ша красуня, Надія Антонівна Горева — жива! Хай Господь продовжить їй віку!

Київ... і нескінченні доро-ги — з дому та додому.

Дітей на канікули в село, до матері — до баби Марусі; а внуків у неї — троє. І вони зна-ють, що звідти їхнє коріння...

Сьогодні моя і сестри Ка-ті внучки знов у бабусі Мару-сі. А як же ми без неї? Вона наша голова. Скоро вісімде-сят стукне... Бережи її, Боже! Бережи, Боже, нашу рідну землю, нашу матінку! Слава нашій Черкащині на всі віки! Мир Вам, люди! І низький уклін за любов, за хліб, за во-ду, за солов'їв у вербах... За слова: "Здрастуй, Зою! А чи надовго приїхала?..."

● **Зоя ДИКА**

ПОЕТИЧНИМ РЯДКОМ

* * * Сільські жінки старіють передчасно, віддавши сили вилам і сапі, відходячи без сповіді й причастя і спадку не лишивши по собі. Вони постійно у зеніті сонце хребтом і у своїй, і у чужій сторонці. Рідня ще є велика — кури, кози. Їх вітер попід хатою пасе. Ополудні відро червоних вишень, як кров свою, виносять до шосе. Не розумом кероване — інстинктом — життя лиш для продовження життя.

А нам його не видно. І не встидно. А істина в селі одна — пиття. І будь-яка політика — провальна, хоч хто б туди з дарами не прийшов. Це — існування задля виживання, і виживання задля існування... Після дощу — землі пахучий шовк. Не ставлячи собі питань проклятих (в цім світі хибні відповіді всі!), пігулками вже за життя чіплятись продовжують, як пташки, бабусі.

● **Володимир ВАКУЛЕНКО,** Харківська обл.

ВІН ВИКУВАВ УКРАЇНУ МАЙБУТНЬОГО У СВОЄМУ СЕРЦІ

Ми кажемо, Тарас Шевченко — співець. Говоримо — пророк. Перш за все — української свободи. Реалізується ця ідея, за ним же, коли запанують “у своїй хаті своя правда, і сила, і воля”. Нині українська громадськість, особливо її політично організовані сили, напружено осмислюють, на яких засадах найкраще консолідувати наше суспільство. Провідним мотивом цього є солідарність національно-демократичних сил, свідомих національної самобутності й самодостатності та краших зразків світової демократії. Як ці суспільства, на котрі буде орієнтуватися наш здоровий глузд? І які вони — українська воля, свобода, врешті, душа нації, що є посередником між світом почуттів та розуму і світом ідей?

Саме свобода, іншими словами — державна незалежність нації, виявить могутність, добродійну силу її. Силу, якої жахалися, і не безпідставно, ті, хто прагнув світового панування.

Цього року в травні минає 151 рік, як наш поет вирушив до рідного краю. Він приєднався землемо батьків, відчув тепло України в особі української еліти. Ще збавнув із усією ясністю стан Вітчизни:

Україна — розрита могила! Від таких контрастів у його душі постали у велич і трагізмі вищезгадані національні проблеми. Вилились, вибухнули в ті 23 вірші збірки “Три літа”, які є й будуть для всіх поколінь українців Пророчим Словом, рушієм визвольних змагань. Тоді Тарас Шевченко остаточно прозрів і просвітив поневолений люд: “Чиї сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?...” Збавнув свою долю — бути рушієм української державності. Із травня 1843 року, періоду “Трьох літ” — однієї з вершин світової поетичної творчості, — українська державна ідея розвивається по висхідній. Принагідно зауважимо, що трохи пізніше, 1848 року, вперше в дев’ятнадцятому сторіччі замайорів синьо-жовтий прапор у Галичині.

Важливо простежити джерела формування в нашому поетові державницької ідеї. Із картин живопису, поетичних образів можна збагнути, що живив його пафос. Перший зразок, безсумнівно, — “братерська наша воля” — все добре й славне, пов’язане з козацько-республіканською Запорозькою Січчю та гетьманським часом.

Ось один штрих, кілька імен... Із них пласти історії спалахнуть у

нашій уяві: “У нас Брути і Коклеси! Славні, незабутні”. Розшифруємо. Брут Люцій Юній — римлянин, республіканець. Під його керівництвом повалено імператорську владу 509 року до н. е. За участь у змові проти республіканського устрою Брут засудив до страти двох своїх синів. Брут Марк Юній (85—42 роки) — учасник змови проти тирана Цезаря... Коклес Публій Горацій 507 року до нашої доби сам рятує Рим від етрусків... Не довільно поет оперує віками, епохами. Пильно вибирав... Республіканців усіх часів об’єднувало: любов до свободи й ненависть до гніту, насилля, до царів, імператорів, цезарів, генеральних секретарів. Тарас Шевченко — не виняток. Ще 1937 року, коли в ньому кипіла молода енергія, він малює “Смерть Сократа”, одного з найвеличніших людей, які жили на землі. Знову — не просто малюнок. В уяві молодого генія Сократ символізує демократичну Елладу, поліс-республіку. Сократ (близько 475—399 до н. е.) — один із перших в історії філософів док гніту, політичної думки принципово став на захист (ціною власного життя!) індивідуальної свободи й гідності. Тієї гідності, яка

все більше ставала принципом людської доброчинності й знайшла свій апогей розвитку в загальній Декларації прав людини, затвердженій ООН 1948 року.

Люди типу Сократа випереджували свої епохи на віки й тисячоліття. Найважливіше для них — щастя Вітчизни й гідне життя. Терзався цими проблемами й Тарас Шевченко: “Дрібніють люди на землі, ростуть і висяться царі”.

Поет знаходив у рідній історії, в світовій культурі подібних до себе натур: Палія, Вашингтона, Гуса та багатьох інших героїчних характерів. Він осмислював і шукав дорогу, як організувати життя по правді. Глибоко знав і шанував творчість Григорія Сковороди, зокрема його “Горню республіку”. Окремо можна говорити про вплив Тараса Шевченка на “Книгу буття українського народу” Костомарова.

Поет знайшов цей ідеал розбудови нашої державності в національній самобутності української демократії.

Нині цей ідеал, цю ідею називають республіканізмом, які він геніально відчув, передбачив, спостеріг і опосередковано як митець, пророк пропагував. За дві-

ті років ця ідея перетворила світ, стала універсальною політичною системою. Там, де вона панує, уникли хаосу, геноциду, голодомору, абсолютизму.

Цей дух республіканізму, за Іваном Франком, — “дух, що тіло рве до бою, рве за поступ, щастя й волю...” — виблискував на лезах козацьких шабел у XVII—XVIII сторіччях, витав над десятками малих і великих наших республік від Турбаївської 1789 року до Медвинської та Холодноярської початку двадцятих років XX століття, над Карпатами й у Галичині в середині віку... Цей дух із нами сьогодні — як віха, дороговказ до суспільства здорового глузду.

Таку Україну майбутнього викував наш поет у своєму серці в неймовірно чорні дні її долі. Нині квітучого травня на роковини вічного повернення Кобзаря в Україну, серед великих протиріч і безладдя перехідного періоду, заклино лунає нам із “Трьох літ”:

*Страшно власти у кайдани,
Умирати в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
і спати на волі...*

• **Олександр ДРОБАХА,**
член НСПУ

ДІТИ — ШЕВЧЕНКУ

У зв’язку зі своєю громадською діяльністю мені досить часто доводиться зустрічатися з учнями шкіл нашого міста. Розмовляємо, звісно, в основному про літературу й місце літератури в суспільстві, вбачаючи в письменниках авангард носіїв мови, її неповторної краси та величі. І що приємно вражає, у кожній школі є діти, котрі до самозабуття закохані в поезію, у Слово.

До подібних зустрічей я давно звик. Відчуття таке, немов ідеш добре второваним шляхом. Покликали — прийшов, зустрілися — пішов, десь у глибини совісті лишивши позначку про свій, нехай і невеличкий, але внесок у справу виховання молодого покоління, в якому вбачав дітей, а не особистостей.

Діти — та й годі. Звичайнісінькі наші діти: несвідомі, недосвідчені... Але недавня зустріч із учнями школи № 13 м. Юнокомунарівськ поламала всі мої стереотипи в питанні дитячої свідомості-несвідомості, відкривши очі на те, як мало ми їх знаємо, діточок наших!

У той день школа вшановувала Тараса Григоровича Шевченка. В актовій залі — жодного вільного стільця, жодного байдужого обличчя. Звучали українські пісні у виконанні хору міського палацу культури, уривки з поеми “Катерина” і “Наймичка”. І все це — з дивним натхненням і досконалістю.

Якась невідома сила зірвала мене з місця і, в друзки ламаючи репертуар свята, примусила зі словами подяки вклонитися і глядачам, і виконавцям, і організаторам цього справжнього форуму. А далі розповів, що сьогодні український народ збирає пожертви на побудову Кобзареві церкви на місці поховання Тараса Григоровича.

Отут і сталося те, чого я ніколи не чекав. Соромно, але як я недооцінював наших дітей, хоч і напевно знаю, що у зборі пожертв Схід і Південь України участі майже не беруть, за винятком поодиноких випадків. Наче вони — не Україна, а Тарас Григорович — іноземець. Може, люди не знають?

Але ж діти! Збудженням натовпом вони оточили мене, допитуючись, як можна перерахувати гроші на побудову церкви. Ошелешений, я дивився в палаючі рішучість дитячі оченята і бачив у них готовність на вчинок. Це був порив якраз тієї духовності, яку ми, на жаль, лише декларуємо, а не будимо. Бо ця духовність заснула спершу в нас і, як наслідок, генетично дрімає і в дітях наших.

А будити не вміємо або не хочемо. Швидше, не хочемо. Бо ні в відділі культури виконкому, ні в відділі освіти сном і духом ніхто не чув про акцію збору пожертв. Не чули, бо випадок у школі № 13 не поодинокий. Так само сталося і в школі

№ 40 поселення Вільхуватка.

Доки зібрався писати ці рядки, вже було зібрано 60 гривень, і збір пожертв продовжується. Цікаво, що вчителі виконують роль спостерігачів, учні все роблять самі. Несуть, хто скільки може. Але, як на мене, не сумою пожертв оцінюється Вчинок. Головне — участь у такій благородній акції.

Це чимось нагадує прекрасну українську традицію виходити до шанованих людей із хлібом-сіллю на вишитому рушнику. А кожна жертва кожної окремої людини і є отим хлібом на рушнику. Ось вона — духовність!

Мабуть, підсвідомо це розуміючи, учні школи № 13 через засоби масової інформації звернулися до своїх ровесників з інших шкіл і не тільки міста Єнакієве, а всієї області: “З хлібом-сіллю до Тараса, трудовий Донбасе!”

А я пишу. Пишу й бачу теперішніх дітей, що вже зі своїми дітьми, а то й онуками, приїждять до Кобзареві церкви і з любов’ю та гордістю пояснюють, що теж доклали зусиль, аби вона стояла. Чи не найкращий приклад для наслідування?

Впевнений, заклик учнів школи № 13 відгукнеться в серцях більшості: від пенсіонера до бізнесмена, від окремої людини до трудових колективів. Тобто, в серці кожного, хто вважає себе Людиною.

• **Василь ЧУБЕНКО,**
член НСПУ, м. Єнакієве
Донецької обл.

НЕ ВМРЕ, НЕ

Днями ми надіслали чергову суму пожертв на Тарасову церкву. Всього протягом Шевченківських днів студенти Київського енергетичного технікуму надіслали на відповідний рахунок понад 320 гривень. У цій благодійній акції взяли участь більшість студентів, у яких викладає Литвин Вікторія Миколаївна, досвідчений педагог і організатор. Саме вона розповіла нам про цей патріотичний рух в Україні. Хоча сума невелика, та гроші збирали від душі!

А ще ми провели яскраве й змістовне свято Тарасової поезії в кабінеті-музеї культурології, що в нашому технікумі є центром просвіти й національно-патріотичного виховання.

Удався цікавим усний випуск літературно-поетичного журналу під назвою “Тарасове слово житиме вічно!”, в якому взяло участь

майже 50 студентів.

Ми співали пісні “Реве та стогне Дніпр широкий”, “Думи мої, думи мої”, “Заповіт”, читали напам’ять вірші Генія української нації. Усього виступило 48 читців. Після цього заходу до фонду церкви Тараса надійшло ще близько 60 гривень!

Молодіють, поповнюються лави любителів і знавців Шевченкового слова — слава і справа Тараса Григоровича Шевченка “...не вмере, не загине...”

• **Студентські групи 1 ТМ-1 і 1 ТМ-2 Київського енергетичного технікуму**

P.S. Надсилаємо Вам світлинку, яку ми зробили на пам’ять про цю подію.

На фото: активісти театралізованого гуртка кабінету культурології з викладачем Литвин В. М.

ДО КОБЗАРЯ НА СПОВІДЬ...

Слово “офірувачі” поступово набуває нових значеннєвих відтінків. Виходячи з того, що доводиться чути і з ким знайомитися та спілкуватися з тих пір, як почався збір коштів на будівництво Тарасової церкви (як на мене, то краще б — “храму”), мимоволі приходиш до висновку, що коло так званих “офірувачів” складають саме ті, кого можна назвати красивим і немодним словом — *порядні* люди. Про декого з них ми вже писали й друкували в тижневику. Більшість — не

заходять до редакції, дехто в листах розповідає про себе та свої помисли й роздуми щодо побудови церкви, дехто повідомляє тільки прізвище та ім’я. А іноді трапляється й так, що людина заходить як офірувач, але заводиться цікава актуальна розмова, зміст якої може відтворити нехай локальну ситуацію чи суть людини, яка має власну сердечну потребу в тому, щоб ідея побудови канівського храму збулася.

Моїм співрозмовником став учитель-методист київської школи

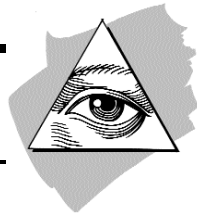
№ 152 Микола Филимонович Петруля. Добре, симпатичне обличчя цієї людини та сумні очі спровокували запитання: “А як Ваші справи у школі, де вже не один десяток років викладає українську?” Відповідь мене не здивувала, бо загальні проблеми виховання столичних дітей знаю, але ж бувають і винятки — завдяки, як правило, вчителям, що сповідають українську ідею. Вони є, і в столиці їм, мабуть, найважче, бо тутешній підлітковий стиль життя, мораль та пріоритети омивають

стежки до Тарасових вершин. Діти здебільшого або не хочуть, або просто не готові сприймати перлини національної культури. Від учителя в школі залежить дуже багато. Таким учителям-сподвижникам найважче бути на висоті. Тому й не здивувала мене сповідь Миколи Филимоновича, який своїми силами створює сприятливий для розвитку національних ідей клімат у школі, де панує “русскоязыччє” та в моді англомовні предмети. Але ж віват йому, бо звернувся до своїх учнів, і підтримали його школярі, що разом із учителем стали офірувачами Тарасової церкви. Каже, що не всі захопили, дехто просто проігно-

рував його пропозицію. Але все ж, діти, яким не байдуже слово вчителя, та й просто українське, є й серед зграй цинічних і духовно обділених.

А очі в учителя сумні — такі сумні, що аж переймають своїм болем. Йому болять за Україну. Таким його виховали... І не батьки, бо він — сирота, як і Шевченко. Трапилися на його життєвому шляху добрі наставники. І втілює свою просту земну мрію в житті щоденною працею шкільного вчителя, якого знають і люблять діти, бо Филимонович, як той Святий Миколай, — добрий і чесний.

• **Леся САМІЙЛЕНКО**

БЕРЕГІНЯ ЯК СИМВОЛ НАЦІЇ

Я переконана, що Україна створена Богом як земля, де превалює жіноче начало. Прошу чоловіків не поспішати полемізувати, бо мова йде лише про одвічну українську духовність. Наші далекі предки надзвичайно шанували природу, індивідуалізували кожне з її явищ, одухотворяли їх, наділяючи рисами живої істоти, зверталися до них, як до живих, про що свідчить наш багатющий фольклор. Найзвичайніша робота ніколи не була для давнього українця сірими буднями. Приступаючи до будь-якого її циклу, він виконував цілу систему обрядів, що надавали і праці, і її результатам, і йому самому вищого, сакрального змісту і значення. І це стосувалося не лише хліборобства, а й ремісництва, з обрядових дійств якого чимало втрачено. Саме ці риси (а додайте ще наші ментальні пісеньність, ліричність, гостинність і навіть хитрість) вважаються такими, що належать до жіночого типу мислення. Недарма на наших рушниках віками вишивався символ Берегині, що захищала від злих сил конкретну сім'ю, рід, націю.

Згадаймо, хто постійно нищив нашу державність? Країни або цивілізації із яскраво вираженими мускулінними або андроцентричними типами управління, для яких характерні агресивність, бажання загарбувати нові території, користуватися чужим, як своїм. Татаро-монгольське нашествя, Московська імперія, радянський більшовизм — усі ці системи глибоко ворожі українському світогляду. Для прикладу можна згадати, що на початках утвердження радянської влади членами Комуністичної партії були всього три відсотки українців.

Якось на засіданні "круглого столу" Кіровоградської громадської організації "Чоловіки за рівні права й можливості", створеної у рамках широкомасштабного українсько-шведського проекту "Oльга end Олег", зайшла мова про те, що в часи розвитку й утвердження Єлисаветграда будь-яка публічність, найперше влада, були пов'язані виключно з чоловічими іменами. І це цілком закономірно. Інакше бути просто не могло. Адже той час — період утвердження капіталізму — вимагав наступальності, напористості, уміння та бажання йти напролом, врешті, елементарної фізичної сили. Система управління спиралася на бюрократизм, страх, пригнічення слабших. Це була суто чоловіча епоха, незважаючи на те, що на чолі монархії іноді стояли жінки, що тільки зайвий раз підтверджує: справа не в статі, а в підходах. Адже діяли вони, як чоловіки. В ту епоху жінка в своїй істинній суті могла публічно проявити себе як виняток, а не як правило.

Радянська держава цілком перейняла бюрократичні традиції Російської імперії. І хоча вона формально проголосила рівність, альфою і омегою державної політики залишилися страх, залякування, небажання рахуватися з інтересами людей, неповага до особистості, навіть можливість знищити людину в ім'я якихось примарних ідеалів. Так, у владних кабінетах усіх рівнів відвели місце для, як правило, однієї жінки, що мало символізувати ту ж рівність статей. Але, знову ж, діяти їм доводилося за суто чоловічими правилами. Багато хто пам'ятає тих жінок: показушно випещені, але душевно спустошені і, здебільшого, з нещасливими доллями, вони, при ближчому знайомстві, нагадували швидше жертв, а

не провідників системи. Один мій знайомий і досі згадує випадок, як така ґранд-дама якось при нагоді подала йому руку для привітання: невміло, дощечкою. І було незрозуміло, чи тиснути цю руку, чи тільки доторкнутися до пальців, але ж вона грала роль "товарища", тож і поводитися, навіть у таких деталях, треба було по-чоловічому...

ПІРАМІДАЛЬНИКИ, ВАШ ЧАС МИНУВ!

Чому це всі погані риси епохи пов'язуються із чоловічим началом, а всі гарні — із жіночим? Це не моя примха чи вигадка. Наука говорить про те, що в доаграрному, аграрному і навіть індустріальному суспільствах домінували цілковито природні чоловічі ієрархії, які формувалися шляхом суперництва чоловіків між собою. Такі чоловічі

ня до природи. Чоловіки довгі роки й століття завойовували її, підкоряли, підпорядковували своїм інтересам ("Течет вода Кубань-реки, куда велят большевики!"), тепер же людство опинилося перед екологічною катастрофою, і потрібні надзвичайні зусилля, щоб відновити рівновагу і зберегти планету для майбутніх поколінь.

ДЕЩО ПРО ФЕМІНІЗМ, АБО ЧОМУ ОБРАЖАЮТЬСЯ ДЕЯКІ ЧОЛОВІКИ

Коли мова заходить про гендер, тобто дотримання рівних прав чоловіків і жінок, більшість представників сильної статі обурюються: "Мало вам фемінізму, ми ж вам усе віддали, навіть штани (це про те, що багато жінок носять брюки), а ви ще щось хочете?".

квів чоловіків (як правило, це науковці-аналітики, але не політики чи військові) сконцентровані на саморозвитку, вони не так болісно реагують на критичні зауваження, певні себе і тієї справи, яку роблять, а отже, — самодостатні й відчувають власну самореалізацію. Саме вони, здебільшого, спокійно й розсудливо реагують на ідею гендеру (зрозуміло, мова не йде про якісь конкретні випадки, тільки про тенденцію).

РІВНІСТЬ, ЯКА ВИГІДНА ВСІМ

Отож, демократичний устрій найбільше відповідає жіночим ментальності й типу мислення (прикладом тут може служити модель родини, обов'язковою умовою збереження і нормального існування якої є дотримання інтере-

більше, ніж жінки (це при тому, що 62 відсотки людей з вищою освітою — жінки). Якщо така тенденція збережеться і далі, то за тією системою пенсійного забезпечення, яка пропонується сьогодні, пенсії жінок будуть на 40 відсотків нижчі, ніж у чоловіків. Чи зацікавлений хтось у такій нерівності? Кому вона принесе користь? І навіпаки — позбуваючись її, ми б гармонізували суспільство.

СТЕРЕОТИПИ ЛАМАТИ ВАЖЧЕ, НІЖ КІСТКИ

То що ж нам заважає це робити? Зрозуміло — стереотипи, які вкорінювались у суспільну свідомість не одне десятиліття, та й століття, в умовах андроцентричних культур. Наскільки ця проблема глибока, ілюструють факти, наведені у виступі кандидата історичних наук, заступника декана історичного факультету КДПУ Світлани Проскурової на "круглому столі", де йшлося про суспільну адаптацію жінки в умовах незалежної України. Вона навела дані про гендерні проблеми в процесі підготовки педагогічних кадрів. На окремих факультетах кількість дівчат становить 95 відсотків. На цьому тлі статус жінки-педагога є нижчим, ніж чоловіка. Дебати, проведені на цю тему серед студентів, показали, що навіть у молодіжному середовищі дуже стійкі патріархальні міфологеми, чоловіча частина учасників диспуту продемонструвала відсутність емпатії (співпереживання) щодо жіночих проблем.

Ту ж тенденцію підтверджують і соціологічні опитування. За даними дослідниці Світлани Оксамитної, лише 55 відсотків опитаних вважають, що чоловіки й жінки в Україні мають рівні права, до того ж чоловіки переконані в цьому значно частіше (65 %), ніж жінки (47 %). Цікавий моніторинг представила Кіровоградська громадська організація "Чоловіки за рівні права і можливості": проаналізовано кількість згадувань про чоловіків і жінок у матеріалах на різну тематику газет "Кіровоградська правда", "Народне слово", "Вечірня газета", а також фотоматеріали. Висновок однозначний: у всіх сферах людської діяльності, навіть у такій, здається, не чужій жінкам, як культура й мистецтво, не кажучи вже про політику і владу, перевага на боці чоловіків.

Усе це свідчить про те, як багато нам ще треба зробити, аби зламати існуючі стереотипи. А те, що це нам таки доведеться робити, якщо ми, звісно, розвиватимось, а не деградуватимемо, свідчить і така деталь: рівень розуму жінок у шкалі 0—100, за даними останніх вимірювань, становить 58 одиниць, а чоловіків — 40—42 (правда, серед чоловіків кожен сотий чи двохсотий має непересічні здібності), отож, якщо ми хочемо жити в інформаційному суспільстві, вже сьогодні необхідно, щоб більше жінок займалися розумовою діяльністю.

Ми ж усе балансуємо, не можемо зробити остаточного вибору. Врешті, навіть нинішня політична ситуація значною мірою містить у собі вибір між пірамідальним, ієрархічним та жіночим, демократичним типами мислення, поведінки, підходів, системи управління.

Хочеться вірити, що здоровий глузд таки перемаже, адже Україна не дарма жіночого роду.

● **Світлана ОРЕЛ**, м. Кіровоград

УКРАЇНА — ЖІНОЧОГО РОДУ

Тема гендеру, час від часу з'являючись у місцевих ЗМІ, як на мене, відіграє роль такого собі брязкальця: погралися і відклали до іншого часу. Поки зголоситься черговий грант, і новітній (кожного разу все новітніший) лідер гендерного руху запросить журналістів на ще один фуршет, а значить, у них з'явиться привід знову поміркувати про рівність чоловіків і жінок. Очевидно, щоб таким чином вплинути на громадську думку, але все ж ця тема не стає предметом суспільного зацікавлення, жвавих дискусій, тим більше — державної політики.

І мова тут йде не про статтю, а про шлях розвитку суспільства.

ієрархії ми можемо спостерігати в хлопчачому середовищі, коли підлітки об'єднуються в чітку піраміду, на чолі якої стоїть лідер, що всілякими способами намагається підтримати її єдність.

Наука стверджує, що більшість осіб чоловічої статі можна назвати пірамідальниками, бо успадкована ними програма соціалізації й дорослішання орієнтована на входження в групу і суперництво з її членами за підвищення свого ієрархічного рівня. У цьому процесі формуються відповідні якості й психіка. Такі люди, за спостереженнями дослідників, здатні багато на що (від злочину до самопожертви), аби захопити панівне становище й зуміти утримати його. Типові пірамідальні суспільства — ті, які очолюють фюрери, царі, вожді, генеральні секретарі, президенти з абсолютними повноваженнями і т. п. Зрозуміло, в цих пірамідах немає місця жінці, а якщо вона там з'являється, то змушена діяти за чоловічими правилами, що збоку часто має смішний вигляд.

До речі, у жінок, з їхнім гнучким вибіркоким мисленням, немає програми вбудовування в ієрархію. Натомість, як твердять ті ж учені, успадковані програми поведінки переважної більшості жінок чудово узгоджуються саме з демократичними засадами. І життя, реальність, а не чиїсь забаганки, вимагає нині саме жіночих підходів у вирішенні багатьох проблем.

Яскравий приклад — ставлен-

Але фемінізм і гендер — це дві великі різниці. Очевидно, фемінізм виник як реакція на довге, багатовікове порушення прав жінок. Та ця перша реакція — мовхвиля, яку довго затримували. У ній багато піни, шумовиння, непотребу. Дослідниця цієї теми Марта Богачевська-Хом'як зауважує, що під дією зовнішніх обставин жінкам не вдалося розвинути історичну свідомість, яка б визналася істориками. Отож, спробувавши визначити своє місце в світі, жінки послуговувалися тими поняттями, які витворили неприхильні до них суспільства, не змогли прийнятно сформулювати найважливішого для себе та були оголошені феміністками. Радянський лозунг "Жінки, на трактор!", яким так люблять послуговуватися опоненти, це лише примітивний, вульгарний, перекошований зліпок зі щирого пориву жінок до самореалізації. У суто чоловічому за духом і стилем Радянському Союзу він і не міг бути інакшим — тоді тривав розквіт ієрархічного, пірамідального підходу і до влади, і до суспільних цінностей.

А що ж сьогодні? Чому й досі в посттоталітарних країнах ідея гендеру зустрічає такий спротив і скептицизм? Інерція мислення? Так. Але не тільки. Психологи стверджують, що пірамідальний тип мислення (він характерний для 90 відсотків чоловіків) вирізняється високою концентрацією уваги на висловлюваннях і діях інших осіб щодо себе (чим, до речі, можна частково пояснити і високу конфліктність цих суспільств, величезну і, в переважній більшості, безпідставну амбітність багатьох його членів). І лише десять відсот-

ків усіх її членів). На практиці не один раз доведено, що рівень демократичності сучасних держав фактично прямо пропорційний відсоткові жінок у складі їхніх владних органів (хоча суть, підкреслюю, у підходах, а не в статі). Мова, зрозуміло, не йде про повну передачу влади в жіночі руки (оптимальним є співвідношення 50 на 50), але й наші п'ять відсотків жінок (при 53 відсотках від усього населення) у Верховній Раді багато про що свідчать. У першу чергу про те, що рівень демократичності виборів у нас украй низький. Не менш цікавий аналіз депутатського представництва у місцевих радах Кіровоградської області, зроблений громадською організацією "Чоловіки за рівні права й можливості". Із 160 депутатів міст обласного підпорядкування — 33 жінки, із 75 депутатів облради — 13 жінок, серед 1204 депутатів райрад — 300 жінок, а з 5794 депутатів сільських рад майже три тисячі — жінки. Так само серед держслужбовців. Жінки тут з'являються тільки серед посадовців III категорії (64 посади — 89 відсотків чоловіків), зате 64 відсотків жінок займають посади держслужбовців VI категорії. Це свідчить не лише про те, що чоловіки беруть на себе стратегічні ролі, а й про те, що жінки, займаючись чорною організаційною і депутатською роботою, набувають досвіду, який, за умов справді демократичного вибору, може обернутися несподіваними можливостями, від чого реальну користь отримає все суспільство.

Те ж саме стосується і рівня заробітних плат. Нині в Україні чоловіки одержують на 28 відсотків

САМАРСЬКА САГА

Узрізі урвища на Мар'янівській горі, що поблизу сучасного Новомосковська, — історія мільйонорічної давнини. Мар'янівська гора — унікальна пам'ятка нашого краю. У різнокольорових нашаруваннях порід криються свідчення про наступи льодовиків, розкішне буяння природи субтропічних часів, потопа й посухи...

Тут, на Мар'янівській горі, яка схожа на величезну долоню, що її ніби сам Господь поклав на нашу землю, з давніх-давен селилися люди. За часи пізнього палеоліту льодовик востаннє сповз сюди з Півночі, гнані холодом гурти теплолюбних мамонтів опинилися в цих краях. За велетенськими тваринами йшли мисливці. Відбувалися ці події близько 15 тисяч років тому. В ті часи — і тепер уже назавжди — на берегах Самари оселилися люди, які були нашими далекими предками.

...Мотиці, зроблені із рога оленя, — знаряддя праці неолітичного орача — близько семи тисяч років. Знайдено її також у районі Мар'янівської гори.

Наші предки-землероби утворили тут неолітичну первісно-комуністичну протодержаву — союз племен орачів-оріїв — Аратту. Духовним центром її стала Кам'яна Могила, яка знаходиться сьогодні поблизу міста Мелітополя.

З усіх усюд з Аратти сходились до Кам'яної Могили жерці-брахмани, аби віддати шану своїм богам, оспівати подвиги своїх героїв та діяння правителів. Вони й почали робити знакові карбування на стелях печер Могили у XII тисячолітті до нової ери. Аж до ранньослов'янських часів це було найголовніше святилище для наших предків — ще на початку нової ери волхви продовжували тут справу брахманів — карбували в печерах священні тексти.

Кам'яна Могила — пам'ятка світової культури — найдавніша бібліотека в світі! Петрогліфи Могили дошумерської доби розшифрував нещодавно видатний російський учений-шумеролог, професор Анатолій Кіфішин. Первісна "бібліотека" стала доступною для "читачів" з усього світу.

Мовознавці ще в XIX столітті почали створювати порівняльні словники. Польський учений Красуський зробив висновок, що з усіх мов українська найближча до санскриту — мови, якою написані індійські Веди, "Махабхарата" і "Рамаяна". Останні дослідження виявили, що наша мова за кількістю ідентичних слів найближча й до інших архаїчних мов — шумерської, пелазгійської, етрусської, хетської... Втім, про давність української мови свідчить також її синонімічність.

Від предків ми отримали у спадок культ бика-тура, тварини, яка вміє захищатись навіть від лева. Наші пращури винайшли колесо, приручили коня. Від них ми навчи-

лися пекти хліб, будувати житло з глини, робити керамічний посуд, розмальовувати ритуальні писанки. До речі, на Присамар'ї існує своєрідний стиль писанкарства. Всім відома українська казка "Яйце-райце". У цьому міфічному символі відтворилась ідея наших предків про світотворення.

Звісно, не наша заслуга в тому, що земля ця є раєм земним — із пишними жирними чорноземами, щедрим рослинним і тваринним світом, гарним кліматом, багатствами надр і відсутністю природних катаклізмів. Такою дав нам цю землю Бог-Творець. Наші предки цінували дане Богом.

Загрозилим стало у неолітичні часи перенаселення. Мирне життя наших пращурів часів Трипілля-Аратти, коли правителями були жерці, ускладнилося намаганнями військової верхівки іншої касты — кшатріїв — перебрати владу на себе. Люди зі зброєю відмовилися підкорятися мудрецам — це спричинило політичні конфлікти та великі й далекі переселення орачів зі Степу.

А на берегах Дніпра та його приток, тобто, на берегах нашої Святої Самари, утворилася тепер уже класична держава: з нерівністю, державним апаратом насильства й керування суспільством, кордонами, законами, армією. Це — Кіммерія. Войовничі кіммерійці — перший у Європі народ, що залишився в історії під власним іменем. Втім, єгиптяни, які воювали з ними, називали їх гексосами і навіть малювали кіммерійців з "оселедцями" на головах... Греки вважали гексосів кентаврами...

Кіммерійці ж називали себе кімерами, сумерами, самарами. Тож саме вони нам, жителям Присамар'я, подарували близько трьох тисяч років тому назву річки — Са-

мара. На нашій землі розкопано кілька курганів кіммерійських часів.

Великий вихід оріїв (аріїв) до Індостану в II тисячолітті до н. е., військові кампанії та міграції Азією — все це передувало виникненню нової індо-арійської спільноти — етносу, відомого в історії під кількома іменами: саки, скіфоти, скіфи.

На початку I тисячоліття до н. е. відбулося повернення на історичну батьківщину нащадків тих, хто пішов колись за брахманами, — скіфів.

Скіфи не руйнують Кіммерію, не знищують народу, не витісняють його з цих земель. У свою чергу войовничі кіммерійці не чинять особливого опору завоюванню. Відбувається своєрідне злиття — асиміляція двох народів. Скіфський період — продовження творення корінного населення нашої землі. Життя у Присамар'ї в ті часи вирує. Тим паче, що в кількох десятках кілометрів на Південь знаходиться столиця Скіфії — Герри (тепер — селище Кам'янське). Активізується торгівля з Грецією, розвиваються ремесла. Скіфські царі беруть активну участь у військових кампаніях. Поблизу сучасного Новомосковська розкопані численні кургани скіфської доби.

Чергове повернення до рідних святилищ і вічних міфів — тепер із Малої Азії й Кавказу — здійснюють наприкінці I тисячоліття до н. е. сармати. З цим народом пов'язані історичні відомості про амазонок, які, не дочекавшись повернення чоловіків із довгих походів, утворюють жіночу державу — Амазонію. Українкам дісталась у спадок вдача сарматок: намагання відбутися на особистісному рівні, бажання домінувати, незалежність і навіть певна войовничість. Так само, як у давнину представники різних народів за щастя вважали одружитися з полоненою амазонкою,

Цієї весни відкрилася нова експозиція Новомосковського історико-краєзнавчого музею ім. Петра Калнишевського, створена згідно вимог сучасної історіографії. Допомогали колективу музею в роботі над експозицією відомі вітчизняні вчені: професор І. Ф. Ковальова (Дніпропетровський національний університет), професор Ю. О. Шилов (МАУП), професор Ю. А. Мицик (Києво-Могилянська академія).

За історією Присамар'я можна було б вивчати історію України... Переконайтеся в цьому самі.

так і сьогодні українка — бажана дружина для іноземців.

Нова, сарматська, хвиля — нове донорське вливання в історичний процес становлення культури, мови, державотворення корінного населення нашої землі.

Споріднені орійським минулим скіфи й сармати переживають новий етап асиміляції. На межі ер зароджується новий етнос — слов'яни.

Іншомовні кочівники кожного разу нашоухуються на опір.

Присамар'я часів Київської Русі — наступниці Сарматії (відомо, що турецький султан ще в XVII столітті називав Богдана Хмельницького сарматським царем...) — це прикордоння. На заході й півночі — Русь. На південь від Самари — Степ і кочівники. Тут — слов'янські поселення (як, наприклад, на Огрені на Мар'янівській горі), там — орди. Чорні болгары, угри, хозари, авары, печеніги, торки, половці — це далеко не повний перелік іншомовних кочівників, із якими довелось вести боротьбу нашим предкам у VII—XIII століттях н. е. Русичі, русь, рос — всі ці імена пішли від санскритського "рос" — бик, тур.

Найдовшим було військово-політичне протистояння половцям. На згадку про ці часи на Присамар'ї кочівники залишили велику кількість сакральних пам'яток — половецьких ідолів. Край протистоянню був покладений татаро-монгольським нашествиям у XIII столітті, коли половці частково підтримали ханів Орди, частково — перейшли на бік київських князів, з якими перебували часто в родинних стосунках.

Нашестя стало великим струсом, нашим предкам довелось шукати підтримки в політичному союзі з Литвою. Так з'являється Русько-Литовське князівство. У XIV—XV столітті Присамар'я — кордон цієї держави. Гедемінас, Ольгерд, Вітовт успішно стримують наступи ногайських орд із півдня. Саме в ці часи відбувається становлення нації українців.

Але наприкінці XV століття виникає агресивна держава — Кримське ханство, яка швидко потрапляє у васальну залежність до Турецької Порти. Протистояння цій силі відтепер — питання життя та смерті для українців. Так з'являється історичний феномен — Козаччина. Чоловічий союз. Військово-демократична держава. Вольниця.

Місто Самарь стає одним із центрів Земель Війська Запорозького. У 1571 році пише з Самарі лист королю Польщі Сигізмунду кримський хан Девлет-Гірей. Цей лист віднайшов у Варшавських архівах наш земляк, відомий український історик, професор Києво-Могилянської академії Юрій Мицик. Тож сьогодні ми можемо вважати саме цей рік роком заснування Са-

марі-Новомосковська — 1571. Принаймні до того часу, коли історики-архіографи знайдуть ще раніші письмові свідчення про наше місто.

У Самарі-Новомосковську свого часу перебували всі козацькі гетьмани, кошові отамани, видатні полководці. На лівому березі Самарі 1618 року завдав нищівної поразки татарам видатний полководець Петро Сагайдачний. Це він тримав у остраху причорноморських васалів Турецької Порти. Ті навіть написали листа султану, в якому попередили, що перейдуть під владу Сагайдачного, бо султан не в змозі їх захистити від козаків. На Самарі відбулась одна з битв із татарами легендарного, непереможного кошового Івана Сірка.

У народній думі співається: "Чим тая Самарка славная стала? Що много війська козацького у себе видала"...

Густо полита земля присамарська козацькою кров'ю...

У нашому місті виник перший козацький монастир. 1576 року на березі Самарчука існувала фортеця з дерев'яною церквою, з 1602 року тут розташовано Самарський Пустельно-Микільський монастир. Це, по суті, невеличке містечко з фортифікаційними мурами й ровами. Монахи-лицарі під час татарських набігів забезпечували захист самарцям, які потрапляли до монастиря з Самарі через підземний перехід. Пізніше монастир сполучався ходами з Орлівцянським монастирем та Свято-Троїцьким собором.

При Самарському монастирі працювала школа юних козачат — джур, а також доживали свій вік понічені на війні самотні літні козаки.

На території монастиря похований наш видатний земляк Кирило Тарловський, "дикий піп", наставник онука Петра Першого, настоятель церкви на Січі, один із перших українських меценатів, який побудував на Присамар'ї кілька церков, заснував на Новомосковщині кілька сіл, допомагав колишнім козакам розбудовувати господарства після скасування Січі. На вулиці Парковій у нашому місті зберігся будинок, у якому жив Кирило Тарновський.

Самарь — центр "золотої" Самарської паланки — адміністративно-територіальної одиниці Земель Січі. "Золотою" паланку називали не дарма, адже край наш — справжня скарбниця. Невичерпні природні багатства: хвойні ліси й діброви, річки, які кишили рибою (в тому числі й осетровими), плодочі землі, сади, копалини. А ще мед, зернові культури, городина. Виготовляли в Самарі-Новомосковську зброю, гончарні й скляні вироби, сільськогосподарський реманент, тканини, шили теплий одяг для козаків. Під час військових дій паланка давала Січі добре вишколених вояків.

Прекрасна, дзвінка й тужлива пісня часів Козаччини — Новомосковський Свято-Троїцький собор. Розпочали будувати його за отаманування останнього кошового Петра Калнишевського у 1773 році. Закінчили ж 1778-го, коли Січ була скасована Катериною Другою, кошовий сидів у в'язниці на Соловках, а козаки пішли у світ: на Дунай і Дон, на Кубань і Ставропілля, на Урал і Далекий Схід... Так відбулось ще одне велике переселення з нашої землі.

Ця пісня величі українського духу побудована за проектом самотнього зодчого Якимом Побріняком. Собор — шедевр архітектури, якому немає подібного у світі. Майстри, що будували його, відмовилися від цвяхів, мотивуючи це тим, що Ісуса прибивали цвяхами до хреста і використовували для кріплення дерев'яні замки. Побачити казкової краси храм люди їдуть до нашого міста з усього світу.

● **Надія ТУБАЛЬЦЕВА,**
директор музею

“Чудо срібного багатоголосся”, “Маленька перлина великого мистецтва”, “Музика, що лине із серця до серця”, — такі відгуки преси на виступи ансамблю не тільки в Україні, а й у Європі та на інших континентах. Гарний смак, вишуканість, інтелігентність — характерні риси виконавської манери ансамблю.

“Благовість” — бажаний гість престижних національних і міжнародних фестивалів та конкурсів. Радіо й телебачення України, США, Франції, Голландії, Великобританії, Ірландії, Естонії, Німеччини не тільки транслювали виступи ансамблю, а й присвячували йому окремі передачі.

Записи музичних творів у виконанні майстрів “Благовісті” зберігаються в національному фондосховищі. Ансамбль записав та випустив шість аудіокасет та 3 компакт-диски з програмами української класичної, духовної та народної музики. Дві програми записані студіями Америки та Франції.

— **Що Вас змусило піти не шляхом сольної кар’єри, а створити колектив і взяти на себе великий тягар відповідальності?**

— Справді, після закінчення консерваторії я працювала солісткою в камерному хорі імені Лятошинського, яким керував знаменитий Віктор Іконник. Я співала в цьому колективі впродовж трьох років (це був кінець вісімдесятих років минулого сторіччя). Якраз у той час усе змінювалося, всім хотілося перемін, чогось нового. Як результат, створився новий хор — “Фрески Києва” (до речі, чудовий хор, який нині, фактично, не існує), де зібралися талановиті співаки-солісти й хоровики.

Робили нові програми, брали участь у конкурсах, намагалися гастролювати, дуже багато концертів проводили в церкві Миколи Набережного на Подолі, яка тільки-но відкрилася й тоді ще називалася “Будинок хорової спадщини”. Все було дуже цікаво, але — на ентузіазмі. На таких засадах колектив проіснував рік, із горем навіпіл ми якимось намагалися вижити. І раптом пощастило — нас узялося опікувати “МП”. Але й ті часи закінчилися, колектив розпався як такий. А що я? Вертатися назад у великий колектив зі всіма його правилами та нюансами? Знаєте, коли вже поспробуєш співати в маленькому складі, то вертатися не захочеш —

занадто суттєва різниця. У нас якраз зібралася справжня група солістів: голосистих і грамотних людей (на той час нас було дев’ятеро — вісім співаків і диригент). Перша наша поїздка як “Благовісті” була до Америки. З цього почалося народження ансамблю.

— **У чому полягають плюси маленького вокального колективу?**

— По-перше, кожен розраховує на свої сили, а це значить, що необхідно бути фахівцем високого ґатунку: мати голос, бути грамотним і відповідальним. Ти мусиш тягнути свій возик у будь-якому стані: погано тобі чи добре, але якщо є два, а то й три концерти на день, то хоч і напівпритомний — вилазь на сцену й співай. Це ми на-

ваших концертах?

— Багато творів духовної музики — вітчизняної та західної. Класику всіх часів і народів. Співаємо цикл програм “Поезія у музиці”. Цій роботі ми приділяли і приділятимемо дуже багато уваги.

Записали аудіоальбом на вірші Тараса Шевченка. У нас набралася не на одну касету творів на вірші Лесі Українки, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Андрія Малишка, Павла Тичини та багатьох інших українських корифеїв-поетів. До речі, коли займаєшся відбором таких музичних творів, то знаходиш не тільки глибинну поезію, а й дуже достойну, гідну музику.

— **Геніальної музики та геніальних віршів достатньо, щоб вижити?**

НЕСІМО СВІТОВІ БЛАГУ ЗВІСТКУ

Ансамбль солістів “Благовість” існує з 1992 року. Чисельність його невелика — всього 12 музикантів.

Особливість творчого методу ансамблю полягає в тому, що кожен із співаків є й солістом, і ансамблістом, і хормейстером. Таке поєднання блискучих вокальних даних із високою професійною майстерністю дає змогу невеликій кількості співаків, на відміну від інших мистецьких колективів, створювати різнобарвну палітру програм: від сольних концертів до виконання хорових кантат і мес.

Художній керівник і солістка ансамблю “Благовість” — заслужена артистка України Тетяна КУМАНОВСЬКА. Сьогодні вона є гостею нашої редакції.

зиваємо надійністю й мобільністю. У мене був такий випадок — з управління культури телефонують: “Тетяно, через годину ваш колектив має бути в Кабміні — там концерт”. Як ми збиралися, — це вже внутрішні справи... Ми досить часто брали участь у різних державних заходах. Скажімо, відбувається прийом Президента або якихось поважних осіб — ми зустрічаємо їх піснями-привітаннями.

Дуже важливий плюс у тому, що утримувати такий колектив набагато легше. Як удома, так і, звичайно, за кордоном. Ми орієнтуємося на те, щоб не тільки тут була зарплата й “понадпланові” концерти, а й намагаємося виїхати за кордон, тим більше, що нас запрошують на фестивалі, конкурси, гастролі, тобто, колектив двічі—тричі на рік виїжджає в зарубіжжя.

Отже, плюси невеличкого колективу: дуже швидко можна маневрувати в часі та з репертуаром (ми спроможні оперативно підготуватися до тієї чи іншої події, і нас досить часто запрошують).

— **Що можна почути на**

— Ох, я пройшла через багато тернів, коли ми розраховували тільки на власні сили, доводячи, що можемо вижити самі. І зробила висновки: не можуть класичні народні колективи вижити без підтримки держави! Щоб ми не говорили, як би там не критикували, що, мовляв, колись, за радянських часів, усе було не так, але підтримка держави повинна бути! Я в цьому переконалася стовідсотково. Тільки маючи державну підтримку, можна утримати академічний колектив. Щоб він існував не рік, не два, а був стабільною творчою одиницею.

У цьому сенсі наші нововладці дуже погано зробили, на мій погляд, що розділили професійні колективи на національні й на всі інші. У наявності велика вилка в зарплаті, особливо коли йде мова про національні колективи і колективи міського підпорядкування, наприклад, обласні. В принципі, державних колективів узагалі мало, на балансі Міністерства культури, може, до десятка їх і набереться; серед них — три чи чотири театри. А ті колекти-

ви, що за бортом, впливають, як можуть. При цьому існує ще одна жахлива несправедливість: Міністерство культури нам жодної копійки не дає, а правила гри диктує — установлює наші штатні розклади. Так, колективи підтримує київська мерія. В столиці, звісно, легше — тут більше грошей закумуляовано, більше можливостей, однак мер Омельченко неодноразово говорив: “Якби у мене була можливість, я б усім творчим колективам підняв зарплату до рівня національних колективів. Але я не маю права, у мене немає для цього абсолютної ніяких, законом обумовлених, підстав”. А з цього витікає маса проблем. Колективи потерпають від міграції: як тільки десь підвищили зарплату, люди туди й

ми, я казав їм: у вас же іноді буває 10—20 осіб на цікавому концерті, ви не розкошуєте, у вас немає вілл, лімузинів тощо, а вас не затьмєнеш силою в естраду. Чому?

— Це абсолютно нормально і легко пояснюється. Проілюструю таким чином: якщо взяти гурмана, котрий спробував делікатес із вишуканої риби, то невибагливу тільки він після цього їсти не зможе. Ну, одну з’їсть, у більшості ж випадків він принаймні їй не віддасть переваги. Так і тут. Майже всі естрадні пісні базуються на двох-трьох акордах — це такий примітив, від якого можна просто здуріти. З одного боку, так званими “хітами” людей зомбують, із другого — в естраді теж є чудові піс-

ляновитих виконавців. Можливо, це обумовлено тим, що ринок дає про себе знати: кожен намагається вижити, показати щось краще...

І тому йде от таке змагання. Ми є свідками певного ренесансу. Звичайно, існують проблеми, без державного втручання, мабуть, не обійтися. Наше телебачення і FM-станції перетворилися в агресивний розсадник безкультур’я і несмаку.

— **А що Вас спонукало співпрацювати з телебаченням?**

— А я туди потрапила зовсім випадково. На телеканал “Київ” мене запросив консультантом знайомий режисер — Олександр Балабан. Виникла задумка робити програму про музику — “Київ класичний”, та в команді не виявилось нікого зі спеціальною музичною освітою. Отже, я прийшла в цю програму, ми декілька передач відзняли і змонтували, та раптом той режисер звільнився, пішов працювати на інший канал. Я залишилася сама. Мені було дуже шкода полишати створену програму.

— **І до чого вдався “один у полі воїн”?**

— Як кажуть, працювала і вчилася одночасно. Деякий час була автором, режисером і редактором. Потім уже сформувалася команда, і ми стали випускати стабільну програму: спочатку це було 15 хвилин, потім 20, а тепер її розширили до півгодини, вона виходить щотижня о 18 годині. Програма висвітлює все, що відбувається в Києві у жанрі класичної та народної музики: прем’єри, концерти, фестивалі, події, гастролі, видатні музиканти... У полі нашого зору — філармонія, оперний театр, Будинок органної музики, театр оперети, дитячий музичний театр, усі концертні зали, в яких проходять якісь цікаві концерти й музичні зустрічі. Скажіть, на якому ще каналі в такий “ласий” час, 18.00, коли всі намагаються намотити грошенят “рейтинговими передачами”, висвітлюють культуру? Я дуже вдячна директорів компанії Валерію Павловичу Ткачуку за те, що він дає можливість робити таку програму, не вимагаючи від нас, щоб ми десь шукали гроші, лізли з шкіри, виправдовувалися й доводили, що це потрібно. Просто людина впевнена в тому, що це потрібно.

— **Ваші побажання читачам газети.**

— Ми назвали свій ансамбль “Благовість”, тому що прагнемо благу звістку нести в кожному своєму виступі. І в кожного з нас життя триває у розвитку. Так буває завжди, коли робиш правильний вибір. Звісно, мова йде не тільки про репертуар, а й про те, що вкладаєш у спів не тільки фахову майстерність, а й душу. Ніби переливаєш щось добре, високе, чисте своїм слухачам і глядачам. Тому кожному читачеві газети я побажаю жити так, щоб усіма своїми вчинками, усім своїм широким спілкуванням несли воно благу звістку — приязність, чуйність, посмішку, — тоді життя стане кращим. Адже доброта й любов, посіяні у світі, обов’язково множаться.

● **Володимир КОСКІН**

переходять. Більш-менш стабільний — жіночий склад, а чоловічий майже скрізь щороку змінюється на 50—80 відсотків.

— **Чому потрібні хори, симфонічні оркестри, опера, камерна музика, народні виконавці...**

— Окрім духовності, кожній людині потрібен душевний спокій. Життя зараз не завжди динамічне, на роботі ми переживаємо чимало стресів. І от людина приходить на концерт, наприклад, в Андріївську церкву — там невеличкий зал, прекрасна атмосфера, гарна акустика... Звучить чудова музика з такими небесними текстами, що ти дуже багато чого в житті розумієш і усвідомлюєш — і від того заспокоюєшся. Такі хвилини життя не обходяться людині. Я по собі це знаю: наколотися увирі подій, набігаєшся за цілий день, неприємностей наковтаєшся, та ось приходить спасіння — під час репетицій або концертів я відволікаюся, більше того, — йде очищення і заспокоєння не тільки на рівні розумовому, емоційному, а й навіть на фізичному. Серце рівніше б’ється, м’язи розслаблюються. Людині вкрай необхідні ці заспокоїливі хвилини. Звичайно, я не стверджую, що на наших концертах звучить тільки музика умиротворення (релакс-музика), від якої спати хочеться. Ні, вона дуже різноманітна, однак заспокоюватися можна й від пристрасної музики і текстів-роздумів.

— **Скажіть, у Вас ніколи не було дилеми: піти в естраду, там усе-таки грошовитіше? І ще розтлумачте мені такий парадокс. Спілкуючись із серйозними академічними музиканта-**

ні зі справді прекрасними текстами й мелодією. Будьмо ж прискіпливими і пиймо з чистого джерела.

— **Академічна музика — це ґрунт-чорнозем, на якому ростуть живі дерева, квіти, трава, струменіють джерельця... А естрада нерідко породжує штучні квіти, котрі чимала кількість слухачів намагається понюхати...**

— За великим рахунком, академічна музика реалізує і живить естрадну музику... Ви помітили, що популярну музику періодично охоплює криза жанру, тоді з’являється багато пісень-ремейків, пісень-обробок, в основі яких — класичні або народні мелодії. Чому так стається? Мабуть, у цьому виникає велика потреба. Проходить певний час, і ця хвиля виникає, суспільство обов’язково звертається до музики, яка є вічною. Так звані естрадні хіти, що без кінця лунають в ефірі, швидко набридають, і їх ніхто слухати не може. Класичну музику чогось усі слухають. Люди йдуть на концерти, іноді знають твори від першої до останньої ноти, а все одно йдуть у філармонію чи в оперу. Точно так дивляться класику кінематографа, хоча пам’ятають не просто всі репліки, а й інтонації, і все ж насолоджуються, тому що там є щось таке глибинне, чого не можна підробити повторити ремейками. Тому це — класика.

— **А як Ви оцінюєте стан культури в Україні?**

— Якщо говорити з професійної точки зору про те, як розвивається мистецтво, то я не скажу, що воно в за-непаді, — стільки зараз цікавих колективів, програм, та-

ВИДАТНИЙ ДЕРЖАВОТВОРЕЦЬ

ЗГАДАЙМО!

125-річний ювілей від дня народження Симона Петлюри, що мав відзначитися 10 травня 2004 року, наша держава “не помітила”. Так само тихо 25 травня минула 78-ма річниця з того дня, коли один із найвидатніших провідників української нації загинув від руки кремлівського найманця Шварцбарда. У рідному місті Симона Петлюри — Полтаві — з нагоди ювілею було відкрито виставку, відбулися традиційні Петлюрівські читання, організатором яких виступає полтавська “Просвіта”.

Ні в рідному місті Симона Петлюри, ні в столиці немає пам’ятни-

ка цьому видатному державному діячеві України. Немає і меморіальної дошки на будівлі колишньої семінарії (нині сільгоспакадемія), де навчався Симон. Ніяк не стане вулиця Артема вулицею Петлюри...

У свіжому випуску часопису Полтавської єпархії УПЦ Київського патріархату “Полтавські єпархіальні відомості” друкується вельми цікава й багата фактажем стаття “До життєпису Симона Петлюри”, що належить перу його небожа Степана Скрипника, майбутнього першого Патріарха України Мстислава, яка була опублікована 1976 року в “Українському православному слові”.

Стаття приваблює спокійним,

об’єктивним тоном. Але за ним відкривається безодня болю — за пониженим боголюбиві родини “на нашій не своїй землі”. І сьогодні саме в таких родинах, де панує любов до Бога, до народного звичаю, де живуть по совісті, народжуються ті, кого називаємо справжніми українцями. На жаль, і нині ці родини зазнають нищення, — якщо не фізичного, як у випадках із Чорноволом чи Гонгадзе, то морального, — як у випадку з лідерами опозиції. Що тут скажеш? Залишається лише нагадати нищителям Шевченкове: “О роде суетний, проклятий, коли ти видохнеш?”

● Ганна ДЕНИСКО

ДОЛЯ

Симон Петлюра народився 10 травня 1879 р. в Полтаві (Загородня вулиця, 20). Батько його, Василь Павлович, був приписаний до міщан міста Полтава. Мав він при Загородній вулиці невеликий дерев’яний дім та провадив т. зв. “кіну біржу”. Маючи пересічно 5—6 пар коней і стільки ж фаєтонів, висилав їх до міста на заробітки. Фаєтони В. Петлюри були в Полтаві дуже популярні. Полтавці їх винаймали на весілля й похорони. Користалася з них охоче й молодь, що була вже під вусом, для проїздки і перегонів докола “корпусного саду”, особливо зимою, бо коні у Василя Петлюри були гарні, а візники чепурні, чисто вбрані. Та “біржа” була єдиним джерелом на життя досить численної родини В. Петлюри. Мав він ще десятину лісу коло Будиш, недалеко Полтави, що було на бідній на ліси Полтавщині великим скарбом, який забезпечував хату опалом на цілу зиму. Та коли Симона було заарештовано в Катеринодарі на Кубані, Василь Петлюра, бажаючи взяти сина на поруки, ліс продав, за що й визволив свого сина з в’язниці. Гроші пропали, бо Симон виїхав нелегально на університетські студії у Львові.

Звідки й коли рід Петлюр прийшов до Полтави, — точно не знати. Дехто пов’язував це з початком XVIII століття, а навіть із 1709 р. і трагічною битвою під Полтавою. Поза Полтавою прізвище “Петлюра” неznane. В самій же Полтаві це прізвище мали ще тільки дві родини — одна на Кобишанах, а друга на Монастирській вулиці, — які були посвоячені з Василем Петлюрою.

Мати Василя Петлюри пішла після смерті чоловіка до монастиря й прийняла чернецтво. Мала вона чималі організаторські здібності, а тому й була на керівних становищах у кількох монастирях на Полтавщині. Згодом їй доручено організувати Св.-Покровський Тепловський монастир коло Феодосії (Крим), де вона й упокоїлася, прийнявши перед смертю схиму й ім’я Антонія. В 1918 році, беручи участь у поході Запорізької дивізії на Крим, відвідав я при тій нагоді й Тепловський монастир. Старші показали мені могили схимігумені Антонії та її внучки — черниці Гавриїли, рідної сестри С. Петлюри, світське ім’я якої було Євфросинія. Могили знаходились коло монастирської церкви, а з їх зовнішнього вигляду й оповідань черниць довідався про глибоку пошану до бабусі Симона Петлюри, яка, за словами черниць, була одною з основоположниць того монастиря.

Мати Симона — Ольга Олексіївна — походила з родини полтавських козаків Марченків, що мешкала коло Хрестовоздвиженського монастиря в Полтаві. Батько її, повдовівши, постригся в ченці. Чернече ім’я його було Аркадій, а помер він у сані ієромонаха. Поховано його в Київському Іонівському скиті, основоположником якого, разом з ігуменом Іоною, був і він.

Мати Симона мала надзвичайно лагідну вдачу. Разом зі своїм чолові-

ком були вони напрочуд згармонізованою парою, єдиною метою якої було віддати все своїм дітям, особливо для їхньої освіти. Це вимагало від них надзвичайних зусиль, бо всіх дітей мали вони дванадцяттеро. Троє дітей померло ще немовлятами. З синів найстарішим був Іван, який, уже студентом останньої богословської кляси Полтавської духовної семінарії, перестудився, дістав нагальні сухоти й помер у 1900 р. За ним ішов Федір, який по закінченні тієї ж семінарії вчителював деякий час у Карлівці під Полтавою. Кинувши вчителювання, вступив він до сільськогосподарського інституту в Пулавах (теперішня Польща), по закінченню якого одержав посаду повітового агронома в Кобеляках на Полтавщині. Брав він діяльну участь у революційних організаціях і помер несподівано й загадково в 1906 р. Знайшли його мертвим коло власної хати під ранок. Третім був Симон, а наймолодшим — Олександр, який після закінчення духовної семінарії вибрав собі військову кар’єру.

Як бачимо, всі сини Василя Петлюри одержали повну духовну освіту, але жоден із них не пішов на шлях пастирського служіння, що дуже тяжко переживав їхній батько і що значною мірою скоротило його життя. Будучи дуже релігійним та перебуваючи під впливом своєї матері-ігумені й маючи по матері багато священиків-своєків, Василь Петлюра прагнув і своїх синів бачити священиками. Та революційні настрої кінця XIX і початку XX століть захопили його синів, особливо Симона.

З доньок Василя й Ольги Петлюри одержали немовлячий вік, найстаршою була Євфросинія (пізніше — черниця Гавриїла), яка померла в монастирі від сухот у віці 22—23 роки. За нею йшла Тетяна, що вийшла заміж за полтавського козака Пилипа Іваненка, який керував свічним заводом (фабрикою) Полтавської єпархії. Померла Тетяна в першому році свого подружнього життя. Третя донька Маріяма вийшла заміж за полтавського козака Івана 2-го Скрипника (в родині Опанаса Скрипника було два сини Івани), який мав під Полтавою, недалеко від Мачух, власну чинбарню. Родина Скрипників була теж вельми побожна, а Опанас і його син Іван роками були церковними старостами Воскресенської (збудованої на початку XVIII ст. полковником Пушкарем) та Кладовищенської церков. Крім того, Опанас Скрипник довгими роками був старшиною козацького станового управління в Полтаві.

Наймолодші доні Василя й Ольги Петлюр — Марина й Феодосія — заміж не вийшли й залишилися при родичах як опікуни їхньої старости. Були вони надзвичайно

побожні, щодня бували на ранній службі Божій у Хрестовоздвиженському монастирі, віддаленому від їхньої хати більш як на три кілометри. Зимою вставали ще перед світанком і поверталися додому звичайно о 8-й годині ранку, щоб цілий день провести в праці по господарству. Їх обох спіткала лиха доля: в 1937 р., під час “єжовщини”, по них і слід загинув. Одразу після арешту й короткого перебування в Полтавській в’язниці їх вивезли більшовики невідомо куди. Тоді ж, у тій же самій в’язниці, розстріляли більшовики внука Василя Петлюри, сина його дочки Маріамни — о. Сильвестра Скрипника, священика УАП Церкви.

Василь Петлюра більше дбав про освіту синів, даючи дочкам тільки загальну, початкову. Помер він у 1909 р. Дружина його — мати Симона — померла в березні 1919 р. у віці 70 літ. Причиною її смерті була більшовицька в’язниця, після звільнення з якої вона на третій день і упокоїлася. Мала вона лагідну вдачу й ніжну душу. Знала силу старих українських пісень, мала розкішне сопрано й не тільки над коліскою своїх дітей, але й у віці

60—65 років чарувала ще всіх своїм співом, за що чоловік часом її журив, хоча й сам, коли не було чужих людей, не раз звертався до неї: “Ану, Ольго Олексіївно, заспівайте “Чи я в полі не калина була”, — бо цю пісню вони обоє дуже любили.

До речі згадати, що Ольга Петлюра вміла лікувати очі, особливо коли хто мав більмо. Не раз, звичайно під неділю, двір був повний возів, а пацієнти приїжджали з таких віддалених місцевостей, як Зіньків, Опішня, Коломак, Старі й Нові Санжари, Білики, Кобеляки та Конград, як тоді люди називали Константиноград, який тепер зветься Червоноградом. Ольга Петлюра лікування починала й закінчувала молитвою.

Моя мати й тітки Марина та Феодосія, оповідаючи про свого брата Симона, підкреслювали, що мав він лагідну вдачу, але був і

тою. На виявляв

звільняли його з семінарії. Двічі рятувало Симона втручання полтавського єпископа Іларіона та обер-прокурора сенату Случевського. Востаннє, за два тижні до закінчення науки в семінарії, звільнили його “з вочим білетом”, замикаючи цим дорогу до дальших студій у вищих школах Росії.

Дивним може видатися, що такі люди, як єпископ Іларіон та обер-прокурор російського сенату Случевський, аж двічі допомагали С. Петлюрі вийти із прикрої ситуації. Прихильність Случевського пояснювали його “українофільством” та тим, що його синів, учнів полтавської гімназії, “вивів у люди” С. Петлюра, допомагаючи їм у науці. Опіку ж єпископа Іларіона пояснювали його доброю вдачею і, зокрема, прихильним ставленням до Симона Петлюри як одного з найкращих учнів семінарії. У 1942 р. митрополит Феофіл Булдовський, колишній помічник інспектора Полтавської духовної семінарії, пояснював мені прихильність єпископа Іларіона до

Петлюри ще й тим, що хоч останній був в очах начальства “революціонером і соціалістом”, проте ніколи не кепкував із релігії, як це в ті часи люди ради” робили старші семінаристи та студенти вищих шкіл. Шкільна влада вважала С. Петлюру за “непоправного мазепинця”, що в її очах було значно лагіднішим явищем, ніж вусатий і бородатий соціаліст. Крім того, як оповідав митрополит Феофіл, серед учительського персоналу семінарії було чимало свідомих українців, які всебічно допомагали С. Петлюрі, в тім числі й матеріально, даючи йому “на репетиторство” слабших учнів. Цінили ті вчителі й надзвичайне замилювання Симона до тих періодів історії Церкви, що були пов’язані з Україною та її минулими. Шкільні завдання на ці теми він писав із великою увагою, просиджуючи днями в архіві полтавського “архирейського дому” й вишукуючи там усе нові й нові джерела. Уважно вивчав він і канонічне право. Митрополит Феофіл пригадує, що С. Петлюру, незважаючи на його “революційність і мазепинство”, вважали за майбутнього стипендіата духовної академії та пророчили йому професорську кафедру. Та, як знаємо, доля скерувала С. Петлюру на інший шлях. До речі тут згадати, що в рік після звільнення С. Петлюри з семінарії звільнили також із посади помічника інспектора й о. Ф. Булдовського, пізнішого митрополита Феофила, також за “мазепинство”. У 1941—1943 рр. він очолював Харківську Єпархію УАП Церкви.

Хоч коротко, а личить згадати про внуків Василя Петлюри. Подружжя Симона та Ольги Нільської обдарувало його внучкою Лариною (Лесею), яка померла від сухот восени 1941 р. у Франції, в Камбо ле Бен, над еспанським кордоном. Найбільшим числом внуків обдарувало подружжя дочки Маріамни з Іваном Скрипником: Степаном (автор статті — прим. ред.), Андрієм, Сильвестром, Зінаїдою та Валер’яном. Ученого дра ветеринарії Андрія і священика УАПЦ о. Сильвестра розстріляли більшовики в 1937 р., першого — в Чернігові, а другого — в Полтаві. Наймолодшого — Валер’яна — засуджено в 1937 р. на довічне каторгу в північних таборах, у яких він пробував понад 14 років. Внучка Зінаїда разом із батьком, Іваном Скрипником, загинула від англійської бомби 1944 р. в Югославії. Подружжя наймолодшого сина Олександра з Іреною з Вітковицьких обдарувало Василя Петлюру внуком Володимиром, який мешкає тепер у Канаді й викладає в коледжі фізику й математику. Як бачимо, Василь і Ольга Петлюри зложили на вівтар Батьківщини велику жертву — життя своїх рідних і найдорожчих. Найбільшою ж жертвою була трагічна смерть Симона, що загинув у Парижі від руки московського вбивці 25 травня 1926 р.

● Степан СКРИПНИК

МАЙСТЕРНІСТЬ

Нещодавно небуденна виставка волинського майстра-вишивальника Юрія Савки зібрала в Кримському республіканському Будинку художника багато небайдужих до цього мистецтва. Хоча тривала на півострові всього один день. Майстерно гаптовані, гранично лаконічні, майже графічні, хоча й вишиті кольоровими нитками, портрети відомих українських літературних і політичних діячів, буквально приковували увагу відвідувачів, примушували вдивлятися в обличчя представників еліти нації, захоплюватися майстерністю автора, досконалим володінням секретами стародавнього українського мистецтва.

— Створюю образи апостолів і чільників нашого народу лише хрестиком, може, ще й тому, що всі вони мають хресну долю. Гладь — не мій стиль не лише в творчості, а й у житті, — говорить художник-вишивальник. — Хрестик — чіткий і геометричний — відповідає чоловічому характеру. А з твердженням, що, за традицією, вишивка — справа виключно жіночих рук, не згоден абсолютно. Адже відомо, що в давнину вишивкою займалися й чимало чоловіків, приміром, у кримськотатарському мистецтві. А були часи, коли жінок до цього діла навіть не допускали. Творчість вважаю даром Божим.

У залах близько 30 робіт із понад ста оригінальних портретів — динамічних, справді живих полотен, добре знаних завдяки подібним виставкам у багатьох містах і селищах України й інших держав. Гордість автора — Шевченкіана. Серед кращих робіт Юрія Імануїловича — портрети Лесі Українки, Олени Пчілки, козацьких гетьманів і ватажків народних повстань, лідера Народного Руху В'ячеслава Чорновола, Рухівського активіста Олександра Юрченка, борця за волю України

Юрія Онуфрійчука, художниці Валентини Михальської, свого дядька Івана Савки, розстріляного в 1941 році сталінськими посіпаками, свого наставника в творчості й житті — отця Дмитра Блажейовського, поета Євгена Назарчука, етнографа-архітектора з Волині Леоніда Маслова..., а ще — моторного Енея, казкового Котигорошка з написом “Згадай веління материне, зроби, що можеш, і ще трошки, щоб відродити Україну —

приїхав на півострів разом із хором ветеранів за свій кошт, аби краще роззнайомитися з кримськими колегами не лише з творчих і не тільки українських організацій. Чимало його полотен нині фігурує на інших виїзних виставках, тому представлені ті роботи, які були “під рукою”.

Та й те, що побачили кримчани, вразило досконалістю виконання й високим духом особистостей, увічнених на полотнах.

ював книги і статті, познайомився з багатьма майстрами вишивки, якими багата Україна. За тим почався творчий пошук власного рішення у жанрі індивідуального портрета, де вже не сховаєшся за традиційним прочитанням образів. Кожній його роботі, крім бездоганної портретної схожості, притаманний глибокий і тонкий психологізм, художнє осягнення образу, точно обрана кольорова гама, висо-

секретами з цією почесною гостею його виставки, від котрої отримав навазем чимало порад із царини секретів їх спільного захоплення. Віра Роїк не приховувала приємності від того, що рукоділлям нині захопилися чоловіки. Кримська майстриня пообіцяла невдовзі приїхати з виставкою своїх робіт у Луцьк, “щоб подоляти знали, що вишиванками обмережена вся Україна, включно з найвіддаленішими-

вати, що сильна стать — це не лише полководці, лідери країн, бізнесу, науки, а й митці в такому копіткому мистецтві, як вишивання”.

Вдома у Юрія Савки багато дипломів і грамот, та найдорожчі нагороди — подарунок Папи Римського під час його перебування у Львові та пам’ятна відзнака на честь 2000-ліття християнства від Владики Філарета. Бо без молитви він не живе, отже, — й не вишиває.

Високо поцінували оригінальну творчість волинського гостя й кримські мистецтвознавці: сила його творчості не в тому, що він перейняв, а, можливо, й перерешив у чомусь вправність умілих жіночих рук — вишивальник одним із перших професійно зайнявся найскладнішим жанром вишивки — портретним.

Та й оточення Юрія Савки було колоритне, цікаве й мистецьке: співаки хору “Злагода” — ветерани УПА, учасники бойових дій, репресовані, депортовані, які зачарували співом кримчан. Усі учасники небуденного мистецького свята знайшли спільну мову, зокрема і з кримськими татарами. А головний його призвідник — Юрій Савка, побажав кримчанам мужності, стійкості й мудрості в усіх починаннях на благо родин та України. Особливо теплі вітання прозвучали молодому поколінню кримчан, зокрема новоселам — учням Сімферопольської школи-гімназії: “Хотів би, щоб вони нас, дідів, не підвели в нашій любові до України. На них вся надія наша, бо бачу: не так уже кепсько ми їх виховали. Тож працюймо на благо Вітчизни безнастанно, щоб побільше стало в нас національних героїв, гідних утілення й увічнення на полотнах і в нашій вдячній пам’яті”.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

ЖИВІ ВИШИВАНІ ПОРТРЕТИ

Вважається, що здавна вишивання було суто жіночим таїнством, мистецтвом і навіть чаклунством, яке передавалося від матері до доньки, від бабусі до онуки. Вишивальний оберіг із цілою системою древніх знаків-візерунків, дивної краси рушники на іконах, вишивки й сорочки, скатертини, подушки прикрашали й захищали кожную сільську українську хату. Майс-

знайти в собі Котигорошка”...

Творчість майстра безкорислива й самовіддана, як і втілені ним герої, кожен із яких — приклад самовідданого служіння Вітчизні, самопожертви та самозречення во ім’я служіння рідному народові. Перед тим, як увічнити людину на полотні, Юрій Савка подовгу вивчає фото й картини, вчитується у твори про героя, осмислює та проймається його долею. І лише тоді, коли наповнить власне серце душею образу, обраного для втілення, приступає до тайни творення, яке триває багато тижнів, а то й місяців. Зустріч із високим мистецтвом, перші кроки в ньому, які почав із найскладнішого — вишитої ікони, виховали шанобливе, відповідальне, навіть побожне ставлення до власної творчості. Так, у невсипущій щоденній праці, прийшла досконалість у композиції та колористичі.

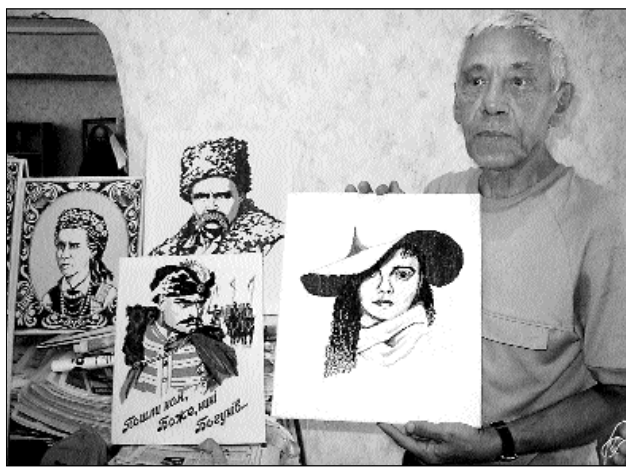
Ідея кримської експозиції виникла, коли делегація ветеранів УПА з Волині приїздила в Сімферополь. Нині уродженець Луцька, знааний майстер вишивки, за освітою економіст-будівельник, котрий усе життя пропрацював на будовах інженером, знову

Юрію Савці нині — 70. Нічого особливого в тому, що 10 років тому захопився гаптуванням голкою, не вбачає, бо ще з дитинства змалював і фотографував красу рідної Волині.

Поштовхом до цього виду творчості стали побачені в одному з Львівських музеїв вишиті ікони авторства римського українського священика Дмитра Блажейовського, який теж захопився гаптуванням у 60 років. Враження від побаченого, яке називає справжнім осяянням й знаком Божим, було настільки надихаючим та окрилюючим, що сам спробував творити на полотні.

— Та й на пенсії стало сумно, — зізнається народний майстер.

Спочатку набирався досвіду в дружини — майстрини вишити сорочку, рушник чи серветку. А спробував живописати на полотні — й уже не міг відірватися від цього заняття, яке захопило все його ество. Наполегливо удосконалював техніку. Вивчив їх усі, що побутують у різних регіонах України, поглибив свої знання максимально, перегорнув художні альбоми, простуді-

ка техніка виконання.

Нині Юрій Імануїлович використовує у своїй творчості понад 200 хрестиків. Він — один із найвідоміших послідовників славетного вченого-митця отця Дмитра Блажейовського.

Гість із Волині зумів зачарувати й подивувати вправністю рук навіть відомого кримського патріарха української вишивки — знаму в світах, понад 80-літню вишивальницю національних візерунків майстриню Віру Сергіївну Роїк. Ще й із радістю поділився власними

ми її регіонами”. Вдячно прийняв Юрій Савка від старшої колеги по мистецтву володіння голкою незабутній подарунок — її книгу “Мелодії на полотні”.

На своїх полотнах майстер відтворює і відроджує українську історію. Каже, не всі політики її варті, як і його втілення на полотнах:

— Я обираю своїх героїв так, аби моїм дітям й онукам не було соромно.

Відвідувачі ділилися враженнями: “Дивлячись на всю цю красу й досконалість, приємно усвідомлю-

ІСТОРІЯ — ЧЕС-

Поет, прозаїк і публіцист Леонід Горlach презентував перед вчителями й бібліотекарями Ніжинського району історичний роман у віршах “Руїна” (Київ, 2004, “Бібліотека українця”).

Твір, вистражданий протягом дев’яти років, виболонений — за правдиву українську історію, за батьківську могилу й хату матері, де вона “за тином тинькує стіну, наче мені перев’язує рани”.

Герой твору — один із найславетніших наших гетьманів, яскрава постать у світовій історії та літературі — Іван Мазепа. Неоднозначними рисами наділяють його Байрон, Пушкін, Енсен, Сосяра, але жоден із ярликів так і не зачепився на видатному просвітителі XVII століття. У всій Україні й досі стоять закладені за мазепинської доби православні собори та навчальні заклади.

У Ніжині, зокрема, відреставровується Благовіщенський монастир, на побудову якого в 1702 році до коштів засновника Стефана Яворського додав певну суму й Іван Мазепа.

Леонід Горlach намагається чесними очима побачити та показати непересічну українську постать, яка була покликана після до-

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГИ

би Руїни зберегти й піднести до європейських висот зневажену Батьківщину. “Я відриваю в собі Батурин,” — стверджує автор.

Поет не вперше звертається до історії як до творчого джерела. “Перст Аскольда”, “Слов’янський острів”, “Чисте поле” навертають нас до наших духовних святинь. Адже, на думку Горлача, національна література може бути сформована у світовому контексті лише тоді, коли вона має свій епос.

У кабінеті української мови й літератури, де відбувалася зустріч, мимоволі повисло запитання: а чи вміємо ми любити Україну так, як любили її Іван Сірко чи Іван Мазепа? Чи шануємо своє коріння в часи, коли бути мазепинцем уже не вважається злочином?

І поет, і вчителі говорили про експансію російськомовних видань, а то й халтурної українськомовної літератури, про слабеньке наповнення бібліотечних фондів, про невіддалі шкільні програми, в яких перевага надається літературі діаспори й забувається творчість авторів етнічної Батьківщини...

Як виростає в таких умовах роль учителя, поета, публіциста!

Отож, проявімо сьогодні українську волю, повернімося до отчого порога! Це робить наш земляк Леонід Горlach, редактор газети Чернігівського земляцтва, поет, що закликає свого читача до роздумів про життя в контексті історії свого роду і народу.

● **Надія ОНИЩЕНКО**

ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ ІЗ МАРІУПОЛЯ

Коли слухаєш цього 88-річного чоловіка, що досі пам’ятає десятки імен і дат, мимоволі думаєш: можливо, благородне захоплення та безкорисна діяльність на благо України подовжує роки людині? І стає приємно, що у нас на Донеччині, в Маріуполі, проживає цей шевченкознавець, який все життя не тільки шанував генія Кобзаря, а й поширював знання про його творчість у світі.

Павло Григорович Дубинка за фахом медик-провізор. У складі медичних госпіталів рятував поранених і під Сталінградом, і на Далекому Сході, й у Німеччині. Закінчував службу в Маріуполі підполковником, керував міською протиповітряною обороною і паралельно викладав фармакологію в медичному училищі.

Окрім головної роботи Павло Григорович захоплювався мистецтвом і завжди намагався дізнатися деталі із життя видатних людей, насамперед, Тараса Шевченка. Із цією метою звертався до знаних шевченкознавців Києва — Шаблійовського, Кирилюка, Колесника. Отримані від них маловідомі факти з біографії Кобзаря оформлював у статті та розсилав по всіх видавництвах колишнього СРСР: біля 1000 публікацій у газетах і журналах.

Найбільше турбується шанувальник нашого генія про розповсюдження “Заповіту”: в 1964 році

він надсилає 15 примірників “Заповіту” в музеї світу від Австралії до Європи та Канади, а в день 150-річчя Шевченка купує за власні гроші 150 листівок із портретом поета, аби адресувати їх усім знаним діячам культури СРСР! Треба зазначити, що пан Дубинка писав виключно українською мовою і саме нею листувався упродовж десятиріч із 370 музеями в межах СРСР та із 20-ма за кордоном. Зокрема з музеями Моцарта в Зальцбурзі, Шекспіра в Лондоні та Р. Бернса в Шотландії. Тамтешні працівники в подяку надсилали матеріали пану Дубинці, а він направляв їх до шевченківських музеїв у Канаді, Києві, С.-Петербурзі та селищі Шевченко у Черкаській області. Із дарунків Павла Григоровича створені окремі фонди.

● **Ірина МОЛЧАНОВА,**
голова Маріупольського “Союзу українців”

МУЗИКУ!

СУД СОВІС-

Спали мене, сонце,
Зморіть мене, стужі,
Якщо моє серце
Стане байдужим.

Розвій мене, вітре,
Спахайте, зливи,
Якщо моє серце
Стане зрадливим.

Покинь мене, літо,
Озимтеся, весни,
Якщо моє серце
Стане нечесним.

Забудьте, о люди,
І зрадь мене, мово,
Якщо я не зможу
Сказати нічого.

Зголодь мене, хлібе,
Візьміть мене, ночі,
Якщо я Вкраїну
Любити не схочу.

Спали мене, сонце,
Зморіть мене, стужі,
Якщо моє серце
До бою байдуже.

Від редакції:

Кажуть Сучасна українська пісня не дорівнюється, приміром, до українських естрадних творів 70-их років, які вражають змістовним наповненням і мелодійною формою? Може, створимо пісню разом? Без композиторських “такс” і розрахунку на зиск, — а так, як душа заспіває.

Цей вірш **Павла ТКАЧУКА** проситься на музику.

ТІЛЬКИ ФІНАНСИСТ ВІКТОР ЮЩЕНКО ВРЯТУЄ ВІД ІНФЛЯЦІЇ

Звичайно, це слово — **інфляція** — відноситься до категорії тривожних і загрозливих. Між іншим, це слово є похідним від англійського **inflate** — надувати і латинською **inflatio** — надуте. Можливо, саме через це у більшості світових мов слово *надуті* означає *надурити*.

Із словом *інфляція* у кожного з нас тісно пов'язані сумні спогади про життя і побут на початку 90-х років щойно минулого століття. Бо саме тоді державні чиновники обдурювали нас, кидаючи в обіг величезну кількість паперових, не забезпечених товарами грошей, що їх тоді називали *купонами*, за які мало що можна було купити.

Із того часу в нашій пам'яті закарбувалися також такі слова, як *криза*, *емісія*, *товарний дефіцит*, *масове безробіття*, *невиплата зарплати*, *зупинення виробництва*. Ми пережили тоді тисячедісоткову інфляцію, яку подавали в ЗМІ не інакше, як із префіксом *гіпер*. Це було *гіпернадурювання* цілого народу, тоді як державні чиновники та їхнє оточення саме тоді активно нагромаджували капітали.

На той час не лише пересічні громадяни, а й більшість науковців (а вони були майже всуціль ідеологізовані комуністичною політекономією, і що воно таке — *капіталізм* — знали лише з газети "Правда", а не з підручників економіметрії) надто загально уявляли собі, в яких закутках економічного механізму держави ця економічна хвороба живе, не дуже знаючи, чому і за яких конкретних обставин вона вилазить на світ.

А як зараз, — чи вже знають?

Про це мали можливість довідатися всі присутні на семінарі, організованому Інститутом реформ у рамках проекту ПАУСІ "Підтримка низької інфляції в Україні в контексті політики фінансової лібералізації".

На семінарі зібралися відомі науковці й фахівці з провідних науково-дослідних установ, у тому числі з Міністерства фінансів, Національного банку, Світового банку, журналісти. І хоча тема семінару була суто економічною, уникнути згадки про політичні чинники все-таки не вдалося.

НАШІ ГРОШІ

На початку виконавчий директор CASE Україна (Центр соціально-економічних досліджень) **Олександр РОГОЗИНСЬКИЙ** повідомив присутнім, що мета семінару — представити для обговорення робочі матеріали досліджень, виконаних у київському Інституті реформ. В основі цієї роботи була ідея: перейнявши досвід польських колег, застосувати в Україні систему моніторингу основних макроекономічних показників для стабілізації фінансового ринку як основи нормальної господарчої діяльності.

І хоча про нормальну господарчу діяльність за нинішньої влади нам можна, на разі, лише помріяти, тим не менше, авторитетна думка науковців допомагає фахово оцінити можливі перспективи.

Польський експерт **Войцех ПАЧИНСЬКИЙ** у своєму виступі докладно розкрив сенс монетарної політики й, зокрема, монетарної трансмісії по кількох каналах впливу: регулювання відсоткової ставки, використання курсу валют, моніторингу очікувань тощо.

Порівнюючи фінансову політику нашої держави з досвідом Польщі, п. Пачинський зауважив, що в умовах фіксованого курсу валют в Україні дуже важко впроваджувати прогресивні економічні рішення. Монетарна політика може бути потужним інструментом стимулювання підприємницьких ініціатив. Проте її ефективність значно зменшується, якщо держава приймає надто вольові рішення щодо розміру облікової ставки, умов надання кредитів та використання депозитів.

ВІДВЕРТА РОЗМОВА

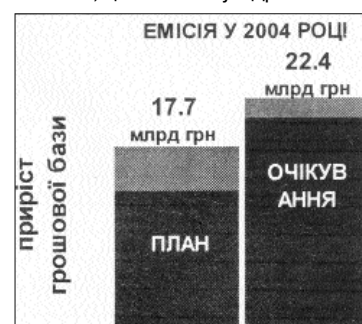
Як зазначив польський експерт, збільшення кредитної ставки невдовзі призводить до зменшення ВВП, а ще через певний період — до підвищення цін. Як свідчать спостереження, кожне підвищення кредитної ставки в Польщі викликало через пікроку зменшення ВВП, а ще через деякий короткий час — підняття цін.

Експерт з Інституту реформ **Микита МИХАЙЛИЧЕНКО** зазначив, що Національний банк України веде політику стабільного валютного курсу для утримання необхідного рівня ефективності зовнішньої торгівлі. Але це лише один бік медалі. Бо у вересні викинуто на грошовий ринок близько 3,5 млрд. грн., що надає певні підстави для висновків про можливу в найближчому майбутньому нестабільність у сфері фінансів.

Водночас, значна частина грошей осідає на депозитних рахунках. Щорічне збільшення депозитів на 60 % може свідчити як про зростання

довіри населення до банківської системи, так і про певні негативні очікування громадян.

Керівник проєкту **Володимир РЯБОШЛИК** звернув увагу присутніх на цікавий передвиборний феномен: цикл грошової емісії співпадає з циклом президентських виборів (див. графік). Відповідно до повороту в емісійній діяльності, відбувся поворот в інфляції. Якщо в першому півріччі 2004 року рівень інфляції відставав від попереднього року, то од серпня, через місяць після посилення емісії, ціни "пішли у відрив".

В. Рябошлик продемонстрував результати досліджень, що свідчать: сьогоднішній емісійний дохід держави становить близько 20 млрд. грн. на рік, тоді як реальні потреби в додатковій грошовій масі не перевищують 10—12 млрд. грн. (див. діаграму).

ПОГЛЯД ЕКСПЕРТА

чесна монетарна політика, то вона створює чесні умови, а отже, певною мірою, закладає фундамент нормальної економіки. І це — все, чого монетарна політика може досягти. І не більше.

Натомість вирішення проблеми розвитку виробництва товарів — це вже завдання уряду, в тому числі: шляхом створення відповідних умов для продуктивного підприємництва, для виробництва, збільшення робочих місць.

Змішування цих двох напрямків відповідальності — монетарної політики і розширення виробництва, — як правило, не давало добрих результатів.

Найкращі результати отримували тоді, коли монетарна політика займалася своєю справою: забезпеченням стабільності курсу національної валюти і стабільності цін, а уряд займався практикою виробництва.

"Слово Просвіти": Що б Ви зараз рекомендували в сфері монетарної політики для позитивного розвитку економіки України?

Войцех Пачинський: Перш за все — це справа ва-

шого вибору. На мою думку, українська економіка повинна або піти дорогою вільного курсу валют на чолі з Національним банком, який буде піклуватися забезпеченням стабільності цін на товарному ринку через стабілізацію національної валюти, або обрати шлях твердого, встановленого курсу валют, але тоді Національний банк уже не зможе контролювати цін, а отже, можливі нові хвилі інфляції.

"Слово Просвіти": А яким шляхом у цій сфері нині йде Польща?

Войцех Пачинський: У Польщі, на відміну від України, діє система змінного (плаваючого) курсу валют. Центральний банк Польщі впровадив кілька останніх років жодного разу і жодним чином не робив інтервенцій на валютному ринку, не виконував жодної торговельної операції на валютному ринку. Але, впродовж багатьох років курс злота утримується майже на незмінному рівні.

Мета діяльності нашого Центрального банку — утримання інфляції на стабільно невисокому рівні. Вже впродовж тривалого часу інфляція в Польщі утримується на рівні, який не перевищує 2,5 % за рік.

нополізація економіки вузьким колом осіб забезпечує їм монопольний доступ до кредитів, а отже, певною мірою, впливає на нинішню політику Національного банку України.

Політичні чинники впливають також на динаміку грошової політики, а отже, й на приріст ВВП, на зміну відсоткової ставки, на норму резервування, яку НБУ застосовує так, неначе в нас нині воєнний чи передвоєнний період. Цьому, звичайно, не може бути жодних виправдань.

Ми повинні формувати грошову політику в єдиній цілісній системі чинників, разом із бюджетною, податковою і митною політикою. Грошова політика держави — це як боруча на бочці, де бочкою є ВВП".

ПОДУМАЙТЕ ПРО НАСЛІДКИ

Тут треба пояснити наш читачам, що держава, а точніше — Національний банк України, в нормальних умовах, видає в обіг (у тому числі через комерційні банки) нові додаткові порції грошей (робить емісію), головним чином, для збереження паритету в системі "товари—ціни", а також з огляду на зрозумілу необхідність випередження інвестиційних кредитів, — тобто грошей, що їх банки позичають інвесторам під конкретні проєкти.

Із деяким узагальненням (і спрощенням) можна вважати, що в нормальних умовах господарської діяльності приріст грошової маси має відповідати приросту ВВП.

Якщо ж обсяг емісії суттєво випереджає потреби об'єктивного обігу (за потребами виробництва й кредитуванням включно), а гроші, замість виробництва, витрачаються на споживання (тобто, по суті, — проїдання), тоді інфляція прискорюється, і ми це спостерігаємо, зокрема, у вигляді підвищення цін.

А на інфляції, як відомо, заробляє держава (читай: чиновники і корпорації, які підтримуються ними), отримуючи так званий емісійний дохід. Отримують, звичайно, за рахунок пересічних громадян, для яких зростає вартість споживчого кошика.

На період підготовки та проведення виборчої кампанії фінансові потреби влади різко збільшуються. Особливо, якщо влада корумпована й використовує кримінальні механізми для збереження своїх повноважень. А тому нерідко — найчастіше саме перед вибор-

чою кампанією та під час її проведення — влада проводить грошові емісії для покриття своїх зростаючих поточних витрат. Наприклад, на хабарі (в тому числі: разові надбавки для пенсіонерів і держслужбовців), тобто — на споживання.

Найбільш вразливі й очевидні негативні наслідки цієї підступності вилізуть, як шило з мішка, трохи пізніше — через два—три місяці. А поки що, щоб громадськість не дуже цим переймалася, використовуються прийом штучного стримування курсу гривні щодо долара. Це нагадує нам процес відведення і стримування маятника, що його тим важче утримувати, чим далі його відведено.

Але підприємці вже навчилися своєчасно реагувати на фінансові кульбіти нашого державного чиновництва. А тому, поки що, товарний ринок відреагував на зміну ситуації на грошовому ринку підвищенням цін на м'ясо, сало, автомобільне паливо та деякі інші продукти й послуги.

Проте утримувати маятник після закінчення президентських виборів стане неможливим, бо треба буде повертати не лише кредити фінансові (гроші ж бо взято для проведення виборів за конкретними юридичними документами на певний термін), а й кредити довіри.

Бо не лише одіозному п. Козаку "відвалили" понад півмільйона гривень на "діяльність", найбільшу очевидну частину якої ми з вами бачили (багато чого ми не бачили).

Тим більше, що кандидатів було 24! А за деякими з них стояли не лише легальні й прозорі гроші.

РЕПЛІКА

Так що після виборів настане час розрахунків. У даному разі — фінансових. Хто в кого брав, той тому й має віддати. Тільки от питання: за чий рахунок?!

От тоді маятника уже ніхто не буде утримувати, і він махне так, що аж тоді побачимо реальний курс гривні й реальні ціни.

Тому, шановні громадяни, подивіться на ситуацію, яка є нині надзвичайно відкритою, прозорою і зрозумілою. Як кажуть у таких випадках, немає іншої розумної альтернативи, а залишився лише один варіант.

Тобто, якщо Україну очолить представник нинішньої влади, тоді нас очікує тяжкий період затягування пасків на останню дірочку. Бо така влада, якщо вона залишиться, відповідно, прагнучим повернути собі (і російським кредиторам) гроші, витрачені на виборчу кампанію. Звичайно, за рахунок нас із вами, шановні громадяни. Звичайно, якщо ми не поставимо президентом Віктора Ющенка.

Якщо народ обере президентом Віктора Ющенка, тоді фінансову чорну діру, утворену попереднім урядом (про розміри якої можна, наразі, лише здогадуватися), буде ліквідовано впродовж кількох місяців за рахунок дотеперішніх можновладних "позичальників" та їхніх сателітів, а також шляхом ліквідації кримінальних джерел і корупційних схем.

Зрештою, про чудове вміння команди Ющенка — Тимошенко ліквідовувати кримінальні джерела та виводити на чисту воду корупційних функціонерів ми вже добре знаємо за досвідом їх роботи в уряді 2000 року.

● Сторінку підготував **Євген ГОЛИБАРД**

ДУМКА ФАХІВЦЯ

Володимир ПИЛИПЧУК, академік Академії економічних наук України:

"Не все з теорії, яку ми читаємо в книжках, здатне пояснити те, що сьогодні діється в Україні. Бо теорія, як правило, розрахована на стійку, стабільну ситуацію в господарстві держави.

Тим часом рівень споживання в Україні є набагато нижчий, ніж у багатьох країнах Європи. І це при тому, що ми маємо величезні резерви для виробництва споживчих товарів.

Але з величезного асортименту інструментів позитивної стабілізації економіки в Україні нині мало що використовується. Мо-

ДОЛЯ

В Україні завжди були і є люди, які високим рівнем внутрішньої культури, професіоналізму, людської гідності формували в собі та в оточуючих внутрішній стрижень — єдиний, що дозволяє бути особистістю, творцем, громадянином, господарем на своїй землі. Без таких людей, які власним прикладом і щоденною працею пробуджували національну, духовну сутність багатьох інших, незалежність не могла стати реальністю. Я переконана, що вона й досі в нас така квола, бо їх було і є занадто мало (не тому, що їх не народжувала українська земля, а тому, що цілеспрямовано знищували всі імперії, які віками панували тут і досі не відмовилися від своїх зазіхань. Але тим цінніший кожен приклад. У Кіровограді таким прикладом може бути Вчитель із великої літери, якого, на жаль, уже немає серед нас, — Яків Козуля.

“НАШ УЧИТЕЛЬ БУВ ДЛЯ НАС ІДЕАЛОМ”

— Після війни, десь у кінці п'ятдесятих — на початку шістдесятих років у наших сільських школах, та й у самій Устинівці, було дуже бідно, злидні лізли з кожного кутка, — згадує Таміла Коваленко, устинівська учениця. — І ось заходить до нас у клас новий учитель української мови і літератури. Красивий, стрункий, у вишиванці, а мова яка в нього була — чиста, мелодійна, бездоганна. Ми всі обожнювали нашого учителя, він став для нас ідеалом. Недарма з наших двох паралельних класів майже половина обрала для себе професію учителя.

Варта уваги й сама історія про те, як потрапив Яків

Іванович в Устинівку. Розповідають, що одного разу товариство “Знання” доручило Якову Козулі підготувати доповідь про міжнаціональні стосунки. Він підготував, але хтось із секретарів райкому чи міськкому, які цензурували такі речі, її не схвалив. Він підготував іншу, яка підійшла під тодішні мірки, але слухачам прочитав свій перший варіант. Зрозуміло, про це відразу ж стало

всесвіт, як у храм, і вони вже ніколи пізніше не могли й не хотіли зраджувати цієї святості. Таміла Коваленко і досі пам'ятає їхній літній піший похід на могилу Шевченка в Канів. Добиралися автостопом, ночували в школах. Таке не забувається.

Зрозуміло, він був вимогливий та безжальний до всього, що суперечило його принципам. Таміла Коваленко, яка й зараз вважає Якова

випити й захопити цією темою. Читаючи на уроці вірші, він настільки перевтілювався, що міг заплакати. Ці тонкі імпульси передавалися учням, які пізніше могли не пам'ятати змісту вірша, але пам'ятали той клубок у горлі й не могли ставитися байдуже до того автора чи української літератури взагалі.

Особливо вирізняло його ставлення до української мови, він відверто заявляв стар-

гогічних конференціях завжди ставали подією.

— Коли він починав говорити, зал замовкав, — згадує колишній директор середньої школи № 7 Антоніна Полякова. — Виступав тільки українською мовою, треба було чути, як вона звучала. Говорив завжди по суті, відчувалося, що він любить свій предмет, любить школу і дітей.

Учень Якова Козулі, відо-

просто вчителем, просто вчителем і помер. Першою пішла з життя його дружина, Лідія Василівна, теж учителька.

— Це була рідкісна пара. Гармонійна, красива, духовно близька, — згадує Таміла Коваленко. — Коли пішла із життя дружина, почав згасати і Яків Іванович.

Тоді настав тяжкий для нього період. До всього ще й прийшли матеріальні злидні. Доводилося продавати деякі речі, в тому числі книги. Це було дуже боляче.

— Я ніби друзів зраджую, — казав Яків Іванович. Поховали його у вишиванці, так, як він любив одягатися й при житті.

...Він був красивий до самої смерті — і фізично, й духовно. Лишив по собі добру пам'ять, вдячних учнів, гарних синів, витворив для майбутніх поколінь частинку свого українського світу.

Світлана ОРЕЛ

P. S. Таміла Миколаївна, вже літня людина, просила б його учнів, які ще при силі, допомогти доглядати могилу, що на Лелеківському цвинтарі. Похований він поряд із Лідією Василівною, а сини живуть в іншому місті, тож чиясь турбота не буде зайвою.

На знімках: учительський колектив Кіровоградської середньої школи № 3 (Яків КОЗУЛЯ четвертий зліва у верхньому ряду); випускники Устинівської школи (Яків КОЗУЛЯ крайній справа у першому ряду, Таміла КОВАЛЕНКО — четверта зліва); Яків КОЗУЛЯ, 1967 рік.

«САМИМ ФАКТОМ СВОЄЇ ЛЮБОВІ ДО УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВІН ТВОРИВ УКРАЇНУ...»

відомо начальству, і ніби в покарання за цей непослух, його відправили на роботу в Устинівку. Але — прорахувалися. Бо там він зустрів таку любов і повагу, що довго його там згадували і пам'ятали, після того, як повернувся в Кіровоград, відпрацювавши п'ять років.

Яків Іванович дуже любив і прекрасно знав свій предмет. До того ж, для дітей не шкодував ні сил, ні часу. Вів літературний гурток, де школярі випускали літературну газету й альманах “Пролісок”. Дуже любив поезію Лесі Українки. Разом зі школярами ставили на сцені “Мавку”, “Назара Стодолю”, “Наталку-Полтавку”. До всього він мав ще й акторські здібності, чудовий голос. Але головне — любов до української літератури, культури, була в нього природною, органічною, тому він легко захоплював дітей, які тонко відчувають найменшу фальш. І самим фактом цієї любові він творив навколо себе Україну, відкривав її для дітей, вводив дитячі душі в український

Івановича учителем по життю, пригадує, як завітали до Козулі, повернувшись із чоловікових військових відряджень по країні. Вона, вже цілком доросла й сформована людина, вчителька-історик, відразу впізнала на портретах у квартирі Якова Івановича Лесю Українку, Тараса Шевченка, Олеса Гончара, Максима Рильського, а от хто така печальна дівчина у вишиванці і вінку — ніяк не могла пригадати. Вчитель суворо зауважив:

— Свою культуру треба знати!

То була Олена Журлива, поетеса, ім'ям якої названо Кіровоградську середню школу № 3, якій багато років віддає Яків Іванович Козуля. Таміла Миколаївна, повернувшись до Кіровограда, стала вчителем цієї ж школи, частенько запрошувала його на зустрічі до своїх учнів, іноді навіть таємно, наприклад, від учительки української мови, щоб Яків Іванович розповів про Павла Тичину — відомо, як у радянській школі вивчали цього геніального поета, а Козуля умів заціка-

шукласникам: “Якщо ви повернетесь з армії і звертатиметеся до мене російською, то я з вами й говорити не стану”.

“ЙОГО МОЖНА БУЛО ПОМІТИТИ У НАТОВ-ПІ”

Окрім того, що Яків Іванович Козуля був неординарним учителем, він займався й методичною роботою.

— Ще в юності я користувалася його методичними розробками, — розповідає завідувача кафедрою українознавства Кіровоградського національного технічного університету Світлана Барабаш. — Він був із тих викладачів, які друкувалися, продуцентом і носієм культури. Не терпів розхристаності, розхлябаності, все, що він робив, ніколи не було гаслом — тільки його внутрішньою суттю. Просто світився внутрішньою культурою, інтелігентністю. Його можна було помітити в будь-якому натовпі.

Виступи Козулі на педа-

мий у Кіровограді Юрій Любимович, характерною ознакою вчителя вважає іронічність. Очевидно, цієї риси він набув із роками, коли дещо розчарувався в тодішніх ідеалах. Схоже, саме вона дозволяла йому ніколи не скочуватись (у 60-ті — 70-ті роки!) до кон'юктурності, перед чим тоді мало хто міг устояти, нею грішили навіть видатні люди. Юрій Любимович пригадує, як на випускному вечорі він, золотий медаліст, виголосив вдячне слово школі російською мовою і пам'ятає репліку Козулі: “Навіть малайці мають свою рідну мову і поважають її”.

Яків Іванович Козуля ніколи не протестував проти тодішньої влади. Але весь його внутрішній лад і цінності, вибудовані з ретельністю науковця, були викликом їй. Розповідають, що якось він згадував про виклики до КДБ. Але цього ніколи не відчували оточуючі, тим більше діти.

З одного боку дивно, з іншого закономірно, що Яків Козуля не мав жодних відзнак і звань. Усе життя був